2025-08-21
Kalba netaisyta

PAGRINDINIO UGDYMO ETNINĖS KULTŪROS BENDROSIOS PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO REKOMENDACIJOS

Įgyvendinimo rekomendacijas parengė: doc. dr. Dalia Urbanavičienė, Rūta Čėsnienė, doc. dr. Gaila Kirdienė, Loreta Lichtarovičienė

Turinys

1. Esminiai pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos pokyčiai 3
1.1. Bendrųjų kompetencijų ugdymas etninės kultūros dalyku 5
1.2. Amžiaus ypatumų reikšmė 9
1.3. Pasiekimų sritys 11
1.4. Ugdymo metodai ir formos 14
1.5. Tinkamos aplinkos etnokultūriniam ugdymui sukūrimas 16
1.6. Regioninio savitumo puoselėjimas, tautinio kostiumo naudojimas 17
1.7. Kitų tautų kultūros pažinimas 18
2. Aukštesniųjų pasiekimų ugdymas 19
2.1. Aukštesniųjų etninės kultūros gebėjimų ypatybės 20
2.2. Ugdymosi sėkmę skatinantys veiksniai 24
2.3. Aukštesniųjų gebėjimų mokinių etnokultūrinis ugdymas 26
2.4. Aukštesniųjų gebėjimų ugdymo pavyzdžiai 30
2.4.1. Mokyklos bendruomenės renginys-viktorina „Apėjo sauliutė“ 30
2.4.2. Renginys „Skrida bite, tatato“ (5–6 klasėms) 37
3. Tarpdalykinių temų integravimas 44
3.1. Etninės kultūros sąsajos su tarpdalykinėmis temomis 44
3.2. Etninės kultūros sąsajos su kitais mokomaisiais dalykais 46
3.3. Etninės kultūros, tarpdalykinių temų ir integruotinų kitų dalykų temų horizontalioji tarpusavio dermė 49
3.4. Integracinių veiklų pavyzdžiai 75
4. Kalbinių gebėjimų ugdymas per etninės kultūros pamokas 79
4.1. Žaidimas „Mįslių protmūšis“ (5–6 klasėms) 81
4.2. Pasakų varžytuvės (5–8 klasėms) 82
4.3. Žaidimas „Frazeologizmų krepšinis“ (5–8 klasėms) 83

4.4. Varžytuvės „Kaip čiulba paukščiai?“ (5–6 klasėms) 84
4.5. Veikla „Žodžių labirintas“ (5–8 klasėms) 88
5. Veiklų planavimo ir kompetencijų ugdymo pavyzdžiai 91
5.1. Etninės kultūros ugdymo ilgalaikio planavimo pavyzdžiai 92
5.1.1. Etninės kultūros ugdymo planas 5 klasei 92
5.1.2. Etninės kultūros ugdymo planas *6* klasei 95
5.1.3. Etninės kultūros ugdymo planas *7* klasei 99
5.1.4. Etninės kultūros ugdymo planas 8 klasei 103
5.1.5. Etninės kultūros ugdymo planas 9 (I gimnazijos) klasei 106
5.1.6. Etninės kultūros ugdymo planas 10 (II gimnazijos) klasei 109
5.2. Pamokų planų ir ilgalaikių projektų pavyzdžiai .....**Klaida! Žymelė neapibrėžta.**
5.2.1. Pamokos „Taikomoji tautodailė” planas (6 klasei) 113
5.2.3. Projektas „Auginu giminės medį“ (5–10 klasėms) 120
5.2.4. Projektas „Ar apsivilksi dilgėlių marškinius?“ (5 ir 10 (I gimnazijos) klasėms) ... 129
5.2.5. Pamokų ciklas „Rasos, Kupolės, Joninės“ (7–8 klasėms) 133
6. Užduočių ir mokinių darbų, iliustruojančių pasiekimų lygius, pavyzdžiai 147
6.1. Pamokų ciklas „Atvažiuoja Kalėdos“ (5–6 klasėms) 147
6.2. Pamokos „Kuriame sakmės, padavimo komiksą“ (6 klasei) 156
6.3. Pamokų ciklas „Jaunimas ir laisvės kovų dainos“ (7–8 klasėms) 164
6.4. Testų pavyzdžiai 176
6.4.1. 1 testas „Kalendoriniai papročiai“ (5–6 klasių koncentrui) 176
6.4.2. 2 testas „Kalendoriniai papročiai“ (7–8 klasių koncentrui) 179
6.4.3. 3 testas „Kalendoriniai papročiai“ (9–10 (I–II gimnazijos) klasėms) 182
6.4.4. 4 testas „Etnografinių regionų ypatybės“ (5–6 klasėms) 185
6.4.5. 5 testas „Etnografinių regionų ypatybės“ (7–8 klasėms) 189
6.4.6. 6 testas „Etnografinių regionų ypatybės“ (9–10 (I–II gimnazijos) klasėms) 193
7. Skaitmeninės mokymo priemonės, skirtos Etninės kultūros BP įgyvendinti 198
8. Literatūros ir šaltinių sąrašas 201

1. Esminiai pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos pokyčiai

2012	SIEKIAMA	2022
Programa orientuota į dalykinių ir bendrųjų kompetencijų ugdymą.	*Sustiprinti etnokultūrinį ugdymą orientuojantis į bendrąsias kompetencijas, integralų ir kūrybišką ugdymosi proceso, skatinantį mokinio kūrybines savybes ir vertybines nuostatas.*	Programoje pateikiami pažinimo, socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos, kūrybiškumo, pilietiškumo, kultūrinės, komunikavimo ir skaitmeninės **kompetencijų** ugdymo pasitelkus etninę kultūrą aprašai.
Pasiekimų sritys orientuotos į gebėjimų, žinių ir supratimo ugdymą: • Etninės kultūros vertybių bei reiškinių pažinimo ir vertinimo srityje; • Etnokultūrinės raiškos srityje.	*Tikimasi aukštesnių mokinių pasiekimų, gilesnio ir nuoseklesnio mokymosi proceso, dermės su pagrindiniu ugdymu.*	**Pasiekimų sritys:** • Etninės kultūros pažinimas; • Etninės kultūros raiška; • Etninės kultūros vertybių refleksija. Išskiriant pasiekimų sritis ir pasiekimus vadovautasi kompetencijų ir jų sandų raiškos aprašais ir etninės kultūros dalyko specifika.
Mokinių **pasiekimai** aprašomi išskiriant: • gebėjimų ugdymą; • žinių ir supratimo ugdymą. Apibūdinama gebėjimų raida 5–10 klasėse dviejose srityse (etninės kultūros vertybių bei reiškinių pažinimo ir vertinimo srityje; etnokultūrinė raiška).	*Įprasminti etninės kultūros mokymąsi kaip kūrybišką, atsakingą ir tikslingą veiklą, aprėpiančią įtraukų dalyvavimą, tarpusavio bendradarbiavimą ir motyvuotą (savi)refleksiją.*	Pasiekimų srityse akcentuojami **pasiekimai:** • Etninės kultūros pažinimas (A) – du pasiekimai (nagrinėja etninės kultūros reiškinius ir objektus skirtinguose kontekstuose; analizuoja etninės kultūros sritis ir jų sąsajas (A2); • Etninės kultūros raiška (B) – du pasiekimai (atlieka ir interpretuoja įvairių žanrų liaudies kūrybą, kuria tradicijų pagrindu; kelia ir kūrybiškai įgyvendina etninės kultūros raiškos idėjas); • Etninės kultūros vertybių refleksija (C) – du pasiekimai (svarsto etnokultūrinių vertybių reikšmę; išreiškia asmeninį santykį su etnine kultūra).
Kiekvienam dvejų metų koncentrui pagal išskirtas dvi pasiekimų sritis pateikiami apibendrinti trijų lygių (patenkinamo; pagrindinio; aukštesniojo) pasiekimų lygių požymiai.	*Kokybiškesnio, į aukštesnius pasiekimus orientuoto, individualius mokinių gebėjimus bei motyvaciją skatinančio ugdymo bei vertinimo.*	Kiekvienam dvejų metų koncentrui pateikiami visų programoje numatytų pasiekimų **keturių pasiekimų lygių** – slenkstinio, patenkinamo, pagrindinio ir aukštesniojo – **požymiai**.

Mokymosi turinys pateikiamas dvejų metų koncentrais pagal išskirtas temas (7–8 temos Etninės kultūros vertybių bei reiškinių pažinimo ir vertinimo srityje; 2–3 temos Etninės kultūros raiškos srityje), pateikiant aprašą nuostatų, kurias padeda ugdyti kiekviena tema.	*Skatinti mokinių kūrybiškumą ir kritinį mąstymą, refleksiją, etnokultūrinio patyrimo ir pažinimo poreikį, dalyvavimą kultūrinėse mokyklos, bendruomenės veiklose, derinant kompleksišką ir praktinį tarpdalykinį ugdymosi procesą, atitinkantį mokinių galimybes ir poreikius.*	**Mokymosi turinys** pateikiamas koncentrais, rekomenduojant etnokultūrinio ugdymo veiklas ir metodus, pateikiamos tarpdalykinio ugdymo integracijos galimybės. Bendrosios programos įgyvendinimo rekomendacijose pateikiamos gairės dėl 70 proc. BP numatyto mokymosi laiko, mokytojas gali pasirinkti 30 proc. mokymosi turinio, atsižvelgdamas į mokinių gebėjimus ir poreikius, mokyklos galimybes.
Ugdymo gairėse aprašytos atskiros temos, pateikiami galimi rezultatų siekimo būdai, grindžiami aktyviu mokinių ir mokytojo bendradarbiavimu.	*Padėti mokytojams įgyvendinti Etninės kultūros programą siekiant geresnių ugdymo rezultatų.*	**Etninės kultūros dalyko metodinėse rekomendacijose** pateikiami mokymosi turinio įgyvendinimo patarimai bei ugdymo metodai, veiklų planavimo ir įgyvendinimo pavyzdžiai, literatūros, vaizdo ir garso šaltinių, skaitmeninių mokymosi priemonių ir kitų etnokultūriniam ugdymui aktualių nuorodų sąrašas.

Pagrindinio ugdymo Etninės kultūros bendroji programa, siekiant suderinamumo su pagrindiniu ir viduriniu ugdymu, turi tą patį bendrą **tikslą:** „sudaryti sąlygas kiekvienam mokiniui pažinti etninės kultūros savitumą ir gyvybingumą, ugdytis tautinį tapatumą ir savivertę, pasitikėjimą laiko patikrintų tradicijų galiomis, bendruomeniškumą, suvokti save kaip tautos kultūros kūrybingą tęsėją, vertinti ir gerbti Lietuvos tautinių bendrijų etnines tradicijas, pasaulio kultūrų įvairovę“.

Siekiant šio tikslo, programoje nustatyti pagrindiniam ugdymui skirti **uždaviniai**, kuriuos įgyvendinus mokiniai:

- nagrinėja tautos tradicijų ir etnografinių regionų kultūros ypatybes, savitumą ir vertę, įvairių kultūrų sąsajas;
- gilina suvokimą apie etninę kultūrą, kaip nuolat atsinaujinančią, gyvybingą tradiciją, išreiškiamą įvairiais būdais skirtinguose istoriniuose ir sociokultūriniuose kontekstuose;
- plėtoja etnokultūrinės raiškos gebėjimus ir savo kūrybiškumą, apimdami įvairias etninės kultūros sritis, žanrus, formas ir stilius, tęsdami tradicijas;
- pritaiko etninės kultūros žinias ir raiškos gebėjimus savo veikloje, šeimoje, giminėje, mokyklos ir vietos bendruomenėse bei už jų ribų, ugdydamiesi tautinę savivertę ir bendruomeniškumą;
- vertina įvairių tautų tradicijas;
- formuojasi tradicijomis grindžiamas dorovines, ekologines ir estetines nuostatas bei atsakingumą už etnokultūrinių vertybių puoselėjimo tęstinumą.

Etninės kultūros bendrojoje programoje **mokymosi turinio temos**, atsižvelgiant į konkretaus koncentro mokinių ugdymosi poreikius bei amžiaus tarpsnio ypatumus, suskirstytos į keturis pagrindinius skyrius ir jų potemes:

1. Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai:
    - Bendruomenių įvairovė, regioninė ir tautinė savimonė (5–6 klasių koncentras); Jaunimo papročiai ir vaidmuo bendruomenėje (7–8 klasių koncentras);
    - Tradicijos „savo“ ir „kito“ kontekste (9–10 (I–II gimnazijos) klasių koncentras);
    - Paprotinis elgesys ir vertybės (5–6 ir 7–8 klasių koncentrai); Paprotinė teisė ir elgesys (9–10 (I–II gimnazijos) klasių koncentras);

- Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai (5–6, 7–8 ir 9–10 (I–II gimnazijos) klasių koncentrai);

2. Regioninės tapatybės raiška ir gyvenamoji aplinka:

- Tautinis ir archeologinis kostiumas (5–6 klasių koncentras); Tautinis kostiumas (7–8 ir 9–10 (I–II gimnazijos) klasių koncentrai);
- Etnografiniai regionai, šalies kraštovaizdžio ypatybės (5–6 klasių koncentras); Tradicinė architektūra ir papročiai (7–8 klasių koncentras); Etnografiniai regionai, kraštovaizdžio ir architektūros ypatybės (9–10 (I–II gimnazijos) klasių koncentras);
- Tarmių įvairovė (9–10 (I–II gimnazijos) klasių koncentras);

3. Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla:

- Gamta tradicinėje kultūroje ir pasaulėžiūroje (5–6 klasių koncentras);
- Liaudies astronomija ir jos simbolika (7–8 klasių koncentras);
- Pasaulėžiūra, mitologija ir religija (9–10 (I–II gimnazijos) klasių koncentras);
- Kalendoriniai papročiai, tradiciniai verslai ir prekybos būdai (5–6 klasių koncentras); Kalendoriniai papročiai ir tradiciniai darbai (7–8 klasių koncentras); Kalendoriniai papročiai ir tradicinė ūkinė veikla (9–10 (I–II gimnazijos) klasių koncentras);

4. Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas:

- Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras (5–6, 7–8 ir 9–10 (I–II gimnazijos) klasių koncentrai);
- Tautodailė (5–6, 7–8 ir 9–10 (I–II gimnazijos) klasių koncentrai);
- Teatras tradicinėje kultūroje (9–10 (I–II gimnazijos) klasių koncentras);
- Liaudies kūrybos kaupimas ir kaita (7–8 klasių koncentras);
- Liaudies kūrybos inovacijos (9–10 (I–II gimnazijos) klasių koncentras).

Etninės kultūros bendrojoje programoje pateiktas privalomas mokymosi turinys, kurį sudaro 70 proc. visų etninės kultūros dalykui skirtų pamokų. Likusių 30 proc. pamokų turinį pasirenka mokytojas, atsižvelgdamas į konkrečios klasės, etnografinio regiono ir (ar) konkrečios vietovės savitumą bei kitus kontekstus.

1.1. Bendrųjų kompetencijų ugdymas etninės kultūros dalyku

Etnokultūrinis ugdymas padeda ugdyti(s) visas bendrąsias kompetencijas:

- Etninės kultūros dalykas ypač susijęs su ***kultūrinės kompetencijos*** ugdymu, nes padeda mokiniams gilintis į kultūrinę atmintį ir formuotis (etno)kultūrinę savimonę, išbandant įvairią etnokultūrinę raišką ir plėtojanti savo polinkius bei talentus suvokti save kaip šeimos, giminės, bendruomenės, etnografinio regiono, tautos kultūros tradicijų tęsėjus, pažinti kitas kultūras ir vertinti kultūrų įvairovę, suprasti Lietuvos ir pasaulio kultūrinio paveldo reikšmę dabarčiai.
- Su kultūrine kompetencija tiesiogiai susijęs ir ***kūrybiškumo kompetencijos*** ugdymas etninės kultūros dalyku – mokiniai tenkina įgimtą kūrybinės saviraiškos poreikį, išbandydami įvairias etnokultūrinės kūrybos formas, interpretuodami ir kurdami įvairių etninės kultūros sričių kūrinius, keldami ir plėtodami etnokultūrinėmis tradicijomis pagrįstas idėjas.

- ***Pažinimo kompetencija*** ugdoma per etninės kultūros pamokas nagrinėjant taut os kultūros reiškinius ir objektus, jų kilmę, prasmę, savitumą bei įvairovę skirtinguose istoriniuose ir sociokultūriniuose kontekstuose, perimant tautos kultūros tradicijų patirtį, ugdantis gebėjimus pažinti save ir pasaulį.
- ***Pilietiškumo kompetenciją*** mokiniai ugdosi pažindami tradicijų galią, telkiančią ir vienijančią bendruomenę, visuomenę, tautą, diskutuodami apie tapatumo, bendruomeniškumo, socialinės, kultūrinės ir pilietinės atsakomybės svarbą, gilindamiesi į senolių išmintį apie darnaus gyvenimo dėsningumus ir darnų santykį su gamta, vertindami savo ir kitų tautų tradicijų savitumą, dalyvaudami bendruomeniniame ir visuomeniniame gyvenime.
- ***Komunikavimo kompetenciją*** mokiniai ugdosi išreikšdami įvairiomis formomis etnokultūros patirtį ir žinias, per etninės kultūros raišką stiprindami tarpusavio ryšius ir norą bendrauti, kurdami teigiamus tarpusavio santykius, laikydamiesi paprotinės bendravimo etikos atsižvelgiant į įvairių kultūrų komunikavimo tradicijų panašumus ir skirtumus.
- ***Socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją*** mokiniai ugdosi puoselėdami ir tęsdami socialinėje terpėje (šeimoje, giminėje, bendruomenėje ir tautoje) susiformavusias tradicijas, suvokdami savo vaidmenį sociokultūriniame gyvenime, kurdami darnius tarpusavio santykius, formuodamiesi ekologines nuostatas ir glaudų ryšį su gamta, ugdydamiesi per etnokultūrines veiklas sveikos gyvensenos nuostatas ir įgūdžius, stiprinančias fizinę bei psichinę sveikatą.
- ***Skaitmeninę*** kompetenciją mokiniai ugdosi tikslingai naudodamiesi skaitmeninėmis technologijomis informacijos apie etninės kultūros reiškinius ir objektus paieškai, apdorojimui ir pateikimui, pristatymų ir etnokultūrinių projektų rengimui, bendravimui ir bendradarbiavimui.

Pagal ugdomas kompetencijas suformuotas pagrindinio ugdymo Etninės kultūros BP turinys – tiek išskiriant mokymo(si) turinio pagrindines temas bei įvardijant jų aprašus, tiek apibūdinant ugdymosi pasiekimus, jų raidą ir lygmenis. Bendrųjų kompetencijų ugdymo ir Etninės kultūros programos temų bei potemių sąveiką parodo ši lentelė:

Temos ir potemės		**Kompetencijos**						
		Kultūrinė	**Kūrybiškumo**	**Pažinimo**	**Pilietiškumo**	**Komunikavimo**	**Socialinė, emocinė ir**	**Skaitmeninė**
1. Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai								
Bendruomenių įvairovė, regioninė ir tautinė savimonė (5–6 kl.)								
Jaunimo papročiai ir vaidmuo bendruomenėje (7–8 kl.)								
Tradicijos „savo“ir „kito“ kontekste (9–10 kl.)								
Paprotinis elgesys ir vertybės	5–6 kl.							
	7–8 kl.							
Paprotinė teisė ir elgesys (9–10 kl.)								
Mitybos papročiai	5–6 kl.							
	7–8 kl.							

	9–10 kl.							
Sveikatos tausojimo papročiai	5–6 kl.							
	7–8 kl.							
	9–10 kl.							
2. Regioninės tapatybės raiška ir gyvenamoji aplinka								
Tautinis ir archeologinis kostiumas (5–6 kl.)								
Tautinis kostiumas	7–8 kl.							
	9–10 kl.							
Etnografiniai regionai, šalies kraštovaizdžio ypatybės (5–6 kl.)								
Tradicinė architektūra ir papročiai (7–8 kl.)								
Etnografiniai regionai, kraštovaizdžio ir architektūros ypatybės (9–10 kl.)								
Tarmių įvairovė (9–10 kl.)								
3. Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla								
Gamta tradicinėje kultūroje ir pasaulėžiūroje (5–6 kl.)								
Liaudies astronomija ir jos simbolika (7–8 kl.)								
Kalendoriniai papročiai, tradiciniai verslai ir prekybos būdai (5–6 kl.)								
Kalendoriniai papročiai ir tradiciniai darbai (7–8 kl.)								
Kalendoriniai papročiai ir tradicinė ūkinė veikla (9–10 kl.)								
4. Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas								
Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras	5–6 kl.							
	7–8 kl.							
	9–10 kl.							
Teatras tradicinėje kultūroje (9–10 kl.)								
Tautodailė	5–6 kl.							
	7–8 kl.							
	9–10 kl.							
Liaudies kūrybos kaupimas ir kaita (7–8 kl.)								
Liaudies kūrybos inovacijos (9–10 kl.)								

1 lentelė. **Etninės kultūros programos mokymo turinio temų ir potemių sąsajos su kompetencijų ugdymu:**

stipriai vidutiniškai silpnai

Ugdant bendrąsias kompetencijas, etninė kultūra į ugdymo turinį gali būti integruota per įvairias veiklas. Pavyzdžiui, ugdant ***kūrybinę***, o kartu ir ***kultūrinę, pažinimo, komunikavimo kompetencijas***, labai svarbi liaudies kūryba. Mokinių kūrybiškumą skatina veiklos panaudojant smulkiosios tautosakos žanrus (mįsles, minkles, patarles, vaizdingus posakius, greitakalbes ir kt.), oracijas, pasakojamąją tautosaką (pasakas, sakmes, padavimus), įvairių žanrų dainas, žaidimus (kurie itin aktualūs 5–6 klasių mokiniams), ratelius, šokius, vaidinimus, tautodailę ir kt. Patrauklus saviraiškos būdas – grojimas tradiciniais muzikos instrumentais, kai kuriuos iš jų galima pasidaryti ir patiems (pavyzdžiui, skudučius, šiaudo ar žolės birbynes ir kt.). Improvizacinė kūryba skatinama žaidžiant įvairius liaudies žaidimus, einant ratelius, šokant šokius, taip pat panaudojant liaudies ornamentiką, simboliką bei tradicinius įvaizdžius savo piešiniuose, gaminant įvairius tautodailės dirbinius. Įgytus etnokultūrinės raiškos gebėjimus mokiniai gali panaudoti kurdami vaidinimus, per šventes ir vakarones – ne tik mokykloje, bet ir šeimoje, giminėje, bendraamžių aplinkoje, vietos ar bendrų interesų bendruomenėse.

Ugdant ***pažinimo*** ir ***socialinę***, o taip pat ***pilietinę kompetencijas***, mokiniai skatinami domėtis bendruomeniniais, vietiniais, regioniniais ir tautos papročiais, kalendorinių švenčių tradicijomis, tradiciniais darbais, amatais ir verslais, juos puoselėjančiais žmonėmis, gamtine ir kultūrine aplinka, praeities ir dabarties įvykiais, kitų tautų ir šalių kultūrine įvairove. Įsiklausydami į liaudies dainas, pasakas, padavimus, sakmes, mįsles, priežodžius, garsažodžius ir greitakalbes, mokiniai suvokia protėvių požiūrį į pasaulį, ugdosi pagarbą šventais laikytiems gyvūnams ir augalams, taip pat savo protėviams, gimtajai žemei ir Tėvynei, atpažįsta jų simbolius, atspindžius tautosakoje. Pažindami iš kartos į kartą paveldėtus papročius, įvaizdžius ir simbolius, kitas etninės kultūros vertybes, mokiniai atpažįsta etninėje kultūroje užkoduotas bendražmogiškas vertybes, žmogaus dvasines būsenas, skatinami pajausti darną su aplinka, žmogaus ir gamtos bendrumą.

Komunikavimo kompetencija ugdoma per įvairias etnokultūrinės raiškos veiklas mokiniams bendraujant vieniems su kitais – kartu dainuojant, šokant, einant ratelius, žaidžiant, vaidinant, kuriant etnokultūrinius projektus, atliekant tyrimus ir pan. Papročiai ir etnokultūrinės vertybės padeda pajusti ryšį su kitais žmonėmis, norą būti kartu, suvokti ir perimti tradicines tiek verbalinės, tiek neverbalinės komunikacijos priemones (balso intonacija, mimika, judesiu, muzikos garsais ir pan.), geriau pažinti save ir kitus žmones, jų vertybines nuostatas, sukaupti daugiau informacijos apie aplinkinį pasaulį. Svarbu, kad šios veiklos mokiniams teiktų džiaugsmą, socialinę patirtį, praturtintų jų bendravimo įgūdžius – tiek su artimais žmonėmis, tiek įvairiomis bendruomenėmis, tiek viešuose renginiuose ar kitose erdvėse.

Ugdoma ir ***socialinė kompetencija*** – padedant mokiniams suvokti savo vaidmenį šeimos, giminės, bendruomenės ir tautos gyvenime, skatinant perimti paprotines elgesio normas, puoselėti ir tęsti socialinėje terpėje susiformavusias tradicijas, suvokti jų kaitą ir dėsningumus. Dainose, pasakose, patarlėse, priežodžiuose, vaizdinguose posakiuose ir kitoje tautosakoje slypi senolių išmintis, kuri moko paprotinio elgesio, iš kartos į kartą perduodamos patirties, darnaus gyvenimo dėsningumų. Perimant senolių išmintį skiepijamas jautrumas, užuojauta, pagarba vyresniems ir vienas kitam, draugystės, bičiulystės, geros kaimynystės, bendruomeniškumo nuostatos. Gilinamasi į jaunimo papročius ir vaidmenį, padėtį bei reikšmę bendruomenėje, kaip buvo tęsiamos tradicijas tremtyje, siekta atkurti Lietuvos nepriklausomybę XX a. etnokultūriniame sąjūdyje.

Etnokultūrinė veiklos naudingos ugdant ***emocijų ir sveikos gyvensenos kompetenciją***: mokiniams primenami protėvių patarimai, kaip saugoti sveikatą, kokios yra sveikos gyvensenos tradicijos, kuo pasižymi ligonių lankymo ir slaugymo papročiai. Etnokultūrinių veiklų metu žaidžiami tradiciniai vikrumo, ištvermės ir kiti judrieji žaidimai, aptariama jų nauda sveikatai. Liaudies žaidimai, rateliai ir

šokiai yra neatskiriama daugelio tradicinių švenčių dalis, ugdo fizinius ir šokio plastikos gebėjimus, stiprina fizinę ir dvasinę sveikatą. Siekiant tradicijų perimamumo, mokiniai skatinami domėtis šeimos, giminės, vietos bendruomenės žaidimais, etnosporto sklaida Lietuvoje ir kitose šalyse.

Pilietiškumo kompetencija ugdoma formuojantis bendruomeniškumo įgūdžius, gilinantis į tautos kaip bendruomenės sampratą, puoselėjant meilę Tėvynei, pagarbą jos simboliams, tradicijoms ir kitoms vertybėms, aiškinantis tautinio kostiumo ypatybes ir regioninius savitumus, tęsiant tautos tradicijas, stiprinant nuostatas saugoti šalies kultūrinį paveldą (materialų ir nematerialų), pažįstant kitų tautų tradicijas bei vertybes, vertinant kultūrinės įvairovės reikšmę.

Skaitmeninė kompetencija ugdoma pasitelkiant skaitmenines priemones įvairioms etnokultūrinio ugdymo užduotims atlikti, tiriamosioms ir raiškos veikloms, įvairiems projektams įgyvendinti, organizuojant renginius.

Įvairioms etninės kultūros sritims priskirtinos veiklos dažnai padeda ugdyti(s) ne vieną, o kelias bendrąsias kompetencijas.

1.2. Amžiaus ypatumų reikšmė

Siekiant, kad etninė kultūra taptų mokinių savastimi, būtina vadovautis skirtingo amžiaus ir patirties nulemtomis mokinių galimybėmis. Visas pagrindinio ugdymo laikotarpis iš esmės yra susijęs su paauglyste – ji, daugumos mokslininkų nuomone, apima 12–18 metų amžiaus periodą. Paauglystė laikoma rizikos amžiumi dėl didelių socialinių ir psichologinių permainų, paprastai palydimų audringo fiziologinio vystymosi. Tuomet prisiimami nauji socialiniai vaidmenys, ima sparčiai formuotis asmenybė. Remiantis antropokultūriniu M. Mead‘o požiūriu, paauglystė gali būti ir be krizių, praeiti darniai ir džiaugsmingai, tačiau tai priklauso ne tiek nuo pačių paauglių, kiek nuo juos supančios aplinkos, kuri gali padėti paaugliui lengviau apsispręsti kilus socialiniams, moraliniams ar ateities planavimo klausimams. Tuo tikslu gali sėkmingai pasitarnauti etnokultūrinis ugdymas, tačiau mokytojams svarbu visuomet atsirinkti, kokiame amžiaus tarpsnyje reikėtų nagrinėti vienus ar kitus etninės kultūros reiškinius, atsižvelgiant į tai, kas mokiniams įdomu, suprantama ir reikšminga, kas labiau tinka jaunesniems, o kas – vyresniems.

5–6 klasės. Perėjimas iš pradinės į pagrindinę mokyklą daugeliui mokinių tampa svarbiu slenksčiu, nes keičiasi klasės draugai ir mokytojai, visa iki tol vaiką supusi aplinka, mokymosi sistema. Be to, tai yra pereinamasis laikotarpis iš vaikystės į paauglystę, kurio metu vyksta svarbūs pokyčiai: didesnę įtaką daro bendraamžiai, siekiama savarankiškumo, norisi mažiau priklausyti nuo tėvų, turėti galimybę garsiai pareikšti savo nuomonę įvairiais klausimais, pradedama abejoti mokytojų autoritetu ir pastebėti jų klaidas, vystosi teorinis mąstymas, keičiasi vertybių sistema, savimonė, kyla klausimai: „Kas aš?“, „Kuo aš tapsiu?“, „Kokia gyvenimo prasmė?“

Penktokų adaptacinį laikotarpį, trunkantį pirmaisiais naujų mokslo metų mėnesiais, gali palengvinti įvairios etnokultūrinės veiklos – ypač žaidybinio ar projektinio, tiriamojo pobūdžio, kurios skatina vienų su kitais susipažinimą, bendruomeniškumą, grupinį darbą (pavyzdžiui, žr. toliau pateikiamą projekto „Giminės medis“ aprašą). Atėję į naują klasę penktokai ieško naujų draugų, stengiasi pritapti. Susidūrus su sunkumais, gali nebelikti motyvacijos mokytis, atsirasti atskirties jausmas ir kitos psichologinės problemos (provokuojamas elgesys, agresija, depresyvios nuotaikos ir kt.). Pasitelkta liaudies išmintis, humoras ir žaidybiškumas, jaukus bendravimas išreiškiant palaikymą ir teigiamas emocijas, atviri pokalbiai, aiškios ir mokinių galimybes atitinkančios etnokultūrinio ugdymo

užduotys gali penktokams padėti lengviau išgyventi šį adaptacijos periodą, kartu pasitarnauti klasės, kaip darnios bendruomenės, formavimuisi.

Kita vertus, šiuo amžiaus tarpsniu yra tinkamas metas skatinti vaikus nugalėti sunkumus lavinant kalbą, atmintį ir dėmesio išlaikymą, nes penktokai labai domisi mąstymo ir dėmesio tobulinimo pratimais, noriai imasi daugelio darbų. Tačiau šis entuziazmas gali greitai išblėsti patyrus nesėkmę, todėl būtina ugdyti gebėjimus atlikti darbą paskatinant ir pamokant, kaip daryti, leidžiant užbaigti pradėtą darbą, pagiriant už gerus rezultatus. Svarbu kartu aptarti, kas trukdė sėkmingai dirbti, kaip kitą kartą to būtų galima išvengti, paaiškinti, kad normalu klysti ir mokytis iš klaidų.

Paauglystei būdingą bruožą – polinkį į depresiją dėl vienišumo – padeda įveikti tam tikro idealo pasirinkimas, o tokiu idealu gali tapti ne tik aktoriai, filmuose matomi superherojai, bet ir dvasinėmis vertybėmis pasižymintys žmonės, puoselėjantys tradicijas. Visgi išoriniai dalykai ankstyvojoje paauglystėje dažniausiai daro didesnį poveikį nei vidiniai**.** Todėl nekeista, kad populiarios įžymybės, apsirengusios tautiniu kostiumu ar dainuojančios liaudies dainą, pavyzdys gali būti šio amžiaus vaikams labiau paveikus nei detalus tautinio kostiumo ar dainos išaiškinimas.

Penktose klasėse mėgstama burtis į mažas grupes, kuriose kartu žaidžiama, užsiimama bendra veikla, tai lavina bendradarbiavimo ir gyvenimo kartu įgūdžius, ugdo bendruomeniškumą, „tikrų draugų" sampratą. Paaugliams būdingos „draugystės kodekso" ypatybės turi panašumo su tautosakoje pabrėžiamomis vertybėmis: ištikimybe, pagalba draugui, pasitikėjimu vienas kitu, nuoširdumu, pagarba žmogiškajam orumui, lygybe, gebėjimu saugoti paslaptis. Vertinamos ir kitos bendraamžių savybės: žinios, įgūdžiai, sportiniai laimėjimai, pasiekimai įvairiose veiklose, neišskiriant ir etnokultūrinių gebėjimų. Šiame amžiuje smarkiai padidėja vaikų visuomeninis aktyvumas, dėl to norima su draugais ne tik būti kartu, bet ir užsiimti bendrais reikalais, kurti įvairius planus, įgyvendinti projektus ir pan. Pastebėta, kad ankstyvoje paauglystėje mergaitės buriasi į mažesnes grupeles ar poras, o berniukai mėgsta draugauti didelėmis grupėmis, žaisti komandinius žaidimus. Mokslininkų nuomone, darnūs paauglių santykiai su bendraamžiais lemia psichinę sveikatą ir brandžiame amžiuje, padeda formuotis normaliems socialiniams santykiams.

5-6 klasių mokiniai yra imlūs intelekto lavinimui, tačiau ne mažiau svarbu atkreipti dėmesį, kad labai daug žinančių paauglių dvasinis pasaulis vis tiek dažnai lieka lyg vaikų, trūksta gebėjimų suprasti kitus žmones, juos užjausti. Todėl ilgaamžėmis vertybėmis grindžiamas etnokultūrinis ugdymas padeda ugdyti ir emocinį intelektą, skatina atskirti gėrį nuo blogio, mokytis atjautos, suvokti senolių patirtį apie įvairias gyvenimiškas aplinkybes.

7–8 klasės. Šiame amžiuje didėja dėmesys priešingai lyčiai, kuris berniukams neretai pasireiškia gana keistai – mergaičių „užkabinėjimu", o vėliau atsiranda psichologinių trikdžių – nuoširdumą pakeičia susikaustymas, nedrąsumas, varžymasis, nepastovumas, įtampa. Kilusi simpatija, romantiški ryšiai skatina paauglio asmenybės augimą, žadina troškimą būti geresniam, paslaugesniam, ugdytis įvairius gebėjimus. Šis metas tinkamas kalbėti apie meilę, gilintis į jaunimo bendruomeninius santykius praeityje ir dabar, sudominti senosiomis jaunimo-meilės dainomis, aptarti juokavimo tradicijas. Atkreipiant dėmesį į tai, kad paauglių kalboje atsiranda įvairių keiksmažodžių (ypač rusiškų ir angliškų), vertėtų su mokiniais panagrinėti šį reiškinį, jo ypatybes, taip pat lietuviškų keiksmažodžių savybes.

14–15 metų paaugliams vertybės tampa vis svarbesnės – jomis vadovaujamasi išreiškiant savo poziciją, formuojantis idealizuotus elgesio tipus arba trokštamus galutinius tikslus. Vertybės motyvuoja, skatina pasirinkti savo poreikių tenkinimui tam tikras išraiškos formas, galiausiai daro poveikį socialinės informacijos perdirbimui[1]. Visgi tiek vertybės, tiek kitos nuostatos paauglystėje dažniausiai formuojasi

[1] Valickas G. *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos*. Vilnius: Lietuvos teisės Akademija, 1997.

ne savarankiškai, o vadovaujantis suaugusiųjų pateikiamais vertybiniais teiginiais ir vaizdiniais, iš aplinkos ir visuomenės perimamomis kultūrinėmis nuostatomis ir vertybių sistema. Pastebėta, kad tokio amžiaus paaugliams puikus pavyzdys yra jaunimo pasipriešinimas sovietiniam režimui, nes skatina patriotizmo, kaip svarbios vertybės, suvokimą.

Šis laikotarpis paaugliui svarbus tuo, kad „ieškoma savęs". Jei nepavyksta sėkmingai išspręsti tapatybės krizės, patiriamas netikrumo jausmas, atsiranda nepasitikėjimas savimi, kyla depresyvios nuotaikos. Asmens brendimas įveikiant šią krizę padeda formuotis tvirtai asmenybei, turinčiai savo nuomonę, siekiančiai savo tikslų ir svajonių, gebančiai patirti meilės jausmą[2]. Etninė kultūra, skatinanti ieškoti savo „šaknų", padeda tapatybę atrasti, skatina atsakingumą, socialias vertybes, aukštesnę savigarbą ir ateities planavimą.

7–8 klasių mokiniai gali atlikti išsamesnius palyginimus, gilintis į tradicines vertybes, pasaulėžiūrą, nagrinėti dabartyje vykstančius reiškinius, aktyviau dalyvauti bendruomeninėje veikloje.

9–10 (I–II gimnazijos) klasės. Šiuo laikotarpiu paauglių psichologija ir fiziologija įgauna pusiausvyrą. Pajutus didėjančias galias įsitraukiama vis į naujas gyvenimo situacijas, bandoma megzti naujus ryšius. Vyresni paaugliai jau sugeba apmąstyti daugelį dalykų, po truputį įsitvirtinti suaugusiųjų pasaulyje, vis daugiau galvoja apie ateities tikslus. Galiausiai mokiniai vėl atsigręžia į tėvus, ima juos labiau suprasti, lygina juos ir save. Mokslininkų teigimu, šiame amžiuje dažnai vyksta antrasis susitapatinimas su tėvais, perimant jų vertybes, elgesio modelius, idealus.

Įgyvendinant Etninės kultūros programą šiame koncentre keliami didesni reikalavimai mokinių pasiekimams atsižvelgiant į aukštesnį mokinių subrendimo lygį, leidžiantį svarstyti sudėtingesnius su suaugusiųjų gyvenimu susijusius klausimus.

Svarbi sėkmingo etnokultūrinio ugdymo(si) sąlyga – **mokyklos ir tėvų (globėjų) bendradarbiavimas**, kai drauge aptariami ugdymo siekiniai, metodai ir priemonės, suderinami šeimos ir pedagogų lūkesčiai, numatoma mokinio ugdymo(si) perspektyva. Mokytojų ir šeimų bendradarbiavimo formos gali būti įvairios: informavimas, individualūs susitikimai, pokalbiai, seminarai, paskaitos, tėvų susirinkimai, bendros išvykos ir renginiai, į kuriuos mokinio šeimos nariai galėtų būti kviečiami ne tik dalyvauti, bet ir prisidėti prie jų organizavimo. Būtina siekti mokinių ir jų šeimos narių kūrybiškumo bei aktyvumo puoselėjant etninės kultūros vertybes, kuriant tinkamą etnokultūriniam ugdymui aplinką, rengiant tradicines šventes, įgyvendinant papročių ir kitų etnokultūrinių vertybių pažinimo programas su šeimos nariais.

1.3. Pasiekimų sritys

Pagrindinio ugdymo Etninės kultūros programoje, kaip ir pradiniame bei viduriniame ugdyme, išskirtos trys **pasiekimų sritys** (žymimos raidėmis A, B, C), kurios išskaidomos į atskirus **pasiekimus** (žymimus raidės ir skaičiaus deriniu):

- ***Etninės kultūros pažinimas*** (A), srityje išskiriant du pasiekimus – *nagrinėja etninės kultūros reiškinius ir objektus skirtinguose kontekstuose* (A1); *analizuoja etninės kultūros sritis ir jų sąsajas* (A2);
- ***Etninės kultūros raiška*** (B), srityje išskiriant du pasiekimus – *atlieka ir interpretuoja įvairių žanrų liaudies kūrybą, kuria tradicijų pagrindu* (B1); *kelia ir kūrybiškai įgyvendina etninės kultūros raiškos idėjas* (B2);

[2] Lemme, B. H. *Suaugusiojo raida*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2005.

- ***Etninės kultūros vertybių refleksija*** (C), srityje išskiriant du pasiekimus – *svarsto etnokultūrinių vertybių reikšmę* (C1); *išreiškia asmeninį santykį su etnine kultūra* (C2).

Etninės kultūros programoje mokinių pasiekimų raida aprašoma pagal pasiekimų sritis, pateikiant mokinių pagrindinio lygio pasiekimus kas dvejus metus, kiekvienoje pasiekimų srityje nurodant konkrečius mokinio **pagrindinio lygio pasiekimus atskiruose koncentruose**:

5–6 klasių koncentras

Etninės kultūros pažinimas (A)

Nagrinėja etninės kultūros reiškinius ir objektus skirtinguose kontekstuose (A1): apibūdina etnografinių regionų bruožus, bendruomenių įvairovę, etnokultūros reiškinius ir objektus (A1.1); palygina skirtingų etnografinių regionų kalendorinius papročius ir su jais susijusius tradicinius prekybos būdus ir verslus. Aptaria gamtos reikšmę tradicinėje kultūroje (A1.2); apibūdina turinyje nurodytus folkloro žanrus, muzikavimo tradicijas, tarmes ir taikomąją tautodailę. Palygina tradicinę vaikų kūrybą praeityje ir dabar (A1.3).

Analizuoja etninės kultūros sritis ir jų sąsajas (A2): analizuoja informaciją iš įvairių šaltinių apie skirtingas etninės kultūros sritis, jas palygina (A2.1); palygina lietuvių ir Lietuvos tautinių bendrijų bei kaimyninių tautų tradicijas, pateikia išvadas (A2.2).

Etninės kultūros raiška (B)

Atlieka ir interpretuoja įvairių žanrų liaudies kūrybą, kuria tradicijų pagrindu (B1): atlieka, interpretuoja, improvizuoja turinyje nurodytų žanrų folkloro kūrinius, aptaria atliekamų kūrinių regioninius bruožus (B1.1); pasigamina tautodailės ir tradicinių amatų dirbinių, liaudies muzikos ir (ar) garso instrumentų išmėgindamas įvairias technikas (B1.2).

Kelia ir kūrybiškai įgyvendina etninės kultūros raiškos idėjas (B2): remdamasis etnokultūros žiniomis, patirtimi, liaudies kūrybos pavyzdžiais, kelia ir kūrybiškai įgyvendina etnokultūrinės raiškos idėjas klasės, mokyklos ir vietos bendruomenės veikloje (B2.1); vertina savo ir kitų etnokultūrinės raiškos idėjas ir jų įgyvendinimo būdus bei aplinkybes pagal sutartus kriterijus (B2.2).

Etninės kultūros vertybių refleksija (C)

Svarsto etnokultūrinių vertybių reikšmę (C1): remdamasis etnokultūrinėmis žiniomis išreiškia savo suvokimą apie tradicijų reikšmę, pateikia įvairių pavyzdžių iš artimos ir tolimesnės aplinkos (C1.1); nagrinėja tradicijų reikšmę praeityje ir dabar, regioninę ir tautinę savimonę. Svarsto etninės kultūros vertybių nuolatinio atsinaujinimo ir tęstinumo klausimus (C1.2); išreiškia savo požiūrį apie įvairių tautų tradicinių vertybių savitumą, kultūrinę įvairovę, pateikdamas pavyzdžių iš Lietuvos ir kitų kraštų (C1.3).

Išreiškia asmeninį santykį su etnine kultūra (C2): vertina bendruomeniškumą ir dalijasi idėjomis dėl bendruomeninių tradicijų tęstinumo ir plėtros įvairiose bendruomenėse (C2.1).

7–8 klasių koncentras

Etninės kultūros pažinimas (A)

Nagrinėja etninės kultūros reiškinius ir objektus skirtinguose kontekstuose (A1): nagrinėja ir apibūdina su jaunimu susijusias tradicijas, etnokultūros reiškinius įvairiuose sociokultūriniuose kontekstuose (A1.1); analizuoja kalendorinių ir darbo papročių sąsajas su gamtos, astronominiais reiškiniais, jų simboliką (A1.2); tyrinėja turinyje nurodytus folkloro žanrus ir vaizduojamąją tautodailę. Palygina autentišką ir stilizuotą liaudies kūrybą (A1.3).

Analizuoja etninės kultūros sritis ir jų sąsajas (A2): analizuoja ir sistemina informaciją iš įvairių šaltinių apie skirtingas etninės kultūros sritis, jas palygina, nurodo jų sąsajas, pateikia išvadas (A2.1); palygina lietuvių ir kitų tautų kultūrines ypatybes skirtingose tradicinės kultūros srityse (A2.2).

Etninės kultūros raiška (B)

Atlieka ir interpretuoja įvairių žanrų liaudies kūrybą, kuria tradicijų pagrindu (B1): atlieka, interpretuoja, improvizuoja turinyje nurodytų žanrų kūrinius, atsižvelgdamas į etnografinių regionų tradicinio atlikimo specifiką (B1.1); remdamasis autentiškais pavyzdžiais ir kūrybiškai interpretuodamas pasigamina tautodailės, tradicinių amatų dirbinių, muzikos instrumentų (B1.2).

Kelia ir kūrybiškai įgyvendina etninės kultūros raiškos idėjas (B2): remdamasis žiniomis ir patirtimi, etnokultūrine tradicija, kelia ir kūrybiškai įgyvendina etnokultūrinės raiškos idėjas. Dalyvauja įvairioje etnokultūrinėje veikloje (B2.1); vertina savo ir kitų etnokultūrinės raiškos idėjas, jų įgyvendinimo būdus skirtinguose kontekstuose. Diskutuoja apie idėjų įgyvendinimo rezultatus pagal aptartus kriterijus (B2.2).

Etninės kultūros vertybių refleksija (C)

Svarsto etnokultūrinių vertybių reikšmę (C1): siedamas iš įvairių šaltinių gautą informaciją, išreiškia savo suvokimą apie tradicijų reikšmę, pateikia įvairių pavyzdžių iš skirtingų kontekstų (C1.1); pagrindžia tradicijų gyvybingumą, diskutuoja apie jaunimo vaidmenį jas puoselėjant. Svarsto etninės kultūros nuolatinio atsinaujinimo ir tęstinumo klausimus (C1.2); svarsto, dalijasi įžvalgomis apie įvairių tautų tradicinių vertybių savitumą, pagarbą kultūrinei įvairovei, palygina Lietuvos ir kitų šalių nuostatas šiuo aspektu (C1.3).

Išreiškia asmeninį santykį su etnine kultūra (C2): diskutuoja, inicijuoja, įgyvendina bendruomeniškumo skatinimo, tradicijų tęstinumo veiklas įvairiose aplinkose (C2.1).

9–10 klasių ir I–II gimnazijos klasių koncentras

Etninės kultūros pažinimas (A)

Nagrinėja etninės kultūros reiškinius ir objektus skirtinguose kontekstuose (A1): analizuoja tradicijas „savo“ ir „kito“ aspektu, etnokultūros reiškinius ir objektus, jų reikšmę istoriniuose, sociokultūriniuose kontekstuose (A1.1); analizuoja kalendorinių švenčių sąsajas su mitologija, religija, tradiciniais darbais. Aptaria tradicinių amatų ir verslų reikšmę Lietuvos ūkiui (A1.2); tyrinėja folkloro žanrų įvairovę ir kaitą, šiuolaikinę tautodailę. Aptaria liaudies kūrybos elementus mėgėjų ir profesionalų kūryboje (A1.3).

Analizuoja etninės kultūros sritis ir jų sąsajas (A2): remdamasis mokslo darbais ir kitais šaltiniais analizuoja skirtingas etninės kultūros sričių ypatybes, pateikia apibendrinančias išvadas (A2.1); palygina lietuvių ir kitų tautų kultūrines ypatybes skirtingose tradicinės kultūros srityse. Diskutuoja apie lietuvių tautos kultūrinius ryšius su kitomis tautomis (A2.2).

Etninės kultūros raiška (B)

Atlieka ir interpretuoja įvairių žanrų liaudies kūrybą, kuria tradicijų pagrindu (B1): atlieka, interpretuoja, improvizuoja turinyje nurodytų žanrų kūrinius, diskutuoja apie jų atlikimo ypatybes (B1.1); remdamasis autentiškais pavyzdžiais, kūrybiškai interpretuodamas pasigamina tautodailės ir tradicinių amatų dirbinių, atitinkančių nurodytus kriterijus (B1.2).

Kelia ir kūrybiškai įgyvendina etninės kultūros raiškos idėjas (B2): remdamasis žiniomis ir etnokultūrine tradicija, diskutuoja apie įvairias etnokultūrines iniciatyvas, kelia ir kūrybiškai įgyvendina etnokultūrinės raiškos idėjas. Dalyvauja įvairioje etnokultūrinėje veikloje (B2.1); vertina etnokultūrinės

savo ir kitų raiškos idėjas, jų aktualumą, įgyvendinimo galimybes ir sklaidą. Svarsto įgyvendintų idėjų rezultatus ir jų tęstinumą (B2.2).

Etninės kultūros vertybių refleksija (C)

Svarsto etnokultūrinių vertybių reikšmę (C1): interpretuodamas įvairius šaltinius, išreiškia savo suvokimą apie tradicijų reikšmę sociokultūriniuose kontekstuose (C1.1); diskutuoja apie tradicijų vertę palygindamas praeitį ir dabartį. Remdamasis žiniomis ir pateikdamas įvairių pavyzdžių, svarsto etninės kultūros tęstinumo ir inovacijų pagrįstumo santykį (C1.2); diskutuoja apie tradicinių vertybių reikšmę asmens tautinei savimonei ir savivertei, pagarbą kultūrinei įvairovei. Analizuoja šia tema nacionalinius ir tarptautinius susitarimus (C1.3).

Išreiškia asmeninį santykį su etnine kultūra (C2): inicijuoja veiklas, siekdamas tradicijų tęstinumo įvairiose aplinkose. Pateikdamas įžvalgas, pagrindžia etninės kultūros vertybių vaidmenį formuojantis asmens pasaulėvaizdžiui ir tapatybei (C2.1).

1.4. Ugdymo metodai ir formos

Etnokultūrinio ugdymo procese naudojami įvairūs **ugdymo metodai**: žaidimo, praktinis (patyriminis), tiriamasis, projektinis, pokalbio, diskusijų, refleksijų ir kt.

Žaidimo metodas, kuris yra vienas pagrindinių pradiniame ugdyme, išlieka svarbus ir pagrindiniame ugdyme, ypač 5–6 klasių mokiniams. Tai yra labiausiai įtraukiantis, patrauklus, vaikų ir jaunimo prigimtį atitinkantis ir dėl to nenusibostantis ugdymo būdas, kuris padeda ugdyti ir vidinę drausmę, savireguliaciją. Žaisdami kartu mokiniai turi išmokti žaidimo taisyklių ir jų laikytis. Žaidimo metu mokomasi atpažinti socialinio bendravimo gestus, juos suvokti, nuspėti kitų žaidimo dalyvių ketinimus ir atitinkamai elgtis. Taisyklėmis pagrįsti didaktiniai ir judrieji liaudies žaidimai pratina dalyvius žaisti lygiomis teisėmis, laikytis susitarimų. Žaidimo patirtis padeda lengviau perprasti naujas bendravimo situacijas, pritapti prie kitų, pelnyti pripažinimą, skatina draugiškumą, bendrumo jausmą, tarpusavio supratimą, moko taikiai spręsti konfliktus. Žaidybiškumas atpalaiduoja asmenį, padeda sukuriamose įvairiose aplinkybėse patirti skirtingas emocijas, taip pat ir neigiamas (nerimą, įtampą) – žaidžiant jas galima išlieti, įveikti, tuo pat metu jaučiant žaidimo malonumą.

Taip pat žaidimas ugdo mokinių kognityvinius, motorinius ir kalbinius gebėjimus, padeda atsiskleisti talentams, daro didžiulę įtaką asmenybės augimui. Žaidžiant suteikiamas laisvės veikti pojūtis, o tai formuoja įgūdžius ir realiame gyvenime stiprinti ryžtą, reikšti norus, rodyti iniciatyvą ir pastangas, priimti sprendimus, siekti kūrybiškai pakeisti aplinkybes, o jei tai neįmanoma – prie jų prisitaikyti. Jei sudaromos sąlygos, mokiniai mielai žaidžia tradicinius žaidimus, perimdami iš kartos į kartą perduodamus įvairius elgesio modelius – žaismingo bendravimo, išradingo pramogavimo, nuotaikingo rungtyniavimo. Žaisdami jie įpranta numatyti tikslą ir veiksmus, tinkamai pasirengti žaidimui, jį organizuoti ir įtraukti kitus. Žaidybiškumą tikslinga pasitelkti siekiant praturtinti ugdytinių kalbą sodriais, nuotaikingais liaudies posakiais. Etnokultūrinis palikimas pasižymi žaidimų gausa, įsiliejančia į kūrybinę raišką: kūrybiškai ir žaismingai sekant pasakas, menant mįsles, pritaikant įvairioms aplinkybėms patarles, dainas, kuriant savo interpretacijas vadovaujantis tradicijoms būdingų ypatumų suvokimu.

Mokant(is) etninės kultūros itin naudingas ir net būtinas ***praktinis (patyriminis) metodas***. Reikėtų sudaryti sąlygas mokiniams kuo daugiau patirti – gaminantis įvairius tradicinius dirbinius, muzikos instrumentus, dėvint autentiškus tautinius drabužius, modeliuojant juos piešiniuose, išbandant senuosius darbus – mušti sviestą, malti girnomis, minkyti duoną ir pan. Praktinė patirtis geriausiai įsimena, išlieka ilgam ir tampa savastimi.

Tyrinėjimo metodas apima etninės kultūros reiškinių, dvasinių ir materialių vertybių bei duomenų apie jas savarankišką nagrinėjimą remiantis turimomis žiniomis ir patirtimi, klausimų kėlimą ir sprendimą, išvadų apmąstymą. Taikant įprastus pažinimo ir veiklos būdus (literatūros ir informacinių šaltinių paiešką ir analizę, aptarimą, apibendrinimą ir pan.), mokiniai skatinami keliais skirtingais būdais tikslingai ieškoti informacijos apie etninę kultūrą, ją aptarti, kūrybiškai taikyti įgytas etnokultūrines žinias ir gebėjimus.

Panaudojant ***projektinį metodą*** parenkamos ilgesnės trukmės ir mokinių iniciatyvos reikalaujančios etnokultūrinės užduotys: mokiniai rengia konkrečios etnokultūrinės temos ar klausimo tyrimą, yra įtraukiami į tradicinės šventės ar kito etnokultūrinio renginio organizavimą, užsiima etnokultūrinio reiškinio sklaida – susikurdami tam tikrą planą, jį įgyvendindami ir galiausiai parengdami jo pristatymą. Projektinės veiklos gali būti įvairios, pavyzdžiui: viktorinos organizavimas, kalendorinės šventės, mugės ar kito tradicijomis grindžiamo renginio organizavimas; tam tikrai temai skirtos savaitės (ar ilgesnio laikotarpio) veiklų įgyvendinimas, kai integruojant įvairius mokomuosius dalykus atliekamos etnokultūrinės užduotys, ir t.t.

Pokalbio, diskusijų metodai naudingi siekiant paskatinti mokinius kalbėtis etnokultūrinėmis temomis, išreikšti savo požiūrį, pasidalinti žiniomis ir patirtimi vieniems su kitais, siūlyti sprendimus. Šie metodai gali būti taikomi susiskirsčius į grupes, kuriose mokiniai aptaria tam tikrus etnokultūrinius klausimus, išsiaiškina kiekvieno požiūrį, priima sprendimą ir jį pagrindžia. Naudinga skatinti mokinius diskusijoms pasiruošti iš anksto: renkant žinias dominančia tema, apmąstant galimus klausimus, aptariant diskusijų organizavimo tvarką. Mokytojas turėtų mokiniams parinkti tinkamas jų gebėjimams užduotis ir patarti, kaip jas įgyvendinti.

Refleksija – dažniausiai baigiamoji etnokultūrinės veiklos dalis, kai mokytojas ir mokiniai kartu aptaria veiklos rezultatus, kiek jie atitiko lūkesčius, apmąsto įgytą patirtį, išsako savo įspūdžius ir vertinimus. Pabrėžiant mokinių įgytus naujus įgūdžius ar įžvalgas, stiprinama jų motyvacija būti tradicinės kultūros puoselėtojais.

Pasirenkant ugdymo metodus svarbu mokinius sudominti, motyvuoti, skatinti džiaugsmo, draugystės ir geranoriškumo etninės kultūros pamokose pojūtį, pabrėžiant bendradarbiavimą, o ne konkuravimą. Mokytojui svarbu laiku pastebėti, kurie mokiniai patiria sunkumų – tuomet jiems būtina skirti papildomo dėmesio, palaikyti, stiprinti pasitikėjimą savimi ir kitais. Organizuojant etnokultūrinį ugdymą(si), svarbus kūrybinis mokinio ir mokytojo ryšys, ugdymas pavyzdžiu, etnokultūriniam ugdymui tinkama aplinka.

Rekomenduojamos ***grupinė*** ar ***individuali*** **etnokultūrinio ugdymo formos**. Ugdymo(si) procese atkreipiamas dėmesys į individualius mokinio poreikius, gebėjimus ir galimybes, skatinama žinias sieti su jau turima patirtimi. Etnokultūrinė veikla moko kartu siekti to paties tikslo, padėti ir patarti, susitarti dėl užduoties atlikimo būdo, stebėti kitų mokinių veiklą ir mokytis vieniems iš kitų.

Taip pat labai naudingos ***bendruomeninės veiklos***, skatinančios etnokultūrinę sąveiką su šeima ir vietos bendruomene. Tai gali būti įvairios šventės, vakaronės, viktorinos ir kiti etnokultūriniai renginiai. Prasminga skatinti ugdytinius įsitraukti į etnokultūrines bendruomenines veiklas, pasijusti bendruomenės dalimi, ugdytis komunikacinius ir socialinius gebėjimus, teigiamus bendruomeniškumo ir bendrabūvio kūrimo įgūdžius. Atsižvelgiant į su amžiumi augančias mokinių galimybes ir poreikį plėsti akiratį, rekomenduotinos vis ***aktyvesnės etnokultūrinio ugdymo(si) formos***: edukacijos su liaudies meistrais, dainininkais, tautodailininkais, šeimų vakaronės, kalendorinės šventės, kraštotyrinė veikla, kultūros paminklų tvarkymo talkos, dalyvavimas vietos bendruomenės tradiciniuose renginiuose, folkloro koncertuose, konkursuose, vakaronėse ir pan. Tokiu būdu ugdomi savarankiškos mokinių veiklos bei grupinio bendradarbiavimo gebėjimai. Kiek leidžia galimybės, skatintinas mokinių

dalyvavimas vietos bendruomenės etnokultūriniuose viešuosiuose renginiuose: pavyzdžiui, Užgavėnių ar Velykų šventėje, „Kaziuko eitynėse“ ir pan. Tokiuose renginiuose mokiniai dažnai tampa ne tik žiūrovais, bet ir aktyviais renginių dalyviais ar organizatoriais, turi galimybę pasidžiaugti ir pasididžiuoti jau įgytais etnokultūriniais gebėjimais, gauna naujų postūmių juos panaudoti kūrybinei raiškai.

Labai veiksminga etnokultūrinio ugdymo forma – mokinių bendradarbiavimas su folkloro ansambliais ar klubais, tautodailės, tradicinių amatų būreliais ir kitais ***etnokultūriniais kolektyvais***. Naudinga vykdyti įvairius etnokultūrinius projektus: atskiros klasės, visos mokyklos ar prisijungiant prie kitų institucijų ar organizacijų vykdomų etnokultūrinių projektų (kitos švietimo įstaigos, savivaldybės, muziejaus, etninės kultūros centro, bibliotekos, tradicinių amatų centro, vietos bendruomenės, visuomeninės organizacijos, folkloro ansamblio ir pan.).

Ypač naudingos ***etnokultūrinės*** pažintinės ***išvykos*** į muziejus, etnografines sodybas ir kt., nes jos labai suaktyvina mokinius, kelia jų susidomėjimą, leidžia tiesiogiai susipažinti su įvairiais etnokultūriniais reiškiniais ir vertybėmis, išgirsti jas puoselėjančių žmonių mintis, iš arčiau pamatyti ir suprasti tai, apie ką anksčiau buvo tik girdėję. Mokiniai turėtų iš anksto aptarti išvykos tikslą, uždavinius. Būtina kartu su mokiniais numatyti konkrečius uždavinius, kuriuos mokiniai įgyvendins.

Svarbi ir **sąveika su vietos bendruomene**, ypač jei joje puoselėjamos tradicinės vertybės, vyksta aktyvi etnokultūrinė veikla. Mokyklos ir vietos bendruomenės bendradarbiavimas yra abipusiai naudingas, skatina įvairių kartų bendrą veiklą, ją praturtina įvairesne patirtimi, o mokinius pratina pajausti ir giliau suprasti, kuo pasižymi bendruomeninis gyvenimas, pažinti platesnį savo gimtojoje aplinkoje gyvenančių žmonių ratą ir tapti su jais artimesniais, palaipsniui suvokti ir save kaip tos aplinkos dalį.

1.5. Tinkamos aplinkos etnokultūriniam ugdymui sukūrimas

Etnokultūriniam ugdymui reikalinga tinkama emocinė ir fizinė aplinka, kuri padėtų geriausiai įgyvendinti etninės kultūros ugdymo tikslus, uždavinius ir mokymo turinį, būtų palanki numatytiems ugdymo metodams taikyti. Stimuliuojanti emocinė aplinka, kurią sudaro šilti, bendradarbiavimu grindžiami mokinių, mokytojų ir tėvų santykiai – svarbiausia sąlyga, skatinanti sėkmingą ugdymą(si). Ugdytinių ir pedagogų santykiai turi būti grindžiami pagarba, kai akcentuojamas kiekvieno mokinio vertingumas nepaisant jo socialinio ir ekonominio statuso, mokymosi sunkumų, lyties, rasės, tautybės, kultūros ar religinių įsitikinimų, prigimties ar būdo ypatumų. Skatinama minčių ir nuomonių įvairovė, žadinamas pasididžiavimas priklausymu tam tikrai bendrijai, bendruomenei, kuriamos ir puoselėjamos tradicijos.

Ugdymo(si) aplinka turėtų būti kūrybiška, puoselėjanti mokinių jautrumą, smalsumą, vaizduotę, saviraišką, mąstymo lankstumą ir išradingumą. Mokiniai skatinami dalyvauti įvairioje etnokultūrinėje veikloje, savo kūrybą perteikti įvairiomis priemonėmis ir būdais (žodžiais, garsais, simboliais, spalvomis, panaudojant skaitmenines priemones ir kt.), jiems sudaromos sąlygos įžvelgti, pastebėti, mąstyti ir eksperimentuoti, išgyventi kūrybos ir atradimo džiaugsmą, ugdytis palankumą savitumui.

Esant galimybėms, būtų svarbu etnokultūriniam ugdymui skirti atskirą patalpą. Ji turėtų atspindėti tradicinės kultūros dvasią, būti etniškai savita, estetiška, jauki, kūrybiškai nuteikianti, skoninga, neperkrauta ir funkcionali, praturtinta pačių mokinių ir tautodailininkų ar kitų menininkų etnokultūrinės tematikos darbais. Čia turėtų būti priemonių, padedančių geriau pažinti tradicinę kultūrą, žmonių gyvenimo būdą ir tarpusavio santykius, bendruomenę, gimtinę. Aplinkoje derama vieta turėtų būti skirta patriotines nuostatas bei meilę gimtajam kraštui skatinantiems įvairiems tautos ir valstybės simboliams

– Lietuvos herbui, himnui, vėliavai. Skoningai pritaikius, tradicinės kultūros dvasią padėtų sukurti ir įvairūs tradicinių amatų, darbo įrankiai ir gaminiai, namų apyvokos daiktai, nuotraukos, atvirukai, paveikslai ir kitos vaizdinės priemonės.

Itin svarbu pasirūpinti, kad etnokultūrinio ugdymo aplinkoje būtų tautosakos ir tautodailės leidinių, garso ir vaizdo įrašų, veikloms reikalingos įvairios atributikos, tradicinių muzikos instrumentų, fone galėtų skambėti mokiniams patraukli ir ugdymo pobūdį atitinkanti muzika. Šioje aplinkoje mokiniai turėtų rasti viską, ko reikia etninės kultūros pamokoms, tradiciniams žaidimams ir kitai etnokultūrinei veiklai. Reikėtų sudaryti galimybes, kad joje ugdytiniai jaustųsi esą šeimininkais, galėtų laisvai ją keisti, pritaikyti įvairioms veikloms. Patalpas, baldus, įrangą bei ugdymo priemones būtina pritaikyti mokinių specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimui. Kai kurioms etnokultūrinio ugdymo veikloms (žaidimams, rateliams ir šokiams, įvairių renginių, projektų organizavimui ir kt.) prireikia didesnės erdvės. Tuomet etnokultūrinės veiklos organizuojamos salėje, fojė ar kitose didesnėse mokyklos erdvėse, mokyklos sporto aikštelėje ir pan.

Etninės kultūros ugdymo veiklas labai naudinga rengti gamtoje – ypač šiltuoju metų laiku, kai yra geras oras. Puiku, jei mokyklos aplinkoje yra ugdymui gamtoje pritaikytų gražiai sutvarkytų ir nuo triukšmo apsaugotų erdvių. Ugdymui tinkamų vietų galima paieškoti ir gretimame parke ar kitame gamtos prieglobstyje. Gamtinė aplinka ypač tinkama Etninės kultūros programos temoms apie žmogaus ir gamtos sąsajas, taip pat mokantis žaidimų, ratelių, dainų ir kitos tautosakos.

1.6. Regioninio savitumo puoselėjimas, tautinio kostiumo naudojimas

Regioninio savitumo puoselėjimo klausimas. Plėtojant etnokultūrinį ugdymą(si), svarbu atsižvelgti į skirtinguose etnografiniuose regionuose, miestuose ir kaimuose gyvenančių mokinių poreikius – pagal tai numatyti etnokultūrinio ugdymo siekinius, taikyti metodus ir priemones.

Reikėtų atsižvelgti į Lietuvos etnografinių regionų (Aukštaitijos, Dzūkijos, Sūduvos, Žemaitijos, Mažosios Lietuvos) savitumus, mokyklos aplinkos galimybes ir vietos bendruomenės ypatumus. Mokykla turėtų pasirinkti, kokias regiono kultūros tradicijas reikėtų puoselėti ir įtraukti į ugdymo procesą. Ypač tai aktualu mažiems miesteliams ir kaimams, kurių gyventojai save priskiria tam tikram etnografiniam regionui, yra išsaugoję etnoregioninę savimonę ir tradicijas. Puoselėjant tautinį identitetą, svarbu mokinių ugdymo procese atsižvelgti į jų etnografinio regiono tarmę, tautosaką, tautodailę, darbų tradicijas, valgius, lankytinas istorines, kultūrines ir gamtines vietas, kitus ypatumus.

Didmiesčiuose gyvenantiems mokiniams suvokti savo regioninę tapatybę gali padėti senelių ar proseneliu kilmės vietos, regiono išsiaiškinimas. Patartina derinti mokinių gyvenamojo regiono savitumų išryškinimą su etninės kultūros įvairovės ir bendrųjų dėsningumų pažinimu, taip parodant visų etnografinių regionų skirtumus ir panašumus, plečiant mokinių etnokultūrinio išprusimo akiratį.

Tautinio kostiumo panaudojimas ugdymo procese. Ugdymo įstaigos neretai siekia, kad mokiniai pasipuoštų tautiniais kostiumais per įvairias šventes ir kitus renginius, dalyvaudami folkloro ansambliuose, kitose neformalaus ugdymo veiklose. Tokiais atvejais labai svarbu, kad šie tautiniai kostiumai atitiktų autentiškus pavyzdžius, pasižymėtų etnografiniams regionams būdingomis ypatybėmis ir būtų kokybiški.

Jei nėra galimybių turėti gražių ir atitinkančių tradicijas tautinių kostiumų, vertėtų pasirinkti skoningus stilizuotus drabužius su baltiškos aprangos motyvais arba rinktis tvarkingą šiuolaikinę šventinę aprangą, kurioje būtų vienas kitas su tautiniu ar archeologiniu kostiumu susijęs elementas (pvz., tautinės juostos, kaklaraiščiai, dirželiai ar kiti aksesuarai su tautinių juostų raštais, delmonai, kitos tautiniam ar archeologiniam kostiumui būdingos puošybos detalės ir pan.). Reikėtų vengti vienodų, nuo

autentikos gerokai nutolusių ir ant kičo ribos balansuojančių „tautinių“ drabužių, nes juos nešiodami mokiniai formuotųsi iškreiptą požiūrį į tautinį kostiumą.

1.7. Kitų tautų kultūros pažinimas

Etnokultūrinis ugdymas sudaro prielaidas ne tik savo tautos, bet ir kitų tautų, pasaulio kultūrų įvairovei pažinti bei perimti. Susipažįstant su kitų tautų tradicijomis, jų vertybėmis, tautos mąstymo ir kūrybos būdais, mokiniai plečia kultūrinį akiratį ir savo gebėjimus.

Lietuvoje nuo seno gyvena įvairios tautinės bendrijos (karaimai, totoriai, žydai, čigonai, rusai, lenkai, gudai ir kt.), kurios turi savitas tradicijas, praturtinančias Lietuvos kultūrą. Jų kultūrų pažinimas naudingas mokiniams, nes padeda bendrauti ir susidaryti išsamesnį savo krašto kultūrinės įvairovės vaizdą. Pastaruoju metu Lietuvoje vis daugėja kitataučių, mišrių šeimų. Reikėtų kryptingai išnaudoti situaciją: jei ugdomųjų grupėje yra kitų tautybių mokinių – artimiau susipažindinti su jų tautos kultūra.

Dar viena galimybė plėtoti kitų tautų kultūros pažinimą – išnaudoti iš emigracijos grįžusių vaikų ir jų šeimų patirtį, kuri padėtų artimiau susipažinti su tradicine kultūra tos šalies, kurioje jie gyveno.

2. Aukštesniųjų pasiekimų ugdymas

Etninės kultūros pamokose sudaromos sąlygos visiems mokiniams, kokių gabumų ir gebėjimų jie bebūtų, siekti aukštesniųjų pasiekimų, vadovaujantis Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrąja programa.

Mokinių galimybės siekti aukštesniųjų pasiekimų yra nevienodos: mokytojai pastebi, kad turintiems etnokultūrinio ugdymo patirties (pavyzdžiui, įgytos ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, pradinėje mokykloje) daug paprasčiau atlikti užduotis ir atsiskleisti, įsitraukti į veiklas, nei tiems, kurie tokio įdirbio neturi – pastariesiems tenka skirti kur kas daugiau pastangų.

Kita vertus, dalis ugdytinių auga šeimose, kuriose laikomasi papročių, dainuojamos liaudies dainos, mėgstama daryti tradicinius dirbinius, tėvai ar kiti artimieji dalyvauja folkloro ansambliuose, klubuose, užsiima tautodaile, todėl vaikai būtent iš jų perima tradicijas, etnokultūrinės raiškos įgūdžius, išmoksta branginti iš kartos į kartą paveldėtas vertybes. Tokie mokiniai, net ir neturėję galimybės ankstesnėje ugdymo įstaigoje mokytis etninės kultūros, paprastai pasižymi išskirtine gyvenimiška etnokultūrine patirtimi.

Sunkumų kyla mokiniams, kurie nepakankamai moka lietuvių kalbą (grįžo iš emigracijos, auga lietuvių kalbą mažai vartojančiose mišriose šeimose, yra kitataučiai ir pan.), todėl jiems sunkiau suprasti lietuvių tautosakos tekstus, aptariamas etnokultūrines temas ir pan. Vis dėlto tokie mokiniai gali pasižymėti didesne patirtimi, pasidalindami žiniomis apie kitas kultūras, su kuriomis jie yra artimiau susipažinę. Priklausomai nuo nevienodos mokinių patirties ir pasirengimo lygio etninės kultūros dalyko mokymosi tempas ir net turinys gali stipriai skirtis.

Be to, skiriasi mokinių asmenybės, kognityviniai ir etnokultūrinės raiškos gebėjimai, taip pat gali būti skirtingi ir poreikiai. Priklausomai nuo individualių mokinių savybių, jiems turi būti parenkamos tinkamos ugdymo veiklos ir užduotys. Dirbant su specialiųjų poreikių mokiniais viskas priklauso nuo to, kokio pobūdžio yra poreikiai, tačiau visais atvejais etnokultūrinis ugdymas dėl savo didžiulės įvairovės tokiems ugdytiniams gali būti sėkmingai pritaikomas, yra labai naudingas. Taigi vykdant etnokultūrinio ugdymo veiklas labai svarbu pažinti kiekvieno mokinio individualias ypatybes, atpažinti jo stipriąsias ir stiprintinas puses. Siekiant padėti mokiniui ugdytis aukštesnius pasiekimus, siūloma daugiau dėmesio skirti, visų pirma, toms sritims, kuriose jo gabumai, gebėjimai ir pasiekimai aukštesni.

Ugdymo sėkmė daug kuo priklauso ir nuo mokytojo etnokultūrinio išsilavinimo: kaip jis suvokia etninės kultūros vertybes, kiek sugeba jas įžvelgti šiuolaikiniame gyvenime, ar yra susipažinęs su autentiškomis tradicijomis, o svarbiausia, ar sugeba išradingai perteikti jas savo ugdytiniams. Mokytojas turėtų tapti mokinių patarėju ir kūrybiniu vadovu, įtraukti juos į aktyvų mokymosi procesą, skatindamas pamilti iš protėvių paveldėtas vertybes, jas pastebėti savo aplinkoje, šiuolaikiniame gyvenime, sužadinti norą kūrybiškai tradicijas tęsti, sudaryti galimybes kelti įvairias idėjas, stebėti, diskutuoti, vertinti ir pan. Visa tai sudaro sąlygas mokiniams siekti aukštesnių pasiekimų įvairiose etninės kultūros srityse.

Etnokultūrinio ugdymo pasiekimai bus geresni, jei pedagogai pažins mokinių šeimas, rinks informaciją apie emocinę, socialinę ir kultūrinę vaikų aplinką, įvertins vaikų „atsineštą“ iš savo namų etnokultūrinę patirtį. Pagirtina, jei mokykla kryptingai plėtoja vieną iš sudėtingiausių siekinių – žadinti ne tik mokinių, bet ir tėvų (globėjų) tautinę savimonę, pilietiškumą, meilę Tėvynei, skatinti jų savanoriškas iniciatyvas, tobulinti tėvų kompetencijas etninės kultūros srityje. Tuo tikslu galėtų būti taikomi įvairūs būdai, stiprinantys mokyklos ir namų sąveiką: pavyzdžiui, ne tik skatinant tėvų (globėjų) dalyvavimą etnokultūrinėje veikloje, bet ir praktikuojant įvairias namų užduotis, įgyvendinant įvairias tėvų pasiūlytas idėjas.

2.1. Aukštesniųjų etninės kultūros gebėjimų ypatybės

Etninės kultūros programoje išskirtų trijų pasiekimų sričių (*Etninės kultūros pažinimas*; *Etninės kultūros raiška*; *Etninės kultūros vertybių refleksija*) pasiekimai atitinka pagrindinį lygį pagal atskirus koncentrus. Aukštesniojo lygio pasiekimai skiriasi nuo pagrindinio lygio šiais požymiais (pažymėta paryškintai).

Pasiekimų lygių požymiai. 5–6 klasės

Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
1. Etninės kultūros pažinimas (A)	
Apibūdina etnografinių regionų bruožus, bendruomenių įvairovę, etnokultūros reiškinius ir objektus (A1.1.3).	Apibūdina **ir apibendrina** etnografinių regionų bruožus, bendruomenių įvairovę, etnokultūros reiškinius ir objektus, **pateikia savo regiono pavyzdžių** (A1.1.4).
Palygina skirtingų etnografinių regionų kalendorinius papročius ir su jais susijusius tradicinius prekybos būdus ir verslus. Aptaria gamtos reikšmę tradicinėje kultūroje (A1.2.3).	**Remdamasis šaltiniais**, palygina skirtingų etnografinių regionų kalendorinius papročius ir su jais susijusius tradicinius prekybos būdus ir verslus. **Pateikdamas pavyzdžių** aptaria gamtos reikšmę tradicinėje kultūroje (A1.2.4).
Apibūdina turinyje nurodytus folkloro žanrus, muzikavimo tradicijas, tarmes ir taikomąją tautodailę. Palygina tradicinę vaikų kūrybą praeityje ir dabar (A1.3.3).	Apibūdina **ir apibendrina** turinyje nurodytus folkloro žanrus, muzikavimo tradicijas, tarmes, taikomąją tautodailę. **Pateikdamas pavyzdžių** palygina tradicinę vaikų kūrybą praeityje ir dabar (A1.3.4).
Analizuoja informaciją iš įvairių šaltinių apie skirtingas etninės kultūros sritis, jas palygina (A2.1.3).	Analizuoja **ir apibendrina** informaciją iš įvairių šaltinių apie skirtingas etninės kultūros sritis, jas palygina, **pateikia išvadas** (A2.1.4).
Palygina lietuvių ir Lietuvos tautinių bendrijų bei kaimyninių tautų tradicijas, pateikia išvadas (A2.2.3).	Palygina lietuvių ir Lietuvos tautinių bendrijų bei kaimyninių tautų tradicijas, pateikia išvadas **ir jas apibendrina** (A2.2.4).
2. Etninės kultūros raiška (B)	
Atlieka, interpretuoja, improvizuoja turinyje nurodytų žanrų folkloro kūrinius, aptaria atliekamų kūrinių regioninius bruožus (B1.1.3).	**Sklandžiai** atlieka, interpretuoja, improvizuoja turinyje nurodytų žanrų folkloro kūrinius, **išsamiai apibūdina** atliekamų kūrinių regioninius bruožus (B1.1.4).
Išmėgindamas įvairias technikas pasigamina tautodailės ir tradicinių amatų dirbinių, liaudies muzikos ir (ar) garso instrumentų, atitinkančių aptartus kriterijus (B1.2.3).	Išmėgindamas įvairias technikas pasigamina tautodailės ir tradicinių amatų dirbinių, liaudies muzikos ir (ar) garso instrumentų, **maksimaliai atitinkančių aptartus kriterijus** (B1.2.4).
Remdamasis etnokultūros žiniomis, patirtimi, liaudies kūrybos pavyzdžiais, kelia ir kūrybiškai įgyvendina etnokultūrinės raiškos idėjas klasės, mokyklos ir vietos bendruomenės veikloje (B2.1.3).	Remdamasis etnokultūros žiniomis, patirtimi, liaudies kūrybos pavyzdžiais, kelia, **svarsto** etnokultūrinės raiškos idėjas ir jas kūrybiškai įgyvendina klasės, mokyklos ir vietos bendruomenės veikloje (B2.1.4).

Vertina savo ir kitų etnokultūrinės raiškos idėjas ir jų įgyvendinimo būdus bei aplinkybes pagal sutartus kriterijus (B2.2.3).	**Argumentuodamas** vertina savo ir kitų etnokultūrinės raiškos idėjas ir jų įgyvendinimo būdus bei aplinkybes pagal sutartus kriterijus (B2.2.4).
3. Etninės kultūros vertybių refleksija (C)	
Remdamasis patirtimi išreiškia savo suvokimą apie tradicijų reikšmę, pateikia įvairių pavyzdžių iš artimos ir tolimesnės aplinkos (C1.1.3).	Remdamasis patirtimi **išsamiai perteikia** savo suvokimą apie tradicijų reikšmę, pateikia įvairių pavyzdžių iš artimos ir tolimesnės aplinkos (C1.1.4).
Remdamasis pavyzdžiais, nagrinėja tradicijų reikšmę praeityje ir dabar, regioninę ir tautinę savimonę. Svarsto etninės kultūros vertybių nuolatinio atsinaujinimo ir tęstinumo klausimus (C1.2.3).	Remdamasis **įvairiais** pavyzdžiais, **pagrindžia** tradicijų reikšmę praeityje ir dabar, regioninę ir tautinę savimonę. **Kelia** ir svarsto etninės kultūros vertybių nuolatinio atsinaujinimo ir tęstinumo klausimus (C1.2.4).
Išreiškia savo požiūrį apie įvairių tautų tradicinių vertybių savitumą, kultūrinę įvairovę, pateikdamas pavyzdžių iš Lietuvos ir kitų pasirinktų kraštų (C1.3.3).	**Argumentuodamas** išreiškia savo požiūrį apie įvairių tautų tradicinių vertybių savitumą, kultūrinę įvairovę, pateikdamas pavyzdžių iš Lietuvos ir kitų kraštų, **remdamasis įvairiais šaltiniais** (C1.3.4).
Vertina bendruomeniškumą, teikia pasiūlymus dėl bendruomeninių tradicijų tęstinumo ir plėtros įvairiose bendruomenėse (C2.1.3).	**Argumentuodamas išskiria** bendruomeniškumą **kaip vertybę**, **aktyviai** teikia pasiūlymus dėl bendruomeninių tradicijų tęstinumo ir plėtros įvairiose bendruomenėse (C2.1.4).

Pasiekimų lygių požymiai. 7–8 klasės

Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
1. Etninės kultūros pažinimas (A)	
Nagrinėja ir apibūdina su jaunimu susijusias tradicijas, etnokultūros reiškinius įvairiuose sociokultūriniuose kontekstuose (A1.1.3).	**Remdamasis įvairiais šaltiniais ir pateikdamas pavyzdžių skirtingais aspektais** nagrinėja ir apibūdina su jaunimu susijusias tradicijas, etnokultūros reiškinius įvairiuose sociokultūriniuose kontekstuose (A1.1.4).
Analizuoja kalendorinių ir darbo papročių sąsajas su gamtos, astronominiais reiškiniais, jų simboliką (A1.2.3).	**Remdamasis įvairiais šaltiniais**, **išsamiai** analizuoja **įvairių** kalendorinių ir darbo papročių sąsajas su gamtos, astronominiais reiškiniais, jų simboliką (A1.2.4).
Tyrinėja turinyje nurodytus folkloro žanrus ir vaizduojamąją tautodailę. Palygina autentišką ir stilizuotą liaudies kūrybą (A1.3.3).	Tyrinėja, **klasifikuoja** turinyje nurodytus folkloro žanrus ir vaizduojamąją tautodailę. **Išsamiai** palygina autentišką ir stilizuotą liaudies kūrybą (A1.3.4).
Analizuoja ir sistemina informaciją iš įvairių šaltinių apie skirtingas etninės kultūros sritis, jas palygina, nurodo jų sąsajas, pateikia išvadas (A2.1.3).	Analizuoja ir sistemina informaciją **iš mokslo darbų** ir kitų šaltinių apie skirtingas etninės kultūros sritis, jas palygina, **aptaria jų sąsajas**, pateikia **apibendrinančias** išvadas (A2.1.4).
Palygina lietuvių ir kitų tautų kultūrines ypatybes skirtingose tradicinės kultūros srityse (A2.2.3).	Palygina lietuvių ir kitų tautų kultūrines ypatybes skirtingose tradicinės kultūros srityse, **pateikdamas apibendrinančias įžvalgas** (A2.2.4).
2. Etninės kultūros raiška (B)	

Atlieka, interpretuoja, improvizuoja turinyje nurodytų žanrų folkloro kūrinius, atsižvelgdamas į etnografinių regionų tradicinio atlikimo specifiką (B1.1.3).	**Sklandžiai** atlieka, interpretuoja, improvizuoja turinyje nurodytų žanrų folkloro kūrinius, **remdamasis** etnografinių regionų tradicinio atlikimo specifika (B1.1.4).
Remdamasis autentiškais pavyzdžiais ir kūrybiškai interpretuodamas pasigamina tautodailės, tradicinių amatų dirbinių, muzikos instrumentų, atitinkančių aptartus kriterijus (B1.2.3).	Remdamasis autentiškais pavyzdžiais ir kūrybiškai interpretuodamas pasigamina tautodailės, tradicinių amatų dirbinių, muzikos instrumentų, **tiksliai atitinkančių** aptartus kriterijus (B1.2.4).
Remdamasis patirtimi ir etnokultūrine tradicija, kelia, kūrybiškai įgyvendina etnokultūrinės raiškos idėjas. Dalyvauja įvairioje etnokultūrinėje veikloje (B2.1.3).	Remdamasis patirtimi ir etnokultūrine tradicija, kelia, **svarsto** ir kūrybiškai įgyvendina etnokultūrinės raiškos idėjas. Dalyvauja įvairioje etnokultūrinėje veikloje **ir įtraukia kitus** (B2.1.4).
Vertina savo ir kitų etnokultūrinės raiškos idėjas, jų įgyvendinimo būdus skirtinguose kontekstuose. Diskutuoja apie idėjų įgyvendinimo rezultatus pagal aptartus kriterijus (B2.2.3).	**Argumentuodamas** vertina savo ir kitų etnokultūrinės raiškos idėjas, svarsto jų įgyvendinimo būdus skirtinguose kontekstuose. Diskutuoja apie idėjų įgyvendinimo rezultatus pagal aptartus kriterijus, **pateikia apibendrinančių įžvalgų** (B2.2.4).
3. Etninės kultūros vertybių refleksija (C)	
Siedamas iš įvairių šaltinių gautą informaciją, išreiškia savo suvokimą apie tradicijų reikšmę, pateikia įvairių pavyzdžių iš skirtingų kontekstų (C1.1.3).	Siedamas iš įvairių šaltinių gautą informaciją, **pagrindžia savo suvokimą** apie tradicijų reikšmę, **tyrinėja** ir pateikia įvairialypių pavyzdžių iš skirtingų kontekstų (C1.1.4).
Pagrindžia tradicijų gyvybingumą, diskutuoja apie jaunimo vaidmenį jas puoselėjant. Remdamasis patirtimi ir žiniomis svarsto etninės kultūros nuolatinio atsinaujinimo ir tęstinumo klausimus (C1.2.3).	Pagrindžia tradicijų gyvybingumą, **remdamasis patirtimi ir žiniomis** diskutuoja apie jaunimo vaidmenį jas puoselėjant. Remdamasis žiniomis, **pateikdamas pavyzdžių ir juos vertindamas** svarsto etninės kultūros nuolatinio atsinaujinimo ir tęstinumo galimybes (C1.2.4).
Svarsto, dalijasi įžvalgomis apie įvairių tautų tradicinių vertybių savitumą, pagarbą kultūrinei įvairovei, palygina Lietuvos ir kitų šalių nuostatas šiuo aspektu (C1.3.3).	Svarsto, dalijasi įžvalgomis apie įvairių tautų tradicijų savitumą, pagarbą kultūrinei įvairovei, **pateikdamas pavyzdžių išsamiai palygina** Lietuvos ir kitų šalių nuostatas šiuo aspektu (C1.3.4).
Diskutuoja, inicijuoja, įgyvendina bendruomeniškumo skatinimo, tradicijų tęstinumo veiklas įvairiose aplinkose (C2.1.3).	Diskutuoja, **teikdamas idėjas** inicijuoja, įgyvendina bendruomeniškumo populiarinimo, skatinimo, tradicijų tęstinumo veiklas įvairiose aplinkose (C2.1.4).

Pasiekimų lygių požymiai. 9–10 klasės ir I-II gimnazijos klasės

Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
1. Etninės kultūros pažinimas (A)	
Analizuoja tradicijas „savo“ ir „kito“ aspektu, etnokultūros reiškinius ir objektus, jų reikšmę istoriniuose, sociokultūriniuose kontekstuose (A1.1.3).	**Remdamasis mokslo darbais** analizuoja įvairias tradicijas „savo“ ir „kito“ aspektu, etnokultūros reiškinius ir objektus, jų reikšmę įvairiuose istoriniuose, sociokultūriniuose kontekstuose (A1.1.4).

Analizuoja kalendorinių švenčių sąsajas su mitologija, religija, tradiciniais darbais. Aptaria tradicinių amatų ir verslų reikšmę Lietuvos ūkiui (A1.2.3).	**Remdamasis mokslo darbais ir kitais šaltiniais** analizuoja kalendorinių švenčių sąsajas su mitologija, religija, tradiciniais darbais. **Apibūdina** tradicinių amatų ir verslų reikšmę Lietuvos ūkiui **siedamas juos su istoriniu kontekstu** (A1.2.4).
Tyrinėja folkloro žanrų įvairovę ir kaitą, šiuolaikinę tautodailę. Aptaria liaudies kūrybos elementus mėgėjų ir profesionalų kūryboje (A1.3.3).	**Remdamasis įvairiais šaltiniais** tyrinėja folkloro žanrų įvairovę ir kaitą, šiuolaikinę tautodailę. **Diskutuoja apie** liaudies kūrybos elementus mėgėjų ir profesionalų kūryboje (A1.3.4).
Remdamasis mokslo darbais ir kitais šaltiniais analizuoja skirtingas etninės kultūros sričių ypatybes, pateikia apibendrinančias išvadas (A2.1.3).	Remdamasis mokslo darbais ir kitais šaltiniais, **įvertinęs jų patikimumą**, analizuoja skirtingas etninės kultūros sričių ypatybes, pateikia apibendrinančias išvadas (A2.1.4).
Palygina lietuvių ir kitų tautų kultūrines ypatybes skirtingose tradicinės kultūros srityse. Diskutuoja apie lietuvių tautos kultūrinius ryšius su kitomis tautomis (A2.2.3).	Palygina lietuvių ir kitų tautų kultūrines ypatybes skirtingose tradicinės kultūros srityse. Diskutuoja apie lietuvių tautos kultūrinius ryšius su įvairiomis kitomis tautomis, **remdamasis istoriniu, sociokultūriniu kontekstu** (A2.2.4).
2. Etninės kultūros raiška (B)	
Atlieka, interpretuoja, improvizuoja turinyje nurodytų žanrų folkloro kūrinius, diskutuoja apie jų atlikimo stilistikos ypatybes (B1.1.3).	**Sklandžiai** atlieka, interpretuoja, improvizuoja turinyje nurodytų žanrų folkloro kūrinius, **pasiremdamas autentiškais pavyzdžiais** diskutuoja apie jų atlikimo stilistikos ypatybes (B1.1.4).
Remdamasis autentiškais pavyzdžiais, kūrybiškai interpretuodamas pasigamina tautodailės ir tradicinių amatų dirbinių, atitinkančių nurodytus kriterijus (B1.2.3).	Remdamasis autentiškais pavyzdžiais, kūrybiškai interpretuodamas pasigamina tautodailės ir tradicinių amatų dirbinių, **tiksliai atitinkančių** nurodytus kriterijus (B1.2.4).
Remdamasis etnokultūrine tradicija diskutuoja apie įvairias etnokultūrines iniciatyvas. Kelia ir kūrybiškai įgyvendina etnokultūrinės raiškos idėjas. Dalyvauja įvairioje etnokultūrinėje veikloje (B2.1.3).	Remdamasis etnokultūrine tradicija **svarsto įvairias etnokultūrines iniciatyvas, įvertindamas jų poveikį bendruomenei**. Kelia ir kūrybiškai įgyvendina etnokultūrinės raiškos idėjas. **Inicijuoja** įvairią etnokultūrinę veiklą ir joje dalyvauja (B2.1.4).
Vertina savo ir kitų etnokultūrinės raiškos idėjas, jų aktualumą, įgyvendinimo galimybes ir sklaidą. Svarsto įgyvendintų idėjų rezultatus ir jų tęstinumą (B2.2.3).	**Įvairiais aspektais** vertina savo ir kitų etnokultūrinės raiškos idėjas, jų aktualumą, įgyvendinimo galimybes ir sklaidą. **Apibendrina** įgyvendintų idėjų rezultatus ir jų tęstinumą (B2.2.4).
3. Etninės kultūros vertybių refleksija (C)	
Interpretuodamas įvairius šaltinius, išreiškia savo suvokimą apie tradicijų reikšmę sociokultūriniuose kontekstuose (C1.1.3).	Interpretuodamas **ir apibendrindamas** įvairius šaltinius, **svarsto ir pagrindžia** savo suvokimą apie tradicijų reikšmę skirtinguose sociokultūriniuose kontekstuose (C1.1.4).
Diskutuoja apie tradicijų vertę, palygindamas praeitį ir dabartį. Remdamasis žiniomis ir pateikdamas įvairių pavyzdžių, svarsto etninės kultūros tęstinumo ir inovacijų santykį (C1.2.3).	Diskutuoja apie tradicijų vertę, **argumentuotai** palygindamas praeitį ir dabartį. Remdamasis žiniomis ir pateikdamas įvairių pavyzdžių, svarsto etninės kultūros tęstinumo ir inovacijų santykį, **kylančias grėsmes, galimybes ir stiprybes** (C1.2.4).

Diskutuoja apie tradicinių vertybių reikšmę asmens tautinei savimonei ir savivertei, pagarbą kultūrinei įvairovei. Analizuoja nacionalinius ir tarptautinius susitarimus šia tema (C1.3.3).	Diskutuoja apie tradicinių vertybių reikšmę asmens tautinei savimonei ir savivertei, pagarbą kultūrinei įvairovei. Analizuoja **ir vertina** nacionalinius ir tarptautinius susitarimus, **iniciatyvas šia tema** (C1.3.4).
Inicijuoja svarstymus ir veiklas, siekdamas tradicijų tęstinumo įvairiose aplinkose. Pateikdamas asmenines įžvalgas pagrindžia etninės kultūros vertybių vaidmenį formuojantis asmens pasaulėvaizdžiui ir tapatybei (C2.1.3).	Inicijuoja svarstymus ir **veiklų organizavimą**, siekdamas tradicijų tęstinumo įvairiose aplinkose. Pateikdamas asmenines įžvalgas **išsamiai** pagrindžia etninės kultūros vertybių vaidmenį formuojantis asmens pasaulėvaizdžiui ir tapatybei (C2.1.4).

Taigi pagrindinio ugdymo Etninės kultūros bendrojoje programoje aukštesnį pasiekimų lygį parodo gebėjimai įvairiose pasiekimų srityse:

1) pateikti įvairesnių pavyzdžių skirtingais aspektais, remtis įvairiais šaltiniais (aukštesnėse klasėse – ir mokslo darbais), tyrinėti, klasifikuoti, išsamiai apibūdinti, palyginti, apibendrinti, pateikti išvadas (A1–2);

2) gebėti pasigaminti tiksliai atitinkančių aptartus kriterijus dirbinių, sklandžiai atlikti (interpretuoti, improvizuoti) folkloro kūrinius (B1–2);

3) perteikti savo suvokimą, argumentuotai vertinti, diskutuoti, teikti idėjas ir mokyti kitus, inicijuoti įvairią etnokultūrinę veiklą (C1–2).

Šie gebėjimai Etninės kultūros programoje atitinka mokslininkų išskirtus du pagrindinius aukštesniųjų gebėjimų požymius:

1) ***kritinis mąstymas*** – gebėjimas mąstyti, analizuoti, interpretuoti, vertinti nuomones, apibendrinti, daryti išvadas ir pritaikyti įgytą supratimą;

2) ***problemų sprendimas*** – gebėjimas atsirinkti reikalingą informaciją ir rasti būdus, kaip ją panaudoti konkrečiai užduočiai įgyvendinti.

Kita vertus, aukštesnius pasiekimus etninėje kultūroje liudija ne vien individualus mokymasis ir kritinio mąstymo ugdymasis, bet ir gebėjimas į etnokultūrines veiklas įtraukti kitus, parodyti pavyzdį, imtis veiklų organizavimo ir vadovavimo.

2.2. Ugdymosi sėkmę skatinantys veiksniai

Siekiant ugdyti aukštesnius gebėjimus etninės kultūros srityje, visų pirma, svarbu **stiprinti mokinių mokymosi motyvaciją**, skatinant teigiamas mokinio nuostatas etninės kultūros atžvilgiu, įsitraukimą į etnokultūrinio ugdymosi procesą, veiklas ir atidų, nuoseklų mokymąsi klasėje ir namų užduočių ruošimą. Svarbu ugdyti mokinio ne tiek išorinę motyvaciją (norą pademonstruoti savo gebėjimus už įvertinimą ar apdovanojimą, prizą), kiek vidinę motyvaciją, kad ji taptų stabili ir ilgai trunkanti, nes būtent tokia motyvacija lemia neblėstantį norą mokytis, o nuolatinės pastangos ir padeda pasiekti aukštesnių rezultatų. Mokinių motyvaciją siekti aukštesnių etninės kultūros dalyko pasiekimų, kokių gabumų, gebėjimų, pasirengimo lygio ir patirties jie bebūtų, stiprina ir palanki, teigiamas emocijas kelianti ugdomojo proceso, veiklų aplinka.

Motyvacija taip pat auga, kai mokinius patraukia aktualus ir įdomus mokymosi turinys ir būdai, veiklos. Per etninės kultūros pamokas ir kitas veiklas svarbu kreipti mokinių dėmesį ne tik į praeitį, senąją tradicinę kaimo kultūrą, papročius, bet ir parodyti etnokultūrinių vertybių tęstinumą, gyvybingumą šiandien, jų kaitą ir naujas formas, paskatinti jas atrasti savo gyvenime. Mokiniams itin

patrauklios įvairios aktyvios etnokultūrinio ugdymosi veiklos: varžymasis tarp grupių, diskusijos, dalyvavimas renginiuose, patyriminiai mokymai, integruotos veiklos, išvykos, edukacijos, ir pan. – visa tai skatina jų kūrybiškumą, sudaro sąlygas mokytis visais pojūčiais, išlaisvina vaizduotę, skatina gyvą bendravimą. Tokios veiklos padeda ugdyti daugialypį mokinio intelektą, formuoja brandžią, visapusišką asmenybę ir yra itin svarbios vienijant klasę, kad ji taptų vieni kitus palaikančia, bendradarbiaujančia ir kūrybiška bendruomene.

Siekiant ugdyti mokinių aukštesnius etninės kultūros pasiekimus, **svarbu taikyti ugdymosi sėkmę veiksmingai skatinančius būdus**:

1. ***Kartojimas įvairiuose kontekstuose*** – visų pirma išsiaiškinant, kokias patirtis ir žinias mokinys turi aptariamu klausimu, ir jų pagrindu plėsti jo akiratį pateikiant papildomos medžiagos, įvairių pavyzdžių, susijusių su artimos ir tolimesnės aplinkos tradicijomis, tam tikromis aplinkybėmis ir pan.

2. ***Supratimo gilinimas*** – skiriant pakankami laiko klausimui ar pateiktai medžiagai nagrinėti, skatinant mokinius dalintis mintimis apie tai, ką jie suprato, kaip nauja informacija siejasi su jau turimomis jų žiniomis, rasti pavyzdžių iš artimos aplinkos, sudarant mokiniams galimybes parodyti savo supratimą.

3. ***Galimybė kūrybiškai atlikti užduotis.*** Svarbu mokiniams parinkti tokias užduotis, kurios paskatintų juos įvairiose etninės kultūros raiškos srityse kurti, kelti idėjas, aktualizuoti sukauptą patirtį ir žinias, atsižvelgiant į naujas aplinkybes, kitą kontekstą. Naudinga mokiniams pateikti įvairių užduočių ir pasiūlyti iš jų pasirinkti artimiausias, tinkamiausias. Skiriant užduotis reikėtų įvardyti ir vertinimo kriterijus (pateikiant juos kartu su užduotimi arba aptariant atskirai).

4. ***Užduočių skaidymas į etapus.*** Tai – vienas efektyviausių būdų, padedantis mokiniams siekti aukštesnių pasiekimų mokantis, nes leidžia nuosekliai siekti tikslo, aiškiau jį suprasti, palengvina ir paįvairina darbą, ypač jei atskiroms užduotims pritaikomi įvairūs ugdymosi metodai (individualus, grupinis ir pan.). Užduotis suskaidžius į logiškus ir nuoseklius etapus, svarbu kiekvieną iš jų peržiūrėti, patikrinti, kad jų atlikimas būtų kokybiškas ir tobulėtų. Itin naudinga labiau struktūruoti užduotis specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams: reikėtų jiems skirti daugiau dėmesio aptariant užduoties atlikimo eigos planavimą, kad mokinys galėtų lengviau susikoncentruoti ir išlaikyti dėmesį, įgyvendindamas atskiras užduoties dalis.

5. ***Grupinio darbo tinkamas organizavimas.*** Siekiant sudaryti sąlygas mokiniams atskleisti savo galimybes ir ugdyti aukštesnius jų pasiekimus, naudinga panaudoti poromis ir grupėmis atliekamas veiklas. Veiklos poroje padeda išlaikyti dėmesį, moko bendradarbiauti, argumentuoti, įsiklausyti į draugo pastebėjimus, padėti vienas kitam. Vienas iš grupių sudarymo būdų (geriausia jas sudaryti iš 4 mokinių) leisti bendradarbiauti skirtingos patirties, žinių, gabumų bei gebėjimų mokiniams. Tuomet jie mokosi vieni iš kitų, padeda įveikti mokymosi sunkumus ir iššūkius, mokosi bendrauti ir bendradarbiauti. Galima visą klasę įtraukti į kolektyvines veiklas – ypač įgyvendinant įvairius projektus, dalyvaujant viktorinose ir kitose veiklose, skirtose visai mokyklos bendruomenei. Grupinės ir kolektyvinės veiklos sutelkia klasės bendruomenę ir itin paspartina mokymosi procesą.

6. ***Įsivertinimo modelio taikymas*** – padeda mokiniui suprasti savo žinių, supratimo ir pažangos lygmenį. Geriausia būtų aptarti vertinimo kriterijus kartu su mokiniais, nes tai leidžia jiems labiau įsitraukti į vertinimo procesą ir motyvuoja siekti aukštesnių pasiejimų. Svarbu iš anksto aptarti įsivertinimui būtinus kriterijus ir refleksijos klausimus, pavyzdžiui: *ko išmokau, kas man buvo svarbu, naudinga, ką pavyko atlikti gerai, ką pavyko atlikti savarankiškai, kokių sunkumų kilo, kieno ir kokios*

pagalbos prireikė, kaip jaučiausi, dėl ko labiausiai džiaugiuosi, ką kitą kartą daryčiau kitaip, kur ir kada galėčiau pritaikyti įgytas žinias ar gebėjimus? Mokiniams analizuojant savo pasiekimus stiprėja jų mokymosi motyvacija, auga mokymosi kokybė, nes išmokstama stebėti, bendradarbiauti su mokytoju ir tarpusavyje, įsivertinti savo veiklos procesą ir rezultatus, paaiškinti savo sprendimus, nebijoti suklysti, ieškoti drąsesnių sprendimų taikant įgytas žinias ir gebėjimus.

7. ***Formuojamasis (ugdomasis) vertinimas*** labai svarbus skatinant individualią mokinio pažangą, padedant jam tobulėti, įsivertinti savo pasiekimus, ugdytis pasitikėjimą savo jėgomis ir savarankiškumą, pasirinkti tinkamiausią elgesį, veiklos būdus. Į formuojamąjį vertinimą taip pat įtraukiami tėvai, kad jie galėtų stebėti ir skatinti savo vaiko mokymosi pažangą. Formuojamasis vertinimas remiasi grįžtamuoju ryšiu, vyksta viso etninės kultūros ugdymosi proceso metu taikant nustatytus ar sutartus vertinimo kriterijus. Aptariant mokymosi rezultatus kartu su mokiniu ir jo tėvais (globėjais) būtina pabrėžti ne klaidas ar nesėkmes, o įgytą patirtį ir pažangą, taip pat pasiūlyti būdų, kaip siekti aukštesnių pasiekimų. Visgi nereikėtų mokinių girti nepagrįstai, o tiems, kurie iš tikrųjų verti pagyrimų, patartina paieškoti konkrečių tam atvejui tinkamų vertinimo būdų ir neapsiriboti vien bendro pobūdžio pagyrimais. Išsakant vertinimus mokiniui būtina siekti, kad augtų savivertė, stiprėtų jo pasitikėjimas ir pojūtis, kad mokytojui jis yra svarbus, todėl visada gali iš jo susilaukti pagalbos.

2.3. Aukštesniųjų gebėjimų mokinių etnokultūrinis ugdymas

Aukštesniųjų gebėjimų mokiniai paprastai turi didesnę etnokultūrinę patirtį, yra sukaupę daugiau žinių, pasižymi išskirtiniais gabumais etnokultūrinei raiškai (sakytinio, muzikinio folkloro ar tautodailės srityse). Klasėje jie dažnai tampa lyderiais etnokultūrinio ugdymo procese, yra puikūs kitų mokinių pagalbininkai, o kartais gali pagelbėti ir mokytojams. Tokiems mokiniams reikėtų sudaryti galimybes siekti didesnės individualios pažangos. Neretai bendras klasės mokymosi tempas aukštesnių gebėjimų mokinių galimybių ir poreikių netenkina, todėl vertėtų jiems skirti sudėtingesnes, didesnio kūrybiškumo reikalaujančias užduotis, sužadinti norą plėsti savo akiratį remiantis įvairiais šaltiniais, skatinti ir padėti savarankiškai ugdytis gebėjimus. Aukštesnių etninės kultūros gebėjimų mokiniams verta pasiūlyti dalyvauti ne tik mokyklos, bet ir miesto, šalies renginiuose, pavyzdžiui: Lietuvos mokinių etninės kultūros olimpiadoje, moksleivių etninės kultūros konkursuose „Tramtatulis“ (dainininkų, muzikantų, pasakorių), „Sidabro vainikėlis“ (tradicinių amatų), „Patrepsynė“ (tradicinių šokių) ir kt.

Mokinių aukštesniems gebėjimams ugdyti(s) labai tinka įvairių etnokultūrinių projektų įgyvendinimas, viktorinų, švenčių ir kitų renginių mokyklos bendruomenei organizavimas. Tuomet jie gali patys savarankiškai atlikti įvairias kūrybines užduotis, paruošti savo idėjų pristatymus, surengti renginį, sukurti jo reklamą, išradingai pakviesti į renginį kitas klases, tėvus, mokytojus ir pan. Atliekant tokius darbus labai svarbi mokinių refleksija, kuri galėtų būti sudėtingesnė nei kitų mokinių – pasitelkus analizę, palyginimus, apibendrinimus, darant išvadas apie savo indėlio į bendrą darbą prasmę ir vertę.

Mokinio aukštesnių gebėjimų įvertinimo pavyzdys gali būti mokinių piešiniai, laimėję prizines vietas atmintiniems Žirgo metams skirtame 2023 m. šalies mokinių paveikslų konkurse „Mano žirgas“. Šiam konkursui buvo pateikta apie 1000 paveikslų, laureatais tapo 30-ies kūrybinių darbų autoriai. Žemiau pateikiami pagrindinio ugdymo amžiaus grupėje geriausiais pripažinti kai kurie paveikslai, kuriuos vertindama komisija labiausiai atsižvelgė į jų sąsajas su etnine kultūra:

1 pav. Saidetos Medelytės piešinys (5 kl.)
Mokytoja D.Jokubauskienė

Komisijos vertinimas: *Žirgas pateiktas nuostabiame sapno pasaulyje, globėjiškas ir neįprastai motiniškas*.

2 pav. Augustės Dalios Petrauskaitės piešinys (5 kl.)
Mokytoja Loreta Laurinavičienė

Komisijos vertinimas: *Gražus estetinis piešinio pateikimas, sinonimiška žirgo vienovė su paukščiu ir visu pasauliu*.

3 pav. Eglės Genevičiūtės piešinys (6 kl.)
Mokytoja Kristina Gagienė

Komisijos vertinimas: *Išskirtas už išraiškingą ir drąsų spalvinį sprendimą bei meilės deklaraciją žirgo temoje.*

4 pav. Saulės Kulikauskaitės piešinys (6 kl.)
Mokytojas Sigitas Daščioras

Komisijos vertinimas: *Išskirtas dėl žirgo sąryšio su gamtos ir senųjų girių simbolika. Gyvas kompozicijos ir spalvinis sprendimas.*

Tokie komisijos sprendimai dėl 1–4 pav. atitinka Etninės kultūros bendrojoje programoje įvardytus aukštesniojo pasiekimų lygio požymius 5–6 klasių koncentre (žemiau lentelėje pateikiamos pasiekimų aprašo ištraukos, atitinkančios aptariamų piešinių kūrėjų pasiekimus):

Etninės kultūros raiška (B)	Remdamasis etnokultūros žiniomis, patirtimi, liaudies kūrybos pavyzdžiais, kelia, svarsto etnokultūrinės raiškos idėjas ir jas kūrybiškai įgyvendina (B2.1.4).
Etninės kultūros vertybių refleksija (C)	Remdamasis patirtimi išsamiai perteikia savo suvokimą apie tradicijų reikšmę (C1.1.4).

5 pav. Aidos Aliubavičiūtės piešinys (7 kl.)
Mokytoja Violeta Debesienė

Komisijos vertinimas: *Išskirtas dėl meninio piešinio grafinio atlikimo ir tautinių kalvystės simbolių naudojimo.*

6 pav. Mingailės Marčiukonytės piešinys (8 kl.)
Mokytoja Rima Miliūnienė

Komisijos vertinimas: *Žirgo ir mergaitės ryšys. Žmogaus ir žirgo tarpusavio meilės jautrus traktavimas.*

7 pav. Elzės Čenaitytės piešinys (8 kl.)
Mokytoja Dovilė Blažytė-Vanagienė

Komisijos vertinimas:
Išskirtas už gražų poetišką meninį sprendimą ir žirgo ryšį su gamta bei kosmosu

Tokie komisijos sprendimai dėl 5–7 pav. atitinka Etninės kultūros programoje įvardytus aukštesniojo pasiekimų lygio požymius 7–8 klasių koncentre:

Etninės kultūros raiška (B)	Remdamasis patirtimi ir etnokultūrine tradicija, kelia, svarsto ir kūrybiškai įgyvendina etnokultūrinės raiškos idėjas. (B2.1.4).
Etninės kultūros vertybių refleksija (C)	Siedamas iš įvairių šaltinių gautą informaciją, pagrindžia savo suvokimą apie tradicijų reikšmę (C1.1.4).

8 pav. Sofijos Politikės piešinys „Iš mano sapnų“ (9 kl.)
Mokytoja Asta Radimonienė

Komisijos vertinimas: *Gražus meninis sprendimas, pateikta istorinė žirgo svarba tėvynės gynime.*

Agnės Jurkevičiūtės piešinys „Brolelio belaukiant“ (10 kl.)
Mokytoja Asta Radimonienė

Komisijos vertinimas: *Žirgas vaizduojamas su lietuvaite, apsirengusia tautiniais rūbais, dviejų ąžuolų, kurie simbolizuoja brolius, žuvusius už tėvynės laisvę, ir tolumoje matomu tėvelio dvareliu. Tautosakos požiūriu labai tikslus ir išraiškingas kūrinys.*

Tokie komisijos sprendimai dėl 8–9 pav. atitinka Etninės kultūros programoje įvardytus aukštesniojo pasiekimų lygio požymius 9–10 (I–II gimnazijos) klasių koncentre:

Etninės kultūros raiška (B)	Remdamasis autentiškais pavyzdžiais, kūrybiškai interpretuodamas pasigamina tautodailės dirbinių, tiksliai atitinkančių nurodytus kriterijus (B1.2.4).
Etninės kultūros vertybių refleksija (C)	Interpretuodamas ir apibendrindamas įvairius šaltinius, svarsto ir pagrindžia savo suvokimą apie tradicijų reikšmę skirtinguose sociokultūriniuose kontekstuose (C1.1.4).

Aukštesnius gebėjimus etninės kultūros srityje puikiai padeda ugdyti(s) įvairūs renginiai, kurių metu mokiniai žaidybine forma varžosi komandomis vieni su kitais ir įgyja gebėjimų visose pasiekimų srityse: tiek etninės kultūros pažinimo, tiek etnokultūrinės raiškos, tiek etninės kultūros vertybių refleksijos.

2.4. Aukštesniųjų gebėjimų ugdymo pavyzdžiai

Toliau pateikiami etnokultūrinių veiklų, skirtų mokinių aukštesniųjų gebėjimų ugdymui, pavyzdžiai: renginiai-viktorinos „Apėjo sauliutė“ ir „Skrida bite, tatato“.

2.4.1. Mokyklos bendruomenės renginys-viktorina „Apėjo sauliutė“

Šis bendruomeninis renginys advento laikotarpiu buvo rengiamas Vilniaus Senvagės gimnazijoje. Į jo organizavimą įtraukiami mokiniai, mokytojai, tėvai, surengiamos tradicinių advento patiekalų „suneštinės vaišės“, renginio dalyviai įtraukiami į įvairias aktyvias veiklas, kurios skatina kūrybiškumą ir kritinį mąstymą. Šio renginio pavyzdys gali būti naudingas ir kitoms mokykloms.

Trukmė: pasiruošimui – dvi savaitės, renginio trukmė – 3–4 valandos.

Dalyviai: 5–12 klasių mokiniai. Dalyvaujant didesnei bendruomenei (kelių klasių mokiniai, mokytojai, tėveliai) vakaronė vyksta aktų salėje, o jei renginį organizuoja tik klasės bendruomenė, gali pakakti erdvės klasėje.

Tikslas – ugdyti mokinių aukštesnius gebėjimus formuojant bendruomenės tradicijas, skatinant kalendorinių papročių, sakytinio, muzikinio ir žaidybinio folkloro pažinimą bei kūrybines interpretacijas.

Renginio uždaviniai:

1) Panaudojant etnokultūrines žinias ir gebėjimus, ugdyti mokinių kūrybiškumą organizuojant bendruomeninį renginį, išradingai pritaikant žaidimui-viktorinai „Apėjo sauliutė“ smulkiąją, pasakojamąją ir dainuojamąją tautosaką, ratelius ir žaidimus, panaudojant priemones žaidimo atributikos sukūrimui, renginio erdvės dekoravimui ir pan.;

2) Ugdyti etninės kultūros raiškos įgūdžius dainuojant lietuvių liaudies dainas, menant mįsles bei patarles, pasakojant sakmes, pasakas, vaidinant ir kt.;

3) Ugdyti bendruomeniškumo įgūdžius, komunikacinę, socialinę ir emocinę kompetencijas, sužadinant kūrybos džiaugsmą, atliekant praktines užduotis.

Įgyvendinant šias veiklas taikomi įvairūs **ugdymo metodai**: žaidimo, praktinis (patyriminis), tiriamasis, projektinis, pokalbio, diskusijų, refleksijų.

Atitiktis Etninės kultūros BP mokymosi turinio sritims (5–10 kl.):

- Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai;
- Regioninės tapatybės raiška ir gyvenamoji aplinka;
- Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla;
- Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas.

Integraciniai ryšiai su kitais mokomaisiais dalykais:

- ***Etika:*** **Socialiniai santykiai**. ***Aš ir šeima****; Aš ir bendruomenė* **(7 kl.)**; *Aš ir bendruomenė* (10 (II gimnazijos) kl.).
- ***Muzika:*** Muzikinės kultūros kontekstai ir jungtys. *Muzikos rūšys ir funkcijos; Lietuvių ir kitų Lietuvos tautų muzika; Kalendorinis metų ratas* (5–6 kl.); *Lietuvos folkloro pavydžiai* (7–8 kl.); *Lietuvių folkloras* (9–10 (I–II gimnazijos) kl.). **Muzikavimas (dainavimas, grojimas)**. *Lietuvių liaudies dainos* (5–6 kl.).
- ***Lietuvių kalba ir literatūra:*** Skaitymas, teksto supratimas ir literatūros bei kultūros pažinimas. *Skaitomų tekstų rūšys ir rekomenduojami skaitiniai* (5–8 kl.); *Grožinės ir negrožinės literatūros skaitymas, supratimas, analizė ir interpretavimas* (5 kl.); *Kūrybinės veiklos* (7 kl.). Rašymas ir teksto kūrimas. *Teksto pobūdis, žanrai ir struktūra* (5 kl.). Kalbėjimas, klausymas ir sąveika. *Kalbėjimo ir klausymosi veiklos pobūdis* (6, 9 (I gimnazijos) kl.). Kalbos pažinimas. *Kalba kaip socialinis, kultūrinis ir istorinis reiškinys* (6, 8 kl.).
- ***Technologijos:*** Mityba. *Lietuvos etnografinių regionų valgiai. Kalendorinių švenčių tradiciniai patiekalai* (7–8 kl.).

- ***Fizinis ugdymas:*** **Judėjimo įgūdžių plėtojimas, savikontrolė ir įsivertinimas**. *Tradiciniai ir netradiciniai žaidimai* (5–6 kl.); *Judesių deriniai sportiniuose žaidimuose* **(7 kl.)**; *Žaidimų įvairovės pažinimas* (8 **kl.)**; *Žaidimai: sąlygų keitimas* **(**9 (I gimnazijos) **kl.)**; *Žaidimai: prisitaikymas prie pokyčių* **(**10 (II gimnazijos) **kl.)**.
- ***Dailė:*** Sociokultūrinė aplinka. *Etninė kultūra* (5–6 kl.); *Švenčių puošimo tradicijos* (5–6 kl.).
- ***Šokis:*** Šokio raiška. *Šokio atlikimas* (5–6 kl.).

Ugdomos kompetencijos: pažinimo, kūrybiškumo, komunikavimo, kultūrinė, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos.

Reikalingos priemonės: popierius, lipni juosta, žaidimo kauliukas, medinės ar kitokios figūrėlės, rekvizitas teatro užduotims atlikti (kepurės, skaros...), muzikos instrumentai (gali būti savadarbiai).

VEIKLŲ EIGA

Pasirengimas renginiui. Ruošdamiesi žaidimui-viktorinai „Apėjo sauliutė“, mokiniai nupiešia ant popieriaus „saulę“. Pavyzdžiui:

Taip pat paruošiamos kortelės, nurodančios užduotis. Kai kurios kortelės pažymimos simboliais, kurie nurodo užduoties pobūdį (pvz. *daina* – padainuoti; *šokis* – pašokti; *žaidimas* – surengti žaidimą; *mįslė* – užminti mįslę; *teatro kaukės* – suvaidinti) arba netikėtą žaidimo eigą (pvz., *pasaga* – sekama sakmė; *medinis arkliukas* – gauni dovaną, siurprizas; *liepsna* – sudega taškai, reikia grįžti į žaidimo pradžią; *cepelinai* – praleisti ėjimą). Užduotis kortelėse galima pažymėti šiais simboliais:

PAUKŠTELIAI – daina

KLAUSTUKAS – mįslė, klausimas

KARPINYS-MEDIS – paprotys

PASAGA – sakmė, pasaka, anekdotas

KAUKĖS – vaidinimas, improvizacija

KLUMPĖS – šokis, ratelis, žaidimas

RANKYTĖ – išmokyti ko nors priešininkų komandą

ARKLIUKAS – dovana

UGNIS – grįžti į pradžią

RODYKLĖ – paeiti į priekį (kiek iškris taškų metant kauliuką)

KREIVA RODYKLĖ – grįžti (per tiek langelių, kiek iškris taškų metant kauliuką)

CEPELINAI – praleisti ėjimą.

Kai kurie simbolius vaizduojančių piešinių pavyzdžiai:

Daina	Teatrinė improvizacija	Paprotys	Mįslė, klausimas
Sakmė, pasaka, anekdotas	Šokis, ratelis, žaidimas	Išmokyti ko nors priešininko komandą	Dovana
„Sudegė“ taškai, grįžti į pradžią	Praleisti ėjimą	Paeiti į priekį (kiek iškrito taškų)	Grįžti tiek langelių, kiek iškrito taškų

Kitos kortelės gali būti tik sunumeruotos – pagal nurodytą numerį žaidimo vedėjas paskirs užduotį iš sąrašo. Vedėjas, atsižvelgdamas į dalyvių įsitraukimą, gebėjimą atlikti užduotis, gali jas koreguoti žaidimo eigoje.

Kuriant konkrečias užduotis, galima į jų kūrimo procesą įtraukti mokinius – pasiūlyti remiantis etnokultūrinėmis žiniomis sukurti kuo daugiau su tradicijomis ir papročiais susijusių užduočių. Gali būti skiriamos tokios užduotys:

Mįslės, klausimai:

- „Seni kubilai, nauji dangčiai“ (užšalusios balos);
- „Kuo daugiau gauna, tuo daugiau nori, o kai viską suėda, pati numiršta“ (ugnis);
- „Pats nieko nevalgo, o žmogų maitina (duona);
- „Burnos nėra, bet dantis turi. Kas?“ (pjūklas);
- „Mesi nuo stogo – baltas, nukris ant žemės – geltonas. Kas?“ (kiaušinis);
- „Žilas jautis išgėrė vandens klaną“ (šaltis);
- „Senas ąsotis – kasmet naujas dangtis“ (ežeras);
- „Akmens kojos, medžio liemuo, stiklo akys, šiaudų kepurė“ (namas);
- Pasakyti, kokiam mėnesiui priskiriamas senasis mėnesio pavadinimas, pvz., *Sausinis* (gruodis), *Ragas* (sausis), *Kovinis* (vasaris), *Marčius* (kovas), *Liepžiedis* (liepa), *Paukštlėkis* (rugpjūtis), *Vėsulinis* (rugsėjis), *Spalinis* (spalis), *Vėlius* (lapkritis);
- Paaiškinti, ką reiškia posakis „Žmogus neturėjo vargo – nusipirko paršiuką“;
- Paaiškinti posakį „Kaip laumės apmainytas“ (negražus);
- Pasakyti, kokiam paukščiui priskiriamas pamėgdžiojimas, pavyzdžiui, „Čyru vyru, pavasaris, /Palikau vaikelius nelesintus. /Parlėksiu – palesinsiu, / Prakirsiu ledelį – pagirdysiu“ (vyturys);
- Ką galima pamatyti užmerktomis akimis? (sapną);
- Kas ant kojų turi dvi odas? (žmogus odiniais batais);
- Kas neplovus švarus, o plaunant susipurvina? (vanduo);
- Kas džiovinamas sušlampa? (rankšluostis);

Sakmė, pasaka ir pan.:

- Pasekti pasaką be galo;
- Pasakyti patarlę apie draugus;
- Pasakyti patarlę apie sveikatą;
- Pasakyti patarlę apie gerumą;
- Pasakyti patarlę apie melą;
- Pasekti sakmę ar pasaką (jei yra galimybė – tarmiškai);
- Pasakyti greitakalbę, pavyzdžiui, „Kupeta su kupetaite ir pakupetys su kupetiene“ (liežuvio mankštelė);
- Pasakyti lietuvišką smagų keiksmažodį. Kada jis vartojamas?
- Raiškiai perskaityti atviruko tarmišką užrašą.

Vaidybinės užduotys:

- Suvaidinti menamą dovaną, teikiamą priešininkų komandai – šioji turi atspėti, ką gavo;
- Suvaidinti 3 senoviškai trobai būdingus daiktus, o kita komanda – juos atspėti;
- Vienam iš komandos narių gavus iš priešininkų komandos užduotį pavaizduoti lietuvių pasakos gyvūną, jį suvaidinti, o kitiems komandos nariams atspėti tą užduotą gyvūną (tai rodo komandos susiklausymą, gebėjimą iš gestų, mimikos suprasti vieniems kitus).

- Sukurti „gyvą paveikslą“ – pavyzdžiui, „Ožka ir jos ožiukai“; „Dangus griūva“; „Turėjo boba žilą oželį“; „Ropės rovimas“.
- Pavaizduoti senelio Kalėdos namų daiktus (baldus, indus, asmeninius daiktus).

Dainos:

- Padainuoti su komanda Kalėdų dainą;
- Padainuoti ir suvaidinti dzūkų advento-Kalėdų dainą „Kam tavo vilkeli“;
- Padainuoti ir suvaidinti žaidimą su fantais „Snaudala snaudžia...“

Žaidimai, šokiai:

- Su komanda pažaisti „Eina Žiužė aplinkui“;
- Advento žaidimas „Jievaro tiltas“;
- Pažaisti „Katinas ant pečiaus tupėjo“.

Papročiai:

- Papasakoti kokį nors advento laikotarpio paprotį;
- Papasakok šv. Kalėdų laikotarpio paprotį;
- Išvardinti 12 Kūčių patiekalų;
- Pasakyti šv. Kūčių patiekalo receptą (jei yra galimybė, tarmiškai).

Kitos užduotys:

- Užrištomis akimis atspėti, kokius gavo daiktus, paduotus priešininkų komandos (pvz., šiaudinį eglutės papuošalą, kankorėžį, vilnonę kojinę);
- Pagirti skirtingais žodžiais 3 žmones iš eilės;
- Užrištomis akimis atspėti prieskonių, žolelių ar kitus kvapus (pvz., cinamonas, čiobreliai, valerijonas, pipirmėtė, kmynai, mėta, raudonėlis, ramunėlės, šokoladas, šaltmėtė, šienas);
- Rasti patalpoje paslėptą daiktą, pvz., kankorėžį (slepia priešininkai).

Renginio eiga:

Dalyviai renkasi į salę (ar klasę), visi kartu dengia vaišių stalą, puošia eglutę, groja adventinė/kalėdinė muzika.

Apšilimas. Sustojama ratu. Visų pirma dalyviai susipažįsta: kiekvienas garsiai pasako savo vardą, prie kurio prideda pirmąja vardo raide prasidedantį žodį, kuris gali sietis su to žmogaus tam tikra veikla ar ypatybe (pvz., „Rūta rašo“; „Linas linksmas“ ir pan.).

Po to vyksta menamų kalėdinių dovanų dovanojimas: visi paeiliui dovanoja šalia iš kairės stovinčiam kaimynui menamą dovaną, o šis už ją padėkoja.

Žaidimas-viktorina „Apėjo sauliutė“. Žaidimo vedėjas dalyvius suskirsto į komandas, kurių gali būti 2, 3 ar 4. Komandos susigalvoja savo pavadinimus.

Ant grindų priklijuojama nupiešta „saulė“, aplink ją išdėliojama 40–50 kortelių: kai kurios – su pažymėtos simboliais, kitos – su nurodytais skaičiais (po numeriais paslėptų užduočių sąrašą turi tik

žaidimo vedėjas). Vedėjas supažindina su žaidimo taisyklėmis, paaiškina ratu išdėliotų simbolių reikšmes, paaiškina, kokio pobūdžio bus užduotys. Užduotys gali būti individualios (tada ją atlieka kauliuką metęs komandos narys) arba kolektyvinės (turi atlikti visa komanda). Komandos burtų keliu išsiaiškina užduočių atlikimo eiliškumą (pavyzdžiui, išsitraukia eilės numerius).

Pirmoji komanda meta kauliuką ir paeina per tiek langelių, kiek iškrito taškų. Atversto langelio simbolis parodo, ką daryti, pavyzdžiui: praleisti ėjimą (cepelinai), sudega taškai (ugnis), pasekti pasaką (pasaga) ir kt. Patekus ant langelio su pavaizduota užduotimi paaiškėja, ar ji individuali, ar kolektyvinė (pavyzdžiui, beveik visos vaidybinės užduotys – komandinės). Vedėjas konkretizuoja, paaiškina užduotis.

Paskui kauliuką meta sekanti komanda ir atlieka iškritusią užduotį. Žaidžiama, kol visos komandos apeina ratu. Pirmoji apėjusi ratą komanda apdovanojama prizu.

Vaišės. Visi šventės dalyviai susėda prie kelių baltomis staltiesėmis padengtų stalų, išdėstytų salėje ratu, ant kurių sudėti atsinešti adventui būdingų patiekalai. Vaišinantis pristatomas savo patiekalas, papasakojama apie šeimos tradicijas, susijusias su patiekalais ir advento papročiais, pasidalijama receptais, bendraujama.

Išvados, apibendrinimai:

Po renginio su mokiniais aptariama, kaip pavyko renginys, ko jie išmoko, kas patiko, ką reikėtų tobulinti ir pan.

Pasiekimai:

Etninės kultūros pažinimas (A): Nagrinėja etninės kultūros reiškinius ir objektus skirtinguose kontekstuose (A1); Analizuoja etninės kultūros sritis ir jų sąsajas (A2);

Etninės kultūros raiška (B): Atlieka ir interpretuoja įvairių žanrų liaudies kūrybą, kuria tradicijų pagrindu (B1); Kelia ir kūrybiškai įgyvendina etninės kultūros raiškos idėjas (B2);

Etninės kultūros vertybių refleksija (C): Išreiškia asmeninį santykį su etnine kultūra (C2).

Patarimai mokytojui. Patartina pakviesti mokinių tėvus (globėjus) ir kitus artimuosius įtraukti į pasirengimą renginiui, pasiūlyti sudaryti tėvų komandas, kurios varžytųsi su vaikų komandomis (ypač tuo atveju, jei renginyje dalyvauja jaunesnių klasių mokiniai). Viktorina galėtų būti kaip tradicinis mokyklos bendruomenės renginys.

Literatūros ir kitų šaltinių sąrašas užduotims atlikti:

1. *Lietuvių kalendorinės šventės* (sudarė Birutė Imbrasienė). Vilnius: LNKC, 1990. Internetinė prieiga: https://www.lnkc.lt/eknygos/Lietuviu_kalendorines_sventes_Imbrasiene_B.pdf

2. Balys, Jonas. *Lietuvių kalendorinės šventės. Tautosakinė medžiaga ir aiškinimai* (2 papild. leid., ats. red. V. Čiubrinskas). Vilnius: Mintis, 1993.

3. *Kalendorinės Šventės: Kalėdos, Užgavėnės, Velykos, Kupolės, Rasos* (filmas). Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=pjiOE7BnTPw

4. *Atvažiuoja Kalėdos: advento–Kalėdų papročiai ir tautosaka* (knyga ir CD). Sudarė S. Valiulytė, N. Marcinkevičienė, E. Venskauskaitė. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 2000. Internetinė prieiga: https://www.lnkc.lt/go.php/lit/Atvaziuoja-kaledos-/8750.

5. *Atvažiuoja Kalėdos: advento–Kalėdų papročiai ir tautosaka.* II papildytas leidimas. Parengė Nijolė Marcinkevičienė, Jūratė Šemetaitė, Audronė Vakarinienė. Vilnius: Lietuvos nacionalinis kultūros centras, 2019.

6. *Literatūros kūrinių (5–8 kl.) elektroninė biblioteka*. Internetinė prieiga: https://ebiblioteka.mkp.emokykla.lt/

7. *Melų ir juokų pasakos.* Sudarė Petras Sasnauskas, Kaunas: Vaga, 2009.

8. *Lietuvių tautosaka. Smulkioji tautosaka, žaidimai ir šokiai.* T. 5. Sudarė Kazys Grigas. Vilnius: Mintis, 1968.

9. *Čir vir vir pavasaris. Smulkioji lietuvių tautosaka,* sudarė Kazys Grigas, Kaunas: Vaga, 1997.

10. *Šokiai ir rateliai*. Sudarė Eugenija Venskauskaitė. Vilnius: Lietuvos TSR mokslinis metodinis kultūros centras, 1989.

11. *Lietuviškos patarlės.* Internetinė prieiga: https://www.patarles.lt/lietuviskos-patarles/

12. *Anekdotai* (garso įrašai). Portalas „Tautosakos vartai“. Internetinė prieiga: http://tautosakosvartai.lt/?menu_friendly=K%C4%85+tauta+sako%2FMa%C5%BEoji+tautosaka%2FLinksmyb%C4%97s%2FAnekdotai&menu=73&level=3

13. *Raganos daržas: kokios žolės privalo augti kiekvieno lietuvio darže.* Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=sWtD80fRtFI .

14. *Lietuvių liaudies žaidimai ir pramogos*. Sudarė Vytautas Steponaitis. II leidimas. Vilniaus etninės kultūros centras: Raidynėlis, 2019.

15. *Lietuvių kalbos literatūros ir istorijos mokymosi šaltinių duomenų bazė*. Internetinė prieiga: http://www.xn--altiniai-4wb.info/index/details/725.

Veiklos aprašą parengė: Vilniaus Senvagės gimnazijos mokytoja metodininkė Rūta Čėsnienė (konsultavo ir redagavo doc. dr. Dalia Urbanavičienė).

2.4.2. Renginys „Skrida bite, tatato“ (5–6 klasėms)

Šis renginys buvo įgyvendintas Vilniaus Simono Stanevičiaus gimnazijoje pavasarį po Velykų, susiejant jo tematiką su bitėmis ir bičiulyste, pakviečiant dalyvauti jame 5–6 klasių mokinius, mokytojus ir mokyklos ukrainiečių bendruomenę. Šis pavyzdys gali būti pritaikytas mokinių (šiuo atveju šeštokų) aukštesniųjų pasiekimų ugdymui, suteikiant ir kitiems renginio dalyviams išsamesnių etnokultūrinių žinių bičių tematika bei etnokultūrinės raiškos patirties, sudarant sąlygas palyginti lietuvių ir kitų tautų (šiuo atveju ukrainiečių) papročius.

Ši veikla gali būti siejama su planuojama edukacine išvyka į bitininkystės muziejų ar bitininko sodybą, arba gali būti įgyvendinama pačios išvykos metu.

Trukmė: pasiruošimui – dvi savaitės, renginio trukmė – 45 min., arba 1 val. ir ilgiau (jei vyksta su vaišėmis)

Dalyviai: dviejų ar trijų 5–6 klasių mokiniai, jų mokytojai, mokykloje besimokantys ukrainiečiai (arba kiti kitataučiai). Renginio vedantieji – šeštokai ir jų mokytoja(s).

Tikslas: ugdyti šeštokų aukštesniuosius pasiekimus įtraukiant į kūrybinį procesą, suteikiant patirties organizuojant renginį ir vadovaujant jam, gilinti visų renginio dalyvių žinias apie bitės ir žmogaus ryšį tradicinėje kultūroje, bičiulystę, bitininkystės amatą (verslą) ir jo raidą, su bitėmis ir bitininkyste susijusius atspindžius, įvaizdžius, simboliką muzikiniame, šokamajame bei žaidybiniame

folklore, plėtoti mokinių etnokultūrinės raiškos gebėjimus ir skatinti reflektuoti aptartomis temomis, stiprinti motyvaciją mokytis.

Uždaviniai:

- Su šeštokais sukurti renginio scenarijų, parengti viktorinos užduotis ir meninę dalį, atlikti renginio organizavimo veiklas;
- Renginio metu įtraukti penktokus ir mokyklos ukrainiečių bendruomenę (arba kitus kitataučius) į aktyvią etnokultūrinę veiklą, pagilinti mokinių žinias ir skatinti domėjimąsi bitininkystės ir bičiulystės tematika;
- Išmokyti visus renginio dalyvius atlikti vieną lietuvių liaudies ratelį ir vieną šokį, supažindinti su sutartinės apie bites ypatybėmis bei su lietuvių liaudies muzikos instrumentais;
- Palyginti lietuvių ir ukrainiečių (ar kitų kitataučių) tradicijas, gerinti tarpusavio supratimą;
- Paskatinti mokinių svarstymus apie bičių reikšmę tradicinėje kultūroje, bitininkavimą ir bičiulystę, pasidalijimą refleksijomis apie renginio metu patirtus įspūdžius ir įgytą patirtį.

Atitiktis Etninės kultūros BP mokymo turinio sritims ir temoms 5–6 klasių koncentre:

- Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai. *Bendruomenių įvairovė, regioninė ir tautinė savimonė*;
- Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla. *Gamta tradicinėje kultūroje ir pasaulėžiūroje*; *Kalendoriniai papročiai, tradiciniai verslai ir prekybos būdai*;
- Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas. *Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras*.

Integrainiai ryšiai su kitų mokomųjų dalykų temomis (5-6 kl.):

- ***Lietuvių kalba ir literatūra***. Kalbėjimas, klausymas ir sąveika. *Kalbėjimo ir klausymosi veiklos pobūdis* (6 kl.).
- ***Muzika.*** Muzikavimas (dainavimas, grojimas)**.** *Lietuvių liaudies dainos*. Muzikinės kultūros kontekstai ir jungtys. *Muzikos rūšys ir funkcijos*; *Lietuvių ir kitų Lietuvos tautų muzika*; *Kalendorinis metų ratas*.
- ***Šokis.*** Šokio raiška. *Šokio atlikimas*.
- ***Etika.*** Santykis su pasauliu. *Aš ir gyvūnija* (5 kl.).
- ***Gamtos mokslai.*** Organizmai ir aplinka. *Žmogaus ir aplinkos dermė* (5 kl.).
- ***Istorija.*** Lietuva Europoje: kultūros ir kasdienybės istorija. *Ne tik žmonių istorija (I): naminių gyvūnų istorija* (6 kl.).

Ugdomos kompetencijos

- ***Bendrosios:*** pažinimo, kultūrinė, kūrybiškumo, komunikavimo, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, pilietiškumo, mokėjimo mokytis, skaitmeninė.
- ***Dalykinės:*** tiriamosios etnokultūrinės veiklos (analizės), teksto ir muzikos, vaizdo, choreografinio piešinio suvokimo, dainavimo, grojimo, ratavimo, šokimo.

Mokymosi strategija ir metodai: dalyvavimas aktyvioje pažintinėje, raiškos ir vertybių refleksijos veikloje, susiejant skirtingas etninės kultūros sritis (ratuojant, šokant, dainuojant, atsakant į

viktorinos klausimus), pasitelkiant turimas žinias ir patirtį apie bitininkystę ir bičiulystę, pasidalijant įspūdžiais su visais renginio dalyviais, diskutuojant.

Vertinimas: Formuojamasis ir kaupiamasis.

Priemonės, medžiagos:

- PP skaidrės ar nuotraukos ekrane su bičių, tradicinės bitininkystės vaizdais (kurie gali būti panaudojami ir klausimams, užduotims);
- Kanklės ir būgnas ar kiti tradiciniai muzikos instrumentai rateliui ir šokiui pritarti (su instrumentais gali susipažinti visi norintys renginio dalyviai);
- Jei renginio metu svyksta vaišės – medus ir kt.

VEIKLŲ EIGA

Paruošiamasis etapas. Mokytoja(s) su šeštokais aptaria (sukuria) renginio scenarijų, išrenkami renginio vedėjai, pasidalijama užduotimis: kas atliks sutartinę „Skridā bitē, tatato“, kas paaiškins jos tematinius motyvus ir simboliką; kas mokys dainuoti ir vadovaus rateliui „Dar ne visa mūsų šeimynėlė“, šokiui „Suktnis“ („Bitute pilkoji“); kas pritars muzikos instrumentais. Jei planuojamos vaišės, aptariama, kaip jas surengti.

Šeštokai (ar atsakingos už atskiras užduotis mokinių grupės) pasiruošia meninei renginio daliai: mokosi sklandžiai atlikti sutartinę „Skridā bitē, tatato“, ratelį „Dar ne visa mūsų šeimynėlė“, šokį „Suktnis“ („Bitute pilkoji“); pritarti kanklėmis, būgnu ar kitais muzikos instrumentais. Galima pasirinkti ir kitų pavyzdžių, nes žaidimų, ratelių, dainų ir sutartinių apie bites ir bitininkystę gausu[3].

Viktorinos klausimus, patariant mokytojui, parengia šeštokai, ieškodami informacijos literatūroje, įvairiose medijose ir kituose šaltiniuose. Galima užduočių pateikimui per viktoriną pasitelkti vaizdinę medžiagą, skaidres, o jei renginys-viktorina vyksta išvykoje – rodyti su bitininkyste susijusius objektus. Jei nutariama rengti skaidres, konkretūs mokiniai įsipareigoja atlikti šią užduotį.

Viktorinos klausimų pavyzdžiai:

- Kas senesni Žemės gyventojai: bitės ar žmonės? Kiek metų Žemėje gyvuoja vieni ir kiek kiti?
- Kodėl lietuviams bitė šventa, kaip išreiškiama lietuvių pagarba bitėms?
- Kaip, kokiais žodžiais, pasakymais lietuviai išsako bitės ir žmogaus ryšį?
- Ką reiškia bičiulystė? Ką vadiname bičiuliu, bičuoliu?
- Koks populiarus lietuviškas mergaitės (moters) vardas reiškia bičių deivę?
- „Sėdi panaitė tamsioj seklyčioj, audžia be staklių ir nyčių“. Kas?
- Kas sieja bites ir verpimą?
- Kaip apibūdinamas darbštus žmogus?

[3] Pavydžiui, ratelio „Skrisk skrisk, bitute“ natas žr. https://gyvunijos-pasaulis.etnine.emokykla.lt/Notes/kastenzydi.pdf, o vaizdo įrašą https://gyvunijos-pasaulis.etnine.emokykla.lt/video.php?VId=7&s=130; ratelį „Sode mergelė vaikščiojo“ galima rasti rinkinyje *Šokiai ir rateliai* (Nr. 74, p. 90), ratelį „Kas darži“ – leidinyje *Šoks broliukai šokinį* (Nr. 9, p. 51–52). Daugiau pavyzdžių žr. šio aprašo gale pridedamuose Literatūros ir kitų šaltinių, Skaitmeninių metodinių priemonių sąrašuose.

- Kas nutinka, kai avilyje užauga dar viena motinėlė?
- Koks Užgavėnių paprotys vadinamas „bičių spiečiumi“, ‚vežti bites“?
- Kaip vadinama su bitėmis susijusi lietuvių deivė?
- Koks lietuvių bičių dievo vardas? Su kokiu tradiciniu muzikos instrumentu siejama jo vardo kilmė?
- Kaip vadinamas bičių patinėlis? Kokį žmogų lietuviai gali pavadinti tuo vardu, kodėl?
- Kas, skirtingai nei širšei, nutinka bitei, kai ji įgelia?
- Ar be bitės lietuvių tradicijose yra dar nors vienas gyvūnas (gyvis), kuris ne dvesia, o miršta?
- Kaip lietuviai bitininkauja, koks buvo bitininkystės verslas, jo tradicijos anksčiau ir dabar? Pasidalinkite bitininkavimo, medkopio savo šeimoje, giminėje patirtimi ar apsilankymo pas bitininką ar bitininkystės muziejuje įspūdžiais.
- Kokie, iš ko ir kaip gaminami Lietuvoje yra seniausi aviliai, kaip jie keitėsi, kokie būna dabar?
- Kokie seniausi medaus kopinėjimo įrankiai, įnagiai, kaip ir kodėl jie keitėsi, kokie naudojami dabar?
- Išvardinkite bitininkystės produktus. Kokie bitininkystės produktai nuo seno keliaudavo „gintaro keliu“ iki Pietų Europos, buvo mainomi į kitas vertingas prekes?
- Atminkite mįslę „Bitės liemuo, lino gelmuo, viršum mėnesėlis teka“. Kas?
- Kokia bitininkystės produktų (medaus, žiedadulkių, bičių duonelės, pikio) nauda žmonių mitybai ir sveikatai?
- Kokios bitės ir kaip renka ir kaupia medų?
- Pateikite bičių, bitininkystės ir bičiulystės įvaizdžių liaudies dainose, sutartinėse, rateliuose, šokiuose.
- Kaip ir kodėl bitės šoka?
- Kaip, kokiais piešiniais, judesiais bitės šokis vaizduojamas rateliuose ir šokiuose? Žr ratelio „Bėk bėk, bitela“, kurio antroji dalis su landžiojimo figūra primena bičių šokį, nuotrauką:

Nuotrauka iš Vilniaus Simono Stanevičiaus progimnazijoje vykusio renginio.

Renginio struktūra ir veiklų aprašas

Eil. nr.	Veiklos	Trukmė
1.	Renginio dalyviai susirenka aktų salėje (jei renginys vyksta išvykoje – tinkamoje šokiams ir rateliams erdvėje). Visi susėda, o vedėjai (mokytoja(s) su keliais 6 klasės mokiniais) pristato renginio temą. **Sutartinė bičių tematika.** Paaiškinami sutartinės „Skridā bitē, tatato“ (iš leidinio: Račiūnaitė-Vyčinienė, Daiva. *Kokių giedosi, kokių sutarysim?*, nr. 28) tematiniai motyvai, jų simbolika – bitė skrenda į žalią sodą, nusileidžia į kriaušę, surenka medų, padeda jį į korius. Tuomet kviečiami visi vaišintis paskanaujant medaus. Šeštokės pagieda sutartinę „Skridā bitē, tatato“. Visi įdėmiai klausosi, paskui atsako į klausimus apie sutartinės vaizdinius.	7 min. (ar ilgiau)
2.	Renginio vedėjai visus pakviečia stoti į didelį ratą, pasiruošti rateliui, šokiui ir viktorinai. Stovint rate susipažįstama su muzikos instrumentais (kanklėmis, būgnu ar kt.), kuriais bus pritariama.	3 min.
3.	**Ratelis bičių tematika.** Vedantieji pristato bičių tematikos ratelį „Dar ne visa mūsų šeimynėlė“. Iš pradžių visi išmoksta padainuoti, paskui paaiškinama ratavimo eiga. Pamokomi vedančiųjų ir pritariant kanklėmis ir būgnu (galima ir be instrumentinio pritarimo), visi dalyviai ratuoja ratelį, pakartodami ne mažiau kaip penkis kartus. Kartu ratuoja ir ukrainiečiai (ar kiti kitataučiai).	5 min.
4.	**Viktorina.** Visi lieka stovėti rate ir atsako į mokytojos ir šeštokų užduodamus klausimus bičių, bitininkystės tematika. Viktorinoje dalyvauja ir ukrainiečiai (ar kiti kitataučiai), jiems išversti klausimus padeda jų mokytojai. Pirmieji teisingai atsakę į viktorinos klausimus pavaišinami mažu saldžiu gardumynu (išvykoje tai galėtų būti medaus su koriu gabalėlis). Dalyviai palygina lietuvių ir ukrainiečių (ar kitų kitataučių) tradicijas, randa panašumų ar pastebi skirtumų, daro išvadas, apibendrina. Visi dalijasi savo žiniomis ir patirtimi, įspūdžiais, svarsto, kaip bitininkystės tradicijos tęsiamos šiandien.	22 min. ar ilgiau
5.	**Šokis bičių tematika.** Vedantieji pristato šokį „Suktinis“ („Bitute pilkoji“). Atkreipiamas dėmesys į dainose ir šokiuose apdainuojamus tradicinius medinguosius augalus, iš kurių bitės renka medų. Visi išmoksta padainuoti nors vieną „Suktinio“ posmą ir aiškinasi, kaip jį šokti, interpretuoti ir improvizuoti. Tada visi kartu šoka „Suktinį“, pritariant kanklėmis ir būgnu (gali būti ir kiti tradiciniai muzikos instrumentai), pakartodami šešis ar septynis kartus. Kartu šoka ir ukrainiečiai (ar kiti kitataučiai).	6 min.
6.	Renginio apibendrinimas, dalyvių paskatinimas toliau domėtis bitininkystės ir bičiulystės tema.	2 min. ar ilgiau
	Iš viso:	**45 min. ar ilgau**

Įgyvendinant pasiruošimo renginiui ir jo surengimo veiklas ugdomi mokinių etnokultūriniai gebėjimai ir **aukštesnieji pasiekimai**, atitinkantys Etninės kultūros bendrojoje programoje apibrėžtus aukštesniojo pasiekimų lygio požymius (paryškinta pastorintai požymiai, kurie skiriasi nuo pagrindinio pasiekimų lygio):

1. Etninės kultūros pažinimas (A)
Remdamasis šaltiniais, **palygina** [...] tradicinius prekybos būdus ir verslus (bitininkystę, jos raidą, savitumus etnografiniuose regionuose). **Pateikdamas pavyzdžių aptaria** gamtos reikšmę (medingieji augalai, ekologinis bitininkystės aspektas) tradicinėje kultūroje (A1.2.4).
Apibūdina **ir apibendrina** bičių, bitininkystės tematikos folkloro žanrus (A1.3.4).
Analizuoja **ir apibendrina** informaciją iš įvairių šaltinių apie skirtingas etninės kultūros sritis [bitininkystė, jo rmedingiej iaugalai, j, jas palygina [...] (A2.1.4).
Palygina lietuvių ir Lietuvos tautinių bendrijų bei kaimyninių tautų (šiuo atveju – ukrainiečių) tradicijas [...], pateikia išvadas **ir jas apibendrina** (A2.2.4).
2. Etninės kultūros raiška (B)
Sklandžiai atlieka, interpretuoja, improvizuoja turinyje nurodytų (susijusių su bitėmis, bitininkyste) žanrų folkloro kūrinius [...] (B1.1.4).
3. Etninės kultūros vertybių refleksija (C)
Siedamas iš įvairių šaltinių gautą informaciją, pagrindžia savo suvokimą apie (bitininkystės) tradicijų reikšmę, tyrinėja ir **pateikia įvairialypių pavyzdžių iš skirtingų kontekstų** (C1.1.4).
Pagrindžia tradicijų gyvybingumą [...].Remdamasis žiniomis, **pateikdamas pavyzdžių ir juos vertindamas svarsto** etninės kultūros nuolatinio atsinaujinimo ir tęstinumo galimybes (C1.2.4).
Svarsto, dalijasi įžvalgomis apie įvairių tautų (pradedant renginyje dalyvaujančiais mokyklos ukrainiečių bendruomene) tradicijų savitumą, pagarbą kultūrinei įvairovei, pateikdamas pavyzdžių išsamiai palygina Lietuvos ir kitų šalių nuostatas šiuo aspektu (C1.3.4).

Patarimai mokytojams. Po tokio renginio tiktų surengti 5–6 klasėms etninės kultūros pamoką bičių ir bitininkystės tematika, kurioje būtų pristatomos mokinių parengtos prezentacijos pasirinktomis temomis, kūrybiniai darbai ir kita etnokultūrinė raiška.

Literatūra ir šaltiniai:

- Amatai. Dzūkija. *Lietuvos etnografiniai regionai. Aukštaitija, Dzūkija, Suvalkija, Mažoji Lietuva, Žemaitija.* Sudarytojas Virginijus Jocys. Kaunas: Terra Publica, 2015.
- *Drevinė bitininkystė Varėnos krašte*. Lietuvos nacionalinės kultūros centras, 2019–2020. Internetinė prieiga: savadas.lnkc.lt/lt/vertybes/vertybiu-sarasas/drevine-bitininkyste-varenos-kraste/; https://www.youtube.com/watch?v=qMeVsvIQaUQ .
- *Drevinė bitininkystė Varėnos krašte* (vaizdo įrašas). Lietuvos nacionalinis kultūros centras, 2019–2020. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=evgL6M-CWxE .
- *Nematerialus kultūros paveldas. Drevinė bitininkystė. Bernardinai LT*. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=GyUAcS30-0s
- *Tautiškumo simboliai. Bitininkystė*. 1 laida. Gerų Naujienų TV, 2022-10-23. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=rmo6BvHG16o&ab_channel=Ger%C5%B3Naujien%C5%B3TV;

- Kazlauskienė, Laura; Straigis, Justinas Vytautas. *Lietuvos bitininkystė. Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Internetinė prieiga: https://www.vle.lt/straipsnis/lietuvos-bitininkyste/ .
- Račiūnaitė-Vyčinienė, Daiva. *Kokių giedosim, kokių sutarysim? Sutartinių pradžiamokslis*. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akadmija, 2009;
- Račiūnaitė-Vyčinienė, Daiva. *Kadu buva, kadujo. Sutartinių pradžiamokslis*, II dalis. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2012;
- Matulevičienė, Saulė. *Drevinė bitininkystė: kai bičių miškuose buvo daug*. 2023.10.26. Internetinė prieiga: https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2108483/drevine-bitininkyste-kai-biciu-miskuose-buvo-daug;
- *Senovinės bitininkystės muziejaus Stripeikiuose, Ignalinos r., edukacinių programų („Vaško laiškai“, „Atvėrus avilio duris“) ir ekspozicijų (Austėjos klėtelė „Šlamutis“, Pirkia „Muilinė guboja“, Ūkinis pastatas „Jonažolė“ ir kt.) anotacijos*. Internetinė prieiga: http://www.biciumuziejus.lt/index.php/home .
- *Sutartinės: Daugiabalsės lietuvių liaudies dainos*. Sudarė ir paruošė Zenonas Slaviūnas. T. 1–3. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1958–1959.
- *Šokiai ir rateliai.* Sudarytoja Eugenija Venskauskaitė. Vilnius, 1989.
- *Šoks broliukai šokinį. Aukštaitijos, Suvalkijos, Dzūkijos bei Žemaitijos žaidimai, rateliai, šokiai*. Sudarė Audronė Vakarinienė. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 2001.
- Vaitkevičius, Vykintas. Šeimyninė bičiulystė. Iš prigimtinės kultūros žodyno: šeimyninė bičiulystė. *Tautosakos darbai*, nr. 51. Vilnius: LLTI, 2016, p. 66–87. Internetinė prieiga: https://www.llti.lt/failai/TD51%20internetui-56-77.pdf .
- Vyšniauskaitė, Angelė. *Bičiulystė (paprotys). Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Internetinė prieiga: https://www.vle.lt/straipsnis/biciulyste/ .

Skaitmeninės-internetinės mokymosi priemonės

- *Gyvūnijos pasaulis lietuvių etninėje kultūroje. Lietuvių etninė kultūra*, 1. Internetinė versija. Vilnius: Elektroninės leidybos namai: 2005. Projekto vadovė Ona Verseckienė. Tekstų autoriai: Libertas Klimas (lietuvių kalendoriniai papročiai, papročių semantika), Gražina Kadžytė (tautosaka), Gaila Kirdienė (folkloras), Genovaitė Jacėnaitė, Dalia Karatajienė, Danutė Skromanienė (tradicinės kultūros releksija lieuvių dailėje). Internetinė prieiga: https://gyvunijos-pasaulis.etnine.emokykla.lt/?id=36; https://gyvunijos-pasaulis.etnine.emokykla.lt/?id=36&level=2 .
- *Namų dievai. Namai etninėje kultūroje, 3. Internetinė versija.* Projekto vadovė Ona Verseckienė. Tekstų autoriai: Libertas Klimas (lietuvių namai, papročiai, papročių semantika), Živilė Lazdauskaitė (sodybos augalai), Gaila Kirdienė (muzikinis folkloras, tradicniiai muzikos instrumentai), Gražina Kadžytė (šeimos švenčių papročiai, tautosaka, geneologinis medis, liaudies kulinarija) ir kt. Vilnius: Elektroninės leidybos namai: 2007. Internetinė prieiga: *https://namai.etnine.emokykla.lt/?id=3*.

Renginio aprašą parengė Vilniaus Simono Stanevičiaus progimnazijos mokytoja ekspertė doc. dr. Gaila Kirdienė (konsultavo ir redagavo doc., dr. Dalia Urbanavičienė).

.

3. Tarpdalykinių temų integravimas

Etninė kultūra dėl savo visa apimančio pobūdžio pasižymi išskirtiniu integralumu, todėl etninės kultūros dalyko pamokose galima tiek **tarpdalykinė integracija**, tiek bendros **dalykų sąsajos** įgyvendinant atnaujintų bendrųjų programų turinį ir ugdant bendrąsias kompetencijas.

3.1. Etninės kultūros sąsajos su tarpdalykinėmis temomis

Tarpdalykinės temos daugiau ar mažiau integruotinos į visas etninės kultūros dalyko temas, nes šios aprėpia įvairius aspektus, susijusius su kultūra, sveikata, švietimu, aplinkosauga ir socialiniais klausimais. Etninės kultūros dalyko kompleksiškumas ir svarba skatinant pilietinę sąmonę, sveikatą ir kultūrinę įvairovę įgalina įvairių sričių ir tradicijų sąveikas, stiprios, sąmoningos ir tarpusavio pagarbą vertinančios visuomenės kūrimąsi. Etninės kultūros ir tarpdalykinių temų integravimas padeda formuotis žinioms ir įgūdžiams, kurie svarbūs ugdant šiuolaikinį pilietį. Tokia integracija ne tik skatina kultūrinį ir istorinį sąmoningumą, bet ir formuoja sveikatos tausojimo, aplinkos tvarumo, ekonominės plėtros, medijų raštingumo it kt. supratimą.

Tarpdalykinė tema ETNINĖ KULTŪRA, turinti dvi potemes *(Etnografiniai regionai*; *Tradicijos ir papročiai),* integruotina į kitus mokomuosius dalykus, jei etninės kultūros nesimokoma kaip atskiro dalyko. Į etninės kultūros dalyką ši tarpdalykinė tema integruojasi savaime – įvairiais aspektais nagrinėjant žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos papročius, regioninės tapatybės raišką ir gyvenamąją aplinką, pasaulėjautą, žmogaus ryšį su gamta ir ūkinę veiklą, liaudies kūrybos palikimą ir tęstinumą.

Tarpdalykinė tema SOCIALINĖ EKONOMINĖ PLĖTRA (potemės: *Pažangios technologijos ir inovacijos; Pasaulis be skurdo ir bado; Žiedinė ekonomika*) į etninės kultūros dalyką integruotina svarstant bendruomeninių tradicijų tęstinumo ar plėtros galimybes, diskutuojant apie kulinarinį paveldą, pristatant mugių tradicijas, nagrinėjant tradicines prekybos formas ir t.t, nes tema „Socialinė ekonomine plėtra“ yra siekiama skatinti ekonominį augimą ir gerinti visuomenės gyvenimo kokybę – tai nuolatinis ir nuoseklus procesas, reikalaujantis sutelktų pastangų ir tam tikros politikos, siekiant suderinti ekonominius, socialinius ir aplinkosauginius reikalavimus šalies vystymosi labui.

PILIETINĖS VISUOMENĖS SAVIKŪRA (potemės: *Intelektinė nuosavybė; Ekstremalios situacijos; Antikorupcija*) padeda mokiniams suvokti save kaip aktyvų pilietinės bendruomenės narį, ja siekiama ugdyti sąmoningus piliečius, suprantančius savo teises ir pareigas, gebančius konstruktyviai dalyvauti visuomenės ir valstybės gyvenime ir jį tobulinti. Siekiama, kad mokiniai suprastų, jog demokratijos kūrimas šeimoje, bendruomenėje, tautoje, valstybėje, pasaulyje – tai asmeninė ir bendruomeninė kiekvieno iš mūsų pareiga ir atsakomybė. Toks siekis tiesiogiai koreliuoja su etninės kultūros dalyko tikslu sudaryti sąlygas ugdytis tautinį tapatumą ir savivertę, pasitikėjimą laiko patikrintų tradicijų galiomis, bendruomeniškumą, suvokti save kaip tautos kultūros kūrybingą tęsėją, vertinti ir gerbti Lietuvos tautinių bendrijų etnines tradicijas, pasaulio kultūrų įvairovę, todėl integruotinas į daugelį etninės kultūros dalyko temų.

Tema SVEIKATA, SVEIKA GYVENSENA (potemės: *Asmens savybių ugdymas; Saugus elgesys; Rūpinimasis savo ir kitų sveikata; Streso įveika; Žalingų įpročių prevencija*) siekiama sąmoningo požiūrio į savo sveikatą apimant tinkamą mitybą, fizinį aktyvumą, streso valdymą, tinkamą poilsį ir neturėjimą žalingų įpročių. Ši tema puikiai dera nagrinėjant etninės kultūros temą „Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai“, be to, yra integruotina ir į kitas etninės kultūros temas, pavyzdžiui:

diskutuojant apie juoko reikšmę, žaidžiant ratelius, šokant, kuriant tautodailės dirbinius, dainuojant ir pan.

Tarptalykine tema APLINKOS TVARUMAS (potemės: *Aplinkos apsauga; Tausojantis žemės ūkis; Atsakingas vartojimas; Tvarūs miestai ir gyvenvietės; Klimato kaitos prevencija; Ekosistemų, biologinės įvairovės apsauga*) siekiama darnos palaikymo tarp žmonių ir gamtos, taip pat visuomeniniuose santykiuose. Į etninės kultūros dalyką pagrindiniame ugdyme ši tema gali būti integruojama, diskutuojant apie kulinarinį paveldą šiuolaikiniame gyvenime, tyrinėjant Lietuvos tradicinę augaliją ir gyvūniją, aiškinantis jų svarbą tradicinėje kultūroje, palyginant pavasario lygiadienio ir Žemės dienos tradicijas, diskutuojant apie tradicinės architektūros tęstinumo šiandienos architektūriniame kraštovaizdyje svarbą ir pan.

KULTŪROS PAVELDO tarpdalykinė tema glaudžiai siejasi su etninės kultūros dalyko temomis, nes *kultūros paveldo* sąvoka reiškia per kelias kartas perimtas etniniu, istoriniu, estetiniu ar moksliniu požiūriu svarbias kultūros vertybes – jos vaidina svarbų vaidmenį apibrėžiant ir palaikant tautos ar bendruomenės identitetą, atmintį ir istoriją, padeda suprasti žmonių gyvenimo būdą ir vertybes, kurios įdiegtos per daugelį kartų. Saugodami ir puoselėdami kultūros paveldą, žmonės siekia išlaikyti savo unikalumą, istoriją ir mokytis iš praeities klaidų bei sėkmių.

MEDIJŲ RAŠTINGUMAS suprantamas kaip visi techniniai, pažinimo (kognityviniai), socialiniai, pilietiniai ir kūrybiniai gebėjimai, leidžiantys mums naudotis medijų, žiniasklaidos ir informacinėmis priemonėmis, kritiškai jas suprasti ir su jomis bendradarbiauti. Nagrinėjant etninės kultūros reiškinius, mokiniai skatinami aktyviai naudotis tiek vaizdine medžiaga, tiek leidiniais, tiek kitais šaltiniais, susipažįsta su folkloro ir tarmių archyvais, tautodailės fondais, internetinėmis muziejų prieigomis ir pan. Be to, etninė kultūra, apimanti itin platų temų spektrą, sudaro sąlygas įvairiapusei mokinių kūrybai – nuo žodinių, muzikinių kūrinių iki vaizdo įrašų ar paveikslėlių kūrimo DI programomis.

Tarpdalykinė tema GIMTOJI KALBA siejasi su etninės kultūros dalyku tuo, kad gimtojoje kalboje glūdi tautos individualybė, per kalbą žmogus įgyja savo tautos mąstyseną ir įsitraukia į tautinės kultūros vyksmą, kalboje tauta įkūnija savo pasaulio suvokimo būdą, pažiūras į daiktus ir savo istoriją.

Tarpdalykinė tema ŽMOGAUS TEISĖS, LYGIOS GALIMYBĖS į etninės kultūros dalyką integruotina aptariant bendruomeninio gyvenimo tradicijas, pagrindžiant pagarbaus bendravimo tradiciją su kitos lyties, tautybės, tikėjimo, socialinės padėties žmonėmis, nagrinėjant savo ir kito sampratą šeimos ir bendruomeniniuose papročiuose, diskutuojant apie vyrų ir moterų teises ir pan.

KULTŪROS RAIDA integruotina į daugelį etninės kultūros dalyko temų, nes čia siekiama sudaryti sąlygas mokiniui pažinti kultūros raidą jo artimoje gyvenamoje aplinkoje, Lietuvoje, Europoje ir kitose pasaulio šalyse bei ugdytis kultūrinę ir pilietiškumo kompetencijas.

Integruojant tarpdalykinę temą IDĖJOS, ASMENYBĖS etninės kultūros dalyko pamokose minėtini iškiliausi etninės kultūros tyrinėtojai (pavyzdžiui, M. Gimbutienė, G. Beresnevičius), liaudies menininkai. Taip pat ši tarpdalykinė tema apima su etnine kultūra susijusias pagrindines filosofines (etines, moralines ir kt.) idėjas, liaudies kūrybos elementus mėgėjų ir profesionalų darbuose.

Tema MOKYMASIS VISĄ GYVENIMĄ siekiama sudaryti sąlygas mokiniui pažinti įvairias mokymosi strategijas, ugdytis nuostatą nuolat mokytis ir pažinimo kompetenciją. Etninės kultūros dalykas šį siekį atliepia ragindamas mokinius mokytis lankantis parodose, muziejuose, gilinantis į tautodailės dirbinius, pasigaminant juos pačiam, lankantis etnokultūriniuose renginiuose, tyrinėjant tradicinius muzikos instrumentus, bandant jais groti, šokant įvairius tradicinius šokius ir pan.

Etninės kultūros dalykas sietinas ir su tarpdalykine tema UGDYMAS KARJERAI. Šia tema siekiama padėti mokiniui planuoti savo karjerą – ugdytis kompetencijas, padėsiančias rinktis studijų

kryptį, profesinę veiklą bei planuoti savo vietą darbo rinkoje. Ugdymo karjerai tema į etninės kultūros dalyką integruotina apibūdinant tradicinius verslus Lietuvoje, nagrinėjant tradicines prekybos formas, muges, muzikuojant, susipažįstant su tautodaile ir gaminantis jos dirbinius, aiškinantis tradicinės žemdirbystės ir gyvulininkystės, liaudies medicinos ir veterinarijos ypatumus, kulinarinio paveldo reikšmę ir pan.

Tema KULTŪRŲ ĮVAIROVĖ siekiama sudaryti sąlygas mokiniui pažinti įvairias kultūras artimoje aplinkoje, Lietuvoje, Europoje ir kitose pasaulio šalyse, tokiu būdu ugdytis kultūrinę, komunikavimo, pilietiškumo, socialinę-emocinę ir sveikos gyvensenos kompetencijas. Ši tema į etninės kultūros dalyką integruotina palyginant savo tautos ir kitų tautų tradicijas, papročius, elgesio normas, sveikatos tausojimo papročius ir pan.

Integruojant tarpdalykinę temą ISTORINĖ SAVIMONĖ (potemės: *Šalies nacionalinis saugumas; pasipriešinimo istorija*) mokomasi skirti įvairias grėsmes, diskutuojama apie aktualias grėsmes Lietuvos nacionaliniam saugumui (pvz., aplinkosauga, švietimas ir pan.), ieškoma atsakymų, kaip užtikrinti Lietuvos saugumą sprendžiant ateities saugumo iššūkius, susipažįstama su pasipriešinimo istorija. Ši tema etninės kultūros dalyko pamokose integruotina aiškinantis, kas yra tautinė savimonė, svarstant gimtojo krašto ir Tėvynės meilės aktualumą dabarčiai, aptariant piliakalnius, analizuojant jaunimo vaidmenį tęsiant tradicijas tremtyje, siekiant atkurti Lietuvos nepriklausomybę, klausantis ir atliekant partizanų, tremtinių dainas ir pan.

Tema MIGRACIJA, GEOPOLITINIŲ KONFLIKTŲ SPRENDIMAI į etninės kultūros dalyką integruotina apibūdinant Lietuvos tautines bendrijas ir kaimynines tautas, tyrinėjant tautiečių bendruomenes ir jų tradicijas kitose šalyse, apibūdinant savo ir kitų tautų paprotinio elgesio normas, palyginant su šiuolaikiniu gyvenimu ir kt. Žmonių migracija vyksta nuo seniausių laikų, ir, pasitelkdami etnokultūrinį kontekstą, mokiniai turės galimybę ugdytis gebėjimą ieškoti tinkamiausių geopolitinių sprendimų būdų šiuolaikiniame pasaulyje.

Tarpdalykinės temos FINANSINIS RAŠTINGUMAS (potemės: *Žinios apie finansus; Rizika ir grąža; Finansų planavimas ir valdymas*) integravimas į etninės kultūros dalyką galimas nagrinėjant tradicinės prekybos formas, muges, palyginant tradicinių dirbinių realizavimo būdus praeityje ir dabar.

3.2. Etninės kultūros sąsajos su kitais mokomaisiais dalykais

Kitus mokomuosius dalykus ir etninės kultūros dalyką sieja kai kurie tapatūs tikslai ar uždaviniai bei artimos turinio temos. Etninės kultūros integracija su kitais mokomaisiais dalykais ne tik skatina gilesnį mokinių supratimą apie pasaulį ir kultūrinę įvairovę, bet ir ugdo socialines kompetencijas. Tokia integracija skatina mokinių kūrybingumą, savarankiškumą ir kritinį mąstymą, gebėjimus vertinti ir interpretuoti įvairias informacijos rūšis, savo įžvalgas pritaikyti skirtingose srityse.

Mokomųjų dalykų ir etninės kultūros **tikslų ir uždavinių sąsajos**:

ETIKA. Su etikos pamokomis etninės kultūros mokymą sieja tam tikri ugdymo tikslo bendrumai – sudaryti sąlygas mokiniams ugdytis savivertę, pasitikėjimą bendruomeniškumu, pagarbą pasaulio kultūrų įvairovei, atsakomybę už savo žodžius, veiksmus, santykius su kitais žmonėmis, visuomene, gamta ir pasauliu. Siejasi ir ugdymo uždaviniai – nagrinėjant tautos tradicijų ir etnografinių regionų kultūros ypatybes, savitumą ir vertę, įvairių kultūrų sąsajas, gilinant suvokimą apie etninę kultūrą kaip nuolat atsinaujinančią, gyvybingą tradiciją, išreiškiamą įvairiais būdais skirtinguose istoriniuose ir sociokultūriniuose kontekstuose paranku apsvarstyti paauglystėje kylančius konfliktus, individualią ir socialinę atsakomybę, ugdytis pagarbą ir empatiją ne tik artimiems, bet ir tolimiems asmenims (kitos socialinės grupės, kitos šalies gyventojams), apmąstyti planetos ir gamtinės aplinkos problemas, kelti vertybinius, moralinius, egzistencinius klausimus.

GIMTOJI KALBA. Etninė kultūra tiesiogiai siejasi su gimtosios kalbos, jos įvairovės pažinimu, kultūros tradicijų plėtojimu. Kalbos pažinimui svarbi tautos kūryba, tam tikrų reiškinių ir vertybių įvardijimas, papročiai ir apeigos.

Etninę kultūrą su **lietuvių kalbos ir literatūros** dalyku sieja tikslas formuotis kalbinę, kultūrinę, tautinę ir pilietinę savimonę. Siekdami šio tikslo mokiniai skaito, nagrinėja, lygina tautosakos ir kitus su etnine kultūra susijusius kūrinius, ugdydamiesi empatiją, atvirumą kultūrų, požiūrių įvairovei, etines nuostatas, kalbinę, kultūrinę ir pilietinę tapatybę.

Etninės kultūros ir **kitų tautų tautinės mažumos gimtosios kalbos ir literatūros** dalykus sieja pastarųjų uždaviniai plėsti žinias apie lietuvių kultūrai svarbius reiškinius šiuolaikiniame sociokultūriniame kontekste, domėtis Lietuvos, Europos kultūra ir šiuolaikiniu gyvenimu, aktyviai dalyvauti kultūriniame ir visuomeniniame gyvenime, gerbti kultūrų įvairovę, įžvelgti tarpkultūrinius ryšius. Šie uždaviniai puikiai koreliuoja su etninės kultūros dalyko tikslu vertinti ir gerbti Lietuvos tautinių bendrijų etnines tradicijas, pasaulio kultūrų įvairovę.

ISTORIJA. Etninės kultūros pažinimas nagrinėjant kultūrinį kraštovaizdį, tradicinę architektūrą, tradicinę ūkinę veiklą, tradicinę aprangą, kulinarinį paveldą, liaudies kūrybą ir kitas vertybes padeda geriau suprasti tautos kultūros istoriją, pažinti jos kaitą, skirtingus bruožus atskirais laikotarpiais. Savo ruožtu istorija skatina domėjimąsi etninės kultūros senaisiais klodais – mitologija, simbolika, apeigomis. Etninės kultūros ir istorijos dalykus ypač jungia tikslas tyrinėti savo gyvenamosios vietovės ir Lietuvos praeitį ją suvokiant Europos ir pasaulio istorijos kontekste, panaudoti artimoje aplinkoje, muziejuose ar virtualybėje esančių istorinių šaltinių (objektų) pažinimą praeičiai rekonstruoti.

PILIETIŠKUMO PAGRINDAI. Etninės kultūros dalyko uždaviniams artimas pilietiškumo pagrindų dalyko uždavinys tyrinėjant kultūrinę tikrovę įgyti supratimą apie asmens teises ir pareigas, ugdantis vidinį poreikį dalyvauti mokyklos, vietos bendruomenės ir visuomenės gyvenime, gerbti įvairių tautų atstovus, suvokti kultūros svarbą piliečio tapatybės formavimui(si), saugoti ir vertinti nacionalines bei skirtingų tautų kultūrines vertybes, jų paveldą.

GEOGRAFIJA. Geografijos dalyką su etninės kultūros dalyku sieja tikslas ugdyti mokinių pasaulėvaizdį ir kintančio pasaulio sampratą bei formuoti pagarbos skirtingoms kultūroms nuostatas. Geografijos dalyko uždaviniai auginti savyje prigimtinį smalsumą, vaizduotę, norą pažinti pasaulį, vartoti vietovardžius, domėtis ir gilinti erdvinį supratimą apie savo gyvenamąją vietą ir Lietuvą, parodyti pagarbą pasaulio kultūroms ir žmonių gyvensenai atliepia etninės kultūros dalyko tikslus nagrinėti gyvenamosios vietovės ir etnografinių regionų kultūros ypatybes, įvairių kultūrų sąsajas.

EKONOMIKA IR VERSLUMAS. Ekonomikos ir verslumo dalyko tikslui (ugdyti inovatyviai mąstančią asmenybę, gebančią savarankiškai, aktyviai ir kūrybiškai veikti, taip pat pilietiškumą ir atsakingumą už asmeninį elgesį nuolat kintančioje aplinkoje) galėtų pasitarnauti tam tikrų etninės kultūros dalyko temų (pvz. „Tradiciniai verslai ir prekybos būdai“) integracija. Antra vertus, ekonomikos ir verslumo dalyko uždavinys taikyti ekonomikos žinias kasdieniniame gyvenime galėtų puikiai pasitarnauti kuriant etnokultūrinius projektus.

MATEMATIKA. Etninės kultūros dalykas galėtų pasitarnauti matematikos uždaviniui įgytas matematines kompetencijas ir supratimą apie bendrą problemų sprendimo procesą kūrybiškai pritaikyti įvairiuose realiuose, aktualiuose ir mokiniams suprantamuose kontekstuose. Etninę kultūrą su matematika sieja skaičiavimo sistemų kilmės, archajiškų kalendorinių matavimų patirties, liaudiškų matų ir saikų pažinimas.

INFORMATIKA. Informatikos ir etninės kultūros dalykų tikslai puikiai atliepia vieni kitus: informatikos dalyko tikslas sudaryti galimybę kiekvienam mokiniui ugdytis IT mąstymą siekiant sumaniai spręsti realias gyvenimo problemas koreliuoja su etninės kultūros tikslu sudaryti sąlygas

kiekvienam mokiniui pažinti etninės kultūros savitumą. Informatikos dalyko uždavinys siekti, kad mokiniai taikytų skaitmenines technologijas ieškodami su mokomaisiais dalykais susijusios informacijos, ją apdorodami ir ja dalydamiesi, parankūs ir etninės kultūros dalykui – padeda ieškant patikimų etninės kultūros šaltinių internete, kuriant įvairius etnokultūrinius projektus, informacijos sklaidai ir pan.

BIOLOGIJA. Biologijos ir etninės kultūros dalykus sieja bendras tikslas pažinti save ir pasaulį, ugdytis vertybines nuostatas ir pasitikėjimą savo galioms. Abu dalykus sieja bendros temos: gyvosios gamtos objektai ir reiškiniai, sveikos gyvensenos principai, žmogaus poveikis aplinkai, ugdančios pasaulėvoką ir atsakingą požiūrį į aplinką, gamtą, gyvybę.

CHEMIJA. Chemijos ir etninės kultūros dalykai integruotini tyrinėjant įvairias medžiagas, jas atpažįstant, apibūdinant jų savybes, naudojimą ir paplitimą gamtoje, tyrinėjant ir analizuojant gamtos reiškinius, jų priežastinius ryšius, žmogaus veiklos poveikį gamtai, ugdantis mokslinę pasaulėvoką ir atsakingą požiūrį į aplinką, gamtą, gyvybę.

FIZIKA. Fizikos ir etninės kultūros dalykus vienija tikslas sudaryti galimybę kiekvienam mokiniui įgyti gebėjimų, padedančių pažinti save ir pasaulį, ugdytis vertybines nuostatas ir pasitikėjimą savo galiomis, Mokiniai rengiami tolesniam gyvenimui kaip visaverčiai socialiai atsakingi piliečiai, gebantys kūrybiškai veikti, sveikai gyventi. Siekdami tiek fizikos, tiek etninės kultūros dalykų tikslo, mokiniai formuojasi sveiko gyvenimo būdo ir ekologines nuostatas.

GAMTOS MOKSLAI. Etninę kultūrą su gamtos mokslais sieja bendras tikslas ugdytis savivertę, suvokti save kaip kultūros kūrybingą tęsėją. Siekdami gamtos mokslų tikslo mokiniai atpažįsta ir pagal požymius klasifikuoja svarbiausius gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, o tai padeda gilinti suvokimą ir apie tam tikrus etnokultūrinius reiškinius.

TECHNOLOGIJOS. Technologijų ir etninės kultūros dalykus glaudžiai sieja technologijų ugdymo uždavinys rasti informacijos apie tautos istorines, kultūrines amatų ir verslo tradicijas. Integruojant šiuos dalykus, naudodamiesi technologinio ugdymo žiniomis ir gebėjimais bei siekdami idėjų ir jų įgyvendinimo dermės, mokiniai galėtų kurti, vystyti, siūlyti asmens, šeimos, bendruomenės gerovei ir problemų sprendimui skirtus etnokultūrinius projektus ar produktus.

MUZIKA. Muzikos ir etninės kultūros dalykus sieja bendras tikslas – ugdyti kūrybingą, kultūrinei patirčiai atvirą ir empatišką asmenybę. Muzikos ir etninės kultūros integracija padeda ugdantis tiek kultūrinę tapatybę, tiek pagarbą savo šalies muzikinės kultūros tradicijoms.

DAILĖ. Dailės ir etninės kultūros dalykus sieja tiek tikslai, tiek uždaviniai: sudaryti sąlygas mokiniams pažinti save ir pasaulį, Lietuvos ir pasaulio paveldą, įgyti tvirtą kultūrinį pagrindą, jaustis aktyviu gyvenimo ir savo ateities kūrėju. Įgyvendinant dailės ir etninės kultūros dalykų integraciją, mokiniai, ieškodami kūrybinės raiškos idėjų gebės remtis etnokultūros apraiškomis, o išsiugdę estetinį skonį, gebės atskirti meniškus tautodailės kūrinius nuo banalių menkaverčių kūrinių, išsamiau pažins Lietuvos ir pasaulio meno paveldo unikalumą.

TEATRAS. Teatro ir etninės kultūros dalykus sieja temos, susijusios su klojimo teatrų menu bei įvairiomis vaidybiškumo apraiškomis kai kuriose etninės kultūros reiškiniuose.

FIZINIS UGDYMAS. Etninės kultūros ir fizinio ugdymo integracija galima per siekį ugdytis sveikos gyvensenos supratimą ir nuostatas, taip pat nagrinėti etnosporto reiškinius ir žaisti tradicinius žaidimus.

GYVENIMO ĮGŪDŽIAI. Etninės kultūros ir gyvenimo įgūdžių dalykus sieja sveikos gyvensenos nuostatos, siekis saugoti savo ir kitų sveikatą ir gyvybę, skatinti pasirengimą profesinio kelio pasirinkimui ir jautrumą visuomenės gerovės poreikiams.

3.3. Etninės kultūros, tarpdalykinių temų ir integruotinų kitų dalykų temų horizontalioji tarpusavio dermė

Lentelėje pagal atskirus klasių koncentrus nurodomos etninės kultūros dalyko turinio temos; vidurinėje skiltyje – atitinkamos tarpdalykinės temos (pasviruoju paryškintu šriftu pažymėta tarpdalykinė tema, pasviruoju šriftu – tarpdalykinės temos potemė, o skliaustuose nurodomos tinkamas turinys iš Etninės kultūros BP); trečioje skiltyje – kitų dalykų integruotinos turinio temos, atitinkančios etninės kultūros temas.

Etninės kultūros, tarpdalykinių ir integruotinų dalykų turinio temų horizontalioji tarpusavio dermė

Etninė kultūros tema	Tarpdalykinės temos	Atskirų dalykų integruotinos temos
5-6 kl.		
Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai. ***Bendruomenių įvairovė. Regioninė ir tautinė savimonė.*** Mokiniai nagrinėja bendruomenių įvairovę (klasės, mokyklos, kaimo ar miestelio, mikrorajono ir kt.), aptaria bendruomeninio gyvenimo tradicijas, palygina jas praeityje ir dabar. Priskiria save tam tikrai bendruomenei, svarsto jos tradicijų tęstinumo ar plėtros galimybes. Pateikia skirtingų šalių bendruomeninių tradicijų pavyzdžių. Remdamiesi tyrimais ir pavyzdžiais aiškinasi, kas yra regioninė ir tautinė savimonė, išreiškia savo pastebėjimus šiuo klausimu. Pasitelkdami tautosaką ir kitus šaltinius, nagrinėja įvairias tautos	***Socialinė ir ekonominė plėtra.*** (Aptaria bendruomeninio gyvenimo tradicijas.) ***Pilietinės visuomenės savikūra.*** (Aptaria bendruomeninio gyvenimo tradicijas, palygina jas praeityje ir dabar.) ***Gimtoji kalba.*** (Pasitelkdami tautosaką ir kitus šaltinius, nagrinėja įvairias tautos kilmės istorijas.) ***Kultūros raida.*** (Aptaria bendruomeninio gyvenimo tradicijas, palygina jas praeityje ir dabar; nagrinėja įvairias tautos kilmės istorijas.) ***Kultūrų įvairovė.*** (Pateikia skirtingų šalių bendruomeninių tradicijų pavyzdžių. Apibūdina Lietuvos tautines bendrijas ir kaimynines tautas.)	**ETIKA.** **5 kl.** ***Aš ir bendruomenė. Bendri pomėgiai.*** [...] Mokosi vertinti ne tik savo artimą bendruomenę, bet ir savo tautą, valstybę bei kitas tautas, domisi jų istorija bei religija. Mokosi nusakyti savo santykiuose su bendruomene kylančias problemas ir krizes. Mokosi diskutuoti apie tarp skirtingų bendruomenių kylančias įtampas. Žmonės kartais jungiasi į bendruomenes pagal laisvalaikio pomėgius. [...] Kokias dar panašias bendruomenes žinai? Kodėl žmonėms svarbu burtis į tokias bendruomenes? Kokias tradicijas turi įvairios bendruomenės? Kokios tradicinės šventės yra švenčiamos namuose? Ar man svarbi tų švenčių simbolika? Kodėl? Kokios religinės bendruomenės įsikūrusios tavo aplinkoje? Ar tau svarbi jų religinių pažiūrų raiška? **6 kl.** ***Aš ir bendruomenė. Bendraamžių bendruomenės.*** Mokosi vertinti ne tik savo artimą bendruomenę, bet ir savo tautą, valstybę bei kitas tautas, domisi jų istorija bei religija. Mokosi atpažinti savo santykiuose su bendruomene kylančias problemas ir krizes. Mokosi diskutuoti apie tarp skirtingų bendruomenių kylančias įtampas. **ISTORIJA.**

kilmės istorijas. Apibūdina Lietuvos tautines bendrijas ir kaimynines tautas.	***Istorinė savimonė.*** (Remdamiesi tyrimais ir pavyzdžiais aiškinasi, kas yra regioninė ir tautinė savimonė, išreiškia savo pastebėjimus šiuo klausimu.) ***Migracija, geopolitinių konfliktų sprendimai.*** (Pasitelkdami tautosaką ir kitus šaltinius, nagrinėja įvairias tautos kilmės istorijas. Apibūdina Lietuvos tautines bendrijas ir kaimynines tautas.)	**5 kl.** ***Visi turi savo istoriją: istorijos tyrimų objektas.*** Nagrinėjami istorijos tyrimų objekto pavyzdžiai artimoje aplinkoje: kaimo, miestelio ar miesto istorija. Apibūdinamos genealogijos, kraštotyros sąvokos. ***Lietuva ir lietuvybė pasaulyje.*** Analizuojami XX a. lietuvybės centrai už Lietuvos ribų. Pasirinktinai, Čikaga ar kitas išeivijos lietuviams svarbus miestas. Aiškinamasi litvakų kultūros sklaida pasaulyje XIX–XX a. pradžioje. Aptariamos emigracijos, litvakų sąvokos. **6 kl.** ***Tikėjimų įvairovė Lietuvoje (II): skirtingos etninės ir konfesinės bendruomenės Lietuvoje.*** Nagrinėjama judaizmo Lietuvoje istorija ir žydų kultūros paveldas artimoje aplinkoje: maldos namai, kultūros ir prekybos vietos, švietimo įstaigos. Aptariamas Lietuvos totorių islamas ir Lietuvos karaimų karaizmas: religijos, kultūros ir vietos papročių dermė. Susipažįstama su romais Lietuvoje: bendruomenės istorija ir skirtingais religiniais pasirinkimais. **MUZIKA. 5-6 kl.** **Muzikavimas (dainavimas, grojimas).** ***Europos tautų, kitų žemynų dainos.*** Mokomasi kitų tautų ir kultūrų dainų (pvz., latvių, lenkų, žydų, kt.). Aptariama kultūrų įvairovės, daugiakalbystės tema. **Muzikinės kultūros kontekstai ir jungtys.** ***Lietuvių ir kitų Lietuvos tautų muzika.*** Palyginami regionai, apibūdinami svarbiausi jų skirtumai (pvz., lenkų, žydų, karaimų). **GYVENIMO ĮGŪDŽIAI. 5 kl. Savęs pažinimas ir asmeniniai tobulėjimo tikslai.** ***Savęs pažinimas ir asmeniniai tobulėjimo tikslai.*** Tyrinėja, kaip bendruomenė padeda tobulinti asmens ar grupės talentus ir gebėjimus, kaip asmeniškai gali prisidėti prie bendruomenės gerovės puoselėjimo ir kaip pagalba bendruomenei prisideda prie pasitikėjimo savimi stiprėjimo. **ORTODOKSŲ TIKYBA. 5 kl. Tikėjimo turinio pažinimas.** ***Draugystės spalvos Šventajame Rašte ir mano gyvenime.*** Ką žinau apie slavų ir lietuvių kilmę, senovės tikėjimą, mūsų tautos tradicijas? Ką reiškia žodžiai „krikščionis“, „katalikas“, „ortodoksas“? Kokiai religinei bendruomenei priklausau?

		EVANGELIKŲ REFORMATŲ TIKYBA. 6 kl. Dievo bendruomenė. Bendrystė ir tarnystė. ***Tikinčiųjų bendruomenės svarba.*** Pasidalina savo patirtimi, kaip jiems dalyvavimas tikinčiųjų bendruomenės gyvenime padeda puoselėti santykį su Dievu ir žmonėmis. **KARAIMŲ TIKYBA. 6 kl. Tikėjimo turinio pažinimas**. ***Karaimų istorijos pažinimas.*** Pristatomas karaimų kaip etnokonfesinės grupės susiformavimas.
Paprotinis elgesys ir vertybės. Pateikdami pavyzdžių iš tautosakos ir istorijos, mokiniai svarsto tradicinių vertybių – gyvenimo darnos ir išminties, gimtojo krašto ir Tėvynės meilės – aktualumą dabarčiai. Diskutuoja apie juoko reikšmę etninėje kultūroje, išskiria juokavimo tradicijų būdingas savybes, tyrinėja liaudies anekdotų įvairovę ir kitus humoristinės tautosakos pavyzdžius. Nagrinėja ir kritiškai vertina tradicinius keiksmus, jų teigiamas ir neigiamas ypatybes.	***Finansinis raštingumas.*** *Finansų planavimas ir valdymas,* (mokiniai svarsto tradicinių vertybių – gyvenimo darnos ir išminties [..] aktualumą dabarčiai). ***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Asmens savybių ugdymas,* (svarsto tradicinių vertybių – gyvenimo darnos ir išminties [..] aktualumą dabarčiai). *Žalingų įpročių prevencija,* (nagrinėja ir kritiškai vertina tradicinius keiksmus, jų teigiamas ir neigiamas ypatybes). *Streso įveika,* (diskutuoja apie juoko reikšmę etninėje kultūroje). ***Gimtoji kalba.*** (pasitelkdami pavyzdžių iš tautosakos...) ***Kultūros raida.***(svarsto tradicinių vertybių – gyvenimo darnos ir išminties, gimtojo krašto ir Tėvynės meilės – aktualumą dabarčiai.) ***Mokymasis visą gyvenimą.*** (pateikdami pavyzdžių iš tautosakos ir istorijos, mokiniai svarsto...) ***Istorinė savimonė.*** *Šalies nacionalinis saugumas,* (svarsto tradicinių vertybių – gyvenimo darnos ir išminties,	**ETIKA** **5 kl.** ***Kitas kaip artimas. Konfliktas.*** Mokosi suprasti konflikto su suaugusiuoju artimuoju ar mokytoju galimybę bei apmąsto jo priežastis, pavojus ir galimas išeitis. Susipažįsta su įvairiais konflikto sprendimo būdais, mokosi juos pritaikyti bei taktiškai, ramiai spręsti konfliktines situacijas. **6 kl**. ***Kitas kaip artimas. Kaip pajuntame meilę tėvams?*** Mokosi suprasti konflikto su suaugusiu artimuoju ar mokytoju galimybę bei apmąsto jo priežastis, pavojus ir galimas išeitis. Susipažįsta su įvairiais konflikto sprendimo būdais, mokosi juos pritaikyti bei taktiškai, ramiai spręsti konfliktines situacijas. **GYVENIMO ĮGŪDŽIAI. 6 kl. Atsakingi sprendimai ir elgesys.** ***Atsakingi sprendimai ir elgesys.*** Mokosi atpažinti neetišką elgesį, diskutuoja apie neetiško elgesio rimtumą. **ORTODOKSŲ TIKYBA. 5 kl. Žmogus ir pasaulis**. ***Rizikingas elgesys.*** Kaip galėčiau kontroliuoti savo žodžius, veiksmus, elgesį ir numatyti jų pasekmes? **EVANGELIKŲ LIUTERONŲ TIKYBA. 5 kl. Moralė ir etika arba žmogus ir pasaulis.** ***Atleidimas.*** Analizuodami žmogaus klaidų pasekmes, aiškinasi, kodėl svarbu susilaikyti nuo negražių žodžių, netinkamų poelgių.

	gimtojo krašto ir Tėvynės meilės – aktualumą dabarčiai).	
Regioninės tapatybės raiška ir gyvenamoji aplinka. ***Tautinis ir archeologinis kostiumas.*** Naudodamiesi įvairiais šaltiniais, mokiniai apibūdina XIX–XX a. pr. tautinio kostiumo savitumą skirtinguose Lietuvos etnografiniuose regionuose – spalvas, raštus, galvos apdangalus, papuošalus ir kitas būdingas aprangos dalis. Nagrinėja skirtingo statuso žmonių tradicinę aprangą, atskirų jos dalių paskirtį ir sąsajas su apeigomis. Išsamiau tyrinėja savo (ar pasirinkto) etnografinio regiono tautinį kostiumą, kuria jo modelį. Susipažįsta su senovės baltų aprangos svarbiausiais bruožais, būdingomis detalėmis.	***Istorinė savimonė.*** (Tautinis ir archeologinis kostiumas.) ***Kultūrų įvairovė*** ([…] apibūdina XIX–XX a. pr. tautinio kostiumo savitumą skirtinguose Lietuvos etnografiniuose regionuose […]. Nagrinėja skirtingo statuso žmonių tradicinę aprangą). ***Medijų raštingumas.*** (Naudodamiesi įvairiais šaltiniais, mokiniai apibūdina XIX–XX a. pr. tautinio kostiumo savitumą skirtinguose Lietuvos etnografiniuose regionuose.) ***Kultūros raida*** (Susipažįsta su senovės baltų aprangos svarbiausiai bruožais.)	**ISTORIJA.** **5 kl**. ***Muziejus kaip praeities pažinimo vieta.*** Apsilankymas arčiausiai mokyklos esančiame muziejuje, jo istorijos ir ekspozicijos aptarimas. ***Lietuva iki valstybės.*** Aptariami pirmieji Lietuvos gyventojai: seniausi archeologiniai radiniai dabartinės Lietuvos (ar gyvenamosios vietovės) teritorijoje. Apsilankymas priešistorei skirtose ekspozicijose (ar virtualių parodų apžiūra) Lietuvos muziejuose. Baltų gyvensenos rekonstrukcija. [...] Apibūdinamos baltų ir priešistorės sąvokos. **6 kl.** ***Kultūros istorija (II): mados istorija.*** Nagrinėjama drabužių istorija: toga, kelnės ir sijonas ar kiti pasirinkti drabužiai. Analizuojami skirtingų pasirinktų Lietuvos ir (ar) Europos laikotarpių mados istorijos bruožai, lietuvių ir (ar) kitų tautų nacionalinis kostiumas. Aptariamos baroko, gotikos, nacionalinio kostiumo, renesanso sąvokų reikšmė kultūros istorijos kontekste. **DAILĖ. 5-6 kl. Sociokultūrinė aplinka.** ***Etninė kultūra.*** Interpretuoja ir per patrauklią kūrybinę veiklą pažįsta senovės baltų ženklus ir simbolius, kultūros artefaktus; skirtingų Lietuvos regionų ir pasaulio tautų kostiumus, aprangos ir gyvensenos tradicijas.
Etnografiniai regionai, šalies kraštovaizdžio ypatybės. Mokiniai aptaria Lietuvos etnografinius regionus – Aukštaitiją, Dzūkiją (Dainavą), Suvalkiją (Sūduvą), Žemaitiją, Mažąją Lietuvą. Susipažįsta su įvairių regionų tarmėmis, tautosaka, liaudies dainomis, instrumentine muzika ir	***Kultūros paveldas.*** (Etnografiniai regionai, šalies kraštovaizdžio ypatybės.) ***Gimtoji kalba.*** (Susipažįsta su įvairių regionų tarmėmis, tautosaka, liaudies dainomis.) ***Kultūros raida.*** (Diskutuoja apie tarmių tradicijos tęstinumą, pateikia tarmių puoselėjimo kitose šalyse	**LIETUVIŲ KALBA IR LITERATŪRA. 6 kl.** ***Kalba kaip socialinis, kultūrinis ir istorinis reiškinys.*** Aiškinamasi vietovardžių kilmė. **ISTORIJA. 5 kl**. ***Praeitis kaip detektyvas (I): istorijos liudytojai mūsų aplinkoje.*** Kultūros paveldo, esančio artimoje aplinkoje, aplankymas ir aptarimas: maldos namai, dvaro sodyba, piliakalnis, kapinės ir kt. Nagrinėjama pasirinkto istorinio paminklo savo mieste ar kitoje Lietuvos vietovėje istorija: atsiradimas, idėja, įgyvendinimas, reikšmė. Apibūdinama paveldo sąvoka.

šokiais, žmonių gyvensena ir charakteriu. Palygindami regionus, apibūdina svarbiausius jų skirtumus. Aiškinasi, kokiam etnografiniam regionui priklauso gyvenamoji vietovė ir (ar) iš kokio regiono yra kilę tėvai, seneliai, proseneliai. Diskutuoja apie tarmių tradicijos tęstinumą, pateikia tarmių puoselėjimo kitose šalyse pavyzdžių. Aptaria baltų genčių palikimą kultūriniame kraštovaizdyje – piliakalnius ir kitus objektus, nagrinėja jų vaidmenį baltų kultūroje ir dabartinę reikšmę.	pavyzdžių. Aptaria baltų genčių palikimą kultūriniame kraštovaizdyje – piliakalnius ir kitus objektus, nagrinėja jų vaidmenį baltų kultūroje ir dabartinę reikšmę.) ***Istorinė savimonė.*** (Aptaria baltų genčių palikimą kultūriniame kraštovaizdyje – piliakalnius ir kitus objektus, nagrinėja jų vaidmenį baltų kultūroje ir dabartinę reikšmę.)	**6 kl.** ***Žmogaus gyvenamoji erdvė istorijoje (I): namas, miestelis ir miestas.*** Tyrinėjamas gyvenamasis būstas Lietuvoje: XIII a. Kernavės gyvenvietė, XVI–XVIII a. Lietuvos didikų dvarai; gatvinis kaimas. Aptariamos dvaro, gatvinio kaimo, piliakalnio, rotušės sąvokos. **GEOGRAFIJA. 6 kl.** ***Geografijos tyrimo objektai.*** Tyrinėjami ir apibūdinami artimiausios aplinkos gamtiniai ir visuomeniniai objektai, tiriamas jų sąryšingumas, kaita laike ir erdvėje. ***Žmogaus poveikis gamtai, turizmas.*** Susipažįstama, kaip keičiasi gamtinis ir kultūrinis kraštovaizdis. Aiškinamasi, kaip žmonės keičia aplinką ir kodėl svarbu ją tausoti. **MUZIKA. 5-6 kl. Muzikinės kultūros kontekstai ir jungtys.** ***Lietuvių ir kitų Lietuvos tautų muzika.*** Susipažįstama su įvairių regionų tarmėmis, tautosaka, liaudies dainomis, instrumentine muzika ir šokiais.
Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai. Tyrinėdami įvairius šaltinius, mokiniai išskiria atskirų Lietuvos etnografinių regionų kulinarinio paveldo ypatybes. Nurodo lietuviškos virtuvės tradicinius prieskonius, aiškinasi jų naudą sveikatai. Apibūdina Lietuvos tautinių bendrijų nacionalinius patiekalus. Diskutuoja apie kulinarinį paveldą šiuolaikiniame gyvenime. Gilinasi į sveikos gyvensenos tradicijas, liaudies judriųjų ir sportinių žaidimų naudą sveikatai. Pasidalija savo žiniomis apie šiuos žaidimus, juos žaidžia. Nagrinėja sveikatos ir ligos sampratą	***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Asmens savybių ugdymas; Rūpinimasis savo ir kitų sveikata; Streso įveika;* (Gilinasi į sveikos gyvensenos tradicijas, liaudies judriųjų ir sportinių žaidimų naudą sveikatai. Pasidalija savo žiniomis apie šiuos žaidimus, juos žaidžia. Nagrinėja sveikatos ir ligos sampratą tradicinėje kultūroje, ligonio slaugymo ir lankymo papročius. Nurodo lietuviškos virtuvės tradicinius prieskonius, aiškinasi jų naudą sveikatai). ***Kultūros raida.*** (Diskutuoja apie kulinarinį paveldą šiuolaikiniame gyvenime.)	**ETIKA. 5 kl. (ir 6 kl.)** ***Rūpestis dėl savęs ir kitų. Bioetika: mano kūnas.*** Svarsto sveikos emocinės ir fizinės gyvensenos prasmę. Praktikuoja valios ugdymą. Ugdo ištvermę kasdieniais veiksmais. **ISTORIJA. 6 kl.** ***Kasdienybės istorija (I): istorinė virtuvė.*** Aiškinamasi atskirų augalų (bulvių, pomidorų, kavamedžių ar kitų pasirinktų augalų) reikšmė žmonijos istorijai. Susipažįstama su skirtingų etninių grupių virtuvėmis Lietuvoje. **GAMTOS MOKSLAI. 5 kl**. **Organizmai ir aplinka.** ***Žmogaus ir aplinkos dermė.*** Mokomasi apibūdinti žmogų, kaip gamtos dalį, aiškinamasi, kad gamta žmogui ne tik prieglobstis, maistas, deguonis, kuras, vaistai, bet ir mokslinių atradimų, tyrinėjimų šaltinis. **Žmogaus kūnas ir sveikata.** ***Medžiagų pernaša.*** Mokomasi paaiškinti, kokį vaidmenį atlieka vanduo, maisto medžiagos (baltymai, angliavandeniai ir riebalai), vitaminai ir mineralinės medžiagos (kalcis) užtikrinant sveikatai palankią mitybą. **6 kl. Žmogaus kūnas ir sveikata.** ***Atramos ir judėjimo sistema.*** aiškinamasi, kokią įtaka sveikatai turi judėjimas ir taisyklinga laikysena;

tradicinėje kultūroje, ligonio slaugymo ir lankymo papročius.	***Kultūrų įvairovė.*** (Apibūdina Lietuvos tautinių bendrijų nacionalinius patiekalus.) ***Medijų raštingumas.*** (Tyrinėdami įvairius šaltinius, mokiniai išskiria atskirų Lietuvos etnografinių regionų kulinarinio paveldo ypatybes.)	aptariama traumų rizika ir jų prevencija aktyviai judant (šokant, sportuojant, važiuojant riedlente). **TECHNOLOGIJOS. 5-6 kl**. **Mityba.** ***Sveikatai palanki mityba.*** Nagrinėjamos ir palyginamos maistinės medžiagos, maisto produktai, maisto priedai, mitybos režimas ir išskiriami sveikatai palankūs pasirinkimai. Aptariamos nacionalinės virtuvės prieskonių, maistinių augalų ir vaistažolių sveikatai naudingos savybės. ***Neterminis ir terminis maisto ruošimo būdai.***Aptariama duonos reikšmė etninėje kultūroje. **FIZINIS UGDYMAS.** **5 kl. Judėjimo įgūdžių plėtojimas, savikontrolė ir įsivertinimas.** Žaidžiami tradiciniai ir netradiciniai sportiniai žaidimai. Mokomasi tradicinių ir netradicinių sportinių žaidimų judesių technikos. Susipažįstama su taisyklingu sportiniams žaidimams skirto inventoriaus naudojimu. Etnosportas. Susipažįstama su etnosporto žaidimų įvairove, inventoriumi. **6 kl. Judėjimo įgūdžių plėtojimas, savikontrolė ir įsivertinimas.** ***Tradiciniai ir netradiciniai žaidimai.*** [..] Etnosportas. Susipažįstama su etnosporto žaidimais, mokomasi etnosporto žaidimų judesių ir jų derinių.
Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla. ***Gamta tradicinėje kultūroje ir pasaulėžiūroje.*** Remdamiesi vaizdine medžiaga ir kitais šaltiniais, apsilankę nacionaliniuose, regioniniuose parkuose, tradiciniuose ūkiuose, agroturizmo ar kaimo turizmo sodybose, mokiniai tyrinėja Lietuvos tradicinę augaliją ir gyvūniją, susipažįsta su lietuviškomis naminių	***Aplinkos tvarumas.*** *Tausojantis žemės ūkis; Aplinkos apsaug; Ekosistemų, biologinės įvairovės apsauga;* (apsilankę nacionaliniuose, regioniniuose parkuose, tradiciniuose ūkiuose, agroturizmo ar kaimo turizmo sodybose, mokiniai tyrinėja Lietuvos tradicinę augaliją ir gyvūniją, susipažįsta su lietuviškomis naminių gyvūnų ir augalų veislėmis. Pateikdami pavyzdžių, apibūdina simbolinę bičių reikšmę. Nagrinėja	**ETIKA.** **5 kl.** ***Aš ir augmenija. Kaip tu jautiesi gamtoje?*** Domisi aplinkos taršos, klimato kaitos poveikiu augalijos įvairovei. Ar susidraugauji su akmenimis, kalnais, medžiais ir kitais augalais? Kokią reikšmę augmenija turi platesnei aplinkai, pasauliui? Koks yra baltų pasaulėžiūros santykis su gamta? **5 kl.** ***Aš ir gyvūnija. Kodėl visos gyvybės yra vienodos vertės?*** Svarsto žmogaus skirtingumą nuo gyvūno. Prisiimti atsakomybę už naminius gyvūnus bei, jei yra galimybė, laukinius gyvūnus, ypač paukščius. Kokios laukinių žvėrių savybės, išskiriamos tautosakoje, galėtų būti žmogaus moralaus ar nemoralaus elgesio pavyzdžiu?

gyvūnų ir augalų veislėmis. Pateikdami pavyzdžių, apibūdina simbolinę bičių reikšmę, sąsajas su dievybėmis Austėja ir Bubilu. Nagrinėja augalų ir gyvūnų įvaizdžius liaudies kūryboje, aiškinasi simbolines jų reikšmes, svarbą lietuvių kultūroje ir pasaulėjautoje, išskirdami ypač gerbiamus augalus ir gyvūnus (ąžuolą, žirgą ir kt.), jų sąsajas su dievybėmis.	augalų ir gyvūnų [...] svarbą lietuvių kultūroje ir pasaulėjautoje, išskirdami ypač gerbiamus). ***Medijų raštingumas. Mokymasis visą gyvenimą.*** (Remdamiesi vaizdine medžiaga ir kitais šaltiniais, apsilankę nacionaliniuose, regioniniuose parkuose, tradiciniuose ūkiuose, agroturizmo ar kaimo turizmo sodybose, mokiniai tyrinėja Lietuvos tradicinę augaliją ir gyvūniją, susipažįsta su lietuviškomis naminių gyvūnų ir augalų veislėmis.)	**6 kl.** ***Aš ir gyvūnija. Ar žmogus turėtų prisiimti atsakomybę už laukinius gyvūnus ar paukščius?*** Atsakomybės už naminius gyvūnus bei, jei yra galimybė, laukinius gyvūnus, ypač paukščius, prisiėmimas. ***Ekologinių problemų raiška virtualybėje. Kokias nuotraukas apie augalus, gyvūnus ir gamtosaugą pasiūlyčiau aptarti klasėje su draugais?*** [...] Fotografuoja gyvūniją ir gamtą. Kuria fotomontažus apie gamtą ir gamtosaugines problemas. **ISTORIJA. 6 kl.** ***Ne tik žmonių istorija (I): naminių gyvūnų istorija.*** Susipažįstama su laukinių gyvūnų prijaukinimu priešistoriniais laikais. Nagrinėjama medžioklės, žvejybos ir senųjų amatų istorija. Vertinama prijaukintų gyvūnų (pvz., arklio, karvės ar bičių) reikšmė istorijoje. Aptariama amatininko sąvoka. **GAMTOS MOKSLAI. 6 kl. Organizmas ir aplinka.** ***Nacionalinės reikšmės ekosistemos.*** Apibūdinamos nacionalinės reikšmės ekosistemų (Baltijos jūros, Kuršių Nerijos, Žuvinto ežero ir pelkės, Punios šilo) aplinkos sąlygos, lėmusios šių ekosistemų biologinę įvairovę; mokomasi atpažinti jūros, kopų, miško, pelkės, ežero organizmus; apibūdinama šių ekosistemų išsaugojimo svarba; **MUZIKA. 5-6 kl**. **Muzikinės kultūros kontekstai ir jungtys.** ***Muzikos rūšys ir funkcijos.*** Nagrinėjami ir aptariami muzikos reiškiniai tradicinėje kultūroje, žmogaus ir gamtos sąsajos, pagarba kiekvienai gyvybei, gamtosauginės nuostatos, pateikiami muzikiniai pavyzdžiai (pvz., liaudies, apeiginė, [...] muzika).
Kalendoriniai papročiai, tradiciniai verslai ir prekybos būdai. Apsilankę etnokosmologijos ar kitame muziejuje, remdamiesi įvairiais šaltiniais, mokiniai aiškinasi laiko matavimo ir kalendorinių švenčių žymenis, simbolius. Gvildena simbolines skaičių reikšmes. Apibūdina tradicines derliaus šventes ir naujus rudens	***Socialinė ir ekonominė plėtra.*** (Pristato rudens turgų ir mugių tradicijas. Aptaria kalėdinio laikotarpio turgus (saldaturgį, šeškaturgį, žąsų ir kt.). Apibūdina Kaziuko mugės tradicijas, pasidalija savo įspūdžiais. Pasidalija įspūdžiais apie Žolynų turgų. Apibūdina tradicinius verslus Lietuvoje – bitininkystę, žvejybą, medžioklę ir kt.	**ETIKA. 5 kl.** ***Aš ir bendruomenė. Bendri pomėgiai.*** [...] Kokias tradicijas turi įvairios bendruomenės? Kokios tradicinės šventės yra švenčiamos namuose? Ar man svarbi tų švenčių simbolika? Kodėl? **ISTORIJA. 5 kl.** ***Laiko suvokimas (I) ir skaičiavimas skirtingais istoriniais laikotarpiais.*** [...] Nagrinėjamas laiko skaičiavimas senosiose civilizacijose: saulės, vandens, ugnies, smėlio laikrodžiai. **GEOGRAFIJA. 6 kl.** ***Žemės forma ir orientavimosi būdai.*** Nagrinėjami praeityje vykusių kelionių maršrutai. **MATEMATIKA. 5 kl.** ***Matavimo skalės ir vienetai.*** *Kelias, laikas, greitis.*

švenčių papročius (Grybų šventę, Baltų vienybės dieną). Pristato rudens turgų ir mugių tradicijas. Aiškinasi šv. Andriejaus dienos, advento, Kūčių ir Kalėdų papročių, tautosakos ir kito folkloro simboliką. Aptaria kalėdinio laikotarpio turgus (saldaturgį, šeškaturgį, žąsų ir kt.). Nusako viduržiemio šventės papročius. Pateikdami pavyzdžių, įvardija Užgavėnių tradicijų panašumus ir skirtumus įvairiuose Lietuvos regionuose. Aptaria pavasario laukimo papročius, palygina šiuolaikines pavasario lygiadienio ir Žemės dienos tradicijas. Apibūdina Kaziuko mugės tradicijas, pasidalija savo įspūdžiais. Aiškinasi Joninių (Rasų, Kupolių) papročius, simbolius, apeigas, klausosi ir atlieka pasirinktus muzikinio folkloro kūrinius. Pasidalija įspūdžiais apie Žolynų turgų. Apibūdina tradicinius verslus Lietuvoje – bitininkystę, žvejybą, medžioklę ir kt. Aptaria jų papročius, apeigas, simboliką, sąsajas su mitiniais vaizdiniais, atspindžius tautosakoje. Nagrinėja tradicinės prekybos formas, muges Lietuvoje ir atskiruose etnografiniuose regionuose. Aptaria	Nagrinėja tradicinės prekybos formas, muges Lietuvoje ir atskiruose etnografiniuose regionuose. Aptaria senuosius baltų prekybinius ryšius su kitais kraštais („gintaro kelią“ ir kt.).) ***Pilietinės visuomenės savikūra.*** *Antikorupcija,* (Nagrinėja tradicinės prekybos formas, muges Lietuvoje ir atskiruose etnografiniuose regionuose). ***Aplinkos tvarumas.*** (Aptaria pavasario laukimo papročius, palygina šiuolaikines pavasario lygiadienio ir Žemės dienos tradicijas.) ***Medijų raštingumas.*** (Remdamiesi įvairiais šaltiniais, mokiniai aiškinasi laiko matavimo ir kalendorinių švenčių žymenis, simbolius.) ***Ugdymas karjerai.*** (Apibūdina tradicinius verslus Lietuvoje – bitininkystę, žvejybą, medžioklę ir kt. Nagrinėja tradicinės prekybos formas, muges Lietuvoje ir atskiruose etnografiniuose regionuose.) ***Finansinis raštingumas.*** *Žinios apie finansus,* (Nagrinėja tradicinės prekybos formas, muges Lietuvoje ir atskiruose etnografiniuose regionuose).	**MUZIKA. 5-6 kl. Muzikinės kultūros kontekstai ir jungtys.** ***Kalendorinis metų ratas.*** Analizuojamos šventinių laikotarpių dainos. Aptariama ir palyginama metų švenčių muzika: Verbų ir Velykų, Kalėdų ir Naujų metų šventės. **DAILĖ 5-6 kl. Sociokultūrinė aplinka.** ***Švenčių puošimo tradicijos.*** Apibūdina skirtingų švenčių dekoravimo tradicijas. **KATALIKŲ TIKYBA. 6 kl**. **Bažnyčia ir liturgija**. ***Liturginių metų ciklas.*** Liturginis advento ir Kalėdų laikas, liturginiai tekstai ir ženklai, jų prasmės. **EVANGELIKŲ LIUTERONŲ TIKYBA.** **5 kl. Bažnyčia ir liturgija.** ***Tikėjimo išpažinimas.*** Bažnytinės šventės: Trys Išminčiai, Pelenų trečiadienis, Gavėnia, Prisikėlimas, Dangun žengimas, Šventosios Dvasios atsiuntimas (Sekminės). **6 kl. Bažnyčia ir liturgija.** ***„Tėve mūsų“ malda.*** Bažnytinės šventės: Palmių (Verbų) sekmadienis, Didysis Ketvirtadienis, Didysis Penktadienis, Prisikėlimas, Šventosios Trejybės šventė, Pjūties padėkos šventė. **JUDĖJŲ TIKYBA.** **5 kl. Šventės, tradicijos, ritualai, bendruomenės gyvenimas**. ***Švenčių prasmės ir šventimas.*** Kokios rudens švenčių prasmės? **6 kl. Šventės, tradicijos, ritualai, bendruomenės gyvenimas**. ***Metų ciklas.*** Pavasario šventės ir jų sąsajos su kalendoriumi.

senuosius baltų prekybinius ryšius su kitais kraštais („gintaro kelią“ ir kt.).		
Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas. ***Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras.*** Mokiniai išskiria sakmių, padavimų ir legendų ypatybes, pateikia žanro pavyzdžių. Aiškinasi tarmės, patarmės ir šnektos sampratas. Lankydamiesi įvairiuose etnokultūros, folkloro renginiuose, klausydami įrašų, mokiniai susipažįsta su įvairių Lietuvos regionų dainomis ir kita liaudies kūryba, apibūdina jų regioninius bruožus, atlieka pasirinktus pavyzdžius. Išsamiau nagrinėja karinių-istorinių dainų žanrą. Aiškinasi ir nusako sutartinių pagrindinius bruožus ir atlikimo įvairovę (dainuojamosios, instrumentinės, šokamosios ir žaidžiamosios), klausosi jų įrašų, atlieka pasirinktus pavyzdžius. Šoka grupinius šokius, „Polką su ragučiais“, žaidžia įvairius ratelius ir žaidimus. Tyrinėja tradicinius liaudies muzikos instrumentus, bando jais groti, pasakoja apie muzikavimo tradicijas Lietuvoje. Susipažįsta su išleistais liaudies žaidimų rinkiniais, palygina	***Pilietinės visuomenės savikūra.*** (Išsamiau nagrinėja karinių-istorinių dainų žanrą.) ***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Asmens savybių ugdymas; Streso įveika;* (Šoka grupinius šokius, „Polką su ragučiais“, žaidžia įvairius ratelius ir žaidimus). ***Kultūros raida.*** ([...] palygina tradicinius vaikų žaidimus ir šokius su dabartiniais.) ***Gimtoji kalba.***(Mokiniai išskiria sakmių, padavimų ir legendų ypatybes [...]. Aiškinasi tarmės, patarmės ir šnektos sampratas.) ***Ugdymas karjerai.*** ([…]susipažįsta su įvairių Lietuvos regionų dainomis ir kita liaudies kūryba, apibūdina jų regioninius bruožus, atlieka pasirinktus pavyzdžius . Tyrinėja tradicinius liaudies muzikos instrumentus, bando jais groti.) ***Mokymasis visą gyvenimą.***(Tyrinėja tradicinius liaudies muzikos instrumentus.)	**LIETUVIŲ KALBA IR LITERATŪRA.** **5 kl.** ***Teksto pobūdis ir struktūra.*** Klausomasi [...] tautosakos tekstų [...]. **6 kl.** ***Kalbėjimo ir klausymosi veiklos pobūdis.*** Kalbama atsižvelgiant į tikslą: sudominti (mokomasi pasakoti [...] sakmes, padavimus). ***Skaitomų tekstų rūšys ir rekomenduojami skaitiniai.*** Mitai, sakmės, liaudies ir literatūriniai padavimai bei legendos**:** įvairių tautų mitai, lietuvių sakmės, padavimai, šiurpės. ***Teksto pobūdis, žanrai ir struktūra.*** Jie kuria arba perkuria pasaką, pasakėčią, sakmę, padavimą. **ISTORIJA.** **5 kl.** ***Gyvenimo praeityje rekonstrukcija.*** Susipažįstama su žymiausiais Lietuvos istorinės rekonstrukcijos klubais ir jų veikla. Analizuojami senovinių šokių ir dainų atkūrėjų Lietuvoje pasirinkti pavyzdžiai. Apibūdinama rekonstrukcijos sąvoka. **6 kl.** ***Senosios ir naujosios tradicijos: žaidimų ir sporto istorija.*** Susipažįstama su laisvalaikio žaidimų istorija: [...] lietuviška ripka, [...] ar kiti pasirinkti žaidimai. **MUZIKA. 5-6 kl.** **Muzikavimas (dainavimas, grojimas).** ***Lietuvių liaudies dainos.*** Mokomasi liaudies dainų, sutartinių; tyrinėjama, kaip šiandieną folkloras derinamas su kitų žanrų muzika. **Muzikinės kultūros kontekstai ir jungtys.** ***Kalendorinis metų ratas.*** Analizuojamos šventinių laikotarpių dainos; sutartinių žanras ir atlikimo būdai. Diskutuojama apie tarmių tęstinumą, pateikiami tarmių puoselėjimo kitose šalyse pavyzdžiai. Aptariama ir palyginama metų švenčių muzika: Verbų ir Velykų, Kalėdų ir Naujų metų šventės. ***Instrumentų rūšys ir klasifikavimas.*** Aiškinamasi kokiais metodais remiantis gali būti klasifikuojami muzikos (styginiai, aerofonai, saviskambiai, membraniniai, elektroakustiniai ir elektroniniai) instrumentai. **ŠOKIS. 5-6 kl.**

tradicinius vaikų žaidimus ir šokius su dabartiniais.		**Šokio raiška.** ***Šokio atlikimas.*** Mokosi įvairių šokio žanrų (pvz., folklorinio [...]). **Šokio reiškinių ir kontekstų pažinimas.** ***Šokio reiškinių ir kontekstų pažinimas.*** Aptaria įvairių tautų tradicinio šokio funkcijas ir jų ryšį su to krašto istorija (pvz., lietuvių apeigų šokiai, [...]).
Tautodailė. Mokiniai apibūdina taikomąją tautodailę (tekstilės, keramikos, juvelyrikos, medžio, metalo, odos, vytelių, šaknų ar šiaudų dirbinius), aptaria jos pavyzdžius apsilankydami muziejuose ar parodose, pagal galimybes pasigamina dirbinių.	***Idėjos, asmenybės.*** (apibūdina taikomąją tautodailę [...], aptaria jos pavyzdžius apsilankydami muziejuose ar parodose.) ***Ugdymas karjerai.*** (aptaria tautodailės pavyzdžius apsilankydami muziejuose ar parodose, pagal galimybes pasigamina dirbinių.) ***Socialinė ir ekonominė plėtra.*** *Žiedinė ekonomika.* ***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Streso įveika,* ([...] pagal galimybes kuria tautodailės dirbinius).	**TECHNOLOGIJOS. 5-6 kl. Konstrukcinės medžiagos.** ***Projektavimas ir braižybos pagrindai.*** Nagrinėjami lietuvių liaudies tradiciniai ir šiuolaikiniai gaminiai, apibūdinamos ir palyginamos jų savybės: paskirtis, forma, medžiaga, spalva, dizaino kaita. **DAILĖ. 5-6 kl. Grafinės, spalvinės, erdvinės raiškos pažinimas.** ***Dailės rūšys.*** Vaizduojamoji ir taikomoji dekoratyvinė dailė.
Visos Etninės kultūros temos 5–6 kl.	***Kultūros paveldas.***	**INFORMATIKOS** (**Skaitmeninio turinio kūrimo mokymo(si) turinys**) ir **TEATRO** (**Vaidyba ir režisūra**) temos 5-6 kl. koncentre gali būti integruojamos į visas etninės kultūros temas.
7–8 kl.		
Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai. ***Jaunimo papročiai ir vaidmuo bendruomenėje.*** Mokiniai nagrinėja paauglystės ir jaunystės sampratą tradicinėje kultūroje, diskutuoja apie požiūrį į draugystę ir meilę. Apibūdina jaunimo brandos apeigas (iniciacijas) ir papročius, jų įvairovę ir kaitą. Tyrinėja tradicinių jaunimo ir meilės	***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Asmens savybių ugdymas; Streso įveika;* ([…] nagrinėja paauglystės ir jaunystės sampratą tradicinėje kultūroje, diskutuoja apie požiūrį į draugystę ir meilę. Aiškinasi tradicinio šokio etiką (pakvietimą šokiui, padėką po jo ir kt.), apžvelgia porinių tradicinių šokių ir žaidimų įvairovę, juos šoka ir žaidžia).	**ETIKA.** **7 kl. Dialoginis bendravimas.** ***Kitas kaip draugas. Ar turi draugą, kuriuo besąlygiškai pasitiki?*** Kelia klausimą, kada draugystė pereina į meilę. **8 kl. Dialoginis bendravimas.** ***Kitas kaip draugas. Kas yra tikra draugystė?*** Ar svarstei, kada draugystė perauga į meilę? **LIETUVIŲ KALBA IR LITERATŪRA.** **7 kl. Skaitymas, teksto supratimas ir literatūros bei kultūros pažinimas.** ***Skaitomų tekstų rūšys ir rekomenduojami skaitiniai.*** Liaudies dainos, liaudies dainų stilizacija, dainomis virtusios eilės,

dainų, romansų ypatybes, mokosi dainuoti pasirinktas dainas. Susipažįsta su jaunimo šokių vakarėlių tradicijomis, palygina jas su dabartinėmis. Aiškinasi tradicinio šokio etiką (pakvietimą šokiui, padėką po jo ir kt.), apžvelgia porinių tradicinių šokių ir žaidimų įvairovę, juos šoka ir žaidžia. Analizuoja jaunimo vaidmenį tęsiant tradicijas tremtyje, siekiant atkurti Lietuvos nepriklausomybę XX a. etnokultūriniame sąjūdyje (žygeivių, romuviečių, kraštotyros ir folkloro judėjimuose). Palygina įvairių šalių jaunimo papročius.	***Kultūros raida.*** (Apibūdina jaunimo brandos apeigas (iniciacijas) ir papročius, jų įvairovę ir kaitą. Susipažįsta su jaunimo šokių vakarėlių tradicijomis, palygina jas su dabartinėmis.) ***Kultūrų įvairovė.*** (Palygina įvairių šalių jaunimo papročius.) ***Istorinė savimonė.*** *Pasipriešinimo istorija,* (Analizuoja jaunimo vaidmenį tęsiant tradicijas tremtyje, siekiant atkurti Lietuvos nepriklausomybę XX a. etnokultūriniame sąjūdyje). ***Gimtoji kalba.*** (Tyrinėja tradicinių jaunimo ir meilės dainų, romansų ypatybes, mokosi dainuoti pasirinktas dainas.)	dainuojamoji poezija**:** įvairių žanrų lietuvių liaudies dainos pasirinktinai: [...] meilės, [...] **GYVENIMO ĮGŪDŽIAI. 7 kl. Saugus ir sveikas asmuo ir bendruomenė.** ***Saugus bei sveikas asmuo ir bendruomenė.*** Diskutuoja apie meilę ir lytinį potraukį, sveikatą tausojančius santykius. **KATALIKŲ TIKYBA. 7 kl. Asmuo ir moralė**. ***Pagarba sau ir kitam.*** Ką reiškia žodžiai „Aš myliu tave“? (Pagarba, atsakomybė, rūpestis). **ORTODOKSŲ TIKYBA. 8 kl. Tikėjimo turinio pažinimas**. ***Širdies pokyčiai.*** Kuo skiriasi sąvokos įsimylėti ir mylėti? Kokia jausmų, proto, valios įtaka meilei? **EVANGELIKŲ LIUTERONŲ TIKYBA. 8 kl. Asmens tobulėjimas ir dvasinis gyvenimas**. ***Krikščionio pašaukimas. Meilė.*** Kas yra meilė? Kuo meilė skiriasi nuo simpatijos, susižavėjimo?
Paprotinis elgesys ir vertybės. Mokiniai tyrinėja svetingumo ir vaišių papročius seniau ir dabar, aptaria tradicinių vaišių dainų paskirtį. Diskutuoja apie savo ir kitų tautų paprotinio elgesio ir tradicinio etiketo ypatybes, mandagumo raišką. Remdamiesi tautosaka ir kitais etnokultūriniais šaltiniais, pateikdami pavyzdžių, pagrindžia pagarbaus bendravimo tradiciją su kitos lyties, tautybės, tikėjimo, socialinės padėties žmonėmis.	***Pilietinės visuomenės savikūra.*** (pagrindžia pagarbaus bendravimo tradiciją su kitos lyties, tautybės, tikėjimo, socialinės padėties žmonėmis. Diskutuoja apie savo ir kitų tautų paprotinio elgesio ir tradicinio etiketo ypatybes, mandagumo raišką.) ***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Rūpinimasis savo ir kitų sveikata,* (pagrindžia pagarbaus bendravimo tradiciją su kitos lyties, tautybės, tikėjimo, socialinės padėties žmonėmis). ***Gimtoji kalba.*** ([...] aptaria tradicinių vaišių dainų paskirtį. Remdamiesi	**ETIKA.** **7 kl. Dialoginis bendravimas.** ***Kitas kaip artimas: Kodėl svarbu būti empatiškam esančiam šalia?*** Ar man reikalingos žinios apie kitų tautų etiketą ir kitų religijų kalendorines šventes? **Socialiniai santykiai.** ***Aš ir šeima. Kokia šeimos švenčių prasmė?*** Kokios mano šeimos tradicijos? Kaip švenčiame įvairias šventes? ***Aš ir bendruomenė. Alternatyvios bendruomenės.*** Kaip mano aplinkoje palaikomos bendruomenės tradicijos? **8 kl. Socialiniai santykiai.** ***Aš ir bendruomenė. Kaip su(si)taria skirtingos bendruomenės?*** Vertina ne tik savo artimą bendruomenę, bet ir savo tautą bei kitas tautas, gilinasi į jų istoriją ir religijas. **LIETUVIŲ KALBA IR LITERATŪRA.** **7 kl. Skaitymas, teksto supratimas ir literatūros bei kultūros pažinimas.** ***Skaitomų tekstų rūšys ir rekomenduojami skaitiniai.*** Liaudies dainos, liaudies dainų stilizacija, dainomis virtusios eilės,

	tautosaka ir kitais etnokultūriniais šaltiniais, pateikdami pavyzdžių...) ***Žmogaus teisės, lygios galimybės.*** (Remdamiesi tautosaka ir kitais etnokultūriniais šaltiniais, pateikdami pavyzdžių, pagrindžia pagarbaus bendravimo tradiciją su kitos lyties, tautybės, tikėjimo, socialinės padėties žmonėmis.) ***Kultūros raida.*** (Mokiniai tyrinėja svetingumo ir vaišių papročius seniau ir dabar.) ***Kultūrų įvairovė.*** (Diskutuoja apie savo ir kitų tautų paprotinio elgesio ir tradicinio etiketo ypatybes, mandagumo raišką. [...] mokiniai pagrindžia pagarbaus bendravimo tradiciją su kitos lyties, tautybės, tikėjimo, socialinės padėties žmonėmis.)	dainuojamoji poezija: įvairių žanrų lietuvių liaudies dainos pasirinktinai [...] ir kt. **KARAIMŲ TIKYBA. 8 kl. Moralė ir etika**. ***Moralinės nuostatos.*** Aptariamos tradicinės karaimų bendruomenės vertybės, pagalba silpnesniems. **MUSULMONŲ SUNITŲ TIKYBA. 7 kl., 8 kl. Moralė arba žmogus ir pasaulis**. ***Moralinės normos kitose religijose.*** Lygina aukštos moralės sąvokas ir pavyzdžius kitose pasaulinėse religijose. Mokiniai ieško panašumų dominuojančiose pasaulio religijose, siekdami suprasti aukštos moralės sąvoką.
Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai. Mokiniai nagrinėja kalendorinių švenčių ir skirtingų sezonų tradicinį valgiaraštį, aptaria jį sveikos gyvensenos požiūriu. Pasidalindami sukaupta informacija ir savo patirtimi, apibūdina ir palygina mitybos tradicijas seniau ir dabar. Vertina kitų šalių kulinarinio paveldo ypatybes, svarsto jo paplitimą Lietuvoje. Pasinaudodami vaizdine medžiaga, leidiniais ir kitais	***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Asmens savybių ugdymas; Streso įveika;* ([...] tradicinį valgiaraštį aptaria sveikos gyvensenos požiūriu. Nagrinėja lietuviškų tradicinių sporto žaidimų įvairovę, išbando įvairius žaidimus. Analizuoja etnosporto plėtrą ir sklaidą Lietuvoje, pateikia kitų šalių tradicinių sporto žaidimų pavyzdžių). ***Kultūros raida.*** (apibūdina ir palygina mitybos tradicijas seniau ir dabar.) ***Kultūrų įvairovė.*** (Vertina kitų šalių kulinarinio paveldo ypatybes, svarsto	**ETIKA. 7 kl. Saviugda ir savisauga.** ***Rūpestis dėl savęs ir kitų. Kaip apsaugoti savo kūną ir psichiką nuo žalingų priklausomybių?*** Kokias lietuvių sveikatos palaikymo tradicijas galėtumėte pritaikyti sau? **GAMTOS MOKSLAI. 7 kl. Gyvybės įvairovė.** ***Klasifikacija padeda atpažinti gyvus organizmus.*** Tyrinėjant mokomasi paaiškinti, kaip bakterijos ir vienaląsčiai grybai – mielės panaudojami klasikinėse biotechnologijose, fermentuotų produktų (duonos, sūrio, acto, jogurto, giros) gamybai. **TECHNOLOGIJOS. 7-8 kl.** **Mityba.** ***Racionali ir sveikatai palanki mityba.*** Aptariami ir palyginami mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai Lietuvoje skirtingais laikotarpiais.

šaltiniais, nagrinėja lietuviškų tradicinių sporto žaidimų įvairovę, išbando įvairius žaidimus. Analizuoja etnosporto plėtrą ir sklaidą Lietuvoje, pateikia kitų šalių tradicinių sporto žaidimų pavyzdžių.	jo paplitimą Lietuvoje. Analizuoja etnosporto plėtrą ir sklaidą Lietuvoje, pateikia kitų šalių tradicinių sporto žaidimų pavyzdžių.)	***Lietuvos etnografinių regionų valgiai. Kalendorinių švenčių tradiciniai patiekalai.*** Įvertinamas Lietuvių tradicinės virtuvės sezoniškumas. Lietuvos etnografinių regionų, kalendorinių švenčių tradicinių patiekalų išskyrimas, apibūdinimas, gaminimas išbandant senuosius receptus ar juos adaptuojant pasirenkant sveikatai palankesnius produktus ar gaminimo būdus. ***Pietų stalo serviravimas ir etiketas.*** Aptariama kitų Europos šalių tradicijų įtaka lietuvių kultūrai (pavyzdžiui, stalo įrankių naudojimas, indų dizainas). Įvertinama ir apibūdinama pietų stalo estetikos, kultūros tradicijų, stalo aksesuarų kaita. Siūlomi šiuolaikiniai sprendimai pietų stalui serviruoti, dekoruoti. ***Pramonės, paslaugų šakos.*** Aptariamas mitybos paveldas ir verslai. **FIZINIS UGDYMAS.** **7 kl. Judėjimo įgūdžių plėtojimas, savikontrolė ir įsivertinimas.** ***Judesių deriniai sportiniuose žaidimuose.*** Žaidžiami tradiciniai, netradiciniai sportiniai ir etnosporto žaidimai, nuolat plėtojant žaidimų įvairovę, repertuarą. **Sporto ir sveikatos vertybinių nuostatų ugdymas ir raiška.** ***Komandiniai žaidimai.*** Analizuojami komandinio žaidimo veiksniai, lemiantys rezultatą olimpinio sporto, etnosporto rungčių ir judriųjų žaidimų rungtyse. **8 kl. Judėjimo įgūdžių plėtojimas, savikontrolė ir įsivertinimas.** ***Žaidimų įvairovės pažinimas.*** Žaidžiami tradiciniai, netradiciniai sportiniai ir etnosporto žaidimai, nuolat plėtojant žaidimų įvairovę, repertuarą. **Sporto ir sveikatos vertybinių nuostatų ugdymas ir raiška.** ***Lygiavertis bendravimas.*** Išbandant kitų tautų etnosporto rungtis, mokomasi atpažinti jų panašumus su lietuvių etnosportu. Pastaba: etnosporto rungtys parenkamos pagal tautinę įvairovę mokinių grupėje ir artimoje aplinkoje. **GYVENIMO ĮGŪDŽIAI. 8 kl. Saugus ir sveikas asmuo ir bendruomenė.** ***Saugus bei sveikas asmuo ir bendruomenė.*** Analizuoja,

		kaip galėtų stiprinti sveikatą: sveikos mitybos, aktyvaus gyvenimo skatinimas.
Regioninės tapatybės raiška ir gyvenamoji aplinka. ***Tautinis kostiumas.*** Remdamiesi įvairiais šaltiniais, mokiniai aptaria lietuviško tautinio kostiumo kilmę ir raidą, aiškinasi jo reikšmę nacionalinio atgimimo laikotarpiu, tarpukario Lietuvoje ir dabar. Naudodamiesi vaizdine medžiaga ir kitais šaltiniais, palygina autentiškus tradicinius kostiumus ir jų stilizacijas tarpukariu ir vėlesniais laikotarpiais. Apibūdina ir vertina kitų Europos tautų nacionalinius kostiumus, jų nešiosenos tradicijas.	***Kultūros raida.*** (Mokiniai aptaria lietuviško tautinio kostiumo kilmę ir raidą, aiškinasi jo reikšmę nacionalinio atgimimo laikotarpiu, tarpukario Lietuvoje ir dabar.) ***Kultūrų įvairovė.*** (Apibūdina ir vertina kitų Europos tautų nacionalinius kostiumus, jų nešiosenos tradicijas.) ***Istorinė savimonė.*** *Pasipriešinimo istorija;* (Remdamiesi įvairiais šaltiniais, mokiniai aptaria lietuviško tautinio kostiumo kilmę ir raidą, aiškinasi jo reikšmę nacionalinio atgimimo laikotarpiu, tarpukario Lietuvoje ir dabar.)	**TECHNOLOGIJOS. 7-8 kl. Tekstilė.** ***Tekstilės tradicijos ir jų vieta šiuolaikinėje aplinkoje.*** Analizuojami Lietuvių tautinis, Baltų genčių kostiumai, jų raida. Etnodizainas. Tautinio ar Baltų genčių kostiumo elemento ar aksesuaro projektavimas (ir kompiuterinėmis programomis) ir įgyvendinimas pasirinkta technika (pavyzdžiui, siuvant, siuvinėjant, vejant, audžiant, rišant, pinant ar mišria technika).
Tradicinė architektūra ir papročiai. Mokiniai susipažįsta su namų statybos, įkurtuvių papročiais ir apeigomis, aiškinasi įvairių statinių ar jų dalių paskirtį, simbolines reikšmes. Nagrinėja dainuojamąją ir smulkiąją tautosaką apie namus, juose esančius daiktus, sodybos aplinką. Renka medžiagą apie Lietuvos tradicinių kaimų ir vienkiemių įvairovę, palygina su kitų šalių tradicinės kaimo architektūros pavyzdžiais. Diskutuoja dėl tradicinės architektūros tęstinumo	***Socialinė ir ekonominė plėtra.*** (Diskutuoja dėl tradicinės architektūros tęstinumo šiandienos architektūriniame kraštovaizdyje svarbos.) ***Aplinkos tvarumas.*** *Tvarūs miestai ir gyvenvietės,* (Renka medžiagą apie Lietuvos tradicinių kaimų ir vienkiemių įvairovę, palygina su kitų šalių tradicinės kaimo architektūros pavyzdžiais. Diskutuoja dėl tradicinės architektūros tęstinumo šiandienos architektūriniame kraštovaizdyje svarbos).	**GEOGRAFIJA. 7 kl. Praktikos ir tiriamieji darbai.** ***Tiriamieji darbai.*** Iš siūlomų tiriamųjų darbų (Europos šalių kultūros ženklai gyvenamojoje vietovėje, pasirinktos valstybės kompleksinis geografinis tyrimas, laisvalaikio galimybių ir vietovės patrauklumo turizmui tyrimas, kraštovaizdžio tyrimas) privaloma atlikti du tyrimus. **DAILĖ. 7-8 kl**. **Sociokultūrinė aplinka.** ***Kultūrinis paveldas.*** Kraštovaizdžio architektūra ir žmogaus įtaka jo kaitai.

šiandienos architektūriniame kraštovaizdyje svarbos.	***Gimtoji kalba.*** (Nagrinėja dainuojamąją ir smulkiąją tautosaką apie namus, juose esančius daiktus, sodybos aplinką.) ***Kultūros raida.*** (Diskutuoja dėl tradicinės architektūros tęstinumo šiandienos architektūriniame kraštovaizdyje svarbos.) ***Kultūrų įvairovė.*** (Renka medžiagą apie Lietuvos tradicinių kaimų ir vienkiemių įvairovę, palygina su kitų šalių tradicinės kaimo architektūros pavyzdžiais.)	
Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla. ***Liaudies astronomija ir jos simbolika.*** Mokiniai aiškinasi pasaulio modelio sampratą, jos sąsajas su kosmologija. Tyrinėja liaudiškus būdus pasaulio kryptims nustatyti, senuosius dangaus šviesulių stebėjimo įrenginius. Aiškinasi astronominių reiškinių, dangaus šviesulių suvokimą, mitus ir simboliką tradicinėje kultūroje, įvaizdžius tautosakoje, ornamentikoje, tradiciniuose dirbiniuose.	***Aplinkos tvarumas.*** *Aplinkos apsauga,* (Mokiniai aiškinasi pasaulio modelio sampratą, jos sąsajas su kosmologija). ***Idėjos, asmenybės.*** (Aiškinasi astronominių reiškinių, dangaus šviesulių suvokimą, mitus ir simboliką tradicinėje kultūroje.)	**FIZIKA. 8 kl. Žemė ir kosmosas.** ***Visata ir jos evoliucija.*** Aptariama Didžiojo sprogimo teorija, Visatos sandara (žvaigždės ir jų planetos, ūkai, galaktikos, galaktikų spiečiai ir kt.) ir vystymasis (plėtimasis). **GAMTOS MOKSLAI. 8 kl**. **Žemė ir kosmosas.** ***Visata ir jos evoliucija.*** Aptariama Didžiojo sprogimo teorija, Visatos sandara (žvaigždės ir jų planetos, ūkai, galaktikos, galaktikų spiečiai ir kt.) ir vystymasis (plėtimasis). **KARAIMŲ TIKYBA. 8 kl. Bendruomenė ir liturgija**. ***Pasirengimas liturgijai.*** Analizuojamas saulės patekėjimas ir nusileidimas kaip dienos ribiniai momentai (paaiškinama, kodėl ir iš kur toks supratimas yra).
Kalendoriniai papročiai ir tradiciniai darbai. Remdamiesi šaltiniais mokiniai nagrinėja kalendorinių ir darbo papročių ryšį su gamtos	***Socialinė ir ekonominė plėtra.*** (Aiškinasi svarbiausius tradicinės žemdirbystės ir gyvulininkystės ypatumus Lietuvoje. Nusako jaunimo vaidmenį rudens talkų papročiuose.	**LIETUVIŲ KALBA IR LITERATŪRA.** **7 kl. Skaitymas, teksto supratimas ir literatūros bei kultūros pažinimas.** ***Skaitomų tekstų rūšys ir rekomenduojami skaitiniai.*** Liaudies dainos, liaudies dainų stilizacija, dainomis virtusios eilės,

astronominiais reiškiniais. Nusako jaunimo vaidmenį rudens talkų papročiuose. Apibūdina savitas Vakarų Lietuvos linamynio tradicijas. Analizuodami Vėlinių ir Helovyno kilmę, prasmes ir raišką, nurodo jų panašumus ir skirtumus. Nagrinėja miško kirtimo, plunksnų plėšymo ir kitas žiemos talkas. Aptaria persirengėlių papročius kalėdiniu ir Užgavėnių laikotarpiu, kaukių įvairovę ir prasmę, jas gaminasi, dalyvauja persirengėlių vaidinimuose. Tyrinėja tarpušvenčio, mėsiedo, Pelenų dienos, gavėnios, Pusiaugavėnio papročius. Aptaria Velykų lalavimo reiškinį ir supimosi tradicijas pavasariniu laikotarpiu. Diskutuoja apie tradicines ir naujas su meile, draugyste susijusias šventes (Mildos, Valentino). Palygina bendruomeninius Sekminių sambarių ir rytagonių papročius, susipažįsta su paruginėmis giesmėmis, rateliais, atlieka pasirinktus kūrinius. Tyrinėja Rasos (Joninių, Kupolių) šventės kilmę, raidą. Aptaria latvių Lyguo ir Janių šventes. Apibūdina lietuviškų kalendorinių švenčių savitumą, jų reikšmę Lietuvos visuomenėje. Aiškinasi svarbiausius tradicinės žemdirbystės ir gyvulininkystės	Nagrinėja miško kirtimo, plunksnų plėšymo ir kitas žiemos talkas.) ***Aplinkos tvarumas.*** *Tausojantis žemės ūkis; Klimato kaitos prevensija;* (Aiškinasi svarbiausius tradicinės žemdirbystės ir gyvulininkystės ypatumus Lietuvoje. Nagrinėja miško kirtimo, plunksnų plėšymo ir kitas žiemos talkas). ***Kultūrų įvairovė.*** (Analizuodami Vėlinių ir Helovyno kilmę, prasmes ir raišką, nurodo jų panašumus ir skirtumus. Aptaria latvių Lyguo ir Janių šventes.) ***Kultūros raida.*** (Diskutuoja apie tradicines ir naujas su meile, draugyste susijusias šventes (Mildos, Valentino). Tyrinėja Rasos (Joninių, Kupolių) šventės kilmę, raidą.) ***Ugdymas karjerai.*** (Aiškinasi svarbiausius tradicinės žemdirbystės ir gyvulininkystės ypatumus Lietuvoje.) ***Istorinė savimonė.*** (Apibūdina lietuviškų kalendorinių švenčių savitumą, jų reikšmę Lietuvos visuomenėje.) ***Gimtoji kalba.*** (susipažįsta su paruginėmis giesmėmis, rateliais, atlieka pasirinktus kūrinius.)	dainuojamoji poezija: įvairių žanrų lietuvių liaudies dainos pasirinktinai: [...] kalendorinės... **Kalbos pažinimas.** ***Kalba kaip socialinis, kultūrinis ir istorinis reiškinys.*** Susipažįstama su latvių kalba. **GEOGRAFIJA. 7 kl**. **Ekonominės veiklos Europoje.** ***Ūkinės veiklos struktūra.*** Remiamasi konkrečiais pavyzdžiais ir nagrinėjamas gamtos bei ekonominių sąlygų tinkamumas žemės ūkiui Europoje plėtoti. **TECHNOLOGIJOS. 7-8 kl. Mityba.** ***Lietuvos etnografinių regionų valgiai. Kalendorinių švenčių tradiciniai patiekalai.*** Įvertinamas Lietuvių tradicinės virtuvės sezoniškumas. Lietuvos etnografinių regionų, kalendorinių švenčių tradicinių patiekalų išskyrimas, apibūdinimas, gaminimas išbandant senuosius receptus ar juos adaptuojant pasirenkant sveikatai palankesnius produktus ar gaminimo būdus. **DAILĖ. 7-8 kl. Sociokultūrinė aplinka.** ***Švenčių puošimo tradicijos.*** Apibūdina skirtingų šalių ir įvairių švenčių dekoravimo tradicijas. **KATALIKŲ TIKYBA. 7 kl. Bažnyčia ir liturgija**. ***Šventė kaip tikėjimo patirtis.*** Velykų tridienio liturgija: Didysis Ketvirtadienis, Didysis Penktadienis, Didysis Šeštadienis [...]. Sekminės. **EVANGELIKŲ REFORMATŲ TIKYBA. 8 kl. Krikščioniška pasaulėžiūra**. ***Šventosios Dvasios vaidmuo.*** Paaiškina Šventosios Dvasios atsiuntimo per Sekmines prasmę.

ypatumus Lietuvoje. *Analizuoja lino kančios* simboliką, jos elementus taiko savo kūryboje.		
Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas. ***Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras.*** Mokiniai analizuoja pasakojamosios ir retorinės tautosakos įvairovę. Apibūdina mitus ir mitologines dainas. Nusako baladžių ypatybes. Klausosi, nagrinėja partizanų ir tremtinių dainas, jas atlieka. Aiškinasi poros pasirinkimo ir kitų jaunimo žaidimų tradiciją. Aptaria tradicinius porinius ir kadrilinius šokius, jų muziką, atlieka pasirinktus šokius. Gilinasi į tradicinių šokių klubų veiklą Lietuvoje ir kitose šalyse. Atpažįsta tradicinių šokių atspindžius šiuolaikiniuose jaunimo šokiuose. Aptaria tradicines muzikos kapelas, jų šokių repertuarą.	***Pilietinės visuomenės savikūra.*** (Klausosi, nagrinėja partizanų ir tremtinių dainas, jas atlieka.) ***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Asmens savybių ugdymas; Streso įveika;* (atlieka pasirinktus šokius). ***Kultūrų įvairovė.*** (Gilinasi į tradicinių šokių klubų veiklą Lietuvoje ir kitose šalyse.) ***Kultūros raida.*** (Aiškinasi poros pasirinkimo ir kitų jaunimo žaidimų tradiciją. Atpažįsta tradicinių šokių atspindžius šiuolaikiniuose jaunimo šokiuose.) ***Gimtoji kalba.*** (Mokiniai analizuoja pasakojamosios ir retorinės tautosakos įvairovę. Apibūdina mitus ir mitologines dainas. Nusako baladžių ypatybes.) ***Istorinė savimonė.*** *Pasipriešinimo istorija,* (Klausosi, nagrinėja partizanų ir tremtinių dainas, jas atlieka).	**LIETUVIŲ KALBA IR LITERATŪRA.** **7 kl. Skaitymas, teksto supratimas ir literatūros bei kultūros pažinimas.** ***Skaitomų tekstų rūšys ir rekomenduojami skaitiniai.*** Liaudies dainos, liaudies dainų stilizacija, dainomis virtusios eilės, dainuojamoji poezija: įvairių žanrų lietuvių liaudies dainos pasirinktinai [...] karo, partizanų kovų, tremties [...] **Rašymas ir teksto kūrimas.** ***Teksto pobūdis, žanrai ir struktūra.*** Jie kuria [...] pasaką. **8 kl**. **Kalbos pažinimas.** ***Kalba kaip socialinis, kultūrinis ir istorinis reiškinys.*** Susipažįstama su lietuvių kalbos tarmėmis. Aiškinamasi, kodėl tarmės – gyvosios kalbos lobynas, bendrinės kalbos turtinimo ir palaikymo šaltinis. **MUZIKA. 7-8 kl.** **Muzikavimas (dainavimas, grojimas).** ***Ansamblis.*** Aptariama ansamblio sąvoka. **Muzikinės kultūros kontekstai ir jungtys**. ***Lietuvos folkloro pavydžiai.*** Nagrinėjami Lietuvos folkloro pavyzdžiai.
Tautodailė. Mokiniai apibūdina vaizduojamąją tautodailę (skulptūros, tapybos ir grafikos darbus, karpinius), lankydamiesi muziejuose ar parodose susipažįsta su jos įvairove.	***Idėjos, asmenybės.*** ***Ugdymas karjerai.*** (Mokiniai apibūdina vaizduojamąją tautodailę (skulptūros, tapybos ir grafikos darbus, karpinius), lankydamiesi muziejuose ar parodose susipažįsta su jos įvairove.)	**ETIKA. 7 kl. Saviugda ir savisauga.** ***Pažįsta savo unikalumą. Kokiose gyvenimo situacijose galiu atrasti save kaip kuriantį, kuriančią?*** Ar sutiktumėte, kad tradicinių amatų mokėjimas galėtų suteikti asmeniui unikalumo? Kodėl? **TECHNOLOGIJOS. 7-8 kl**. **Tekstilė.** ***Tekstilės tradicijos ir jų vieta šiuolaikinėje aplinkoje.*** Susipažįstama su Lietuvos respublikos tautinio paveldo produktų įstatymu. Nagrinėjama tradicinių dirbinių raida,

	Socialinė ir ekonominė plėtra. *Žiedinė ekonomika.* ***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Streso įveika.*	reikšmė seniau ir dabar, išsaugojimo aktualumas, esama situacija ir siūlomos iniciatyvos, kaip išsaugoti paveldą.
Liaudies kūrybos kaupimas ir kaita. Mokiniai aptaria tautosakos užrašymo istoriją, sukauptus folkloro ir tarmių archyvus, tautodailės fondus. Palygina autentišką ir stilizuotą liaudies kūrybą. Apibrėžia World music, post-folkloro, pseudo-folkloro (kičo) sampratas.	***Gimtoji kalba.*** (Mokiniai aptaria tautosakos užrašymo istoriją, sukauptus folkloro ir tarmių archyvus.) ***Idėjos, asmenybės.*** (Palygina autentišką ir stilizuotą liaudies kūrybą.) ***Kultūros raida.*** (Palygina autentišką ir stilizuotą liaudies kūrybą. Apibrėžia World music, post-folkloro, pseudo-folkloro (kičo) sampratas.)	**LIETUVIŲ KALBA IR LITERATŪRA.** **7 kl**. **Kalbėjimas, klausymas ir sąveika.** ***Kalbėjimo ir klausymo veiklos pobūdis.*** Aptariamos tarmiško kalbėjimo situacijos. **Skaitymas, teksto supratimas ir literatūros bei kultūros pažinimas.** ***Skaitomų tekstų rūšys ir rekomenduojami skaitiniai.*** Liaudies dainos, liaudies dainų stilizacija, dainomis virtusios eilės, dainuojamoji poezija: įvairių žanrų lietuvių liaudies dainos pasirinktinai: kalendorinės, šeimos, meilės, karo, partizanų kovų, tremties ar kt. (aptarti bent kelias skirtingų žanrų pasirinktas dainas); tradicinis atlikimas ir šiuolaikinės interpretacijos; ***Kūrybinės veiklos.*** Kuriami šiuolaikiški tradicinės liaudies dainos atlikimo būdai. **MUZIKA. 7-8 kl. Muzikavimas (dainavimas, grojimas).** ***Populiarioji muzika.*** Aptariami populiariosios muzikos žanrų pavyzdžiai, aptariamas ir komentuojamas socialinio ir kultūrinio konteksto poveikis įvairių rūšių menininkams bei jų kūrybai ([...] folkrokas [...]).
Visos Etninės kultūros temos 7–8 kl.	***Kultūros paveldas*** ***Medijų raštingumas***	**INFORMATIKOS (Skaitmeninio turinio kūrimo mokymo(si) turinys**) ir **TEATRO (Vaidyba ir režisūra**) temas galima integruoti su visomis etninės kultūros temomis.
9–10 kl. (I–II gimnazijos kl.)		
Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai. ***Tradicijos „savo“ ir „kito“ kontekste.*** Remdamiesi tyrinėtojų darbais, mokiniai nagrinėja *savo* ir *kito* sampratą šeimos ir bendruomeniniuose papročiuose bei apeigose. Palygina savo tautos ir kitų	***Pilietinės visuomenės savikūra.*** (nagrinėja *savo* ir *kito* sampratą šeimos ir bendruomeniniuose papročiuose bei apeigose.) ***Kultūrų įvairovė.*** (Palygina savo tautos ir kitų tautų tradicines šeimos apeigas – vestuves, laidotuves, krikštynų papročius. Tyrinėja tautiečių bendruomenes ir jų tradicijas kitose	**ETIKA. 9 (I gimnazijos) kl.** **Dialoginis bendravimas.** ***Kitas kaip artimas. Mano santykis su tėvais.*** Mokosi suprasti santykių autentiškumą su tėvu, mama, ar mokytoju (klasės, neformalių veiklų ir pan.). **Socialiniai santykiai.** ***Aš ir šeima. Kaip padedu savo šeimos nariams sudėtingose ir netikėtose situacijose?*** Domisi šeimos genealogija, gerbia savo protėvius ir kuria savo autentišką buvimo būdą. Reflektuoja, kokią reikšmę jo asmenybei turi jo šeima, giminė.

tautų tradicines šeimos apeigas – vestuves, laidotuves, krikštynų papročius. Tyrinėja tautiečių bendruomenes ir jų tradicijas kitose šalyse. Diskutuoja apie baltų kilmę, lietuvių tautos kultūrinius ryšius su kitomis tautomis, pateikia pavyzdžių.	šalyse. Diskutuoja apie baltų kilmę, lietuvių tautos kultūrinius ryšius su kitomis tautomis, pateikia pavyzdžių.) ***Žmogaus teisės, lygios galimybės.*** (nagrinėja *savo* ir *kito* sampratą šeimos ir bendruomeniniuose papročiuose bei apeigose.) ***Istorinė savimonė.*** (Diskutuoja apie baltų kilmę, lietuvių tautos kultūrinius ryšius su kitomis tautomis, pateikia pavyzdžių.) ***Migracija, geopolitinių konfliktų sprendimai.*** (Tyrinėja tautiečių bendruomenes ir jų tradicijas kitose šalyse.)	**ISTORIJA. 10 (II gimnazijos) kl**. **Pasaulis, padalytas geležinės uždangos**. ***Šaltasis karas: pasaulis tarp demokratijos ir komunizmo.*** Aptariamos pasaulio lietuvių bendruomenės ir Lietuvos laisvinimo byla Vakaruose. **PILIETIŠKUMO PAGRINDAI. 9 (I gimnazijos) kl. Demokratinė valstybė**. ***Tautos ir valstybės požymiai.*** Aptariami tautos ir valstybės požymiai. Analizuojami tautinės kultūros ir politinės tautos formavimosi principai ir skirtumai. **Socialinė politika ir tolerancija demokratinėje visuomenėje**. ***Lietuvos tautinės ir religinės bendrijos.*** Susipažįstama su Lietuvos tautinių ir religinių bendrijų įvairove, jos sugretinamos su savąja, tyrinėjamas jų unikalumas ir integracijos procesai. Nagrinėjama Lietuvos valstybės įstatymuose numatytas tautinių ir religinių bendrijų teisės ir pareigos. **ORTODOKSŲ TIKYBA. 9 (I gimnazijos) kl. Tikėjimo turinio pažinimas**. ***Taikos ir vienybės keliai.*** Kokie mano tautos, šalies, praeities ir ateities siekiai man svarbūs ir brangūs? Kodėl visos tautos puoselėja savo vertybes?
Paprotinė teisė ir elgesys. Remdamiesi etninės kultūros ir istorijos šaltiniais, mokiniai nagrinėja šeimos ir bendruomenės paprotinį elgesį, paprotinės teisės atspindžius kuriant teisėkūros pradmenis Lietuvoje, skirtingų laikotarpių nuosavybės ir teisėtumo sampratą. Remdamiesi etnokultūrinėmis žiniomis, diskutuoja apie vyrų ir moterų teises, skirtingų lyčių bendravimo ypatybes. Apibūdina, vertina savo ir kitų tautų paprotinio elgesio normas, palygina su šiuolaikiniu gyvenimu.	***Pilietinės visuomenės savikūra.*** (nagrinėja šeimos ir bendruomenės paprotinį elgesį, paprotinės teisės atspindžius kuriant teisėkūros pradmenis Lietuvoje, skirtingų laikotarpių nuosavybės ir teisėtumo sampratą.) ***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Saugus elgesys.* (Apibūdina, vertina savo ir kitų tautų paprotinio elgesio normas, palygina su šiuolaikiniu gyvenimu.) ***Žmogaus teisės, lygios galimybės.*** (Remdamiesi etnokultūrinėmis žiniomis, diskutuoja apie vyrų ir moterų teises, skirtingų lyčių bendravimo ypatybes.)	**ETIKA.** **9 (I gimnazijos) kl. Socialiniai santykiai.** ***Aš ir bendruomenė. Bendruomenė ir protestas.*** Mokosi surasti aristotelišką aukso vidurį tarp tautinių ir globalaus pasaulio, pasaulietinių ir religinių vertybių. **10 (II gimnazijos) kl. Socialiniai santykiai.** ***Aš ir šeima. Ar žinau savo protėvių vardus?*** Iš kur kilę mano protėviai? Ką jiems teko patirti ir išgyventi? ***Aš ir bendruomenė. Konstruktyvios bendruomenės galios.*** Kokius istoriškai susiklosčiusius savo tautos etninius bruožus labiausiai vertinu? Kodėl pagarba kitoms tautoms praplečia asmens galių spektrą? **LIETUVIŲ KALBA IR LITERATŪRA. 9 (I gimnazijos) kl. Kalbėjimas, klausymas ir sąveika.** ***Kalbėjimo ir klausymo paskirtis ir svarba.*** Mokiniai aptaria, kokį poveikį bendravimo sėkmei turi klausytojų socialinis ir kultūrinis kontekstas ir patirtis. **PILIETIŠKUMO PAGRINDAI.**

	Kultūros raida. (Apibūdina, vertina savo ir kitų tautų paprotinio elgesio normas, palygina su šiuolaikiniu gyvenimu.) ***Kultūrų įvairovė. (***Apibūdina, vertina savo ir kitų tautų paprotinio elgesio normas, palygina su šiuolaikiniu gyvenimu.) ***Istorinė savimonė.*** (nagrinėja šeimos ir bendruomenės paprotinį elgesį, paprotinės teisės atspindžius kuriant teisėkūros pradmenis Lietuvoje.) ***Migracija, geopolitinių konfliktų sprendimai.*** (Apibūdina, vertina savo ir kitų tautų paprotinio elgesio normas, palygina su šiuolaikiniu gyvenimu.)	**9 (I gimnazijos) kl. Demokratijos raida ir „pilietiškumo evoliucija“**. ***Pilietybės ir piliečio samprata.*** Nagrinėjama pilietybės ir piliečio sampratos raida. **Žmogaus teisės**. ***Žmogaus ir vaiko teisės.*** Aptariama žmonių santykius reguliuojančių taisyklių svarba.
Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai. Mokiniai nagrinėja mitybos papročių kaitą Lietuvoje ir kulinarinio paveldo reikšmę šiuolaikiniame gyvenime. Palygina sveikatos tausojimo ir higienos laikymosi papročius Lietuvoje ir kitose šalyse, gydomųjų maisto produktų panaudojimą tradicinėje virtuvėje ir liaudies medicinoje. Remdamiesi etnokultūros šaltiniais, apibūdina liaudies medicinos ir veterinarijos ypatybes. Diskutuoja apie lietuvių ir kitų tautų tradicinių sporto žaidimų šiandieninę būklę ir svarbą, žaidžia pasirinktus žaidimus.	***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Rūpinimasis savo ir kitų sveikata,* (Palygina sveikatos tausojimo ir higienos laikymosi papročius Lietuvoje ir kitose šalyse, gydomųjų maisto produktų panaudojimą tradicinėje virtuvėje ir liaudies medicinoje). *Amens savybių ugdymas; Streso įveika;* (Diskutuoja apie lietuvių ir kitų tautų tradicinių sporto žaidimų šiandieninę būklę ir svarbą, žaidžia pasirinktus žaidimus). ***Kultūros raida.*** (nagrinėja mitybos papročių kaitą Lietuvoje ir kulinarinio paveldo reikšmę šiuolaikiniame gyvenime.)	**ETIKA.** **9 (I gimnazijos) kl. Saviugda ir savisauga.** ***Rūpestis dėl savęs ir kitų. Kodėl svarbu mylėti ir rūpintis savimi?*** Praktikuoja sveiką gyvenseną ir mitybą, diskutuoja apie jų svarbą. Ar galėtumėte nusakyti pagrindinių tradicinių lietuviškų patiekalų sudėtį ir tos sudėties santykį su sveika gyvensena? **10 (II gimnazijos) kl. Saviugda ir savisauga.** ***Rūpestis dėl savęs ir kitų. Susikaupimas.*** Praktikuoja sveiką gyvenseną ir mitybą, diskutuoja apie jų svarbą. **BIOLOGIJA. 9 (I gimnazijos) kl. Medžiagų apykaita**. ***Mityba ir virškinimas.*** Mokomasi apibūdinti sveikatai palankią mitybą, nurodyti, kodėl nesilaikant sveikatai palankios mitybos taisyklių sutrinka sveikata. **TECHNOLOGIJOS. 9-10 (I-II gimnazijos) kl**. **Mityba**. ***Lietuvos ir pasaulio virtuvės patiekalai.*** Lietuvos ir pasaulio virtuvės patiekalų gaminimas pasirenkant sveikatai palankesnius produktus, gaminimo būdus; jų patiekimas, degustavimas aptariant laikymo sąlygas ir

	Ugdymas karjerai. (apibūdina liaudies medicinos ir veterinarijos ypatybes.) ***Kultūrų įvairovė.*** (Palygina sveikatos tausojimo ir higienos laikymosi papročius Lietuvoje ir kitose šalyse; Diskutuoja apie lietuvių ir kitų tautų tradicinių sporto žaidimų šiandieninę būklę ir svarbą.)	terminus, pakavimo, realizavimo galimybes, komentuojant ar siūlant idėjas verslui.
Regioninės tapatybės raiška ir gyvenamoji aplinka. ***Tautinis kostiumas.*** Remdamiesi tyrinėtojų darbais, mokiniai nagrinėja tautinio kostiumo susiformavimo aplinkybes, madų įtaką jo raidai. Įvardija regioninius ir skirtingos socialinės padėties žmonių tautinio kostiumo skirtumus. Palygina lietuvišką tautinį kostiumą su Lietuvos tautinių bendrijų ir kaimyninių tautų nacionaliniais kostiumais. Diskutuoja apie tautinio kostiumo reikšmę šiuolaikinio žmogaus gyvenime Lietuvoje bei kitose šalyse.	***Kultūros raida.*** (Remdamiesi tyrinėtojų darbais, mokiniai nagrinėja tautinio kostiumo susiformavimo aplinkybes, madų įtaką jo raidai.) ***Kultūrų įvairovė.*** (Palygina lietuvišką tautinį kostiumą su Lietuvos tautinių bendrijų ir kaimyninių tautų nacionaliniais kostiumais. Diskutuoja apie tautinio kostiumo reikšmę šiuolaikinio žmogaus gyvenime Lietuvoje bei kitose šalyse.) ***Migracija, geopolitinių konfliktų sprendimai.*** (Palygina lietuvišką tautinį kostiumą su Lietuvos tautinių bendrijų ir kaimyninių tautų nacionaliniais kostiumais.)	**TECHNOLOGIJOS. 9-10 (I-II gimnazijos) kl**. **Technologijos ir dizainas**. ***Dizainas ir aplinka.*** Aptariamas mados dizainas. Analizuojamas ir aptariamas drabužių stilius, mados tendencijos, raida, pateikiami pavyzdžiai.
Tarmių įvairovė. Mokiniai pristato tarmių, patarmių ir šnektų įvairovę Lietuvoje, apibūdina jų gyvąją tradiciją.	***Gimtoji kalba.*** (Mokiniai pristato tarmių, patarmių ir šnektų įvairovę Lietuvoje, apibūdina jų gyvąją tradiciją.)	**LIETUVIŲ KALBA IR LITERATŪRA. 9 (I gimnazijos) kl.** **Kalbėjimas, klausymas ir sąveika.** ***Kalbėjimo ir klausymosi veiklos pobūdis.*** Aptariamos tarmiško kalbėjimo galimybės, mokiniai tikslingai kalba tarmiškai (jeigu turi tarmę) tikrose ar įsivaizduojamose situacijose.
Etnografiniai regionai, kraštovaizdžio ir architektūros ypatybės.	***Aplinkos tvarumas.*** *Atsakingas vartojimas; Tvarūs miestai ir gyvenvietės;* ([…] apibūdina įvairių tipų tradicinius kaimus. Diskutuoja	**ISTORIJA. 9 (I gimnazijos) kl.** **Naujieji laikai**. ***Paveldas ir istorinė atmintis: Abiejų Tautų Respublikos atmintis ir nacionalinės valstybės gimimas.*** Tyrinėjamas ar aplankomas ir aptariamas Abiejų Tautų Respublikos paveldas ir

Naudodamiesi tyrėjų darbais, mokiniai analizuoja etnografinių regionų raidą ir ją lėmusius veiksnius. Nagrinėja regioninius tradicinės architektūros skirtumus, apibūdina įvairių tipų tradicinius kaimus (gatvinius, kupetinius, padrikuosius, vienkiemius). Išskiria dvarus, kitus kultūrinio kraštovaizdžio objektus, aptaria jų kaitą per pastarąjį šimtmetį. Diskutuoja apie tradicinės architektūros puoselėjimą Lietuvoje ir kitose šalyse.	apie tradicinės architektūros puoselėjimą Lietuvoje ir kitose šalyse). ***Kultūros raida.*** (analizuoja etnografinių regionų raidą ir ją lėmusius veiksnius. Išskiria dvarus, kitus kultūrinio kraštovaizdžio objektus, aptaria jų kaitą per pastarąjį šimtmetį.)	„gente lituanus“, „natione polonus“ problematika: (2) XVIII a. pab.–XIX a. dvarų paveldas Lietuvoje: Paulavos Respublikos fenomenas (Merkinės dvaras), Rokiškio dvaras. Oginskių giminės dvaras Plungėje ar kiti dvarai ir jų istorijos artimiausioje aplinkoje. **Tarpukario Europa**. ***Tarpukario visuomenės kryžkelėje: tarp karų ir krizių.*** Nagrinėjama Lietuvos visuomenė tarpukariu: žemės ūkis ir pramonė; ekonominė emigracija; kaimo, miestelio ir miesto kasdienybė; religijos vaidmuo. Susipažįstama su Vilniaus ir Klaipėdos kraštais ir jų gyventojais.
Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla. ***Pasaulėžiūra, mitologija ir religija.*** Mokiniai analizuoja baltų tikėjimo ir mitinio pasaulėvaizdžio atspindžius kalendorinėse, darbo ir šeimos apeigose, papročiuose, tautosakoje, tautodailėje, tradiciniuose dirbiniuose, architektūroje, antkapiniuose krikštuose ir kt. Palygina senovės baltų ir senovės graikų, romėnų, kitų tautų mitologiją, religiją. Samprotauja apie baltų pasaulėžiūros ir krikščionybės dermę Lietuvos etninėje kultūroje paskutiniais šimtmečiais.	***Kultūrų įvairovė.*** (Palygina senovės baltų ir senovės graikų, romėnų, kitų tautų mitologiją, religiją.) ***Žmogaus teisės, lygios galimybės.*** (Samprotauja apie baltų pasaulėžiūros ir krikščionybės dermę Lietuvos etninėje kultūroje paskutiniais šimtmečiais.) ***Gimtoji kalba.*** (Mokiniai analizuoja baltų tikėjimo ir mitinio pasaulėvaizdžio atspindžius [...] tautosakoje.)	**ETIKA. 10 (II gimnazijos) kl. Santykis su pasauliu.** ***Aš ir augmenija. Savanorystė gamtosaugoje.*** Kaip tausoju medžius? Ką man pasakoja šimtametis ąžuolas? **JUDĖJŲ TIKYBA.** **9 (I gimnazijos) kl. Šventės, tradicijos, ritualai, bendruomenės gyvenimas**. ***Įvairių kultūrų švenčių tradicijos.*** Kokios aškenazių švenčių tradicijos (Lietuva, Lenkija, Rusija, Baltarusija, Ukraina, Vokietija). Kokios sefardų švenčių tradicijos (Ispanija, Prancūzija, Šiaurės Afrika)? Kokie skirtumai tarp tradicinių žydų ir karaimų švenčių, ką Lietuvos karaimų bendruomenė švenčia šiais laikais? **10 (II gimnazijos) kl. Šventės, tradicijos, ritualai, bendruomenės gyvenimas**. ***Įvairių kultūrų švenčių tradicijos.*** Ką žydų ir lietuvių kultūros perėmė viena iš kitos? **MUSULMONŲ SUNITŲ TIKYBA. 10 (II gimnazijos) kl. Bendruomenė ir malda**. ***Religinės praktikos Lietuvoje.*** Aiškinasi didžiųjų metinių švenčių, [...] reikšmę musulmono gyvenime.
Kalendoriniai papročiai ir tradicinė ūkinė veikla.	***Socialinė ir ekonominė plėtra.*** (Aptaria tradicinių darbų, amatų ir verslų reikšmę Lietuvos ūkiui, jų	**ETIKA.** **9 (I gimnazijos) kl. Santykis su pasauliu.** ***Aš ir ekologija. Kas nutiktų, jei žmonijos ekologinė savimonė pakiltų į aukštesnį lygį?*** Koks

Mokiniai tyrinėja kalendorinių švenčių sąsajas su tradiciniais ūkio darbais ir religija. Aiškinasi derliaus švenčių ryšį su protėvių kultu. Nagrinėja mirusiųjų minėjimo ir kapų lankymo papročius Lietuvoje, palygina su įvairių tautinių bendrijų, kaimyninių ir tolimesnių tautų tradicijomis. Išskiria lietuviškų advento, Kūčių ir Kalėdų papročių savitumą kitų tautų kontekste. Susipažįsta su įvairių religinių konfesijų kalėdinėmis tradicijomis. Apibūdina baltų ir krikščioniškų tradicijų persipynimą lietuviškose velykinio laikotarpio apeigose, palygina skirtingų religinių konfesijų velykinius papročius. Rasos (Joninių, Kupolių) šventės tradicijas sugretina su kitų šalių vidurvasario šventės tradicijomis. Remdamiesi šaltiniais, nagrinėja Žolinių šventės kilmę, papročius, tradicijas, palygina su kaimyninių ir kitų šalių tradicijomis. Aptaria tradicinių darbų, amatų ir verslų reikšmę Lietuvos ūkiui, jų raidą, analizuoja kaitos priežastis. Apibūdina ūkinėje veikloje naudotus tradicinius technikos ir mechaninius įrengimus, susisiekimo priemones. Palygina tradicinių dirbinių realizavimo būdus praeityje ir dabar. Aptaria tradicinius	raidą, analizuoja kaitos priežastis. Apibūdina ūkinėje veikloje naudotus tradicinius technikos ir mechaninius įrengimus, susisiekimo priemones. Palygina tradicinių dirbinių realizavimo būdus praeityje ir dabar.) ***Pilietinės visuomenės savikūra.*** (Nagrinėja mirusiųjų minėjimo ir kapų lankymo papročius Lietuvoje, palygina su įvairių tautinių bendrijų, kaimyninių ir tolimesnių tautų tradicijomis.) ***Aplinkos tvarumas.*** *Aplinkos apsauga; Tausojantis žemės ūkis;* (Aptaria tradicinių darbų, amatų ir verslų reikšmę Lietuvos ūkiui, jų raidą, analizuoja kaitos priežastis). ***Finansinis raštingumas.*** *Žinios apie finansus,* (Palygina tradicinių dirbinių realizavimo būdus praeityje ir dabar). ***Kultūrų įvairovė.*** (Nagrinėja mirusiųjų minėjimo ir kapų lankymo papročius Lietuvoje, palygina su įvairių tautinių bendrijų, kaimyninių ir tolimesnių tautų tradicijomis. Susipažįsta su įvairių religinių konfesijų kalėdinėmis tradicijomis. Apibūdina baltų ir krikščioniškų tradicijų persipynimą lietuviškose velykinio laikotarpio apeigose, palygina skirtingų religinių konfesijų velykinius papročius. Nagrinėja Žolinių šventės kilmę, papročius,	tradicinės baltų pasaulėžiūros ir kultūros santykis su gamta? Koks mano požiūris į praeities kultūrą? Ką man sako kultūros paveldas? **10 (II gimnazijos) kl. Santykis su pasauliu.** ***Aš ir ekologija. Ar galima tikėtis aukštesnės ekologinės žmonijos savimonės?*** Kokią aš matau žmonijos ateitį ir jos santykį su gamta? **ISTORIJA. 9 (I gimnazijos) kl. Tarpukario Europa**. ***Tarpukario visuomenės kryžkelėje: tarp karų ir krizių.*** Nagrinėjama Lietuvos visuomenė tarpukariu: žemės ūkis ir pramonė; ekonominė emigracija; kaimo, miestelio ir miesto kasdienybė; religijos vaidmuo. Susipažįstama su Vilniaus ir Klaipėdos kraštais ir jų gyventojais. **PILIETIŠKUMO PAGRINDAI. 10 (II gimnazijos) kl. Tarptautinės organizacijos. JTO reikšmė Lietuvai ir globaliam pasauliui**. ***Tarptautinės organizacijos.*** Analizuojami [...], mokslo ir kultūros (UNESCO) [...] ir (ar) kitų pasirinktų JTO organizacijų veiklos sričių pavyzdžiai Lietuvoje ir pasaulyje. **GEOGRAFIJA. 10 (II gimnazijos) kl. Ekonominiai procesai pasaulyje ir Lietuvoje**. ***Žemės ūkis.*** Vertinama, kaip žemės ūkio plėtrą Lietuvoje ir pasaulyje lemia gamtiniai ir ekonominiai veiksniai. **DAILĖ. 9-10 (I-II gimnazijos) kl. Sociokultūrinė aplinka**. ***Švenčių puošimo tradicijos.*** Analizuoja ir apibūdina šiuolaikinių renginių meninius bruožus. **JUDĖJŲ TIKYBA. 9 (I gimnazijos) kl. Šventės, tradicijos, ritualai, bendruomenės gyvenimas**. ***Įvairių kultūrų švenčių tradicijos.*** Kokios aškenazių švenčių tradicijos (Lietuva, Lenkija, Rusija, Baltarusija, Ukraina, Vokietija). Kokios sefardų švenčių tradicijos (Ispanija, Prancūzija, Šiaurės Afrika)? Kokie skirtumai tarp tradicinių žydų ir karaimų švenčių, ką Lietuvos karaimų bendruomenė švenčia šiais laikais? **10 (II gimnazijos) kl. Šventės, tradicijos, ritualai, bendruomenės gyvenimas**. ***Įvairių kultūrų švenčių tradicijos.*** Kokie litvakų ir lietuvių tradicijų panašumai ir skirtumai (maistas, drabužiai, šventės). Ką žydų ir lietuvių kultūros perėmė viena iš kitos? Koks litvakų kultūros santykis su kitomis regiono etninėmis kultūromis?

darbus ir amatus Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo sąvade ir UNESCO Reprezentatyvaus žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąraše, tautinio paveldo produktų ir tradicinių amatų meistrų sertifikavimą, analizuoja kitų šalių pavyzdžius.	tradicijas, palygina su kaimyninių ir kitų šalių tradicijomis.) ***Kultūros raida.*** (Aptaria tradicinių darbų, amatų ir verslų reikšmę Lietuvos ūkiui, jų raidą, analizuoja kaitos priežastis.) ***Ugdymas karjerai.*** (Aptaria [...] tautinio paveldo produktų ir tradicinių amatų meistrų sertifikavimą.)	**MUSULMONŲ SUNITŲ TIKYBA. 10 (II gimnazijos) kl.** **Bendruomenė ir malda**. ***Religinės praktikos Lietuvoje.*** Aiškinasi didžiųjų metinių švenčių, [...] reikšmę musulmono gyvenime.
Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas. ***Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras.*** Mokiniai analizuoja raudų ypatybes, paskirtį ir simbolizmą. Aptaria giesmių įvairovę, giedojimo tradicijos kaitą. Nagrinėja šeimos dainų žanrą, klausosi ir atlieka pasirinktus muzikinio folkloro kūrinius. Tyrinėja sakytinio, muzikinio, šokamojo ir žaidybinio folkloro kūrybos formas, žanrų įvairovę, jų ypatumus ir kaitą, pasirinktus kūrinius atlieka, įtraukia į savo kūrybą.	***Gimtoji kalba.*** (Tyrinėja sakytinio, muzikinio, šokamojo ir žaidybinio folkloro kūrybos formas, žanrų įvairovę, jų ypatumus ir kaitą, pasirinktus kūrinius atlieka, įtraukia į savo kūrybą.) ***Kultūros raida.*** (Tyrinėja sakytinio, muzikinio, šokamojo ir žaidybinio folkloro [...] kaitą).	**MUZIKA. 9-10 (I-II gimnazijos) kl.** **Muzikavimas (dainavimas, grojimas)**. ***Lietuvių liaudies, Europos ir pasaulio tautų dainos.*** Atliekama ir analizuojama lietuvių liaudies, Europos ir kitų pasaulio tautų liaudies kūryba. **Muzikinės kultūros kontekstai ir jungtys**. ***Lietuvių folkloras.*** Analizuojama lietuvių muzikinio folkloro žanrinė ir funkcinė įvairovė; regionų ypatumai (Dzūkija, Aukštaitija, Suvalkija, Žemaitija, Mažoji Lietuva). Lietuvoje formavęsi specifiniai atskirų etnografinių regionų kultūriniai ypatumai, radę atgarsį to meto muzikos kūrėjų darbuose. **ŠOKIS. 9-10 (I-II gimnazijos) kl.** **Šokio raiška**. ***Šokio atlikimas.*** Tyrinėdami šokio elementų (erdvės, laiko, energijos, dinamikos) raiškos ypatumus mokosi įvairių šokio žanrų ir stilių (pvz., lietuvių folklorinių [...]). **Šokio supratimas ir vertinimas**. ***Šokio supratimas ir vertinimas.*** Gyvai ar skaitmeninėje erdvėje stebi ir nagrinėja stilistiniu požiūriu įvairius Lietuvos ir pasaulio šokio kūrinius (pvz., Lietuvos etnografinių regionų tradiciniai šokiai). **Šokio reiškinių ir kontekstų pažinimas**. ***Šokio reiškinių ir kontekstų pažinimas.*** Nagrinėja stilistinę Lietuvos ir pasaulio šokio įvairovę (pvz., Lietuvos tradicinių ir sceninių liaudies šokių kultūra).
Teatras tradicinėje kultūroje. Mokiniai nusako klojimo teatro ir Lietuvių folkloro teatro reikšmę, apibūdina jų veiklos ypatybes.	***Istorinė savimonė.*** (Mokiniai nusako klojimo teatro ir Lietuvių folkloro teatro reikšmę, apibūdina jų veiklos ypatybes.)	**TEATRAS. 9-10 (I-II gimnazijos) kl. Teatro raida ir įvairovė**. ***Teatro kūrėjai.*** Aptariama su visuomenės raida susijusi teatro erdvių bei pastatų kaita, teatro ir žiūrovų (jų socialinės padėties ir kultūrinės patirties bei poreikių) ryšys, kultūrinė ir ekonominė teatro vertė.

Tautodailė. Aplankydami parodas ir remdamiesi kitais šaltiniais, mokiniai gilinasi į šiuolaikinę tautodailę, pagal galimybes kuria tautodailės dirbinius.	***Idėjos, asmenybės.*** ***Socialinė ir ekonominė plėtra.*** *Žiedinė ekonomika.* ***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Streso įveika,* ([...] pagal galimybes kuria tautodailės dirbinius).	**TECHNOLOGIJOS. 9-10 (I-II gimnazijos) kl. Tekstilė**. ***Trikotažas.*** Analizuojami žinomiausi tradiciniai megzti gaminiai, įtraukti į tautinio paveldo gaminių sąrašą ir jų kūrėjai, šiuolaikinio trikotažo gaminiai ir gamintojai (asmenys ar firmos) Lietuvoje ir pasaulyje, verslo kūrimo galimybės. **DAILĖ. 9-10 (I-II gimnazijos) kl. Grafinės, spalvinės, erdvinės raiškos pažinimas**. ***Dailės technikos: erdvinė raiška.*** Konstruoja [...] mažosios architektūros, vėtrungių maketus. **KATALIKŲ TIKYBA. 9 kl**. **Bažnyčia ir liturgija**. ***Bažnyčios universalumas ir visuotinumas.*** Kam bažnyčioje reikalingi meno kūriniai? ([...] sakralusis lietuvių liaudies menas ir t. t.).
Liaudies kūrybos inovacijos. Mokiniai nagrinėja liaudies kūrybos elementus mėgėjų ir profesionalų darbuose – aranžuotėse, stilizacijose, autoriniuose kūriniuose.	***Kultūros raida.*** ***Idėjos, asmenybės.*** ***Gimtoji kalba.***	**MUZIKA. 9-10 (I-II gimnazijos) kl. Muzikinės kultūros kontekstai ir jungtys**. ***Folkloro atspindžiai XX amžiaus muzikoje.*** Analizuojami būdingiausi bruožai, susiformavimo priežastys, nagrinėjami ir aptariami pagrindiniai šio laikotarpio ypatumai, aptariami žymiausi muzikos kūrėjai ir jų darbai (pvz., J. Juzeliūnas, I. Stravinskis, B. Bartokas). **DAILĖ. 9-10 (I-II gimnazijos) kl**. **Sociokultūrinė aplinka**. ***Etninė kultūra.*** Susipažįsta su baltiškojo paveldo tradicija šiuolaikiniame mene.
Visos Etninės kultūros temos 9–10 kl. (I–II gimnazijos kl.)	***Kultūros paveldas.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.***	**LIETUVIŲ KALBA IR LITERATŪRA.** **9 (I gimnazijos) kl. Rašymas ir teksto kūrimas.** ***Rašymo veiklos pobūdis.*** Mokiniai rašo apie gana abstrakčius dalykus: visuomenės gyvenimo problemas, vertybes, kitų dalykų pamokose nagrinėjamus dalykus. Rašymas grindžiamas įvairių šaltinių studijavimu. **10 (II gimnazijos) kl. Rašymas ir teksto kūrimas**. ***Rašymo veiklos pobūdis.*** Mokiniai rašo apie gana abstrakčius dalykus: visuomenės gyvenimo problemas, įvairaus pobūdžio tekstuose reiškiamus požiūrius, vertybes, kitų dalykų pamokose nagrinėjamus dalykus, grožinės literatūros tekstus. Rašymas grindžiamas įvairių šaltinių studijavimu ir kritišku vertinimu. **INFORMATIKA. 9-10 (I–II gimnazijos) kl. Skaitmeninio turinio kūrimo mokymo(si) turinys**. ***Kūrybinis projektas.*** Pasirenkama sritis, į kurią bus gilinamasi: kompiuterinė leidyba ar tinklalapių kūrimas. Pasirenkamas vienas iš dviejų mokymo(si) kelių: skirti daugiau laiko ir

		atlikti ilgalaikį (keliolikos pamokų) kūrybinį projektą (pavyzdžiui, kompiuterinės leidybos priemonėmis kurti leidinį ar tinklalapių kūrimo priemonėmis – svetainę), arba atlikti nedidelį (kelių pamokų) kūrybinį darbą, apimant įvairaus skaitmeninio turinio kūrimą, o likusį laiką skirti programavimui.

3.4. Integracinių veiklų pavyzdžiai

Šiame skyrelyje pateikiama, kaip galima integruoti etninės kultūros ir kitų mokomųjų dalykų turinį integruotoje biologijos ir etninės kultūros pamokoje apie mitybą.

Integruotos biologijos ir etninės kultūros pamokos apie mitybą (9 (I gimnazijos) klasei)

Trukmė: 2 pamokos

Atitiktis dalykų mokymo turiniui:

- ETNINĖ KULTŪRA. Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai. *Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai* (Mokiniai nagrinėja mitybos papročių kaitą Lietuvoje ir kulinarinio paveldo reikšmę šiuolaikiniame gyvenime.)
- BIOLOGIJA. Medžiagų apykaita**.** *Mityba ir virškinimas* (Mokomasi apibūdinti sveikatai palankią mitybą, nurodyti, kodėl nesilaikant sveikatai palankios mitybos taisyklių sutrinka sveikata).

Tarpdalykinių temų integracija: *Pilietinės visuomenės savikūra.* Sveikata, sveika gyvensena. *Rūpinimasis savo ir kitų sveikata. Medijų raštingumas.*

Mokinių pasiekimai:

ETNINĖ KULTŪRA

- Remdamasis mokslo darbais ir kitais šaltiniais analizuoja skirtingas etninės kultūros sričių ypatybes, pateikia apibendrinančias išvadas (A2.1.3).

BIOLOGIJA

- Skiria ir tinkamai vartoja biologijos sąvokas ir terminus, simbolius, matavimo vienetus apibūdindamas reiškinius ir procesus įprastame kontekste (B1.3).
- Atsižvelgdamas į adresatą, laikydamasis etikos normų, tinkamai ir tikslingai kalbėdamas, perteikia kitiems biologinę informaciją ir atlieka užduotis. Pasirenka ir taiko faktų, idėjų, rezultatų ir išvadų pateikimo būdus – grafikus, diagramas, lenteles, modelius, tekstus. Ruošdamas pranešimus tinkamai cituoja šaltinius, tikslingai naudoja skaitmenines technologijas (B4.3).
- Atpažįsta ir įvardija biologijos mokslo objektus ir reiškinius naujame kontekste, juos apibūdina išvardydamas savybes ir funkcijas, tinkamai vartodamas terminus ir sąvokas (D1.3).
- Pasirenka strategiją įvairioms probleminėms užduotims spręsti, prognozuoja rezultatus ir siūlo problemos sprendimo alternatyvas (E1.3).

Veiklos 1-oje pamokoje:

Eil. Nr.	Veiklos	Laikas
1.	Mokinių paklausiama, ką jie žino apie sveikatai palankią mitybą? Kodėl, nesilaikant sveikatai palankios mitybos, sutrinka sveikata? Mokinių atsakymus mokytojas trumpai pakomentuoja.	5 min.
2.	Biologijos mokytojas skaidrėmis (arba peržiūrint metodinę priemonę „Sveikata ir mityba: Pagrindiniai sveikos mitybos principai. Pagrindinės sveikos mitybos taisyklės“, prieiga per internetą: https://technologijos5-10.smp.emokykla.lt/pages/demonstration/sveikata-ir-mityba) pristato mokiniams	15 min.

	pagrindinius sveikatai palankios mitybos principus, primena sveikų produktų piramidę (žr. žemiau). Mokinių paprašoma pasvarstyti, kas nutinka, kai nesilaikoma sveikatai palankios mitybos taisyklių.	
3.	Etninės kultūros mokytojas mokinių paprašo atspėti, kokie produktai naudoti Lietuvos teritorijoje prieš kokius 3000 m., pvz., vėlyvajame bronzos amžiuje (800-400 m. pr. m. e.)? Spėjimus galima arba užsirašyti kiekvienam mokiniui atskirai, arba vienas mokinys lentoje surašo visus spėjimus	3 min.
4.	Mokiniams pasiūloma pažiūrėti Youtube įrašo „Kukuliškių piliakalnio gastronomija“ ištraukas ir patikslinti sudarytą sąrašą (https://youtu.be/qmiKcd-nqsc?si=5nauMyEvC5H4EG_x&t=145 nuo 2,25 min. iki 6,27 min.; https://youtu.be/qmiKcd-nqsc?si=o68KipZNfXd8bxgr&t=710 nuo 11,50 iki 15,16 min.).	8 min.
5.	Papildžius sąrašą bronzos amžiuje naudotais produktais (tai bus miežiai, soros, kviečiai, lęšiai, pupos, mėsa (kiaulės, galvijai, ožkos, avys, briedžiai, elniai, meškos), žuvis, šakninės daržovės (morkos, meškinis česnakas, svogūnai), grybai, riešutai, medus), mokinių paprašoma šiuos produktus sudėlioti į sveikos mitybos piramidę. Mokiniai atsako į klausimus: ar galima būtų teigti, kad tuomet žmonės maitinosi sveikai? Kodėl?	5 min.
6.	Mokinių paklausiama, ką jie įraše išgirdo apie soras? Kodėl jos buvo pavadintos ne tik praeities, bet ir ateities maistu? (Pakartoti įrašo „Kukuliškių piliakalnio gastronomija“ archeologės teiginius nuo 12,24 iki 13,06 min., juos aptarti su mokiniais).	5 min.
7.	Padėkojama mokiniams už darbą pamokos metu, paprašoma pasidalinti mintimis, ką naujo mokiniai sužinojo, įvardinti po tris sveikatai naudingus produktus.	4 min.
	Iš viso:	**45 min.**

Veikla 2 pamokoje

Eil. Nr.	**Veiklos**	**Laikas**
1.	Mokinių paprašoma prisiminti praėjusioje pamokoje įvardytus svarbiausius sveikos mitybos principus.	5 min.
2.	Mokinių pasiteiraujama, koks, jų nuomone, galėjo būti racionalus mitybos ratas Lietuvoje prieš 100–200 metų? Mokiniams išsakius savo mintis, padalijamos lentelės (1 lentelė).	5 min.
3.	Paprašoma, žiūrint vaizdo įrašo ištrauką, užpildyti lenteles. Jei reikia, įrašas pakartojamas keletą kartų (https://youtu.be/zQKuWnVba_w?si=17I7bkGrAT3W5ZWY&t=1265), nuo 21,05 min. iki 24,00 min.).	9 min.
4.	Mokiniai, remdamiesi užpildyta lentele, svarsto: kodėl būtent toks mitybos ratas vadinamas racionaliu? kurie produktai laikytini sveikais? ką būtų galima pritaikyti dabartinėje mityboje? ar yra skirtumas tarp produktų, pirktų iš vietos ūkininkų ir importuotų iš tolimų kraštų?	8 min.
5.	Mokinių pasiteiraujama, ar jie žino kokių nors tradicinių lietuviškų patiekalų? Mokiniams pasisakius, pasiūloma pažiūrėti, kokiais tradiciniais patiekalais garsūs	12 min.

	Lietuvos etnografiniai regionai (Etnografiniai valgiai | Skaitmeninė mokymo priemonė (emokykla.lt) arba (252) Lietuvos regionai - YouTube)	
6.	Užduotis namų darbams – sudaryti tradicinių sveikų patiekalų meniu. Mokytojas aptaria užduotį su mokiniais.	2 min.
7.	Mokiniai įvardija po vieną, jų nuomone, sveikiausią tradicinį patiekalą.	4 min.
	Iš viso:	**45 min.**

1 lentelė. Mitybos ratas

Metų laikas	**Vartoti produktai**	**Produkto vieta sveiko maisto piramidėje** (nurodyti spalvą)	**Pastabos**
Pavasaris	1. ... 2. ... 3. ... 4. ... 5. ... 6. ... 7. ...		
Vasara	1. ... 2. ... 3. ... 4. ... 5. ... 6. ... 7. ...		
Ruduo	1. ... 2. ... 3. ... 4. ... 5. ... 6. ... 7. ...		
Žiema	1. ... 2. ... 3. ... 4. ... 5. ... 6. ... 7. ...		

Literatūra ir šaltiniai:

1. Internetinis puslapis „Sveikata ir mityba“. Internetinė prieiga: https://technologijos5-10.smp.emokykla.lt/pages/demonstration/sveikata-ir-mityba [žiūrėta 2024-06-18];
2. Youtube įrašo „Kukuliškių piliakalnio gastronomija“ ištraukos. Internetinė prieiga: https://youtu.be/qmiKcd-nqsc?si=5nauMyEvC5H4EG_x&t=145; https://youtu.be/qmiKcd-nqsc?si=o68KipZNfXd8bxgr&t=710 [žiūrėta 2024-06-18];
3. Youtube įrašas „Lietuvos kulinarinis paveldas“. Internetinė prieiga: https://youtu.be/zQKuWnVba_w?si=17I7bkGrAT3W5ZWY&t=1265 [žiūrėta 2024-06-18];
4. Etnografiniai valgiai | Skaitmeninė mokymo priemonė (emokykla.lt). Internetinė prieiga: https://technologijos5-10.smp.emokykla.lt/pages/demonstration/etnografiniai-valgiai-1 [žiūrėta 2024-06-18];
5. Youtube kanalo „Skonių kelias“ takelis „Lietuvos regionai“. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/playlist?app=desktop&list=PLcSX5JeB1Qi5ARgVVTQwH2WAj0bBVKa4x&cbrd=1 [žiūrėta 2024-06-18];
6. Maisto piramidės plakatas. Internetinė prieiga: https://sam.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/visuomenes-sveikatos-prieziura/mityba-ir-fizinis-aktyvumas-2/sveikos-mitybos-rekomendacijos/maisto-pasirinkimo-piramide-plakatas/ [žiūrėta 2024-06-18].

Pamokų aprašą parengė Vilniaus „Židinio“ suaugusiųjų gimnazijos mokytoja metodininkė Loreta Lichtarovičienė.

4. Kalbinių gebėjimų ugdymas per etninės kultūros pamokas

Etninė kultūra tiesiogiai siejasi su gimtosios kalbos, jos įvairovės ir tarmių pažinimu, nacionalinės literatūros suvokimu, kultūros tradicijų plėtojimu. Tautą jungia bendra kalba, kurios įvairovė atsispindi tautinėje kūryboje, tam tikrų reiškinių ir vertybių įvardijimuose, tarmėse, papročiuose ir apeigose. Tautos etninės kultūros ir kalbos ugdymas turi bendrą tikslą – formuoti asmenybę, gebančią gimtąja kalba perimti kultūros paveldą ir gyvąją tradiciją, puoselėti ir kūrybiškai tęsti tautos kultūrai svarbias vertybes, reikšti savosios būties prasmę įsileidžiant tas vertybes į savo gyvenimą.

Nagrinėdami savo tautos ir kitų tautų kultūrinį palikimą, pažindami kalbą kaip socialinį kultūrinį reiškinį, mokiniai suvokia istorinės atminties, tradicijų, gimtosios kalbos vertę, indėlio į kultūros kūrimą prasmę. Tai sudaro prielaidas ugdytis dialogu, atsakomybe, kūrybingumu grįstą santykį su savosios kultūros tradicija, pagarbą bei atvirumą kitoms kalboms ir kultūroms.

Etninės kultūros pamokose ugdoma pagarba lietuvių kalbai, taip pat gimtajai kalbai (kitataučių mokinių atveju), tarmėms, sudaromos sąlygos suvokti etninės kultūros sąvokas, taisyklingai jas tarti ir užrašyti. Kalbiniai gebėjimai plėtojami turtinant mokinių žodyną, kai jie mokosi atpažinti tarmes ir jų ypatybes, tarmiškai sekti pasakas, sakmes ir kt., dainuoti lietuvių liaudies dainas, pristatinėti tiriamuosius, projektinius darbus. Lietuvių kalbos gebėjimai ugdomi mokantis išklausyti kitą, gerbti jo nuomonę, apginti savo požiūrį, nepažeidžiant kitų ir savo paties orumo, ugdoma atsakomybė už savo pasisakymus. Svarstydami tautosakos tekstuose reiškiamus požiūrius ir teigiamas vertybes, mokiniai pažįsta bei apmąsto savo ir kitų dvasinę patirtį, kuria ir permąsto savąsias vertybes.

Skaitydami tautosakos kūrinius ir patys bandydami aprašyti savo tiriamuosius, kūrybinius darbus mokiniai įgyja emocinės bei estetinės patirties, ugdosi vaizduotę, kūrybinį mąstymą. Tautosakos panaudojimas ugdymui(si) plečia ir gilina intuityvų vaiko supratimą apie gimtosios kalbos (ir tarmės) savitumą, ugdo meilę ir pagarbą gimtajam žodžiui, nuo mažens moko gyvos, turtingos ir vaizdingos kalbos. Nagrinėdami įvairius tautosakos kūrinius, mokiniai palaipsniui suvokia jų sandaros ir kitas būdingas ypatybes, jomis vadovaudamiesi įsitraukia į naujų pavyzdžių kūrybą (pavyzdžiui, kuria savo pasakas, skaičiuotes, garsų pamėgdžiojimus, greitakalbes, oracijas ir kt.). Svarstydami tautosakos tekstuose reiškiamus požiūrius ir teigiamas vertybes, mokiniai pažįsta bei apmąsto savo ir kitų dvasinę patirtį. Skaitydami tautosakos kūrinius ir bandydami aprašyti savo tiriamuosius, kūrybinius darbus mokiniai įgyja emocinės bei estetinės patirties, ugdosi vaizduotę, kūrybinį mąstymą.

Per etninės kultūros pamokas turi būti sudaryta pakankamai galimybių nagrinėti, vertinti įvairiuose šaltiniuose reiškiamų požiūrių pagrįstumą, mokytis argumentuotai diskutuoti, skatinti skaitymo motyvaciją. Ją skatina asmeninių mokinių interesų paisymas, galimybė rinktis įvairaus pobūdžio ir sudėtingumo tekstus – tai ypač aktualu mokiniams, kurių lietuvių kalbos gebėjimai nėra pakankami. Svarbu skirti laiko skaityti (tyliai ir balsu) ir kalbėtis apie tai, kas perskaityta – dalytis įspūdžiais, sukeltais jausmais, mintimis, vertinimais. Mokydamiesi įvairių etninės kultūros temų bei pristatydami kūrybinius darbus, veiklas, mokiniai turėtų plėtoti gimtosios kalbos pamokose ugdomus gebėjimus: kalbėti ir rašyti atsižvelgiant į tikslą ir adresatą, pasirinkti dalykiniam turiniui tinkamą raišką, taikyti teksto kūrimo ir suvokimo strategijas ir kt. Apskritai mokiniams turėtų būti nuolat keliamas reikalavimas taisyklingai vartoti sakytinę ir rašytinę kalbą, turtinti savo žodyną pasitelkiant sinonimų įvairovę, vaizdingus posakius, patarles ir pan.

Kalbos turtingumas sietinas su gebėjimu vartoti kuo įvairesnes kalbinės raiškos priemones. Turtinti kalbą per etninės kultūros pamokas gali padėti įvairi sakytinė tautosaka: pasakojamoji – pasakos, sakmės, padavimai; smulkioji – mįslės, minklės, patarlės, priežodžiai, greitakalbės, skaičiuotės, gamtos garsų pamėgdžiojimai, situaciniai posakiai; retorinė – oracijos, dialogai, sveikinimai, linkėjimai, tostai

ir kt. Mokinius reikėtų skatinti vartoti sakytinę tautosaką ir ja turtinti savo kalbą ne tik per pamokas, bet ir kitomis itin patraukliomis mokiniams priemonėmis – rengiant viktorinas, žaidžiant, dalyvaujant varžytuvėse ir pan.

Ugdant lietuvių kalbos gebėjimus, reikėtų nuo mažens puoselėti norą kalbėti kuo lietuviškiau, vengti šiuolaikinėje kalboje vis labiau įsigalinčių svetimybių, skatinti keisti lietuviškais atitikmenimis tiek žargonu tampančias svetimybes, tiek tarptautinius žodžius. Siekiant plėtoti mokinių žodyną, būtina sutelkti jų dėmesį į lietuvių kalbos turtingumą, mokyti tradicinių pasakymų vartosenos, atpažinti tarmes, rasti bendrinės kalbos žodžių atitikmenų tarmėse, žadinti domėjimąsi savo šeimos, giminės tarmėmis.

Atkreiptinas dėmesys, kad skatinant vaikus kalbėti prasmingai, taisyklingai ir raiškiai, svarbu nepažeisti individualaus vaiko kalbėjimo stiliaus, įpročio kalbėti tarmiškai. Reikėtų skatinti tarmiško kalbėjimo tradicijos išsaugojimą (ypač jei ji perimta iš artimos aplinkos) ne tik raginant tarmiškai kalbėti per renginius (pvz., sekant pasakas ir pan.), bet ir pristatinėjant tiriamuosius, projektinius ar kitus darbus, dalyvaujant kasdieninėse etnokultūrinio ugdymo veiklose.

Grįžusius iš užsienio mokinius, migrantų vaikus, tautinių mažumų, pažeidžiamų grupių dėl nepalankaus SEK vaikus, kurių lietuvių kalbos gebėjimai nėra pakankami, reikėtų mokyti atsižvelgiant į jų pasiekimų, kalbinių gebėjimų lygį, individualiai pritaikant, adaptuojant jiems nagrinėjamų temų turinį. Vertėtų atsižvelgti į šių mokinių patiriamus sunkumus mokantis lietuvių kalbos ir rengiant ugdymo įstaigos mokinių vertinimo aprašą. Pavyzdžiui, siūlome numatyti šių mokinių vertinimą pažymiais atidėti vieneriems- dvejiems metams, o jų pasiekimus vertinti įskaitomis, kol jie pasieks slenkstinį pasiekimų lygį.

Labai naudinga pasitelkti *Lituanistinio švietimo integruotą programą* – skaitmeninių mokymo priemonių rinkinį, skirtą ne tik užsienyje besimokantiems 2–10 klasių mokiniams lietuviams, bet ir Lietuvos mokyklas lankantiems užsieniečiams, taip pat iš užsienio grįžusiems lietuviams, kurie papildomai mokosi lietuvių kalbos[4]. Šios priemonės parengtos pagal Lituanistinio švietimo integruotą programą ir skirtos mokytis lietuvių kalbos bei susipažinti su Lietuvos istorija, geografija, kultūra (taip pat ir etnine kultūra). Rinkinį sudaro vaizdo ir garso medžiaga, interaktyvios užduotys, pamokų pateiktys, papildoma medžiaga. Tai puiki pagalba ir specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams, o taip pat tautinių mažumų bei pažeidžiamų grupių dėl nepalankaus SEK lietuvių kalbos ugdymui.

Atlikti tyrimai rodo, kad grįžę iš užsienio vaikai į Lietuvos mokyklas ateina turėdami labai skirtingas kalbines, kultūrines ir socialines patirtis, todėl kiekvieno grįžusio mokinio atvejis yra unikalus[5]. Šių mokinių norą ugdytis kalbinius gebėjimus skatina tiek vidinės priežastys (meilė Lietuvai, noras mokėti lietuvių kalbą, laisvai ja bendrauti, turėti gerą išsilavinimą ir kt.), tiek išorinės paskatos (tėvų, mokytojų palaikymas, pagyrimai, pažangos įvertinimas, paskatinimas, bendraamžių pripažinimas). Visgi apklausos rodo, kad svarbiausia yra vidinė motyvacija, nors nemažą poveikį turi ir išorinės paskatos[6]. Etnokultūrinis ugdymas, kurio vienas iš svarbiausių uždavinių yra padėti mokiniams stiprinti ryšį su tauta ir Tėvyne, formuotis vertybines nuostatas ir tautinį tapatumą, neabejotinai skatina būtent vidinę mokinių motyvaciją mokytis lietuvių kalbos, stiprinti savo kalbinius gebėjimus.

Kalbinių gebėjimų ugdymui labai praverčia **tradiciniai kalbos žaidimai**, kurie tinka visoms mokinių amžiaus grupėms. Jie lavina kalbinius įgūdžius, moko tarties, lavina sudėtingesnių garsų, jų

[4] Lituanistinio švietimo programos nuoroda: https://nsa.vma.lm.lt/course/index.php?categoryid=25 .
[5] Poderienė, Nida ir Tamulionienė, Aurelija. *Įveikti atskirtį: grįžusių iš užsienio vaikų kalbinė integracija.* Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2021, p. 125.
[6] Ten pat, p. 112.

junginių tarimo įgūdžius, padeda suvokti kalbos skambumą, turtingumą. Tradiciniai kalbos žaidimai apima įvairias sakytinės tautosakos rūšis:

- *Skaičiuotės* – jos dažnai yra žaidimų sudedamoji dalis, kai panaudodami skaičiuotę žaidėjai pasiskirsto vaidmenimis (kam teks gaudyti, nežiūrėti ar kitką daryti). Skaičiuotės lengvai įsimena, nes joms būdingas lakoniškumas (2–6 eilutės), humoras, greitas tempas, ryškus kapotas ritmas, lydimas ritmiškų veiksmų (pvz., rankų judesių). Skaičiuočių pavyzdžių galima rasti Lietuvių literatūros ir tautosakos internetinėje svetainėje[7].
- *Garsų pamėgdžiojimai* – jie skatina vaikų vaizduotę ir kūrybinius gebėjimus, nes jais imituojami įvairių gyvūnų balsai, darbo įrankių, muzikos instrumentų, gaminamų valgių skleidžiami garsai. Pamėgdžiojimai būna eiliuoti, ekspresyvūs ir dinamiški, juose daug garsažodžių, ištiktukų, kreipinių, pakartojimų, asonansų ir aliteracijų, fonetika pasižymi garsų pakartojimais.
- *Greitakalbės* – trumpų pasakymų tautosakos žanras, posakiai, pasižymintys žaidybiniais žodžių sąskambiais, kuriuos greitai tariant sunku tiksliai pakartoti, jei trūksta įgūdžių. Tradicinės greitakalbės yra tartum mūsų protėvių sukurtos „logopedinės pratybos“, lavinančios fonetinę tartį ir sukeliančios smagaus juoko. Jos itin lavina kalbos motoriką, sudėtingesnių lietuvių kalbos garsų ir jų junginių tarimą Pavyzdžiui:

Geri vyrai geroj girioj gerą girą gėrė ir gerdami gyrė: geriems vyrams geroj girioj gerą girą gera gert.

Pakopa po pakopos, pakopa po pakopos, pakopa po pakopos mes kopiame aukštyn.

Geltons gaidys garsiai gieda girininko gardelyje.

Mokinių kalbinių gebėjimų ugdymui labai naudingi Lietuvių kalbos instituto sukurti internetiniai mokomieji lietuvių kalbos žaidimai, kurie gali padėti stiprinti rašybos įgūdžius, turtinti mokinių žodyną: https://zaidimai.lki.lt/gyvunu-spalvos/zaisti/. Gausus pasirinkimas įvairių kalbinių gebėjimų ugdymo užduočių ir žaidimų pateikiamas internetinėse svetainėse „Lietuvių kalbos kursas 5–6 klasėms“[8] ir „Lietuvių kalba 7–8 klasėms“[9].

Kalbos motorikos bei raiškos lavinimui naudingi ir kiti smulkiosios tautosakos žanrai – tradiciniai skaičiavimai, erzinimai, atvirkštinė kalba, mįslės, minklės, patarlės, priežodžiai, situaciniai posakiai ir kt. Kalbinių gebėjimų ugdymui sėkmingai galima pritaikyti ir retorinę tautosaką – oracijas, dialogus, sveikinimus, linkėjimus ir tostus, o taip pat pasakas, sakmes, padavimus ir kitą pasakojamąją tautosaką, pasižyminčią itin turtinga kalbos įvairove.

Toliau pateikiame mokinių kalbinius gebėjimus ugdančių veiklų kelis pavyzdžius: „Mįslių protmūšis“; „Pasakų varžytuvės“; „Frazeologizmų krepšinis“; „Kaip čiulba paukščiai?“; „Žodžių labirintas“.

4.1. Žaidimas „Mįslių protmūšis“ (5–6 klasėms)

„Mįslių protmūšis“ – tai komandinis žaidimas, ypač tinkamas 5–6 klasių koncentrui, bet gali būti naudojamas ir aukštesnių klasių mokinių kalbinių gebėjimui ugdymui žaidybine forma.

Veiklos **tikslas** – kalbos įgūdžių stiprinimas panaudojant mįsles.

[7] Žr. https://www.llti.lt/failai/14_Skaiciuotes.pdf.
[8] Žr. https://lietuviu5-6.mkp.emokykla.lt/.
[9] Žr. https://lietuviu7-8.mkp.emokykla.lt/.

Atitiktis Etninės kultūros programos mokymo turiniui: temos „Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas“ potemė *Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras*.

Integraciniai ryšiai su Lietuvių kalba ir literatūra: temos „Teksto pobūdis ir struktūra“ potemė *Smulkioji tautosaka ir šiuolaikinės jos formos, pasakėčia*.

Veiklos eiga:

Sudaromos komandos po 4–5 mokinius, išrenkamas „protmūšio“ vedantysis. Vedantysis paeiliui garsiai užduoda visoms komandoms mįsles. Kiekviena komanda per nustatytą laiką pasitardama užrašo atsakymus lapelyje ir jį atneša žaidimo vedėjui. Pagarsinus teisingus atsakymus, laimi daugiausia jų pateikusi komanda.

Mįsles galima minti ir kitaip: komandos pakaitomis užduoda klausimus viena kitai. Kuri komanda įmena daugiausiai mįslių, ta laimi. Mokiniai galėtų patys susirasti ir atsinešti į „protmūšį“ įvairias mįsles kokia nors iš anksto susitarta tema (pavyzdžiui, apie gyvūnus, augalus ir pan.).

Veiklos aprašą parengė: Vilniaus Senvagės gimnazijos mokytoja metodininkė Rūta Čėsnienė (konsultavo ir redagavo doc. dr. Dalia Urbanavičienė).

4.2. Pasakų varžytuvės (5–8 klasėms)

Ši veikla tinkama 5–6 klasių ir 7–8 klasių koncentrams. Ji gali būti įgyvendinama pateikiant mokiniams lengvesnes ar sunkesnes užduotis.

Veiklos **tikslas** – kalbos įgūdžių stiprinimas ugdant(is) pasakojamuosius gebėjimus.

Atitiktis Etninės kultūros programos mokymo turiniui: temos „Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas“ potemė *Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras*.

Integraciniai ryšiai su Lietuvių kalba ir literatūra: 6 kl. temos – „Teksto pobūdis, žanrai ir struktūra“, „Kalbėjimo ir klausymosi veiklos pobūdis“ ir temos „Skaitomų tekstų rūšys ir rekomenduojami skaitiniai“ potemė *Mitai, sakmės, liaudies ir literatūriniai padavimai bei legendos*; 7 kl. temos – „Rašymas ir teksto kūrimas“, „Kalbėjimas, klausymas ir sąveika”, „Kalbėjimo ir klausymo veiklos pobūdis“.

Veiklos eiga

Varžosi dvi mokinių grupės – kuri iš jų žino daugiau lietuvių liaudies pasakų. Varžytuvės gali vykti įvairiai, pasirenkant lengviausią būdą (žr. toliau 1 būdo aprašą), pasunkinant užduotį reikalavimu dėl didesnės kalbinės įvairovės (žr. toliau 2 būdo aprašą), papildant kūrybinėmis užduotimis (žr. toliau 3 ir 4 būdų aprašus).

1 būdas. Viena grupė pasako sakinį, o kita grupė pagal jį turi atpažinti pasaką – jei atspėja, gauna tašką. Tada antroji grupė sako savo sakinį ir pasaką spėja pirmoji grupė, ir t.t. Grupės gali iš anksto pasiruošti savo sakinius ir sakyti juos pakaitomis, bet gali varžytis ir be išankstinio pasirengimo, ypač jei dalyvauja aukštesnių gebėjimų mokiniai.

2 būdas. Užduotis gali būti pasunkinama reikalaujant sakiniuose pavartoti kuo daugiau vaizdingų veiksmažodžių, posakių, frazeologizmų – už kiekvieną jų pavartojimą skiriamas papildomas taškas. Pavyzdžiui (skliaustuose pažymėti keičiami žodžiai, o pabraukimu – panaudoti vaizdingi posakiai ir pan.):

- *Netrukus pragydo gaidys, ir velnias, (nieko nelaimėjęs) nieko nepešęs, turėjo pasitraukti.*
- *Alkanas vilkas be vilties (pažiūrėjo) dėbtelėjo į lapę ir sako: „Aš jau seniai (nieko nevalgiau) burnoje nieko neturėjau".*
- *(Šnekėk, ką nori) Malk liežuviu nemalus, – sako gaidelis, vis vien tavęs neklausysiu!*
- *Pamotė Sigutės (nenorėjo matyti) akyse nenorėjo turėti.*
- *Eina kiškis (nusiminęs) nukabinęs nosį, kad niekas jo nebijo.*
- *Bėga, kiek kojos neša (labai greitai).*

3 būdas. Pasakų varžytuvės gali vykti skatinant ne tik kalbinių gebėjimų, bet ir kūrybiškumo ugdymą(si). Pavyzdžiui, mokinių grupės pakaitomis pratęsia kitos komandos pradėtą sekti pasaką. Arba viena grupė pradeda sekti gerai žinomą pasaką, o kita turi ją savaip pratęsti, pakeisdama veikėjus, įvykius ar veiksmo vietą. Taip bendradarbiaudami grupėse mokiniai gali sukurti savas pasakų versijas, nes tradicinių veikėjų nuotykiai ir pasakos baigtis priklauso nuo mokinių išmonės. Pagal žinomą pasaką gali būt kuriama šiuolaikinė, sumoderninta pasaka.

Kuriant pasaką užduotis taip pat gali būti pasunkinama papildomu reikalavimu pavartoti kuo daugiau vaizdingų veiksmažodžių, frazeologizmų, epitetų, vaizdingų palyginimų ir kt.

4 būdas. Gali būti skiriama kūrybinė užduotis netgi perkelti vienos pasakos veikėjus į kitą pasaką: tarkim, našlaitė Sigutė „atsiduria" pasakoje „Devyniabrolė" (Devyniabrolė – gudri mergaitė, kuri kelionės pas brolius metu sutiko slibiną ir jį pergudravo). Ši veikla reikalauja gerai atsiminti pasakų siužetus, kad mokiniai galėtų juos perkurti.

Žaidžiant 1 ir 2 būdais laimi ta grupė, kuri surenka daugiausia taškų, o žaidžiant 3 ir 4 būdais laimėtojų gali ir nebūti (jei pasaka sėkmingai sukuriama iki pabaigos), arba gali pralaimėti ta grupė, kuri nesugalvojo, kaip pratęsti pasaką.

Veiklos aprašą parengė: Vilniaus Senvagės gimnazijos mokytoja metodininkė Rūta Čėsnienė (konsultavo ir redagavo doc. dr. Dalia Urbanavičienė).

4.3. Žaidimas „Frazeologizmų krepšinis" (5–8 klasėms)

Ši veikla yra tinkama 5–6 klasių ir 7–8 klasių koncentrams, gali būti įgyvendinama pateikiant palengvintas arba pasunkintas užduotis atsižvelgiant į mokinių galimybes. Veiklos esmė – frazeologizmų[10] naudojimo skatinimas, nes jie lemia kalbos išraiškos spalvingumą, emocinį poveikį, įvairovę. Lietuviškų tradicinių frazeologizmų mokymas(is) itin svarbus ugdant grįžusių iš užsienio vaikų, migrantų, tautinių mažumų atstovų lietuvių kalbos gebėjimus.

Veiklos **tikslas** – lietuvių kalbos įgūdžių stiprinimas turtinant kalbą įvairių tradicinių frazeologizmų panaudojimu.

Atitiktis Etninės kultūros programos mokymo turiniui: temos „Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas" potemė *Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras*.

[10] Frazeologizmai – pastovūs žodžių junginiai, kurių reikšmė neišvedama iš jį sudarančių žodžių reikšmių, bet bendra junginio perkeltinė reikšmė artimi vienam žodžiui.

Integraciniai ryšiai su Lietuvių kalba ir literatūra: 5 kl. temos „Teksto pobūdis ir struktūra“ potemė *Smulkioji tautosaka ir šiuolaikinės jos formos, pasakėčia.*

Veiklos eiga

Visų pirma mokiniai gauna uždavinį į pamoką atsinešti parinktų frazeologizmų tam tikra tema ar temomis (pavyzdžiui, susijusių su žmogaus kūno dalimis – akimis, galva, pirštais, kojomis, širdimi ir pan.). Frazeologizmų parinkimo užduotis gali būti pasunkinta skatinant surasti frazeologizmus su rečiau naudojamais, tarmiškais žodžiais (pvz., *mietas, bužys, pekla, nuotrinė* ir pan.). Pavyzdžiui, gali būti parenkami tokie tradiciniai vaizdingi pasakymai:

Eina kaip žemes pardavęs;
Eina koja už kojos;
Eina, kur akys veda;
Bėga kaip akis išdegęs;
Tamsu, nors į akį durk;
Įgriso iki gyvo kaulo;
Kabo ant plauko;
Nenukabink nosies;
Varnas gaudo;
Vėjo pamušalas;
Šaukštai po pietų;
Turi akmens širdį;
Nuėjo šuniui ant uodegos;
Pradėjo pilvu raitytis;
Ėmė už liežuvio traukti;
Skraidyti debesyse;
Stovi kaip mietą prarijęs;
Gali mietą tašyti ant galvos;
Liežuviais malti;
ir kt.

Pradedant žaisti „frazeologizmų krepšinį“, visi sustoja į ratą, o vienas iš mokinių (vedėjas) su kamuoliu stoja į rato vidurį. Vedėjas pasako vieną iš savo parinktų frazeologizmų, suskaičiuoja iki trijų ir meta kamuolį vienam iš rate stovinčiųjų. Šis turi pagauti kamuolį ir paaiškinti frazeologizmą sinonimu, arba sugalvoti sakinį, iš kurio paaiškėtų frazeologizmo reikšmė. Jeigu nepavyksta frazeologizmo paaiškinti, žaidėjas duoda „fantą“ (kokį nors savo turimą daiktą kaip užstatą).

„Frazeologizmų krepšinio“ pabaigoje tradiciškai išperkami „fantai“: vienas žaidėjas paskiriamas „veidrodžiu“ (jis paima „fantą“ ir klausia, ką su juo daryti?), kitas – „teisėju“ (paskiria „fanto išpirkimo“ užduotį – atlikti kokį nors veiksmą), o „fantus“ davę žaidėjai paeiliui juos „išperka“ išpildydami „teisėjo“ duotą užduotį. Užduotys gali būti skiriamos atlikti ne tik pavieniui, bet ir dviese, trise ar net kartu visiems „fantų“ davėjams.

Veiklos aprašą parengė: Vilniaus Senvagės gimnazijos mokytoja metodininkė Rūta Čėsnienė (konsultavo ir redagavo doc. dr. Dalia Urbanavičienė).

4.4. Varžytuvės „Kaip čiulba paukščiai?“ (5–6 klasėms)

Veiklos **tikslas** – lietuvių kalbos įgūdžių stiprinimas panaudojant tradicinių sinonimų ir paukščių balsų tradicinių pamėgdžiojimų įvairovę.

Atitiktis Etninės kultūros programos mokymo turiniui: temos „Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla“ potemės *Gamta tradicinėje kultūroje ir pasaulėžiūroje* ir *Kalendoriniai papročiai, tradiciniai verslai ir prekybos būdai*.

Integraciniai ryšiai

- ***Etika:*** 5–6 kl. tema *Aš ir gyvūnija. Kodėl visos gyvybės yra vienodos vertės?*
- ***Gamtos mokslai:*** 5–6 kl. tema *Organizmai ir aplinka. Žmogaus ir aplinkos dermė.*
- ***Muzika:*** 5–6 kl. temos „Muzikinės kultūros kontekstai ir jungtys“, „Muzikos rūšys ir funkcijos“.

Veiklos eiga

Ši veikla gali būti organizuojama kaip varžytuvės dvejopai: 1) varžantis, kuri grupė sugalvos daugiau sinonimų nusakant paukščių balsus; 2) papildant varžytuves užduotimis dėl tradicinių paukščių pamėgdžiojimų atpažinimo.

1. Sinonimų panaudojimo varžytuvės. Iš pradžių išvardijami mokiniams pažįstami paukščiai ir aptariama, kaip kiekvienas paukštis atrodo, kas jam būdinga.

Mokiniai susiskirsto į dvi komandas. Tada vedantysis lentoje surašo į du stulpelius paukščių vardus ir prašo komandų parašyti kuo daugiau šių paukščių balsus apibūdinančių sinonimų.

Pavyzdžiui:

Varna – *kranksi, karksi*	Žąsis – *girgsi, gagena*
Balandis – *burkuoja, ulbuoja*	Antis – *klykauja, kreksi*
Vieversys – *čirena, čyruoja*	Gandras – *klegena, kalena, kleketuoja*
Žvirblis – *čirškia, čir, čir*	Višta – *karksi, kudakuoja*
Pelėda – *ūbauja, ūkauja*	Lakštingala – *suokia, lakštuoja*

Laimi ta komanda, kuri sugalvoja daugiau sinonimų.

2. Sinonimų ir tradicinių pamėgdžiojimų panaudojimo varžytuvės. Papildomai galima prisiminti tradicinius paukščių pamėgdžiojimus[11]. Veiklas integruoti su gamtos mokslais, prisimenant, kaip atrodo vieni ar kiti paukščiai, kada jie parskrenda į Lietuvą, prisimenant ir kalendorines šventes, susijusias su paukščių sugrįžtuvėmis.

Mokiniai susiskirsto į dvi komandas.

1 užduotis „Paklausyk ir atpažink“ – mokiniai klauso kelių paukščių balsų (vieversio, pempės, karvelio, žvirblio, putpelės, lakštingalos, gegutės, gandro, pelėdos) ir bando atpažinti, koks tai paukštis. Komandos renka taškus, kuri daugiau paukščių balsų atpažins. Paukščių balsų atpažinimui naudojami šie garso įrašai:

https://www.youtube.com/watch?v=TlYZBYevE_0 dirvinis vieversys

[11] Garsų pamėgdžiojimais imituojami įvairių gyvūnų balsai, darbo įrankių, muzikos instrumentų, gaminamų valgių skleidžiami garsai. Pamėgdžiojimai būna ir eiliuoti, jie ekspresyvūs ir dinamiški, fonetikai būdinga garsų pakartojimai, gausu asonansų ir aliteracijų, daug garsažodžių, ištiktukų, kreipinių, pakartojimų.

https://www.youtube.com/watch?v=Okr2ugTTqYk pempė
https://www.youtube.com/watch?v=2Duey4QUPe0 karvelis
https://www.youtube.com/watch?v=2lqupeVaXBc žvirblis
https://www.youtube.com/watch?v=sxZqX9O4qdg putpelė
https://www.youtube.com/watch?v=J5GOuCVVaVM lakštingala
https://www.youtube.com/watch?v=imSL7gAe-Wk gegutė
https://www.youtube.com/watch?v=hehADJEdJaU gandras
https://www.youtube.com/watch?v=G03JOVyWUCA pelėda

2 užduotis. Komandoms paeiliui rodoma po vieną paukščių nuotrauką, o mokiniai pakaitomis turi įvardinti, kokie paukščiai pavaizduoti nuotraukose. Tada atsitiktine tvarka pateikiami paukščių balsų pamėgdžiojimai, o komandos turi priskirti juos konkrečiam paukščiui.

Pavyzdžiui:

Paukščiai	**Pamėgdžiojimai**
VIEVERSYS	*Čiru viru, pavasaris –* *Visi vaikai į pašalius* *Su duonos kampais,* *Su nuogais pilvais.*
PEMPĖ	*Klyvis, klyvis,* *Kas iš manęs pasidyvys?* *Susidėsiu kiaušiniokus,* *Išperėsiu vaikučiokus.*
KARVELIS	*Burkū, burkū,* *Duokit žirnių!*

 ŽVIRBLIS	*Nieko nebijokit –* *Ir aš čia pat,* *Ir aš čia pat...*
 PUTPELĖ	*Put palauk,* *Put palauk,* *Putpeliuk, palauk.*
 LAKŠTINGALA	*Kinkyk, kinkyk, kinkyk,* *Važiuok, važiuok, važiuok,* *Vadelėk, vadelėk, vadelėk,* *Tprrrrrrr! Tprrrrr! Tprrrrr!*
 GEGUTĖ	*Kukū! Pagalvėlis pūkų.*
 GANDRAS	*Klė, klė, klė,* *Man varlė!*

 PELĖDA	*Ku-a, ku-a, ku-a,* *Vystyk, vystyk, vystyk!*

Pasunkinant užduotis mokiniams galima pasiūlyti atpažinti ir retesnius, mažiau žinomus paukščius bei jų balsus, taip pat patiems sukurti jų pamėgdžiojimus: https://www.youtube.com/watch?v=gVL-xHfyFPw&list=PLVahRpZ72cP5vbsGN0EVm2TA10N-fNblj&index=96.Varžytuves laimi daugiausiai taškų surinkusi komanda, ji gali būti įvertinama pažymiais.

Veiklos aprašą parengė: Vilniaus Senvagės gimnazijos mokytoja metodininkė Rūta Čėsnienė (konsultavo ir redagavo doc. dr. Dalia Urbanavičienė)

4.5. Veikla „Žodžių labirintas“ (5–8 klasėms)

Ši veikla pasižymi žaidybiniais elementais, skatina moksleivių kūrybiškumą: bendradarbiaujant poromis kuriami kryžiažodžiai-labirintai pasirenkant kokią nors mitinę būtybę ar kitą personažą, kuris turi ištrūkti iš labirinto.

Veiklos **tikslas** – lietuvių kalbos įgūdžių stiprinimas, lietuvių kalbos turtinimas keičiant tarptautinius žodžius lietuviškais atitikmenimis panaudojant mitinių būtybių įvaizdžius.

Atitiktis Etninės kultūros programos mokymo turiniui: temos „Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas“ potemė *Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras*.

Integraciniai ryšiai su Lietuvių kalba ir literatūra: 6 kl. tema „Kalbėjimo ir klausymosi veiklos pobūdis“ ir temos „Skaitomų tekstų rūšys ir rekomenduojami skaitiniai“ potemė *Mitai, sakmės, liaudies ir literatūriniai padavimai bei legendos*; 7 kl. temos „Kalbėjimas, klausymas ir sąveika”, „Kalbėjimo ir klausymo veiklos pobūdis“.

Veiklos eiga

1. Mokiniams ***pateikiama užduotis*** – sukurti istorijas apie mitines būtybes, kurios patenka į labirintą. Svarbiausia sąlyga, kad ieškant išėjimo iš labirinto būtų pasitelkiamas tarptautinių žodžių ir jų lietuviškų atitikmenų, reikšmių žinojimas.

Tarptautiniai žodžiai parenkami pagal skirtingus klasių koncentrus, atsižvelgiant į mokymosi turinį. Pavyzdžiui:

- gali būti parenkami tarptautiniai žodžiai, prasidedantys ta pačia raide (***l**yderis, **l**okacija, **l**oftas, **l**agūna*...);
- gali būti panaudojamos sąvokos, meninės raiškos priemonės, kurių apibrėžimus reikia mokėti (pavyzdžiui, *tropas, personifikacija, oksimoronas, akrostichas, metafora, barbarizmas, archaizmas* ir pan.);
- gali būti pasiūlyta sugalvoti lietuviškus atitikmenis tarptautiniams žodžiams ar svetimžodžiams (pavyzdžiui, *parkingas, podkestas, blogeris, dedlainas, klasteris, vorkšopas, ofisas, printeris* ir kt.).

2. ***Kryžiažodžių-labirintų kūrimas porose.*** Mokiniai susiskirsto po du. Visų pirma mokinių pora sugalvoja, kaip jų sugalvotas personažas į labirintą pateko (sukuriame patekimo į labirintą priešistorė). Kryžiažodžio formą, trafaretą mokiniai pasirenka patys: daugybė jų pavyzdžių galima rasti internete arba mokiniai sukuria patys. Susitariama, kiek paslėptų žodžių turi būti kryžiažodyje.

Kryžiažodžio-labirinto pavyzdžiai:

	1 pav. Mėlyni taškeliai žymi svetimžodžius ar tarptautinius žodžius, kuriuos pakeitus lietuviškais atitikmenimis galima keliauti toliau (pvz. *podkestas- tinklalaidė*).
	2 pav. Prašoma įrašyti į langelius duotų tarptautinių žodžių lietuviškus atitikmenis.
	3 pav. Labirinto užduoties kūrimas: mokiniai kuria labirintą, patys suformuluoja užduotis.

3. ***Kryžiažodžių sprendimas.*** Mokiniai savo sukurtus kryžiažodžius duoda išspręsti bendraklasiams, o patys išsprendžia kitų mokinių sukurtus kryžiažodžius (apsikeičia ir atlieka vieni kitų sukurtas užduotis).

Veiklos aprašą parengė: Vilniaus Senvagės gimnazijos mokytoja metodininkė Rūta Čėsnienė (konsultavo ir redagavo doc. dr. Dalia Urbanavičienė).

5. Veiklų planavimo ir kompetencijų ugdymo pavyzdžiai

Šioje dalyje pateikiami etninės kultūros ugdymo ilgalaikių veiklų ir projektinių darbų planavimo ir kompetencijų ugdymo pavyzdžiai su nuorodomis į šaltinius, tarpdalykine integracija bei patarimais mokytojams. Tinkamas ir nuoseklus etninės kultūros ugdymo proceso planavimas yra vienas iš svarbesnių sėkmingo etnokultūrinio ugdymo veiksnių, padeda nuosekliai įgyvendinti numatytus tikslus ir uždavinius.

Pirmiausia reikėtų išsiaiškinti, kokią etnokultūrinę patirtį turi mokiniai, kokios tautybės mokinių yra klasėje, ar yra mokinių, turinčių raidos sutrikimų. Taip pat svarbu suderinti su mokyklos ar atskirų klasių mokslo metų renginių, kuriuose gali būti etnokultūrinės veiklos, planu. Kurdamas ilgalaikius planus mokytojas turėtų atsižvelgti į etnokultūrinio ugdymo fragmentiškumą arba tęstinumą. Taigi planuodamas etninės kultūros ugdomųjų veiklų turinį, priemones ir metodus, mokytojas turėtų atsižvelgti į įvairius dalykus:

- bendrą klasės etnokultūrinės patirties lygį, vaikų mokymosi tempą;
- individualius vaikų gabumus ir pasiekimus;
- integracinius ryšius su kitais mokomaisiais dalykais;
- klasės, mokyklos bendruomenės aktualijas.

Sudarant ilgalaikius planus, derėtų vadovautis Etninės kultūros bendrąja programa, numatomas veiklas susieti su kompetencijų ugdymu, mokinių amžiaus ypatybėmis, taip pat įvertinti laiko išteklius. Siekiant visų etninės kultūros pasiekimų sričių (etninės kultūros pažinimo, raiškos ir vertybių refleksijos) įgyvendinimo, reikėtų aiškiai įvardyti mokymosi tikslus, uždavinius, integracinius kitų dalykų bendrųjų programų bei tarpdalykinių temų ryšius.

Planavimą galima numatyti keliais lygiais: metų planas, mėnesio planas, konkrečios pamokos, projekto ar kitos ilgalaikės ugdomosios veiklos planas. Etninės kultūros ugdymo turinyje labai svarbūs kalendoriniai papročiai, todėl svarbu į juos atsižvelgti planuojant veiklą.

Toliau šiame skyriuje pateikiami metinių ilgalaikių planų pavyzdžiai, remiantis Etninės kultūros bendrąja programa ir mokymo turinio integraciniais ryšiais su kitų dalykų mokomuoju turiniu. Taip pat pateikiama pora ilgalaikių projektų pavyzdžių, kurie sėkmingai įgyvendinami kai kuriose etnokultūrinio ugdymo tradicijas turinčiose mokyklose – jų pavyzdys gali praversti ir kitiems mokytojams, ieškantiems idėjų, kaip plėtoti etnokultūrinį ugdymą į veiklas įtraukiant visą mokyklos bendruomenę.

5.1. Etninės kultūros ugdymo ilgalaikių planų pavyzdžiai

5.1.1. Etninės kultūros ugdymo planas 5 klasei

Sudarant etninės kultūros ugdymo turinio ilgalaikius planus, turinio temos paskirstytos atskiroms klasėms atsižvelgiant tiek į amžiaus ypatumus, tiek į integruotinų temų kituose dalykuose išsidėstymą. Rengdamas etninės kultūros dalyko metinius ilgalaikius planus, mokytojas savo nuožiūra gali išskirstyti lentelėje pateikiamas temas pagal konkrečias datas mokslo metuose remdamasis kalendorinių metų ratu, mokyklos tradicijomis, suderinęs laiką su kitų dalykų tapačių temų datomis ir pan. Mokytojas, įvertinęs klasės pajėgumus bei poreikį, savo nuožiūra paskirsto 30 % valandų toms Etninės kultūros bendrosios programos mokymo turinio temoms, kurios reikalauja išsamesnio pažinimo.

Pamokų skaičius: 1 pamoka per savaitę (per metus – 36 pamokos).

Eil. nr.	Mokymosi turinio sritys	Mokymosi turinio temos ir SMP	Val.	Mokinių veikla	Tarpdalykinių temų integracija
1.	**Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai.**	*Bendruomenių įvairovė, regioninė ir tautinė savimonė.* Bendruomenių įvairovė. Regioninė ir tautinė savimonė – SMP – Etno	2 val.	Mokiniai nagrinėja bendruomenių įvairovę (klasės, mokyklos, kaimo ar miestelio, mikrorajono ir kt.), aptaria bendruomeninio gyvenimo tradicijas, palygina jas praeityje ir dabar. Priskiria save tam tikrai bendruomenei, svarsto jos tradicijų tęstinumo ar plėtros galimybes. Pateikia skirtingų šalių bendruomeninių tradicijų pavyzdžių.	***Socialinė ir ekonominė plėtra.*** ***Pilietinės visuomenės savikūra.*** ***Kultūros paveldas.*** ***Kultūros raida.*** ***Kultūrų įvairovė.***
2.		*Paprotinis elgesys ir vertybės.* Paprotinis elgesys ir vertybės – SMP – Etno	1 val.	Pateikdami pavyzdžių iš tautosakos ir istorijos, mokiniai svarsto tradicinių vertybių – gyvenimo darnos ir išminties, gimtojo krašto ir Tėvynės meilės – aktualumą dabarčiai.	***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Asmens savybių ugdymas.* ***Finansinis raštingumas.*** *Finansų planavimas ir valdymas* ***Kultūros paveldas.*** ***Kultūros raida.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.***

					Istorinė savimonė. *Šalies nacionalinis saugumas.*
3.	**Regioninės tapatybės raiška ir gyvenamoji aplinka.**	*Tautinis ir archeologinis kostiumas.* Tautinis ir archeologinis kostiumas – SMP – Etno	3 val.	Naudodamiesi įvairiais šaltiniais, mokiniai apibūdina XIX–XX a. pr. tautinio kostiumo savitumą skirtinguose Lietuvos etnografiniuose regionuose – spalvas, raštus, galvos apdangalus, papuošalus ir kitas būdingas aprangos dalis. Išsamiau tyrinėja savo (ar pasirinkto) etnografinio regiono tautinį kostiumą, kuria jo modelį.	***Kultūros paveldas.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Kultūrų įvairovė.***
4.		*Etnografiniai regionai, šalies kraštovaizdžio ypatybės.* Etnografiniai regionai, šalies kraštovaizdžio ypatybės – SMP – Etno	2 val.	Mokiniai aptaria Lietuvos etnografinius regionus – Aukštaitiją, Dzūkiją (Dainavą), Suvalkiją (Sūduvą), Žemaitiją, Mažąją Lietuvą. Susipažįsta su įvairių regionų tarmėmis, tautosaka, liaudies dainomis, instrumentine muzika ir šokiais, žmonių gyvensena ir charakteriu. Palygindami regionus, apibūdina svarbiausius jų skirtumus.	***Kultūros paveldas.*** ***Gimtoji kalba.***
5.		*Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai.* Mityba ir sveikatos tausojimo papročiai – SMP – Etno	2 val.	Tyrinėdami įvairius šaltinius, mokiniai išskiria atskirų Lietuvos etnografinių regionų kulinarinio paveldo ypatybes. Diskutuoja apie kulinarinį paveldą šiuolaikiniame gyvenime. Gilinasi į sveikos gyvensenos tradicijas, liaudies judriųjų ir sportinių žaidimų naudą sveikatai, juos žaidžia.	***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Asmens savybių ugdymas. Rūpinimasis savo ir kitų sveikata. Streso įveika.* ***Aplinkos tvarumas.*** *Tausojantis žemės ūkis.* ***Kultūros paveldas.*** ***Kultūros raida.*** ***Medijų raštingumas.***

6.	**Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla.**	*Gamta tradicinėje kultūroje ir pasaulėžiūroje.* Gamta tradicinėje kultūroje ir pasaulėžiūroje – SMP – Etno	5 val.	Remdamiesi vaizdine medžiaga ir kitais šaltiniais, apsilankę nacionaliniuose, regioniniuose parkuose, mokiniai tyrinėja Lietuvos tradicinę augaliją ir gyvūniją. Mokiniai nagrinėja augalų ir gyvūnų įvaizdžius liaudies kūryboje, aiškinasi simbolines jų reikšmes, svarbą lietuvių kultūroje ir pasaulėjautoje, išskirdami ypač gerbiamus augalus ir gyvūnus (ąžuolą, elnią ir kit.), jų sąsajas su dievybėmis.	***Aplinkos tvarumas.*** *Aplinkos apsauga. Ekosistemų, biologinės įvairovės apsauga.* ***Kultūros paveldas.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.***
7.		*Kalendoriniai papročiai, tradiciniai verslai ir prekybos būdai.* Kalendoriniai papročiai, tradiciniai verslai ir prekybos būdai – SMP – Etno	6 val.	Apsilankę etnokosmologijos ar kitame muziejuje, remdamiesi įvairiais šaltiniais, mokiniai aiškinasi laiko matavimo žymenis ir simbolius. Gvildena simbolines skaičių reikšmes. Apibūdina tradicines derliaus šventes ir naujus rudens švenčių papročius (Grybų šventę, Baltų vienybės dieną). Aiškinasi šv. Andriejaus dienos, advento, Kūčių ir Kalėdų papročių, tautosakos ir kito folkloro simboliką. Pateikdami pavyzdžių, įvardija Užgavėnių tradicijų panašumus ir skirtumus įvairiuose Lietuvos regionuose. Apibūdina Kaziuko mugės tradicijas, pasidalija savo įspūdžiais. Aiškinasi Joninių (Rasų, Kupolių) papročius, klausosi ir atlieka pasirinktus muzikinio folkloro kūrinius. Pasidalija įspūdžiais apie Žolynų turgų. Apibūdina tradicinius verslus Lietuvoje – bitininkystę, žvejybą, medžioklę ir kt.	***Socialinė ir ekonominė plėtra.*** ***Pilietinės visuomenės savikūra.*** *Antikorupcija.* ***Kultūros paveldas.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Ugdymas karjerai.*** ***Finansinis raštingumas.*** *Žinios apie finansus.*

8.	**Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas.**	*Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras.* Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras – SMP – Etno	3 val.	Mokiniai aiškinasi tarmės, patarmės ir šnektos sampratas. Lankydamiesi įvairiuose etnokultūros, folkloro renginiuose, klausydami įrašų, mokiniai susipažįsta su įvairių Lietuvos regionų dainomis ir kita liaudies kūryba, atlieka pasirinktus pavyzdžius. Žaidžia įvairius ratelius ir žaidimus. Susipažįsta su išleistais liaudies žaidimų rinkiniais. Tyrinėja tradicinius liaudies muzikos instrumentus, bando jais groti.	***Sveikata, sveika gyvensena***. *Asmens savybių ugdymas. Streso įveika.* ***Kultūros paveldas.*** ***Gimtoji kalba.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.*** ***Ugdymas karjerai.***
		Tautodailė. Tautodailė – SMP – Etno	2 val.	Mokiniai apibūdina taikomąją tautodailę (tekstilės, keramikos, juvelyrikos, medžio, metalo, odos, vytelių, šaknų ar šiaudų dirbinius) pagal galimybes pasigamina dirbinių.	***Socialinė ir ekonominė plėtra***. *Žiedinė ekonomika.* ***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Streso įveika.* ***Kultūros paveldas.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.*** ***Ugdymas karjerai.***
Mokytojo nuožiūra priskiriamos valandos pasirinktoms etninės kultūros BP mokymo turinio temoms:			10 val.		
		VISO:	**36 val.**		

5.1.2. Etninės kultūros ugdymo planas 6 klasei

Pamokų skaičius: 1 pamoka per savaitę (per metus – 36 pamokos).

Eil. nr.	Mokymosi turinio sritys	Mokymosi turinio temos	Val.	Mokinių veikla	Tarpdalykinių temų integracija
1.	**Žmogaus, šeimos,**	*Bendruomenių įvairovė, regioninė*	2 val.	Remdamiesi tyrimais ir pavyzdžiais mokiniai aiškinasi, kas yra regioninė ir tautinė savimonė,	***Kultūros paveldas.***

	bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai.	*ir tautinė savimonė.* Bendruomenių įvairovė. Regioninė ir tautinė savimonė – SMP – Etno		išreiškia savo pastebėjimus šiuo klausimu. Pasitelkdami tautosaką ir kitus šaltinius, nagrinėja įvairias tautos kilmės istorijas. Apibūdina Lietuvos tautines bendrijas ir kaimynines tautas.	***Pilietinės visuomenės savikūra.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Gimtoji kalba.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.*** ***Kultūrų įvairovė.*** ***Kultūros raida.*** ***Istorinė savimonė.*** ***Migracija, geopolitinių konfliktų sprendimai.***
2.		*Paprotinė teisė ir elgesys.* Paprotinis elgesys ir vertybės – SMP – Etno	1 val.	Mokiniai diskutuoja apie juoko reikšmę etninėje kultūroje, išskiria juokavimo tradicijų būdingas savybes, tyrinėja liaudies anekdotų įvairovę ir kitus humoristinės tautosakos pavyzdžius. Nagrinėja ir kritiškai vertina tradicinius keiksmus, jų teigiamas ir neigiamas ypatybes.	***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Saugus elgesys. Žalingų įpročių prevencija. Streso įveika.* ***Gimtoji kalba.*** ***Kultūros paveldas.***
3.	**Regioninės tapatybės raiška ir gyvenamoji aplinka.**	*Tautinis ir archeologinis kostiumas.* Tautinis ir archeologinis kostiumas – SMP – Etno	2 val.	Mokiniai nagrinėja skirtingo statuso žmonių tradicinę aprangą, atskirų jos dalių paskirtį ir sąsajas su apeigomis. Susipažįsta su senovės baltų aprangos svarbiausiais bruožais, būdingomis detalėmis.	***Kultūros paveldas.*** ***Kultūros raida.***
4.		*Etnografiniai regionai, šalies kraštovaizdžio ypatybės*.	2 val.	Mokiniai aiškinasi, kokiam etnografiniam regionui priklauso gyvenamoji vietovė ir (ar) iš kokio regiono yra kilę tėvai, seneliai, proseneliai. Diskutuoja apie tarmių tradicijos tęstinumą, pateikia tarmių puoselėjimo kitose šalyse pavyzdžių. Aptaria baltų genčių palikimą kultūriniame kraštovaizdyje –	***Kultūros paveldas.*** ***Kultūros raida.*** ***Istorinė savimonė.*** ***Gimtoji kalba.***

		Etnografiniai regionai, šalies kraštovaizdžio ypatybės – SMP – Etno		piliakalnius ir kitus objektus, nagrinėja jų vaidmenį baltų kultūroje ir dabartinę reikšmę.	
5.		*Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai.* Mityba ir sveikatos tausojimo papročiai – SMP – Etno	2 val.	Mokiniai nurodo lietuviškos virtuvės tradicinius prieskonius, aiškinasi jų naudą sveikatai. Apibūdina Lietuvos tautinių bendrijų nacionalinius patiekalus. Nagrinėja sveikatos ir ligos sampratą tradicinėje kultūroje, ligonio slaugymo ir lankymo papročius. Pasidalija savo žiniomis apie liaudies judriųjų ir sportinių žaidimų naudą sveikatai, juos žaidžia.	***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Asmens savybių ugdymasŽalingų įpročių prevencija. Rūpinimasis savo ir kitų sveikata.* ***Mokymasis visą gyvenimą.*** ***Kultūros paveldas.*** ***Kultūrų įvairovė.*** ***Medijų raštingumas.***
6.	**Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla.**	*Gamta tradicinėje kultūroje ir pasaulėžiūroje.* Gamta tradicinėje kultūroje ir pasaulėžiūroje – SMP – Etno	3 val.	Remdamiesi vaizdine medžiaga ir kitais šaltiniais, apsilankę tradiciniuose ūkiuose, agroturizmo ar kaimo turizmo sodybose, mokiniai susipažįsta su lietuviškomis naminių gyvūnų ir augalų veislėmis. Nagrinėja augalų ir gyvūnų įvaizdžius liaudies kūryboje, aiškinasi simbolines jų reikšmes, svarbą lietuvių kultūroje ir pasaulėjautoje, išskirdami ypač gerbiamus augalus ir gyvūnus (obelį, rūtą, žirgą ir kt.), jų sąsajas su dievybėmis. Pateikdami pavyzdžių, apibūdina simbolinę bičių reikšmę, sąsajas su dievybėmis Austėja ir Bubilu.	***Aplinkos tvarumas.*** *Tausojantis žemės ūkis. Aplinkos apsauga. Ekosistemų, biologinės įvairovės apsauga.* ***Kultūros paveldas.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.***

7.		Kalendoriniai papročiai, tradiciniai verslai ir prekybos būdai. Kalendoriniai papročiai, tradiciniai verslai ir prekybos būdai – SMP – Etno	7 val.	Apsilankę etnokosmologijos ar kitame muziejuje, remdamiesi įvairiais šaltiniais, mokiniai aiškinasi kalendorinių švenčių žymenis, simbolius. Pristato rudens turgų ir mugių tradicijas. Aptaria kalėdinio laikotarpio turgus (saldaturgį, šeškaturgį, žąsų ir kt.). Nusako advento, Kalėdų, vidurziemio šventės papročius. Aptaria pavasario laukimo papročius, palygina šiuolaikines pavasario lygiadienio ir Žemės dienos tradicijas. Aiškinasi Joninių (Rasų, Kupolių) papročius, simbolius, apeigas, klausosi ir atlieka pasirinktus muzikinio folkloro kūrinius. Aptaria tradicinių verslų Lietuvoje papročius, apeigas, simboliką, sąsajas su mitiniais vaizdiniais, atspindžius tautosakoje. Nagrinėja tradicinės prekybos formas, muges Lietuvoje ir atskiruose etnografiniuose regionuose. Aptaria senuosius baltų prekybinius ryšius su kitais kraštais („gintaro kelią“ ir kt.).	***Kultūros paveldas.*** ***Socialinė ir ekonominė plėtra.*** *Žiedinė ekonomika.* ***Pilietinės visuomenės savikūra.*** *Antikorupcija.* ***Aplinkos tvarumas.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Ugdymas karjerai.*** ***Finansinis raštingumas.*** *Žinios apie finansus.*
8.	**Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas.**	*Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras.* Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras – SMP – Etno	5 val.	Mokiniai išskiria sakmių, padavimų ir legendų ypatybes, pateikia žanro pavyzdžių. Lankydamiesi įvairiuose etnokultūros, folkloro renginiuose, klausydami įrašų, mokiniai apibūdina įvairių Lietuvos regionų dainų ir kitos liaudies kūrybos regioninius bruožus, atlieka pasirinktus pavyzdžius. Išsamiau nagrinėja karinių-istorinių dainų žanrą. Aiškinasi ir nusako sutartinių pagrindinius bruožus ir atlikimo įvairovę (dainuojamosios, instrumentinės, šokamosios ir žaidžiamosios), klausosi jų įrašų, atlieka pasirinktus pavyzdžius.	***Pilietinės visuomenės savikūra.*** ***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Asmens savybių ugdymas. Streso įveika.* ***Kultūros paveldas.*** ***Kultūros raida.*** ***Gimtoji kalba.*** ***Ugdymas karjerai.***

				Šoka grupinius šokius, „Polką su ragučiais“, žaidžia įvairius ratelius ir žaidimus. Palygina tradicinius vaikų žaidimus ir šokius su dabartiniais. Pasakoja apie muzikavimo tradicijas Lietuvoje.	
9.		*Tautodailė*. Tautodailė – SMP – Etno	2 val.	Mokiniai aptaria taikomosios tautodailės (tekstilės, keramikos, juvelyrikos, medžio, metalo, odos, vytelių, šaknų ar šiaudų dirbinių) pavyzdžius apsilankydami muziejuose ar parodose, pagal galimybes pasigamina dirbinių.	***Socialinė ir ekonominė plėtra.*** *Žiedinė ekonomika.* ***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Streso įveika.* ***Kultūros paveldas.*** ***Idėjos, asmenybės.*** ***Ugdymas karjerai.***
Mokytojo nuožiūra priskiriamos valandos pasirinktoms etninės kultūros BP mokymo turinio temoms:			10 val.		
		VISO:	**36 val.**		

5.1.3. Etninės kultūros ugdymo planas 7 klasei

Pamokų skaičius: 1 pamoka per savaitę (per metus – 36 pamokos).

Eil. nr.	Mokymosi turinio sritis	Tema, mokymosi turinys	Val.	Mokinių veikla	Tarpdalykinių temų integracija
1.	**Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai.**	***Jaunimo papročiai ir vaidmuo bendruomenėje.*** Jaunimo papročiai ir vaidmuo	3 val.	Mokiniai nagrinėja paauglystės ir jaunystės sampratą tradicinėje kultūroje, diskutuoja apie požiūrį į draugystę ir meilę. Tyrinėja tradicinių jaunimo ir meilės dainų ypatybes, mokosi dainuoti pasirinktas dainas. Susipažįsta su jaunimo šokių vakarėlių tradicijomis, palygina jas su dabartinėmis.	***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Asmens savybių ugdymas. Streso įveika.* ***Kultūros paveldas.*** ***Gimtoji kalba.*** ***Kultūros raida.***

		bendruomenėje – SMP – Etno		Aiškinasi tradicinių šokių etiką (pakvietimą šokiui, padėką po jo ir kt.), juos šoka ir žaidžia.	***Medijų raštingumas.***
2.		***Paprotinis elgesys ir vertybės.*** Paprotinis elgesys ir vertybės – SMP – Etno	1 val.	Mokiniai tyrinėja svetingumo ir vaišių papročius seniau ir dabar, aptaria tradicinių vaišių dainų paskirtį. Diskutuoja apie savo ir kitų tautų paprotinio elgesio ir tradicinio etiketo ypatybes, mandagumo raišką.	***Pilietinės visuomenės savikūra.*** ***Kultūros raida.*** ***Kultūros paveldas.*** ***Kultūrų įvairovė.*** ***Medijų raštingumas.***
3.		***Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai.*** Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai – SMP – Etno	2 val.	Mokiniai nagrinėja kalendorinių švenčių ir skirtingų sezonų tradicinį valgiaraštį, aptaria jį sveikos gyvensenos požiūriu. Pasinaudodami vaizdine medžiaga, leidiniais ir kitais šaltiniais, nagrinėja lietuviškų tradicinių sporto žaidimų įvairovę, išbando įvairius žaidimus.	***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Asmens savybių ugdymas. Streso įveika. Rūpinimasis savo ir kitų sveikata.* ***Kultūros paveldas.*** ***Medijų raštingumas.***
4.	**Regioninės tapatybės raiška ir gyvenamoji aplinka.**	***Tautinis kostiumas.*** Tautinis kostiumas – SMP – Etno	1 val.	Remdamiesi įvairiais šaltiniais, mokiniai aptaria lietuviško tautinio kostiumo kilmę ir raidą, aiškinasi jo reikšmę nacionalinio atgimimo laikotarpiu, tarpukario Lietuvoje ir dabar.	***Kultūros paveldas.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Kultūros raida.*** ***Istorinė savimonė.*** *Pasipriešinimo istorija.*
5.		***Tradicinė architektūra ir papročiai.*** Tradicinė architektūra ir	2 val.	Mokiniai renka medžiagą apie Lietuvos tradicinių kaimų ir vienkiemių įvairovę, palygina su kitų šalių tradicinės kaimo architektūros pavyzdžiais. Diskutuoja dėl tradicinės architektūros tęstinumo šiandienos architektūriniame kraštovaizdyje svarbos.	***Socialinė ir ekonominė plėtra.*** *Žiedinė ekonomika.* ***Aplinkos tvarumas.*** *Tvarūs miestai ir gyvenvietės.* ***Kultūros paveldas.*** ***Kultūros raida.***

		papročiai – SMP – Etno			***Kultūrų įvairovė.*** ***Medijų raštingumas.***
6.	**Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla.**	***Liaudies astronomija ir jos simbolika.*** Liaudies astronomija ir jos simbolika – SMP – Etno	2 val.	Mokiniai aiškinasi pasaulio modelio sampratą, jos sąsajas su kosmologija. Tyrinėja liaudiškus būdus pasaulio kryptims nustatyti, senuosius dangaus šviesulių stebėjimo įrenginius.	***Aplinkos tvarumas.*** *Aplinkos apsauga.* ***Kultūros paveldas.*** ***Medijų raštingumas.***
7.		***Kalendoriniai papročiai ir tradiciniai darbai.*** Kalendoriniai papročiai ir tradiciniai darbai – SMP – Etno	9 val.	Mokiniai nusako jaunimo vaidmenį rudens talkų papročiuose. Apibūdina savitas Vakarų Lietuvos linamynio tradicijas. Nagrinėja miško kirtimo, plunksnų plėšymo ir kitas žiemos talkas. Aptaria persirengėlių papročius kalėdiniu ir Užgavėnių laikotarpiu, dalyvauja persirengėlių vaidinimuose. Tyrinėja Pelenų dienos, Pusiaugavėnio papročius. Aptaria Velykų lalavimo reiškinį pavasariniu laikotarpiu. Diskutuoja apie tradicines ir naujas su meile, draugyste susijusias šventes (Mildos, Valentino). Palygina bendruomeninius rytagonių papročius, susipažįsta su jaunimo rateliais, atlieka pasirinktus kūrinius. Tyrinėja Rasos (Joninių, Kupolių) šventės kilmę, raidą. Apibūdina lietuviškų kalendorinių švenčių savitumą, jų reikšmę Lietuvos visuomenėje. Analizuoja *lino kančios* simboliką, jos elementus taiko savo kūryboje.	***Socialinė ir ekonominė plėtra.*** *Žiedinė ekonomika.* ***Aplinkos tvarumas.*** *Klimato kaitos prevencija. Tausojantis žemės ūkis.* ***Kultūros paveldas.*** ***Kultūros raida.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Istorinė savimonė.***

8.	**Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas.**	***Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras*.** Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras – SMP – Etno	3 val.	Mokiniai apibūdina mitus ir mitologines dainas. Nusako baladžių ypatybes. Klausosi, nagrinėja partizanų ir tremtinių dainas, jas atlieka. Aiškinasi poros pasirinkimo ir kitų jaunimo žaidimų tradiciją, atlieka pasirinktus šokius. Atpažįsta tradicinių šokių atspindžius šiuolaikiniuose jaunimo šokiuose.	***Pilietinės visuomenės savikūra.*** ***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Streso įveika. Asmens savybių ugdymas.* ***Kultūros paveldas.*** ***Istorinė savimonė.*** *Šalies nacionalinis saugumas. Pasipriešinimo istorija.* ***Gimtoji kalba.*** ***Kultūros raida.*** ***Medijų raštingumas.***
9.		***Tautodailė.*** Tautodailė – SMP – Etno	2 val.	Mokiniai apibūdina vaizduojamąją tautodailę (skulptūros darbus, karpinius), lankydamiesi muziejuose ar parodose susipažįsta su jos įvairove.	***Kultūros paveldas.*** ***Idėjos, asmenybės.*** ***Ugdymas karjerai.***
10.		***Liaudies kūrybos kaupimas ir kaita.*** Liaudies kūrybos kaupimas ir kaita – SMP – Etno	1 val.	Mokiniai aptaria tautosakos užrašymo istoriją. Palygina autentišką ir stilizuotą liaudies kūrybą.	***Kultūros paveldas.*** ***Kultūros raida.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Ugdymas karjerai.*** ***Gimtoji kalba.*** ***Idėjos, asmenybės.***
Mokytojo nuožiūra priskiriamos valandos pasirinktoms etninės kultūros BP mokymo turinio temoms:			10 val.		
		VISO:	**36 val.**		

5.1.4. Etninės kultūros ugdymo planas 8 klasei

Pamokų skaičius: 1 pamoka per savaitę (per metus – 36 pamokos).

Eil. nr.	Mokymosi turinio sritis	Tema, mokymosi turinys	Val.	Mokinių veikla	Tarpdalykinių temų integracija
1.	**Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai.**	***Jaunimo papročiai ir vaidmuo bendruomenėje*.** Jaunimo papročiai ir vaidmuo bendruomenėje – SMP – Etno	3 val.	Mokiniai apibūdina jaunimo brandos apeigas (iniciacijas) ir papročius, jų įvairovę ir kaitą. Tyrinėja romansų ypatybes, mokosi dainuoti pasirinktus. Apžvelgia porinių tradicinių šokių ir žaidimų įvairovę, juos šoka ir žaidžia. Analizuoja jaunimo vaidmenį tęsiant tradicijas tremtyje, siekiant atkurti Lietuvos nepriklausomybę XX a. etnokultūriniame sąjūdyje (žygeivių, romuviečių, kraštotyros ir folkloro judėjimuose). Palygina įvairių šalių jaunimo papročius.	***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Asmens savybių ugdymas. Saugus elgesys. Streso įveika.* ***Kultūros paveldas.*** ***Kultūros raida.*** ***Istorinė savimonė.*** *Šalies nacionalinis saugumas. Pasipriešinimo istorija.* ***Gimtoji kalba.*** ***Kultūrų įvairovė.*** ***Medijų raštingumas.***
2.		***Paprotinis elgesys ir vertybės*.** Paprotinis elgesys ir vertybės – SMP – Etno	1 val.	Remdamiesi tautosaka ir kitais etnokultūriniais šaltiniais, pateikdami pavyzdžių, mokiniai pagrindžia pagarbaus bendravimo tradiciją su kitos lyties, tautybės, tikėjimo, socialinės padėties žmonėmis.	***Pilietinės visuomenės savikūra.*** ***Kultūros paveldas.*** ***Gimtoji kalba.*** ***Kultūrų įvairovė.*** ***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Rūpinimasis savo ir kitų sveikata.* ***Žmogaus teisės, lygios galimybės.*** ***Medijų raštingumas.***
3.		***Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai.***	2 val.	Mokiniai, pasidalindami sukaupta informacija ir savo patirtimi, apibūdina ir palygina mitybos tradicijas seniau ir dabar. Vertina kitų šalių kulinarinio paveldo ypatybes, svarsto jo paplitimą Lietuvoje. Analizuoja etnosporto plėtrą ir sklaidą	***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Asmens savybių ugdymas. Streso įveika.* ***Kultūros paveldas.*** ***Kultūros raida.***

		Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai – SMP – Etno		Lietuvoje, pateikia kitų šalių tradicinių sporto žaidimų pavyzdžių, išbando įvairius žaidimus.	***Kultūrų įvairovė.*** ***Medijų raštingumas.***
4.	**Regioninės tapatybės raiška ir gyvenamoji aplinka.**	***Tautinis kostiumas*.** Tautinis kostiumas – SMP – Etno	2 val.	Mokiniai, naudodamiesi vaizdine medžiaga ir kitais šaltiniais, palygina autentiškus tradicinius kostiumus ir jų stilizacijas tarpukariu ir vėlesniais laikotarpiais. Apibūdina ir vertina kitų Europos tautų nacionalinius kostiumus, jų nešiosenos tradicijas.	***Kultūros paveldas.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Kultūrų įvairovė.***
5.		***Tradicinė architektūra ir papročiai*.** Tradicinė architektūra ir papročiai – SMP – Etno	2 val.	Mokiniai susipažįsta su namų statybos, įkurtuvių papročiais ir apeigomis, aiškinasi įvairių statinių ar jų dalių paskirtį, simbolines reikšmes. Nagrinėja dainuojamąją ir smulkiąją tautosaką apie namus, juose esančius daiktus, sodybos aplinką.	***Kultūros paveldas.*** ***Gimtoji kalba.*** ***Medijų raštingumas.***
6.	**Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla.**	***Liaudies astronomija ir jos simbolika.*** Liaudies astronomija ir jos simbolika – SMP – Etno	1 val.	Mokiniai aiškinasi astronominių reiškinių, dangaus šviesulių suvokimą, mitus ir simboliką tradicinėje kultūroje, įvaizdžius tautosakoje, ornamentikoje, tradiciniuose dirbiniuose.	***Kultūros paveldas.*** ***Idėjos, asmenybės.*** ***Medijų raštingumas.***
7.		***Kalendoriniai papročiai ir tradiciniai darbai*.**	9 val.	Remdamiesi šaltiniais mokiniai nagrinėja kalendorinių ir darbo papročių ryšį su gamtos astronominiais reiškiniais. Analizuodami Vėlinių ir Helovyno kilmę, prasmes ir raišką, nurodo jų	***Socialinė ir ekonominė plėtra.*** ***Aplinkos tvarumas.*** *Aplinkos apsauga. Tausojantis žemės ūkis.*

		Kalendoriniai papročiai ir tradiciniai darbai – SMP – Etno		panašumus ir skirtumus. Aptaria kalėdinio ir Užgavėnių laikotarpių persirengėlių kaukių įvairovę ir prasmę, jas gaminasi, dalyvauja persirengėlių vaidinimuose. Tyrinėja tarpušvenčio, mėsiedo, gavėnios papročius. Aptaria Velykų supimosi tradicijas pavasariniu laikotarpiu. Palygina bendruomeninius Sekminių sambarių papročius, susipažįsta su paruginėmis giesmėmis, rateliais, atlieka pasirinktus kūrinius. Aptaria latvių Lyguo ir Janių šventes. Aiškinasi svarbiausius tradicinės žemdirbystės ir gyvulininkystės ypatumus Lietuvoje.	***Kultūros paveldas.*** ***Gimtoji kalba.*** ***Kultūrų įvairovė.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Ugdymas karjerai.***
8.	**Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas.**	***Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras.*** Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras – SMP – Etno	4 val.	Mokiniai analizuoja pasakojamosios ir retorinės tautosakos įvairovę. Aptaria tradicinius porinius ir kadrilinius šokius, jų muziką, atlieka pasirinktus šokius. Gilinasi į tradicinių šokių klubų veiklą Lietuvoje ir kitose šalyse. Aptaria tradicines muzikos kapelas, jų šokių repertuarą.	***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Asmens savybių ugdymas. Streso įveika.* ***Kultūros paveldas.*** ***Gimtoji kalba.*** ***Kultūrų įvairovė.*** ***Medijų raštingumas.***
9.		***Tautodailė.*** Tautodailė – SMP – Etno	1 val.	Mokiniai apibūdina vaizduojamąją tautodailę (tapybos ir grafikos darbus), lankydamiesi muziejuose ar parodose susipažįsta su jos įvairove.	***Kultūros paveldas.*** ***Idėjos, asmenybės.*** ***Ugdymas karjerai.*** ***Medijų raštingumas.***
10.		***Liaudies kūrybos kaupimas ir kaita.***	1 val.	Mokiniai aptaria sukauptus folkloro ir tarmių archyvus, tautodailės fondus. Apibrėžia World music, post-folkloro, pseudo-folkloro (kičo) sampratas.	***Medijų raštingumas.*** ***Ugdymas karjerai.*** ***Gimtoji kalba.*** ***Idėjos, asmenybės.***

		Liaudies kūrybos kaupimas ir kaita – SMP – Etno			***Kultūros raida.***
Mokytojo nuožiūra priskiriamos valandos pasirinktoms etninės kultūros BP mokymo turinio temoms:			10 val.		
		VISO:	**36 val.**		

5.1.5. Etninės kultūros ugdymo planas 9 (I gimnazijos) klasei

Pamokų skaičius: 1 pamoka per savaitę (per metus – 36 pamokos).

Eil. nr.	Mokymosi turinio sritis	Tema, mokymosi turinys	Val.	Mokinių veikla	Tarpdalykinių temų integracija
1.	**Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai.**	***Tradicijos „savo“ ir „kito“ kontekste.*** Tradicijos „savo“ ir „kito“ kontekste – SMP – Etno	2 val.	Remdamiesi tyrinėtojų darbais, mokiniai nagrinėja „savo“ ir „kito“ sampratą šeimos ir bendruomeniniuose papročiuose bei apeigose. Palygina savo tautos ir kitų tautų tradicines šeimos apeigas – vestuves, laidotuves, krikštynų papročius.	***Pilietinės visuomenės savikūra.*** ***Kultūros paveldas.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Žmogaus teisės, lygios galimybės.*** ***Kultūrų įvairovė.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.***
2.		***Paprotinė teisė ir elgesys.*** Paprotinė teisė ir elgesys – SMP – Etno	2 val.	Remdamiesi etninės kultūros ir istorijos šaltiniais, mokiniai nagrinėja šeimos ir bendruomenės paprotinį elgesį, paprotinės teisės atspindžius kuriant teisėkūros pradmenis Lietuvoje, skirtingų laikotarpių nuosavybės ir teisėtumo sampratą.	***Pilietinės visuomenės savikūra.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Istorinė savimonė.*** ***Kultūros paveldas.*** ***Kultūros raida.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.***

3.		***Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai.*** Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai – SMP – Etno	3 val.	Mokiniai nagrinėja mitybos papročių kaitą Lietuvoje ir kulinarinio paveldo reikšmę šiuolaikiniame gyvenime. Palygina sveikatos tausojimo ir higienos laikymosi papročius Lietuvoje ir kitose šalyse, gydomųjų maisto produktų panaudojimą tradicinėje virtuvėje ir liaudies medicinoje. Remdamiesi etnokultūros šaltiniais, apibūdina liaudies medicinos ir veterinarijos ypatybes. Diskutuoja apie lietuvių ir kitų tautų tradicinių sporto žaidimų šiandieninę būklę ir svarbą, žaidžia pasirinktus žaidimus.	***Kultūros paveldas.*** ***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Rūpinimasis savo ir kitų sveikata. Asmens savybių ugdymas. Streso įveika.* ***Aplinkos tvarumas.*** *Klimato kaitos prevencija.* ***Medijų raštingumas.*** ***Kultūros raida.*** ***Ugdymas karjerai.*** ***Kultūrų įvairovė.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.***
4.	**Regioninės tapatybės raiška ir gyvenamoji aplinka.**	***Tarmių įvairovė.*** Tarmių įvairovė – SMP – Etno	2 val.	Mokiniai pristato tarmių, patarmių ir šnektų įvairovę Lietuvoje, apibūdina jų gyvąją tradiciją.	***Kultūros paveldas.*** ***Gimtoji kalba.*** ***Medijų raštingumas.***
5.		***Etnografiniai regionai, kraštovaizdžio ir architektūros ypatybės.*** Etnografiniai regionai, kraštovaizdžio ir architektūros ypatybės – SMP – Etno	2 val.	Naudodamiesi tyrėjų darbais, mokiniai analizuoja etnografinių regionų raidą ir ją lėmusius veiksnius. Nagrinėja regioninius tradicinės architektūros skirtumus, apibūdina įvairių tipų tradicinius kaimus (gatvinius, kupetinius, padrikuosius, vienkiemius). Išskiria dvarus, kitus kultūrinio kraštovaizdžio objektus, aptaria jų kaitą per pastarąjį šimtmetį. Diskutuoja apie tradicinės architektūros puoselėjimą Lietuvoje ir kitose šalyse.	***Aplinkos tvarumas.*** *Atsakingas vartojimas. Tvarūs miestai ir gyvenvietės.* ***Kultūros paveldas.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Kultūros raida.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.***
6.	**Pasaulėjauta, žmogaus ryšys**	***Kalendoriniai papročiai ir***	7 val.	Mokiniai tyrinėja kalendorinių švenčių sąsajas su tradiciniais ūkio darbais ir religija. Aiškinasi derliaus švenčių ryšį su protėvių kultu. Išskiria	***Socialinė ir ekonominė plėtra.*** ***Pilietinės visuomenės savikūra.***

	su gamta ir ūkinė veikla.	***tradicinė ūkinė veikla*.** Kalendoriniai papročiai ir tradicinė ūkinė veikla – SMP – Etno		lietuviškų advento, Kūčių ir Kalėdų papročių savitumą kitų tautų kontekste. Apibūdina baltų ir krikščioniškų tradicijų persipynimą lietuviškose velykinio laikotarpio apeigose. Analizuoja Rasos (Joninių, Kupolių) šventės tradicijas. Remdamiesi šaltiniais, nagrinėja Žolinių šventės kilmę, papročius, tradicijas. Aptaria tradicinių darbų, amatų ir verslų reikšmę Lietuvos ūkiui, jų raidą, analizuoja kaitos priežastis. Aptaria tradicinius darbus ir amatus Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo sąvade ir UNESCO Reprezentatyvaus žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąraše.	***Aplinkos tvarumas.*** *Aplinkos apsauga. Tausojantis žemės ūkis.* ***Kultūros paveldas.*** ***Kultūros raida.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Ugdymas karjerai.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.***
7.	**Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas.**	***Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras.*** Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras – SMP – Etno	5 val.	Mokiniai analizuoja raudų ypatybes, paskirtį ir simbolizmą. Aptaria giesmių įvairovę, giedojimo tradicijos kaitą. Nagrinėja šeimos dainų žanrą, klausosi ir atlieka pasirinktus muzikinio folkloro kūrinius.	***Pilietinės visuomenės savikūra.*** *Ekstremalios situacijos.* ***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Streso įveika.* ***Kultūros paveldas.*** ***Gimtoji kalba.*** ***Medijų raštingumas.***
8.		***Tautodailė*.** Tautodailė – SMP – Etno	3 val.	Aplankydami parodas ir remdamiesi kitais šaltiniais, mokiniai gilinasi į šiuolaikinę tautodailę, pagal galimybes kuria tautodailės dirbinius.	***Socialinė ir ekonominė plėtra.*** *Žiedinė ekonomika.* ***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Streso įveika.* ***Kultūros paveldas.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Idėjos, asmenybės.***

					Mokymasis visą gyvenimą.
Mokytojo nuožiūra priskiriamos valandos pasirinktoms etninės kultūros BP mokymo turinio temoms:			10 val.		
		VISO:	**36 val.**		

5.1.6. Etninės kultūros ugdymo planas 10 (II gimnazijos) klasei

Pamokų skaičius: 1 pamoka per savaitę (per metus – 36 pamokos).

Eil. nr.	Mokymosi turinio sritis	Tema, mokymosi turinys	Val.	Mokinių veikla	Tarpdalykinių temų integracija
1.	**Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai.**	***Tradicijos „savo“ ir „kito“ kontekste.*** Tradicijos „savo“ ir „kito“ kontekste – SMP – Etno	2 val.	Mokiniai tyrinėja tautiečių bendruomenes ir jų tradicijas kitose šalyse. Diskutuoja apie baltų kilmę, lietuvių tautos kultūrinius ryšius su kitomis tautomis, pateikia pavyzdžių.	***Kultūrų įvairovė.*** ***Kultūros paveldas.*** ***Kultūros raida.*** ***Istorinė savimonė.*** ***Migracija, geopolitinių konfliktų sprendimai.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.***
2.		***Paprotinė teisė ir elgesys.*** Paprotinė teisė ir elgesys – SMP – Etno	1 val.	Remdamiesi etnokultūrinėmis žiniomis, mokiniai diskutuoja apie vyrų ir moterų teises, skirtingų lyčių bendravimo ypatybes. Apibūdina, vertina savo ir kitų tautų paprotinio elgesio normas, palygina su šiuolaikiniu gyvenimu.	***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Saugus elgesys.* ***Žmogaus teisės, lygios galimybės.*** ***Kultūros paveldas.*** ***Kultūros raida.***

					Kultūrų įvairovė. ***Migracija, geopolitinių konfliktų sprendimai.*** ***Medijų raštingumas.***
3.	**Regioninės tapatybės raiška ir gyvenamoji aplinka**.	***Tautinis kostiumas.*** Tautinis kostiumas – SMP – Etno	3 val.	Remdamiesi tyrinėtojų darbais, mokiniai nagrinėja tautinio kostiumo susiformavimo aplinkybes, madų įtaką jo raidai. Įvardija regioninius ir skirtingos socialinės padėties žmonių tautinio kostiumo skirtumus. Palygina lietuvišką tautinį kostiumą su Lietuvos tautinių bendrijų ir kaimyninių tautų nacionaliniais kostiumais. Diskutuoja apie tautinio kostiumo reikšmę šiuolaikinio žmogaus gyvenime Lietuvoje bei kitose šalyse.	***Kultūros paveldas.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Kultūros raida.*** ***Kultūrų įvairovė.*** ***Migracija, geopolitinių konfliktų sprendimai.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.***
4.	**Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla.**	***Pasaulėžiūra, mitologija ir religija.*** Pasaulėžiūra, mitologija ir religija – SMP – Etno	3 val.	Mokiniai analizuoja baltų tikėjimo ir mitinio pasaulėvaizdžio atspindžius kalendorinėse, darbo ir šeimos apeigose, papročiuose, tautosakoje, tautodailėje, tradiciniuose dirbiniuose, architektūroje, antkapiniuose krikštuose ir kt. Palygina senovės baltų ir senovės graikų, romėnų, kitų tautų mitologiją, religiją. Samprotauja apie baltų pasaulėžiūros ir krikščionybės dermę Lietuvos etninėje kultūroje paskutiniais šimtmečiais.	***Kultūros paveldas.*** ***Kultūrų įvairovė.*** ***Gimtoji kalba.*** ***Žmogaus teisės, lygios galimybės.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.***
5.		***Kalendoriniai papročiai ir tradicinė ūkinė veikla.*** Kalendoriniai papročiai ir tradicinė ūkinė	6 val.	Mokiniai nagrinėja mirusiųjų minėjimo ir kapų lankymo papročius Lietuvoje, palygina su įvairių tautinių bendrijų, kaimyninių ir tolimesnių tautų tradicijomis. Susipažįsta su įvairių religinių konfesijų kalėdinėmis tradicijomis. Palygina skirtingų religinių konfesijų velykinius papročius. Rasos (Joninių, Kupolių) šventės tradicijas	***Pilietinės visuomenės savikūra.*** ***Aplinkos tvarumas.*** *Aplinkos apsauga. Tausojantis žemės ūkis.* ***Kultūros paveldas.*** ***Kultūrų įvairovė.*** ***Socialinė ir ekonominė plėtra.***

		veikla – SMP – Etno		sugretina su kitų šalių vidurvasario šventės tradicijomis. Žolinių šventės tradicijas palygina su kaimyninių ir kitų šalių tradicijomis. Apibūdina ūkinėje veikloje naudotus tradicinius technikos ir mechaninius įrengimus, susisiekimo priemones. Palygina tradicinių dirbinių realizavimo būdus praeityje ir dabar. Aptaria tautinio paveldo produktų ir tradicinių amatų meistrų sertifikavimą, analizuoja kitų šalių pavyzdžius.	***Kultūros raida.*** ***Finansinis raštingumas.*** *Žinios apie finansus.* ***Ugdymas karjerai.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.***
6.	**Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas.**	***Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras.*** Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras – SMP – Etno	5 val.	Mokiniai tyrinėja sakytinio, muzikinio, šokamojo ir žaidybinio folkloro kūrybos formas, žanrų įvairovę, jų ypatumus ir kaitą, pasirinktus kūrinius atlieka, įtraukia į savo kūrybą.	***Kultūros paveldas.*** ***Gimtoji kalba.*** ***Kultūros raida.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.***
7.		***Tautodailė.*** Tautodailė – SMP – Etno	4 val.	Aplankydami parodas ir remdamiesi kitais šaltiniais, mokiniai gilinasi į šiuolaikinę tautodailę, pagal galimybes kuria tautodailės dirbinius.	***Socialinė ir ekonominė plėtra.*** *Žiedinė ekonomika.* ***Sveikata, sveika gyvensena.*** *Streso įveika.* ***Kultūros paveldas.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Idėjos, asmenybės.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.***
		Teatras tradicinėje kultūroje.	1 val.	Mokiniai nusako klojimo teatro ir Lietuvių folkloro teatro reikšmę, apibūdina jų veiklos ypatybes.	***Kultūros paveldas.*** ***Istorinė savimonė.*** ***Medijų raštingumas.***

		Teatras tradicinėje kultūroje – SMP – Etno			
8.		***Liaudies kūrybos inovacijos.*** Liaudies kūrybos inovacijos – SMP – Etno	1 val.	Mokiniai nagrinėja liaudies kūrybos elementus mėgėjų ir profesionalų darbuose – aranžuotėse, stilizacijose, autoriniuose kūriniuose.	***Gimtoji kalba.*** ***Kultūros raida.*** ***Kultūros paveldas.*** ***Idėjos, asmenybės.*** ***Ugdymas karjerai.*** ***Medijų raštingumas.*** ***Mokymasis visą gyvenimą.***
Mokytojo nuožiūra priskiriamos valandos pasirinktoms etninės kultūros BP mokymo turinio temoms:			10 val.		
		VISO:	**36 val.**		

5.2.1. Pamokos „Taikomoji tautodailė” planas (6 klasei)

Bendra informacija

Dalykas	Etninė kultūra
Klasė	6 kl.
Pamokų skaičius	Viena: naujos temos medžiagos analizė, pasiruošimas taikomosios tautodailės dirbinio (vytinės juostos) gamybai.
Etninės kultūros BP mokymosi turinio tema	**Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas. *Tautodailė.*** Mokiniai apibūdina taikomąją tautodailę (tekstilės, keramikos, juvelyrikos, medžio, metalo, odos, vytelių, šaknų ar šiaudų dirbinius), aptaria jos pavyzdžius apsilankydami muziejuose ar parodose, pagal galimybes pasigamina dirbinių.
Užduotys mokiniams	Individuali užduotis: susipažinti su tradiciniais amatais; Grupinė užduotis dirbant grupelėse išnagrinėti taikomosios tautodailės pavyzdžius, pristatyti pasirinktą; Individuali užduotis: savarankiškai nusipiešti vytinės juostelės raštą. Namų darbų užduotis: grupėje parengti pasirinkto amato išsamesnį pristatymą.
Dalyko pasiekimų sritys ir pasiekimai	*Nagrinėja etninės kultūros reiškinius ir objektus skirtinguose kontekstuose (A1:* Apibūdina [...] taikomąją tautodailę. (A1.3.3). *Atlieka ir interpretuoja įvairių žanrų liaudies kūrybą, kuria tradicijų pagrindu (B1):* Išmėgindamas įvairias technikas pasigamina tautodailės ir tradicinių amatų dirbinių [...], atitinkančių aptartus kriterijus (B1.2.3).
Ugdomos kompetencijos	Pažinimo kompetencija: • Formuluoja dalyko sąvoką *taikomoji tautodailė* ir pateikia jos pavyzdžių. Skaitmeninė kompetencija: • Stebi vaizdo įrašus, kompiuteriu kuria audimo raštus. Kūrybiškumo kompetencija: • Kuria amato pristatymą, audimo raštą. Kultūrinė kompetencija: • Analizuota taikomosios tautodailės pavyzdžius. Komunikavimo kompetencija: • Bendradarbiauja grupėse.
Tarpdalykinės temos	**Kultūros paveldas**. (Nagrinėja taikomosios tautodailės sritį.) **Socialinė ir ekonominė plėtra.** *Žiedinė ekonomika,* (Svarsto senų vilnonių siūlų panaudojimo galimybę). **Sveikata, sveika gyvensena.** *Streso įveika,* (Mokiniai kuria vytinių juostų raštus, o kūryba gerina savijautą ir savivertę). **Ugdymas karjerai.** (Mokosi kurti audimo raštus.) **Idėjos, asmenybės.** (Rengdami amato pristatymą, mokiniai išsiaiškins ir žymiausius pasirinkto amato amatininkus.)

	Mokymasis visą gyvenimą. (Mokiniai mokosi kurti audimo raštus.)
Ryšiai su kitų dalykų temomis	**TECHNOLOGIJOS. 5-6** kl. **Konstrukcinės medžiagos.** Nagrinėjami lietuvių liaudies tradiciniai ir šiuolaikiniai gaminiai, apibūdinamos ir palyginamos jų savybės: paskirtis, forma, medžiaga, spalva, dizaino kaita. *(Galima integracija, jei technologijų mokytojas pasirinktų aptarti bet kuriuos taikomosios tautodailės gaminių pavyzdžius. Šias žinias mokiniai galėtų panaudoti rengdami etninės kultūros namų darbą.)* **ETIKA 6 kl**. ***Aš ir ekologija. Kaip galiu prisidėti prie planetos puoselėjimo savo individualiais veiksmais?*** Ar gali tokios didžiulės planetos likimas priklausyti nuo mano veiklos palyginti kuklių rezultatų? (*Tikslinga būtų aptarti natūralių ir sintetinių audinių skirtumus, kaip mokiniai prisideda prie planetos likimo naudodami vilnonius siūlus, arba net iš seno vilnonio megztinio išardytus siūlus, kuo skiriasi medinių ir plastikinių burtų naudojimas, pvz., koks skirtumas būtų netyčia gamtoje pametus medinę ir pametus plastikinę burtą.*)
Pagrindinė mokymo(si) strategija ir metodai	Mokymosi bendradarbiaujant strategija. Metodai: turinio analizės, išvadų formulavimo, diskusijos. Refleksijos metodas: į(si)vertinimo lentelės pildymas.
Mokinių palaikymo būdai: kaip mokytojas turėtų padėti įvairių poreikių turintiems mokiniams mokytis?	Tikslingas veiklų paskirstymas ir moderavimas, palaikymo atmosferos kūrimas.
Pritaikymas specialiųjų poreikių turintiems mokiniams	Tikslingas suskirstymas grupėmis, kad būtų galima taikyti pagalbos vienas kitam metodą, kai klasės draugas(ai) padeda įsitraukti ir kartu atlikti užduotis. Esant ypatingiems specialiesiems poreikiams, mokytojas suformuluoja individualias užduotis, atsižvelgdamas į mokinio galias.
Į(si)vertinimo būdas(i) / forma: kokie idiografiniai / ir formuojamieji ir (ar) apibendrinamieji ir (ar) diagnostiniai būdai numatomi taikyti vykdant veiklą?	Apibendrinimo, įsivertinimo (formuojamasis vertinimas), priedas *Į(si)vertinimo užduotis*.

Parengiamasis etapas

Klasės / mokinių mokymosi analizė: ką mokiniai turi žinoti / gebėti / mokėti?	Mokiniai žino, kaip naudoti technologijas informacijos peržiūrai ir apdorojimui, yra susipažinę su Word programa; geba dirbti savarankiškai ir organizuoti darbą grupėse.
Mokymosi aplinka: kaip tinkamai paruošti mokymosi aplinką?	Būtini aplinkos aspektai ir mokymosi priemonės: • Įprasta mokymosi erdvė (klasė), su kokybiškai veikiančiomis techninėmis priemonėmis – nešiojamais kompiuteriais kiekvienam mokiniui, turinčiais

	Word programą, interneto prieigą ir individualias garso ausines, išmanioji lenta, garso kolonėlės. • Kiekviename kompiuteryje išsaugotas dokumentas su vytinių juostų schemos kūrimo šablonu; • Vaizdo medžiaga apie tradicinius amatus; • Juostų vijimui reikalingi įvairios spalvos vilnoniai siūlai, tinkantys vytinių juostų audimui, taip pat įrankių juostų audimui (burtų) komplektas.

Mokymosi veiklų turinys

Veiklos	Laikas	Ištekliai	Mokymosi eiga		Į(si)vertinimas, palaikymas
Pobūdis / tipas	Min.	Priemonės / technologijos	Mokytojo veikla	Mokinių veikla	Formos / būdai
Mokytojo pasiūlytos svetainės medžiagos peržiūra	10	Nešiojami kompiuteriai, prijungtos ausinės kiekvienam, suaktyvinta puslapio nuoroda.	Trumpai pristato pamokos temą, apibūdindamas, kas yra *taikomoji tautodailė*, pasiūlo kiekvienam mokiniui savarankiškai peržiūrėti po 5 pasirinktus amatų pristatymus svetainėje „Amatų kelias“ (1 priedas).	Stebi savarankiškai pasirinktą vaizdo medžiagą.	Dėmesio koncentracijos palaikymas.
Darbas grupėse	7		Organizuoja pasiskirstymą į grupes, paprašo grupėje aptarti matytus amatų pristatymus, išsirinkti vieną, apie kurį grupė ruoš išsamesnį pristatymą, sutarti pristatymo būdą, pasiskirstyti darbais, bei sugalvoti, kaip be žodžių pristatys šį amatą klasei po aptarimo (telpant į 0,5 min.). Stebi grupių darbą.	Buriasi į grupes po 4–5, aptaria matytus amatus, iš jų išsirenka vieną, susitaria dėl pristatymo formos, pasiskirsto darbus, nutaria, kaip be žodžių pristatys pasirinktą amatą klasei pasibaigus darbo grupėje laikui.	Mokytojo pagyrimai, palaikymas grupėms ir individualiai, stebint ir vertinant susitelkimą darbui, komandos darbą, kūrybiškumą atliekant užduotis, priemonių naudojimo tikslingumą.
Grupių atliktų užduočių pristatymas	5		Koordinuoja procesą, stebi mokinius veiklos metu.	Grupė pasirinktu būdu vizualiai vaizduoja pasirinktą amatą, klasė bando spėti.	Mokytojo teikiamas grįžtamasis ryšys po pateikto pristatymo; argumentuotas pristatymų vertinimas („labai gerai, nes...“; „gerai, nes....“; „būtų šaunu, jei...“

Namų darbų grupinio darbo aptarimas	1	Asmeniniai mokinių užrašai etninės kultūros dalykui.	Informuoja, kad grupiniam namų darbui – parengti pasirinkto amato pristatymą, skiriamos dvi savaitės Paaiškina, kad grupėje mokiniai savarankiškai susitaria, kaip atliks ir pristatys užduotį.	Pasižymi užduotį užrašuose.	Pamokos atmosferos sukūrimas; bendruomeninio palaikymo skatinimas.
Medžiagos apie audimą pristatymas	14	Kompiuteris; aktyvi internetinė nuoroda, audimo rašto lentelės mokytojo ir mokinių kompiuteriuose.	Mokytojas rodo juostos audimo veiksmą ir mokinių paklausia, koks tai amatas. Atsakius, išmanioje lentoje atidaro šio amato pristatymą (2 priedas), trumpai jį apibūdina. Aptariama, kam buvo naudojamos juostos. Informuoja, kad kitą pamoką mokiniai bandys kiekvienas nusiausti sau po vytinę juostelę, todėl šiandien reikėtų tam pasiruošti – nusipiešti audimo raštą. Parodo turimas siūlų spalvas, pasiteirauja mokinių, ar būtų skirtumas, jei naudotume ne vilnonius siūlus, kaip prisidėtume prie tvarumo ir planetos likimo panaudodami seno megztuko siūlus ir pavyzdį, kaip galėtų būti nuspalvinti schemos langeliai (lentelė Nr. 1). Pasvirieji balti brūkšneliai – tai bus siūlų vėrimo kryptis (mokytoja kitą pamoką to mokys), o spalva – kokią siūlų spalvą reiks verti į burtų skylutę. Mokinių paprašoma sukurti savo juostos raštą užšešėliuojant lentelėje Nr. 2 langelius pasirinktomis spalvomis (spalvas rinktis tik pagal turimas mokytojo siūlų spalvas). Taip pat pasiteiraujama mokinių, kur galima būtų panaudoti pačių nusiaustą juostelę? Jei mokiniai neatsako, pamini pakabuką kuprinei, draugystės juostelę, dovaną draugui ar šeimos nariui.	Mokiniai išsamiau susipažįsta su audimo amatu, ieško sąsajų su turimomis žiniomis ir patirtimi, svarsto ekologines problemas ieškodami atsakymų į mokytojo užduotus klausimus.	Paskatinimas įsitraukti į diskusiją, žodinis palaikymas.

Vytinės juostos rašto kūrimas	5	Kompiuteris, Word dokumentas su rašto schema.	Koordinuoja mokinių darbą.	Lentelėse Nr. 2 langelius užšešėliuoja pasirinktomis spalvomis, darbą išsaugo kompiuteryje, arba, jei yra galimybė, atsispausdina.	Žodinis pagyrimas, paskatinimas, patarimas.
Į(si)vertinimas	3	Kompiuteris, Word dokumentas su įsivertinimo lentele.	Pristato, organizuoja veiklą; įtraukia mokinius; fiksuoja gautą informaciją.	Kiekvienas mokinys užpildo įsivertinimo lentelę (Priedas Nr. 4).	Žodinis pagyrimas, įsivertinimo patvirtinimas.
Rezultatas	45	Mokiniai susipažino su taikomaisiais amatais, diskutavo ir bendradarbiavo grupėje, piešė būsimos vytinės juostos eglutės raštą, įgijo tautodailės pažinimo ir kompiuterinio raštingumo įgūdžių.			

PRIEDAI

1. Svetainė „Amatų kelias“. Internetinė prieiga: https://www.atostogoskaime.lt/amatu-sarasas/ [žiūrėta 2024-05-22];

2. Audimo amatas. Internetinė prieiga: https://www.atostogoskaime.lt/amatu-sarasas/audimo-amatas/ [žiūrėta 2024-05-22];

3. Lentelė Nr. 1. Vytinės juostos eglutės rašto pavyzdys

Burtos nr. / Skylutės nr.	1	2	3	4	5	6
I						
II						
III						
IV						

4. Lentelė Nr. 2. Maketas vytinės juostos rašto kūrimui

Mokinys kiekvieną langelį užpildo pasirinkdamas tokias spalvas, kokių spalvų siūlų yra klasėje, spalvas išdėsto simetriškai abipus paryškintos linijos. Pasiūloma pakeisti langelio fono spalvą, pasirinkus šešėliavimo funkciją.

Burtos nr. / Skylutės nr.	1	2	3	4	5	6
I						
II						
III						
IV						

5. Įsivertinimo lentelė Nr. 3

Įsivertinimo lentelę mokiniai gali pildyti savo kompiuteriuose. Arba ji gali būti rodoma išmaniajame ekrane, kiekvienas mokinys įsivertinimą atlieka savo užrašuose.

1. Ką naujo šiandien sužinojau? .....

2. Koks amatas man labiausiai patiko?.....

3. Kur panaudosiu juostelę, kuria ausiu kitą pamoką?.....

4. Kaip įvertinčiau savo darbą pamokoje? Užrašyk, arba pažymėk.....

Pamokos planą parengė: Vilniaus „Židinio“ suaugusiųjų gimnazijos mokytoja metodininkė Loreta Lichtarovičienė.

5.2.3. Projektas „Auginu giminės medį“ (5–10 klasėms)

Tai Vilniaus Senvagės gimnazijoje įgyvendintas projektas. Mokytojai pastebėjo, kad gimnazistai nenoriai įsitraukia į tradicinius gimnazijos renginius, neretai skeptiškai vertina jų išliekamąją vertę. Gimnazijos įsivertinimo išvados parodė, jog liaudies papročių ir tradicijų puoselėjimo poreikis sumenko, prarandamas ryšys tarp kartų, šeimose kuriamos naujos tradicijos, dalis mokinių šeimų yra mišrios, o giminės sąvoka įgyja naują prasmę. Gimnazijos bendruomenė, suprasdama iškilusias grėsmes pamatinėms vertybėms, nutarė parengti etninės kultūros projektą „Auginu giminės medį”, įtraukdama į ugdymo procesą kuo platesnį mokinių ir jų artimųjų ratą, pakviesdama į pamoką ir mokymąsi pažvelgti kaip į patrauklią pažinimo kelionę. Įgyvendinant projektą siekta apjungti skirtingų etninės kultūros ugdymo formų renginius su pamokų turiniu visose

pagrindinio ugdymo klasėse, taip pat į bendrą veiklą įtraukti mokinių tėvus, senelius, projekto partnerius.

Šis projektas ypač tinka 5 klasei, nes leidžia lengviau pažinti iš pradinės į pagrindinę mokyklą atėjusius moksleivius, padeda jiems ir jų tėvams įsitraukti į mokyklos bendruomenę, užmegzti glaudžius ryšius su mokytojais.

Projekto trukmė: 1 pusmetis (rugsėjis – gruodis)

Projekto tikslas – įtraukti mokinius, mokytojus, šeimos, giminės narius į bendrą dalyvavimą ugdymo procese, integruoti mokomuosius dalykus ir neformalųjį švietimą.

Atitiktis atnaujintos Etninės kultūros BP mokymo turiniui:

- Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai;
- Regioninės tapatybės raiška ir gyvenamoji aplinka.

Tarpdalykinių temų integracija:

- ***Lietuvių kalba ir literatūra.*** Teksto pobūdis ir struktūra. *Kūrybinės veiklos* (5 kl.); Kalba kaip socialinis, kultūrinis ir istorinis reiškinys. *Aiškinamasi vietovardžių kilmė* (6 kl.); Rašymas ir teksto kūrimas. *Teksto pobūdis, žanrai ir struktūra* (7 kl.), *Rašymo veiklos pobūdis* (9–10 (I–II gimnazijos) kl.); Kalbėjimas, klausymas ir sąveika. *Kalbėjimo ir klausymosi veiklos pobūdis* (??). Skaitymas, teksto supratimas ir literatūros bei kultūros pažinimas. *Kūrybinės veiklos* (9 (I gimnazijos) kl.)..
- ***Etika.*** *Aš ir šeima. Aš ir bendruomenė* (5 kl.); *Kitas kaip artimas. Kaip pajuntame meilę tėvams?* (6 kl.); Socialiniai santykiai. *Aš ir šeima. Kokia šeimos švenčių prasmė?* (7 kl.); Dialoginis bendravimas *Kitas kaip artimas. Mano santykis su tėvais* (9 (I gimnazijos) kl.).
- ***Geografija.*** *Geografijos tyrimo objektai* (6 kl.); Praktikos ir tiriamieji darbai. *Tiriamieji darbai* (7 kl.).
- ***Istorija.*** *Visi turi savo istoriją: istorijos tyrimų objektas* (5 kl.); *Praeitis kaip detektyvas (I): istorijos liudytojai mūsų aplinkoje. Tikėjimų įvairovė Lietuvoje (II): skirtingos etninės ir konfesinės bendruomenės Lietuvoje* (6 kl.).
- ***Dailė.*** Sociokultūrinė aplinka. *Kultūrinis paveldas* (7-8 kl.).
- ***Muzika.*** Muzikinės kultūros kontekstai ir jungtys. *Lietuvių ir kitų Lietuvos tautų muzika* (5 –6 kl.); Muzikavimas (dainavimas, grojimas) (5-6 kl.); Muzikinės kultūros kontekstai ir jungtys. *Lietuvos folkloro pavydžiai* (7-8 kl.).
- ***Technologijos.*** *Lietuvos etnografinių regionų valgiai. Kalendorinių švenčių tradiciniai patiekalai;* Tekstilė. *Tekstilės tradicijos ir jų vieta šiuolaikinėje aplinkoje* (7–8 kl.).

Įgyvendindami projektą **mokiniai atliks šias užduotis:**

1. Atliks ***tiriamąjį darbą***, kurio tikslas – ugdyti kiekvieno mokinio etnokultūrinės tapatybės suvokimą, stiprinti šeimos, giminės ryšius. Tiriamąjį darbą sudaro trys etapai:

- *Apklausa*. Mokiniai apklausia savo šeimos narius (iš kokių Lietuvos etnografinių regionų jie kilę, arba kokios yra sąsajos su Lietuvos tautinėmis bendrijomis ar kitomis tautomis, kokia yra giminės istorija) ir iš surinktos medžiagos parengia dienoraštį-segtuvą apie savo šeimą, giminę, jos kilmę, tradicijas;

- *Sukauptos medžiagos apibendrinimas*. Remdamiesi surinkta informacija, mokiniai apibendrina ir aprašo savo šeimos ir giminės istoriją, kilmę, sąsajas su etnografiniais regionais (tarmėmis) arba tautinėmis bendrijomis, kitomis tautomis, taip pat įdomias šeimos/giminės asmenybes, šeimoje ar giminėje švenčiamas tradicines šventes ir kitus papročius;
- *Šeimos arba giminės medžio sukūrimas*. Mokiniai kūrybiškai (piešinyje arba schemoje) pavaizduoja savo šeimos arba giminės medį;
- *Tiriamojo darbo pristatymas*. Kiekvienas mokinys pristato savo tiriamąjį darbą klasėje.

2. Mokiniai per pamokas ir neformalaus ugdymo veiklas sukaupia naujų etnokultūrinių žinių apie tradicijas, susijusias su šeimos ir giminės papročiais, gyvenamąja vietove (etnografiniais regionais ar kitomis šeimos kilmės vietomis), panaudoja šias žinias plėtodami savo etnokultūrinės raiškos gebėjimus.

3. Mokiniai dalyvauja organizuojant gimnazijos bendruomenės renginį „Advento vainikas“, kuriame eksponuojami įdomiausi, originaliausi mokinių „Giminės medžiai“ (atsižvelgiant į asmens duomenų apsaugą), pateikia stendinius pranešimus. Renginio dieną 5–10 klasių mokiniai vienu metu kuria bendrą mokinių „Giminės medžio“ knygą, Lietuvos kontūriniame žemėlapyje pažymi vietas, iš kurių kilusi jų šeima, giminė.

4. Baigiant projektą, mokiniai pateikia refleksijas apie savo patirtis įgyvendinant projektą, įvardija savo įžvalgas apie jo sėkmes ir teiks siūlymus dėl projekto tobulinimo. Mokytojai projektą aptars metodinės grupėse.

Užduočių atlikimo vertinimas: formuojamasis.

Projekto „Auginu giminės medį“ eiga:

Eil. Nr.	Numatomos veiklos (darbai, priemonės, renginiai ir kt.)	Numatomas vykdymo laikas
1.	***Pasiruošimas įgyvendinti projektą***: su mokiniais ir integruotinų dalykų mokytojais aptariama projekto idėja, mokiniai supažindinami su projekto uždaviniais, tiriamojo darbo pobūdžiu.	Rugsėjo pradžia
2.	***Tiriamasis darbas***: mokiniai kartu su mokytojais kuria anketos klausimus (žr. toliau anketos pavyzdį 1 priede). Mokiniai renka informaciją apie savo šeimą, giminę, domisi savo giminės kilme, sąsajomis su etnografiniu regionu ar kita šeimos kilmės vieta, informaciją kaupia dienoraštyje-segtuve ir „augina” medžiagą savo šeimos, giminės medžiui.	Rugsėjis-spalis
3.	***Integracinės veiklos.*** Integruojamas lietuvių kalbos, istorijos, geografijos, dorinio ugdymo, dailės, muzikos, technologijų pamokų ciklas ir neformalusis švietimas. ✓ Dalykų mokytojai tarpusavyje derina pamokų turinį, integruodami mokinių surinktą medžiagą. ✓ Skirtingų dalykų mokytojų vedamos integruoto turinio pamokos, pavyzdžiui: „Svarbiausias mano šeimos dešimtmetis“, „Istorijos detektyvai: giminės istorijos liudijimai“, „Šeima – didžiausia vertybė“,	Lapkritis

	„Mano senelių sodyba“, „Ką pasakoja močiutės kraičio skrynia?“ „ Mano šeimos geografija“ ir kt. ✓ Mokomųjų dalykų pamokos vedamas netradicinėje erdvėje (panaudojant Kultūros paso edukacijas, muziejuose, etnokultūros centruose, gimnazijos muziejuje ir kt.);	
4.	***Tyrimo apibendrinimas, giminės medžio sudarymas.*** Mokiniai analizuoja surinktą informaciją apie savo šeimą, giminę, jos kilmę, sąsajas su etnografiniu regionu ar kita kilmės vieta, tradicijas ir kitus papročius. Parengia šią medžiagą apibendrinantį aprašą, sudaro savo giminės medį. Klasėje pristato savo šeimos ar giminės medžius. Mokinio šeimos, giminės medžio aptarimas ir medžiagos pristatymas bendruomenės renginyje „Advento vainikas”: ✓ Mokiniai ir jų šeimų nariai dalyvauja organizuojant gimnazijos bendruomenės renginį „Advento vainikas“, kuriame eksponuojami įdomiausi, originaliausi mokinių giminės medžiai (atsižvelgiant į asmens duomenų apsaugą), pateikiami stendiniai pranešimai. Renginyje mokiniai pristato savo šeimos, giminės tradicijas, moko vieni kitus ir svečius dainų, žaidimų, muzikuoja ir kt. ✓ Renginio dieną 5–10 klasių mokiniai vienu metu per pamoką kuria bendrą mokinių giminės medžių knygą: užpildo pateiktą būsimos knygos lapą, kuriame nupiešia simbolinį savo šeimos ar giminės medį, nurodo etnografinius regionus, iš kurių kilę šeimos nariai, užrašo mėgstamiausią šeimos patiekalą ir kt. Vėliau knyga įrišama ir saugoma gimnazijos muziejuje. ✓ Mokiniai renginio dieną dideliame Lietuvos kontūriniame žemėlapyje, remdamiesi savo atliktu tyrimu, sužymi vietas, iš kurių kilę jų šeimos nariai. Tokiu būdu paaiškėja gimnazijos mokinių šeimos šaknų geografija.	Gruodis (pirmosios 2 dekados)
5.	Projekto rezultatų analizė, sėkmių ir tobulintinų dalykų išryškinimas. Aptarimas vyksta su mokiniais klasėse, vėliau mokytojai rezultatus aptaria metodinėse grupėse.	Gruodis (III savaitė)

Rezultatai:

1. Atlikdami tiriamuosius darbus, mokiniai išsiaiškina savo šeimos šaknis, daugiau sužino apie giminę, o kiti mokiniai ir mokytojai sužino, iš kurių etnografinių regionų, kurių tautinių mažumų ar kitų šalių atstovų mokosi gimnazijoje.

2. Tyrimai ir jų pristatymai, pasidalinimas bendruomenėje padeda mokytojams ir mokiniams geriau pažinti vieniems kitus, mokytis vieniems iš kitų. Atliktų tyrimų pristatymas, aptarimas padeda bendruomenei išsiaiškinti, kaip suvokiama sava tapatybė etninės kultūros požiūriu: kokia gimnazijos mokinių kilmė, kokios tradicijos puoselėjamos šeimoje, kokiomis tarmėmis tebekalbama, kokios giminės ar šeimos istorijos yra branginamos, kaip saugomas jų atminimas. kokių įdomių asmenybių esama šeimose ir kt.

3. Pamokų ciklai, derinami su gimnazijos neformalaus švietimo renginiais („Iš močiučių skrynios”, „Advento vainikas”), padeda mokiniams įsigilinti į šeimos vertybių puoselėjimo svarbą, padeda geriau pažinti etnografinius regionus, jų tautosaką, meną, papročius, tradicijas ir savo žiniomis pasidalinti su šeimos nariais, gimnazijos bendruomene.

Mokinių veiklos, reikalingos priemonės, ugdomos kompetencijos, pasiekimai

Eil. Nr.	Veiklos	Reikalingos priemonės	Ugdomos kompetencijos	Pasiekimai
1.	Tiriamasis darbas: mokiniai kartu su mokytojais kuria anketos klausimus; mokiniai renka informaciją apie savo šeimą, giminę, jos kilmę giminės medžiui.	Dienoraštis-segtuvas, rašymo priemonės.	Pažinimo Komunikavimo Kultūrinė Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos Pilietiškumo	*Etninės kultūros pažinimas (A)*: Nagrinėja etninės kultūros reiškinius ir objektus skirtinguose kontekstuose (A1); Analizuoja etninės kultūros sritis ir jų sąsajas (A2); *Etninės kultūros vertybių refleksija (C):* Išreiškia asmeninį santykį su etnine kultūra (C2).
2.	Mokiniai, domisi savo giminės etnografiniu regionu, giminės kilme, informaciją kaupia dienoraštyje-segtuve, analizuoja surinktą medžiagą ir „išaugina" savo šeimos, giminės medį, paruošia jo aprašą. Giminės medžio formą, struktūrą mokiniai pasirenka individualiai aptarę su mokytojais giminės medžių kūrimo būdus ir principus: pasirenka šabloną arba patys braižo, piešia savo giminės medžius. Pvz.: https://www.tutkit.com/lt/dizaino-sablonai/kilmes-medis	Dienoraštis-segtuvas su projekto medžiaga, rašymo priemonės.	Pažinimo Kultūrinė Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos Kūrybiškumo Pilietiškumo	*Etninės kultūros pažinimas (A):* Nagrinėja etninės kultūros reiškinius ir objektus skirtinguose kontekstuose (A1); Analizuoja etninės kultūros sritis ir jų sąsajas (A2); *Etninės kultūros raiška (B)*: Kelia ir kūrybiškai įgyvendina etninės kultūros raiškos idėjas (B2); *Etninės kultūros vertybių refleksija (C):* Išreiškia asmeninį santykį su etnine kultūra (C2).
3.	Mokiniai savo giminė medžius pristato to mokomojo dalyko, su kurio mokytoju vykdė projektą, kuriam vadovaujant rinko medžiagą segtuvui, pamokoje.	Mokinio parengtos skaidrės	Pažinimo Kultūrinė Komunikavimo Kūrybiškumo Pilietiškumo Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos	*Etninės kultūros pažinimas (A):* Nagrinėja etninės kultūros reiškinius ir objektus skirtinguose kontekstuose (A1); Analizuoja etninės kultūros sritis ir jų sąsajas (A2); *Etninės kultūros raiška (B)*: Kelia ir kūrybiškai įgyvendina etninės kultūros raiškos idėjas (B2); *Etninės kultūros vertybių*

				refleksija (C): Išreiškia asmeninį santykį su etnine kultūra (C2).
4.	Projekto rezultatų analizė, refleksija. Gimnazijos mokinių giminės medžių knyga.		Komunikavimo Kultūrinė Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos	*Etninės kultūros vertybių refleksija* (C): Svarsto etnokultūrinių vertybių reikšmę (C1); Išreiškia asmeninį santykį su etnine kultūra (C2).

Patarimai mokytojams: aprašytą projektą, anketos klausimus galima išplėsti, pasirinkti kitus tyrinėjimo aspektus. Į projektinę veiklą siūlyti įsitraukti atvykusius iš užsienio mokinius, nes tai leidžia palyginti įvairių tautų kultūras, šeimų tradicijas.

PRIEDAI

1 priedas. Tiriamojo darbo „Auginu giminės medį" anketos klausimai (pavyzdys)

Užpildoma ši lentelė:

Vardas, pavardė		Gimimo metai (jei miręs, mirties metai)	Kur gimė (šalis, miestas, rajonas, kaimas)
Aš			
Mama			
Tėtis			
Seserys, broliai			
Mamos mama			
Mamos tėtis			
Tėčio mama			
Tėčio tėtis			
Mamos seneliai			
Tėčio seneliai			

Papildomi klausimai:

- Kokia mano tautybė? Ką žinai apie savo šeimos, giminės istoriją?

- Kokia mano vardo, pavardės kilmė?
- Iš kurio Lietuvos etnografinio regiono/kokios šalies kilę mano tėvai?
- Kokie tarmiški žodžiai vartojami šeimoje? Ką jie reiškia? Kokie Tau gražiausi tarmiški žodžiai, kuriuos vartoja tėvai, seneliai?
- Kokias tradicines šventes švenčia mano šeima?
- Ką pasakoja senas nuotraukų albumas ar senelio, prosenelio palėpės, sandėliuko daiktai?
- Koks šeimos daiktas saugomas šeimoje kaip relikvija?
- Kokie tradiciniai patiekalai gaminami šeimoje? Koks mėgstamiausias šeimos tradicinis patiekalas?
- Įdomiausias giminaitis/giminaičiai, kodėl jį/juos išsirinkau? (įdomi profesija, sudėtingas likimas, įdomūs pomėgiai, hobis, turtinga gyvenimo patirtis ir kt.).

2 priedas. Šeimos / giminės medžio duomenys

- Giminės, šeimos medžio laikotarpis;
- Lietuvos etnografiniai regionai ar kitos gimnazijos mokinių kilmės vietovės;
- Giminės šventės, tradicijos;
- Gražiausi tarmiški žodžiai;
- Įdomūs giminės žmonės;
- Laimingos šeimos receptas.

3 priedas. Vilniaus Senvagės gimnazijoje 2015 m. atlikto projekto „Auginu giminės medį“ įgyvendinimą iliustruojantis žemėlapis

Žemėlapyje sužymėtos vietos, iš kurių yra kilę moksleivių šeimos nariai:

Literatūros ir šaltinių sąrašas:

- Jazbutienė, Elena. *Giminystės terminija.* Internetinė prieiga: https://www.musugiminesmedis.lt/blogs/genealogija/giminystes-terminija
- Jazbutienė, elena. *Piešiamo giminės medžio simbolika*. Virtualus, 2012. Internetinė prieiga: https://www.musugiminesmedis.lt/blogs/apie-gimines-medzius/piesiamo-gimines-medzio-simbolika
- *Kalba – mūsų giminystės vardai.* Internetinė prieiga: http://laiskailietuviams.lt/index.php/1973m-6-birzelis/3772-kalba-musu-giminystes-vardai
- *Kultūros jungtys: lietuvių kalendorinės šventės, tautosaka, literatūra*. Internetinė prieiga: http://lietuviu5-6.mkp.emokykla.lt/lt/mo/zinynas/kulturos_jungtys_lietuviu_kalendorines_sventes_tautosaka_literatura/
- *Lietuvių folkloro chrestomaija*. Parengė Bronislava Kerbelytė, Bronė Stundžienė. Vilnius: Regnum fondas, 1996.
- *Lietuvių šventinis kalendorius* (sudarė Laima Anglickienė, Giedrė Barkauskaitė, Dalia Senvaitytė, Arūnas Vaicekauskas, Asta Venskienė). Vytauto Didžiojo universitetas: Versus Aureus, 2014. Internetinė prieiga: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/164/1/ISBN9786094670251.pdf
- Marcinkevičienė, Nijolė. *Metai už stalo. Kalendorinių švenčių ir sezoniniai valgiai*. Vilnius: LLKC, 2009.
- *Metų ratas. Kalendorinių švenčių muzikinis folkloras ir papročiai* (DVD, pirmoji serijos „Iš muzikinio folkloro lobyno“ dalis). Sudarė Daiva Račiūnaitė-Vyčinienė. Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2008. Internetinė prieiga: https://metu-ratas.lmta.lt/
- *Šeima – tautos buveinė*. Iš: svetainė *Tautosakos vartai*. Internetinė prieiga: http://tautosakosvartai.lt/?menu_friendly=Lietuvi%C5%B3+liaudies+dainos%2F%C5%A0eimos+dainos&menu=21&level=1
- *Tautinis kostiumas*. Internetinė prieiga: https://www.lnkc.lt/go.php/lit/Tautinis-kostiumas/33
- *Tautinių kostiumų kolekcija*. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/playlist?list=PLE_-HzqQ1wkC3gyqUAj8as3D0dRiWOoVR
- Vildžiūnienė, Rūta. *Toli mano giminėlė. Vaikų ir šeimos dainos, rateliai, žaidimai*. Klaipėdos universiteto leidykla, 2017.

Kitų ugdymo įstaigų įgyvendinti projektai „Giminės medis“, metodinė medžiaga šia tema:

- https://www.vyturyspanevezys.lt/tekstiniai/Mokymo%20priemones/Metodine%20priemone__Mano%20seimos%20kilme.pdf
- https://ktkc.lt/cat-konkursai/gimines-medis-2022/
- https://sodas.ugdome.lt/naujienos/perziura/4941
- https://basanaviciausprogimnazija.lt/penktokai-tyre-gimines-istorija/
- file:///C:/Users/user/Downloads/Lietuvi%C5%B3_kalbos_pamoka.%20Gimin%C4%97s_medis.pdf

Projekto aprašą parengė: Vilniaus Senvagės gimnazijos lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja metodininkė Rūta Čėsnienė (konsultavo ir redagavo doc. dr. Dalia Urbanavičienė).

5.2.4. Projektas „Ar apsivilksi dilgėlių marškinius?“ (5 ir 10 (I gimnazijos) klasėms)

Tai Vilniaus Senvagės gimnazijoje vykdomas projektas, vykstantis per visus mokslo metus. Skirtingų klasių mokiniai renkasi vieną iš mokytojų siūlomų programų, tarp kurių yra ir programa „Ar apsivilksi dilgėlių marškinius?“ – tokiu būdu susidaro mobili mokinių grupė, kuri bendradarbiaudama per mokslo metus įgyvendina projekto programą. Mokiniai gali būti ne tik iš skirtingų paralelinių klasių, bet ir skirtingų klasių kategorijų (pavyzdžiui, 5-ųjų ir 10-ųjų klasių), tačiau tuomet reikia atitinkamai numatyti diferencijuotas užduotis ir skirtingus vertinimo reikalavimus.

Projekto „Ar apsivilksi dilgėlių marškinius?“ metu atliekamos trijų tipų užduotys: vienos iš pasirinktų temų tyrimas ir jo pristatymas; pasakos „Dvylika brolių juodvarniais lakstančių“ analizė; kūrybinė užduotis sukurti sakmę „Kodėl dilgėlė dilgina?“. Programa yra suskaidyta į temas atsižvelgiant į mokinių amžių ir gebėjimus, užduotys diferencijuojamos.

Atitiktis Etninės kultūros BP mokymo turinio sritims ir temoms:

- Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla. *Gamta tradicinėje kultūroje ir pasaulėžiūroje* (5–6 kl.); *Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla* (9–10 (I–II gimnazijos) kl.);
- Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai. *Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai* (5–6 kl. ir 9–10 (I–II gimnazijos) kl.);
- Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas. *Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras* (5–6 kl. ir 9–10 (I–II gimnazijos) kl.).

Integraciniai turinio ryšiai su kitais mokomaisiais dalykais:

- ***Lietuvių kalba ir literatūra:*** Teksto pobūdis ir struktūra. *Lietuvių ir kitų tautų liaudies pasakos*; *Kūrybinės veiklos* (5 kl.); Rašymas ir teksto kūrimas. *Rašymo veiklos pobūdis* (10 (II gimnazijos) kl.).
- ***Gamtos mokslai:*** Organizmai ir aplinka. *Žmogaus ir aplinkos dermė* (5 kl.);
- ***Biologija.*** Žmogaus poveikis aplinkai. *Ekologinės problemos.* (10 (II gimnazijos) kl.).
- ***Etika*:** *Aš ir augmenija. Kaip tu jautiesi gamtoje?* (5 kl.); Saviugda ir savisauga. *Rūpestis dėl savęs ir kitų. Susikaupimas* (10 (II gimnazijos) kl.).
- ***Informatika:*** Skaitmeninio turinio kūrimo mokymo(si) turinys. *Kūrybinis projektas* (5–6 kl.), (10 (II gimnazijos) kl.).

Įgyvendinant projektą mokiai turi atlikti šias **užduotis**:

1. Surinkti ne mažiau kaip iš 3 skirtingų šaltinių informaciją pagal pasirinktą programos aspektą (temą), pateikti tyrimo rezultatus ir išvadas pristatyti grupei;
2. Išanalizuoti lietuvių liaudies pasaką „Dvylika brolių juodvarniais lakstančių“ nurodytu aspektu;
3. Sukurti sakmę „Kodėl dilgėlė dilgina?“ pasirinktu kūrybos būdu;
4. Išrinkti geriausius tiriamuosius ir kūrybinius darbus ir juos pristatyti gimnazijos mokinių projektinių darbų konferencijoje.

Ugdomos kompetencijos: pažinimo, kūrybiškumo, kultūrinė, komunikavimo, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, skaitmeninė.

Vertinimas: formuojamasis

Projekto įgyvendinimo eiga

Įvadinis susitikimas. Mokiniai susipažįsta su projekto programa, išsiaiškina, kurias užduotis turės atlikti individualiai, o kurias grupėje. Išsiaiškina, kad projekto metu bus atliekamos trijų tipų užduotys: tyrimas, pasakos analizė ir kūrybinė užduotis. Su mokytoja(u) aptaria viso projektinio darbo vertinimą. Mokiniai susiskirsto į grupes po 2–3. Kiekvienas mokinys pasirenka programos „Ar pasivilksi dilgėlių marškinius?“ tyrinėjimo temą.

Siūlomos programos temos 5 klasei:

1. Tautosaka (smulkioji tautosaka);
2. Dilgėlė – maistas ir vaistas;
3. Kur dilgėlių pluoštas panaudojamas šiandien?

Gilindamiesi į šias temas 5 klasių mokiniai surenka patarlių, priežodžių, frazeologizmų, mįslių apie dilgėlę, sukaupia informacijos apie dilgėlių gydomąsias savybes, jų panaudojimą sveikatos stiprinimo, gydymo tikslais, išsiaiškina, kur dar panaudojamos dilgėlės šiandien.

Siūlomos programos temos 10 klasei:

1. Dilgėlių pluošto panaudojimas ekologiškoje žmogaus veikloje;
2. Liaudies medicina (gydomosios galios, burtai, užkalbėjimai);
3. Dilgėlių panaudojimas buityje, ūkinėje veikloje.

Gilindamiesi į šias temas 10 klasės mokiniai išsiaiškina apie dilgėlių, kaip ekologiškos medžiagos, panaudojimą gamyboje, ūkinėje veikloje; atranda gydomąsias dilgėlių savybes, aiškinasi, kaip senovėje buvo gydoma pasitelkiant užkalbėjimus, burtus.

Tiriamųjų veiklų planavimas. Mokiniai susidaro individualaus tyrimo planą, pasirenka ne mažiau kaip tris šaltinius, iš kurių rinks medžiagą pasirinktai temai atskleisti. Viso projekto metu vyksta mokinių konsultavimas, mokinių veiklos stebėsena.

Tyrimų pristatymas. Atlikęs pasirinktą tyrimą kiekvienas mokinys parengia jo pristatymą skaidrėmis (iki 10 min.). Mokiniai pristato vieni kitiems tyrimo rezultatus, dalijasi įžvalgomis, diskutuoja. Visi kartu išrenka geriausią tiriamąjį darbą, kuris bus pristatytas visos gimnazijos mokinių geriausių projektinių darbų konferencijoje.

Pasakos „Dvylika brolių juodvarniais lakstančių“ analizė. Mokiniai perskaito arba išklauso pasaką „Dvylika brolių juodvarniais lakstančių“. Po to jie atsako į mokytojos, taip pat į vieniems kitų sugalvotus klausimus, pavyzdžiui: kokia pasakos tema, kokios savybės pasakos veikėjams padeda įveikti kliūtis, už ką ir kaip apdovanojami pasakos veikėjai, kokia pasakos pagrindinė mintis ir pan.

Mokytoja(s) skiria užduotį išsiaiškinti, kuo ypatingi marškiniai, kuriuos sesuo pasiuva broliams? Ši užduotis diferencijuojama pagal amžių:

- 5 klasės mokiniai išsiaiškins, kaip seniau buvo gaminami drabužiai iš natūralaus pluošto, kokia jų istorija. Tuo tikslu reikia perskaityti straipsnį: Juškaitė, Mėta. *Natūralaus pluošto marškiniai – maloniausi*. Internetinė prieiga: https://www.delfi.lt/grynas/gamta/naturalaus-pluosto-marskiniai-maloniausi-20881417;

- 10 klasės mokiniai išsiaiškins, kokia dilgėlių marškinių simbolinė reikšmė, kokių stebuklingų galių jie turi, kokiomis savybėmis pasižymi sesuo, galinti pasiūti tokius marškinius. Tuo tikslu reikia perskaityti straipsnį: Vaitkevičienė, Daiva. *Dilgėlių marškiniai dvylikai brolių, juodvarniais lakstančių*. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2019/11/14/d-vaitkeviciene-dilgeliu-marskiniai-dvylikai-broliu-juodvarniais-lakstanciu/

Mokiniai supažindinami su kitais informaciniais šaltiniais, raginama atliekant tyrimus ir patiems jų daugiau susirasti.

Pasakos analizės fragmentas

Kūrybinis darbas: sakmės „Kodėl dilgėlė dilgina?“ kūrimas. Mokiniai grupėmis po 2–3 kuria sakmę: kartu ieško kūrybinių idėjų ir jas išgrynina, parengia sakmės planą, aptaria ir pasirenka vieną iš atlikimo technikų, kuri geriausiai tiktų jų idėjai įgyvendinti: komiksas (siūloma penktokams), stop motion technika, animacija, video filmas (siūloma dešimtokams) ar kt. Kurdami juodraščius, eskizus mokiniai konsultuojasi su mokytoja(u).

Kūrybinio darbo pristatymas. Įvairiomis technikomis sukurtos sakmės pristatymas vyksta klasėje. Mokiniai aptaria vieni kitų kūrybinius darbus, diskutuoja. Išrenkami įdomiausi kūrybiniai darbai, kurie bus pristatyti visos gimnazijos mokinių geriausių projektinių darbų konferencijoje.

Refleksija. Mokiniai aptaria, kaip pavyko įvykdyti projektą, ką naujo sužinojo, suprato, koks buvo kiekvieno mokinio indėlis, įsitraukimas į bendrą veiklą. Mokiniai atsako į klausimą, ar patys apsivilktų dilgėlių marškinius ir kodėl.

Pasiekimų sritys ir pasiekimai

Etninės kultūros pažinimas (A):

- Nagrinėja etninės kultūros reiškinius ir objektus skirtinguose kontekstuose (A1);
- Analizuoja etninės kultūros sritis ir jų sąsajas (A2).

Etninės kultūros raiška (B):

- Atlieka ir interpretuoja įvairių žanrų liaudies kūrybą, kuria tradicijų pagrindu (B1);

- Kelia ir kūrybiškai įgyvendina etninės kultūros raiškos idėjas (B2).

Etninės kultūros vertybių refleksija (C):

- Svarsto etnokultūrinių vertybių reikšmę (C1);
- Išreiškia asmeninį santykį su etnine kultūra (C2).

Literatūra ir kiti šaltiniai

- *Dvylika brolių juodvarniai lakstančių* (Audio pasaka, su rašytiniu tekstu). Internetinė prieiga: https://www.pasakos.lt/dvylika-broliu-juodvarniais-lakstanciu/
- *Lietuvių pasaka „Dvylika brolių juodvarniai lakstančių“* (Audio pasaka, seka Vladas Bagdonas). Internetinė prieiga: https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000345939/lietuviu-pasaka-dvylika-broliu-juodvarniais-lakstanciu
- Grinevičiūtė, Agnė. *Klaidžiojant lietuvių tautosakos labirintu* (apie marškinių simboliką). Internetinė prieiga: http://www.universitetozurnalistas.kf.vu.lt/2010/12/klaidziojant-lietuviu-tautosakos-labirintu/
- Gruzdevienė, Elvyra. *Ar vilkėsime dilgėlių marškinius?* (straipsnio autorė – Lietuvos žemdirbysts instituto Upytės bandymų stoties vyresnioji mokslo darbuotoja). Iš: portalas www.delfi.lt, 2009-09-26. Internetinė prieiga: https://www.delfi.lt/verslas/kaimas/ar-vilkesime-dilgeliu-marskinius-24239776
- *Iš dilgėlyno – į kosmosą, iš kosmoso – užmarštin?* (Pokalbis su mokslų daktare Virginija Baltrušaitiene). Iš: „Ūkininko patarėjas“, 2022-12-08. Internetinė prieiga: https://ukininkopatarejas.lt/naujienos/is-dilgelyno-i-kosmosa-is-kosmoso-uzmarstin/
- *Iš dilgėlių – ne tik sriuba: būdai, kaip jas panaudoti*. Iš: portalas lrt.lt, 2021-05-19. Internetinė prieiga: https://www.lrt.lt/naujienos/gyvenimas/13/1412754/is-dilgeliu-ne-tik-sriuba-budai-kaip-jas-panaudoti
- Joteikaitė, Evelina. *Lietuviškas pasaka „Dvylika brolių juodvarniai lakstančių“ tapo įkvėpimu meksikiečių kompozitoriui.* Iš: portalas www.delfi.lt, 2022-05-29. Internetinė prieiga: https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/lietuviska-pasaka-dvylika-broliu-juodvarniais-lakstanciu-tapo-ikvepimu-meksikieciu-kompozitoriui-90315975
- Daiva Vaitkevičienė. *Lietuvių užkalbėjimai: gydymo formulės.* Internetinė prieiga: https://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Vaitkeviciene_Daiva/Vaitkeviciene_2008_Uzkalbejimai.pdf, 2008, Vilnius.
- Juškaitė, Mėta. *Natūralaus pluošto marškiniai* – maloniausi. (Apie dilgėlių pluošto panaudojimo istoriją). Iš: portalas delfi.lt, 2009-03-07. Internetinė prieiga: https://www.delfi.lt/grynas/gamta/naturalaus-pluosto-marskiniai-maloniausi-20881417
- *Monetos pasakai „Dvylika brolių juodvarniai lakstančių“*. Internetinė prieiga:https://www.pinigumuziejus.lt/lt/naujienos/monetos-pasakai-dvylika-broliu-juodvarniais-lakstanciu
- *Ukmergės rajone plėtojamas dilgėlių verslas*. Iš: portalas www.alfa.lt, 2007-02-26. Internetinė prieiga: https://www.alfa.lt/straipsnis/126488/ukmerges-rajone-pletojamas-dilgeliu-verslas/
- Vaitkevičienė, Daiva. *Dilgėlių marškiniai dvylikai brolių, juodvarniais lakstančių*. Iš: portalas alkas.lt, 2019-11-14. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2019/11/14/d-vaitkeviciene-dilgeliu-marskiniai-dvylikai-broliu-juodvarniais-lakstanciu/

Projekto aprašą parengė: Vilniaus Senvagės gimnazijos lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja metodininkė Rūta Čėsnienė (konsultavo ir redagavo doc. dr. Dalia Urbanavičienė).

5.2.5. Pamokų ciklas „Rasos, Kupolės, Joninės“ (7–8 klasėms)

Rasa (Joninės, Kupolės) – viena svarbiausių lietuvių kalendorinių švenčių, pažyminti vasaros saulėgrįžą. Nuo 1967 m. iki šiol švenčiama Rasos šventė Kernavėje įrašyta į nacionalinį UNESCO nematerialaus paveldo vertybių sąvadą, pagal LR Darbo kodeksą birželio 24-oji (Rasos ir Joninių diena) įtraukta į švenčių dienų sąrašą. Prailginus mokslo metus, 7–8 klasių mokiniai mokosi beveik iki pat vasaros saulėgrįžos. Todėl pateikiamas etninės kultūros pamokų ciklas itin aktualus, skirtas pažinti, nagrinėti Rasos (Joninių, Kupolių) kilmę, raidą, eigą, apeiginius veiksmus, komponentus, simboliką, išmokti atlikti, interpretuoti jai būdingą tradicinį muzikinį ir choreografinį repertuarą, reflektuoti žmogaus, bendruomenės ir gamtos ryšio, prasmingo bendruomeninio šventimo vertybes, o taip pat palyginti lietuvių ir latvių Lyguo, Janių švenčių tradicijas.

Aprašomų pamokų turinys grindžiamas šiuo metu nusistovėjusia šventės eiga, pagrįsta metodinėse etninės kultūros mokymosi priemonėse, vadovėliuose, folkloro rinkiniuose ir moksliniuose darbuose pateikiamais ir analizuojamais papročiais ir šventės repertuaru. Mokinių veikla ir užduotys pamokų metu apima šios šventės papročių, eigos, apeiginių veiksmų, komponentų, atributikos ir būdingų kūrinių nagrinėjimą ir atlikimą, interpretaciją (dainuoja, groja, ratuoja, šoka, kuria savo aranžuotes), vertybių refleksiją (dalijasi jau turima šių švenčių patirtimi, įspūdžiais).

Per šias pamokas įgytas žinias ir gebėjimus siūloma pritaikyti dalyvaujant ne tik gyvenamosios vietovės ar savo giminės Rasos (Joninių, Kupolių) šventėje, bet ir mokyklos renginiuose, vykstančiuose gegužės pabaigoje ir birželį (pvz., būrelių apdovanojimo šventėje, aštuntos klasės baigimo pažymėjimų įteikimo šventėje). Esant galimybei, rekomenduojama šiuose renginiuose dalyvauti kartu su mokyklos mokinių ar jų tėvų lankomu folkloro ansambliu.

Trukmė: 3 pamokos.

Ugdomos kompetencijos

- ***Bendrosios:*** pažinimo, kultūrinė, kūrybiškumo, komunikavimo, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, pilietiškumo, mokėjimo mokytis, skaitmeninė.
- ***Dalykinės:*** tiriamosios etnokultūrinės veiklos (analizės), teksto suvokimo, dainavimo, grojimo, ratavimo, šokimo.

Priemonės: kompiuterinė įranga ir ekranas, garso kolonėlės prezentacijoms PP formatu demonstruoti; tradiciniai muzikos instrumentai (kanklės, skudučiai, būgnas).

Uždaviniai (susiję su mokinių veikla, priemonėmis ir rezultatu):

1. Išnagrinėti tradicinius lietuvių Rasos (Kupolių, Joninių) papročius ir šventės eigą, pagrindinius simbolinius komponentus;

2. Susiskirsčius į šešias grupes po keturis–penkis mokinius, namuose sukurti pasirinktos temos (šventės dalies) apie 9–10 min. trukmės prezentaciją (PP ar kitu pasirinktu formatu) ir pristatyti ją klasės draugams, pasitelkiant savo patirtį, apsvarstant reikšmę tradicinei kultūrai.

3. Susipažinti su šventei būdingo dainuojamojo, instrumentinio ir choreografinio repertuaro pavyzdžiais ir klasėje išmokti vieną kūrinį;

4. Papildomai su savo grupės nariais pasirinkti iš šventės repertuaro dar po vieną kūrinį, jį išmokti ir ansambliškai atlikti klasėje (galima ekrane rodyti dainos tekstą, pasinaudoti internete skelbiamu dainos aranžuotės įrašu arba patiems pritarti kanklėmis; skudučiuoti ar groti kitais tradiciniais instrumentais; pašokti ratelį ar porinį šokį, įtraukiant ir kitus klasės draugus).

Pagrindinė mokymo(si) strategija: mokymasis bendradarbiaujant, darbas grupėse, pasidalijant užduotį ir bendrai ją pristatant (konkrečiai susitariant, kas už kurią temos dalį, potemę bus atsakingas: tekstą, nuotraukas, vaizdo įrašą, kūrinio pasirinkimą ir repetavimą kartu per pertrauką ar kitu laisvu laiku).

Metodai: papročių ir kūrinių analizė, išvadų formulavimas, interpretacija, diskusijos, refleksija.

Mokinių pasiekimai:

- *Etninės kultūros pažinimas (A)*: Analizuoja Rasos (Kupolių, Joninių) šventės sąsajas su gamtos, astronominiais reiškiniais, jos simboliką (A1.2); Tyrinėja susijusius folkloro žanrus (A1.3); Palygina lietuvių ir kitų tautų kultūrines ypatybes (A2.2).
- *Etninės kultūros raiška (B)*: Atlieka ir interpretuoja įvairių žanrų liaudies kūrybą, kuria tradicijų pagrindu (B1); Kelia ir kūrybiškai įgyvendina etninės kultūros raiškos idėjas (B2)..
- *Etninės kultūros vertybių refleksija (C)*: Svarsto etnokultūrinių vertybių reikšmę (C1); Išreiškia asmeninį santykį su etnine kultūra (C2).

Vertinimas: Formuojamasis ir kaupiamasis.

Atitiktis Etninės kultūros BP mokymo turinio sritims ir temoms:

- Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla. *Liaudies astronomija ir jos simbolika* (Mokiniai aiškinasi pasaulio modelio sampratą, jos sąsajas su kosmologija); *Kalendoriniai papročiai ir tradiciniai darbai* (Remdamiesi šaltiniais mokiniai nagrinėja kalendorinių [...] papročių ryšį su gamtos astronominiais reiškiniais. [...] susipažįsta su paruginėmis giesmėmis, rateliais, atlieka pasirinktus kūrinius. Tyrinėja Rasos (Joninių, Kupolių) šventės kilmę, raidą. Aptaria latvių Lyguo ir Janių šventes. Apibūdina lietuviškų kalendorinių švenčių savitumą, jų reikšmę Lietuvos visuomenėje.)
- Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai. *Jaunimo papročiai ir vaidmuo bendruomenėje* (Mokiniai nagrinėja paauglystės ir jaunystės sampratą tradicinėje kultūroje, diskutuoja apie požiūrį į draugystę ir meilę.[...] Aiškinasi tradicinio šokio etiką (pakvietimą šokiui, padėką po jo ir kt.), apžvelgia porinių tradicinių šokių ir žaidimų įvairovę, juos šoka ir žaidžia); *Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai* (Mokiniai nagrinėja kalendorinių švenčių [...] tradicinį valgiaraštį, aptaria jį sveikos gyvensenos požiūriu).
- Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas. *Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras* (Apibūdina mitus ir mitologines dainas. [...] Aiškinasi poros pasirinkimo ir kitų jaunimo žaidimų tradiciją. Aptaria tradicinius porinius [...] šokius, [...], atlieka pasirinktus šokius.).

Būtų galima suplanuoti ir integruotų šios tematikos pamokų ciklą, labiau išplėtojant šventinės atributikos (pvz., vainikų pynimo), sveikatos tausojimo, mitybos, emocinės sveikatos ar sportinio etnosporto ir kt. aspektus. Čia pateikiamas vien etninės kultūros pamokų ciklo pavyzdys, tačiau vasaros saulėgrįžos tema itin plati, akivaizdžios sąsajos su įvairių **kitų mokomųjų dalykų BP 7–8 kl. temomis**:

- ***Etika:*** Dialoginis bendravimas. *Kitas kaip draugas. Aš ir bendruomenė* (Kaip mano aplinkoje palaikomos bendruomenės tradicijos?).
- ***Lietuvių kalba ir literatūra***: Skaitymas, teksto supratimas ir literatūros bei kultūros pažinimas. *Kalendorinių liaudies dainų atlikimas ir nagrinėjimas* (7 kl.); Kalbos pažinimas. *Kalba kaip socialinis, kultūrinis ir istorinis reiškinys* (Susipažįstama su lietuvių kalbos tarmėmis. Aiškinamasi, kodėl tarmės – gyvosios kalbos lobynas, bendrinės kalbos turtinimo ir palaikymo šaltinis).
- ***Dailė***: Sociokultūrinė aplinka. *Švenčių puošimo tradicijos:* (Apibūdina skirtingų šalių ir įvairių švenčių dekoravimo tradicijas).
- ***Muzika:*** Muzikavimas (dainavimas, grojimas). *Ansamblis* (Aptariama ansamblio sąvoka. Demonstruojami ir išbandomi vokalinės, instrumentinės muzikos pavyzdžiai […]); Muzikinės kultūros kontekstai ir jungtys. *Lietuvos folkloro pavydžiai* (Nagrinėjami Lietuvos folkloro pavyzdžiai).
- ***Technologijos:*** Mityba. *Kalendorinių švenčių tradiciniai patiekalai* (Įvertinamas lietuvių tradicinės virtuvės sezoniškumas. Lietuvos etnografinių regionų, kalendorinių švenčių tradicinių patiekalų išskyrimas, apibūdinimas, gaminimas).
- ***Katalikų tikyba.*** Asmuo ir moralė. Bažnyčia ir liturgija. *Šventė kaip tikėjimo patirtis* (7 kl.).

Vasaros saulėgrįžos tema taip pat susijusi su daugeliu **tarpdalykinių temų:**

- ***Kultūros paveldas*** (papročiai, muzikinis ir choreografinis folkloras, šventiniai simboliniai atributai [...]. Palygina įvairių šalių jaunimo papročius).
- ***Kultūros raida*** ir ***Kultūrų įvairovė, Istorinė savimonė*** (Rasos, Joninių tradicijų ištakos, raida gyvenamoje aplinkoje ir visoje Lietuvoje, palyginimas su tradicijomis kitose šalyse, latvių Lyguo ir Janių šventėmis).
- ***Aplinkos tvarumas*** (siekiama palaikyti harmoniją, glaudų ryšį tarp žmonių, visuomenės ir gamtos).
- ***Idėjos, asmenybės*** (aptariamos asmenybės, kurių indėlis išlaikant, gaivinant šios šventės tradicijas didžiausias krašto ir visos Lietuvos mastu).
- ***Gimtoji kalba*** (gimtoji kalba praturtinama dainuojant ir analizuojant šios šventės dainas, jų raiškos priemones ir vaizdinius, simbolius).
- ***Sveikata ir sveika gyvensena*** (ugdomi gebėjimai ir įpročiai švęsti sveikai, jaustis bendruomenės dalimi, rūpintis savo ir kitų emocine sveikata, kurti, palaikyti ir skleisti teigiamas emocijas).
- ***Medijų raštingumas*** (naudojamasi įvairiomis medijomis – mokiniai skatinami naudotis vaizdine medžiaga, leidiniais ir kitais šaltiniais, susipažįsta su folkloro ir tarmių archyvais, tautodailės fondais, internetinėmis muziejų prieigomis ir pan.).
- ***Mokymasis visą gyvenimą.***

Pamokų ciklo 7–8 klasių koncentrui pavyzdys (struktūra, veiklos ir ugdomi gebėjimai)

Pirmoji pamoka			
Pamokos dalys ir jų trukmė	**Mokytojo(s) veikla**	**Mokinių veikla**	**Ugdomi mokinių gebėjimai**
Organizacinė dalis (3 min.)	Pristato trijų pamokų ciklo temą, tikslą, struktūrą. Nusako mokymosi veiklas, strategiją ir metodus. Paaiškina pirmosios pamokos struktūrą ir veiklas.	Mokiniai aiškinasi pamokų ciklo struktūrą, mokymosi veiklą, strategiją, būdus. Aiškinasi pirmosios pamokos struktūrą, veiklas.	Mokiniai suvokia pamokos ciklo struktūrą, susikaupia, nusiteikia darbui, numato savo mokymosi veiklas ir strategiją.
Numatomų užduočių formulavimas (2 min.)	Paaiškina, kokias užduotis turės atlikti mokiniai ir vertinimo būdą (formuojamasis ir kaupiamasis). Namų pažinimo ir raiškos bei refleksijos užduočiai atlikti mokiniai turės atlikti grupėse (klasei pasidalijus š šešias grupes), pasirinkę vieną iš šešių pateiktų temų (1 priedas).	Pradeda svarstyti apie namų užduoties temą ir su kuo bendradarbiaus grupėje.	Suvokia pamokos struktūrą, svarsto apie numatomos užduoties ir komandos (grupės) pasirinkimą.
Pasirinktos dainos (pvz., „Kupolėle, kas tave skynė“) mokymasis (6 min.)	Pateikia dainos įrašą, prieinamą internete. Pateikia dainos tekstą ir natas ekrane. Atlieka kelis dainos posmus. Moko klasę dainuoti priedainį. Vadovauja visos dainos mokymosi procesui.	Įdėmiai klausosi dainos įrašo ir mokytojo(s) (jei klasėje mokosi mokinių iš folkloro ansamblio, – jiems padedant) atlikimo. Dainuoja patys, iš pradžių tik priedainį. Susiskirsto į dvi grupes (pagal suolų eiles) ir dainuoja prasminį tekstą ir priedainį pakaitomis; paskui pasikeičia. Reflektuoja apie dainos nuotaiką ir savo emocijas.	Dainuoja priedainį ir visą dainą kartu su klase. Pajunta šventinę dainos nuotaiką.
Rasos (Joninių, Kupolės) šventės analizė (22 min.), *1 priedas*	Pateikdama(s) nuotraukų ir vaizdo įrašų pavyzdžių, paaiškina ir pristato visą šventės modelį: papročius, eigą, pagrindinius veiksmus, komponentus, atributus ir	Klausosi mokytojo(s) prezentacijos, stebi vaizdo įrašus. Suvokia informaciją, susieja su jau turimomis	Suvokia šventės eigą, papročius, geba apibūdinti ir nagrinėti jos pagrindinius veiksmus,

	simboliką; atkreipia dėmesį į šventiniu laikotarpiu renkamus ir atributikai sukurti ir sveikatai stiprinti, arbatoms naudojamus augalus bei būdingiausius Joninių vaišių patiekalus (1 priedas).	žiniomis, sukaupta patirtimi, įspūdžiais. Aiškinasi šventės eigą, papročius, veiksmus, komponentus, atributus ir simboliką. Pateikia klausimų.	komponentus, atributus, simboliką.
Atlikti išmoktos dainos (pvz., „Kupolėle, kas tave skynė“) analizė (4 min.)	Paaiškina pagrindinius šventei būdingo kūrinio analizės principus. Užduoda mokiniams klausimus žodžiu apie dainos priklausymą tam tikram regionui, poetinius įvaizdžius ir sąsajas su apeiginiais veiksmais, atributais ir augalais. Vadovauja diskusijai.	Atsakydami į klausimus, analizuoja su klase atliktą dainą (pvz., „Kupolėle, kas tave skynė“). Susieja ją su šventės eiga, apeiginiais veiksmais. Atpažįsta poetinius įvaizdžius ir aiškinasi jų simboliką, sąsajas su apeiginiais veiksmais ir atributais, augalais, būdingiausiais patiekalais. Diskutuoja.	Supranta dainos paskirtį, geba apibūdinti jos žanrą, kuriam etnografiniam regionui ji priklauso, sąsajas su apeiginiais veiksmais. Geba paaiškinti poetinių ir įvaizdžių simboliką. Geba analizuoti šventei būdingą kūrinį, jo simboliką sąsajas su apeiginiais veiksmais ir atributais, augalais bei būdingiausiais patiekalais.
Namų užduoties skelbimas ir organizavimas (8 min.), *1 priedas*	Išsamiai paaiškina, kaip atlikti namų užduotį, jos atlikimo strategiją: pasirinkus vieną iš šešių siūlomų temų su grupe parengti apie ją prezentaciją; išmokti šventei būdingą kūrinį – dainą ar instrumentinį kūrinį, ratelį, šokį (žr. 1 priedą). Nurodo, kokia literatūra ir šaltiniais galima naudotis, pasiremti (žr. 3–4 priedus). Pagal temų nuoseklumą (atsižvelgiant į šventės eigą, istoriškumą) sudaro grupių prezentacijų pristatymo planą, kad mokiniai žinotų, kuriai pamokai pasiruošti.	Pasiskirsto į šešias grupes po keturis–penkis mokinius. Kiekviena grupė pasirenka po vieną iš šešių siūlomų temų (pagal 1 priedą). Grupėse susitaria, kada ir kaip bendradarbiaus, pasidalins užduotį, mokysis kūrinį. Apie pasirinktą temą ir užduočių pasidalijimą informuoja mokytoją.	Suvokia namų užduotį. Gebės tinkamai, argumentuotai ją atlikti, remdamiesi 1 priedu ir literatūra bei šaltiniais, vadovaudamiesi bendradarbiavimo, užduočių pasidalijimo nedidelėje grupėje ir bendro pristatymo strategija.
Antroji pamoka			
Organizacinė dalis (1 min.)	Primenami susitarimai pamokoje, prezentacijų pateikimo seka.	Pirmų trijų grupių mokiniai pasiruošia, persikelia paruoštas prezentacijas į klasės kompiuterį.	Supranta mokymosi veiklas ir strategiją.

		Visi mokiniai susikaupia; nusiteikia įdėmiai klausytis klasės draugų prezentacijų.	
Darbas grupėmis (42 min.): pirmų trijų prezentacijų pristatymas, diskusijos, aptarimas. Vienai prezentacijai skirtas laikas (14 min.) skirstomas į pažintinę ir (savi)refleksijos dalį (9–10 min.), kūrinio atlikimą (2–3 min.) ir diskusijas, aptarimą (2 min.)	Klausosi mokinių grupių prezentacijų ir pasirinktų kūrinių atlikimo. Vadovauja diskusijoms, aptarimui. Vertina grupės prezentacijas pristatančių ir diskusijose dalyvaujančių mokinių žinias, raišką ir refleksiją (formuojamasis ir kaupiamasis vertinimas). Jei prireikia, užduoda papildomų klausimų (žr. 2 priedą).	Pirmos trys grupės iš eilės: Pristato pasirinktos temos prezentaciją, pasitelkdami ir savo patirtį, įspūdžius. Argumentuoja kūrinio pasirinkimą ir jį atlieka grupėje (nedideliame ansamblyje), gali įtraukti ir kitus bendraklasius (ypač jei atliekamas ratelis). Atsako į klausimus. Visi mokiniai dalyvauja diskusijose, prezentacijų aptarime, pateikia įžvalgų ir pastabų.	Geba išdėstyti savo mintis ir išklausyti savo bendraklasius. Įsigilina į šventę papročius, simboliką, žino jos pagrindinius veiksmus, komponentus, atributus. Geba kartu su kitais, ansamblyje atlikti šventei būdingų kūrinių. Geba analizuoti kūrinį, pritaikydami turimas žinias ir savo asmeninę patirtį. Suvokia kūrinių simboliką, sąsajas su šventės veiksmais, komponentais, atributais. Geba diskutuoti pamokos tema.
Pamokos apibendrinimas ir dainos „Kupolėle, kas tave skynė“ kartojimas (2 min.)	Apibendrina pamoką. Primena kitoms trims grupėms apie namų užduotį. Vadovauja dainos atlikimui.	Visi kartu dainuoja jau įsimintą dainą.	Dainuoja dainą su visa klase, jaučia šventinę nuotaiką.
Trečioji pamoka			
1. Organizacinė dalis (1 min.)	Primenami susitarimai pamokoje, prezentacijų pateikimo seka.	Kitų trijų grupių mokiniai pasiruošia, persikelia paruoštas prezentacijas į klasės kompiuterį. Visi mokiniai susikaupia; nusiteikia įdėmiai klausytis klasės draugų prezentacijų.	Supranta mokymosi veiklas ir strategiją.

2. Darbas grupėmis (42 min.): kitų trijų prezentacijų pristatymas ir diskusijos, aptarimas (formuojamasis ir kaupiamasis vertinimas)	Klausosi mokinių grupių prezentacijų ir pasirinktų kūrinių atlikimo. Vadovauja diskusijoms, aptarimui. Vertina grupelės mokinių žinias, raišką ir refleksiją. Jei reikia, užduoda papildomų klausimų (žr. 2 priedą).	Trys mokinių grupės iš eilės: Pristato pasirinktos temos prezentaciją, pasitelkdami ir savo patirtį, įspūdžius. Argumentuoja kūrinio pasirinkimą ir jį atlieka grupėje (nedideliame ansamblyje) arba įtraukdami ir kitus bendraklasius (ypač jei atliekamas ratelis); 3) Atsako į klausimus. Visi mokiniai dalyvauja diskusijose, prezentacijų aptarime, pateikia įžvalgų ir pastabų.	Geba išdėstyti savo mintis ir išklausyti savo bendraklasius. Įsigilina į šventę papročius, simboliką, žino jos pagrindinius veiksmus, komponentus, atributus. Geba kartu su kitais, ansamblyje atlikti šventei būdingų kūrinių. Geba analizuoti kūrinį, pritaikydami turimas žinias ir savo asmeninę patirtį. Suvokia kūrinių simboliką, sąsajas su šventės veiksmais, komponentais, atributais.
Pamokų ciklo apibendrinimas, refleksija ir tolimesnių veiklų planavimas (2 min.)	Apibendrina pamokų ciklą. Skatina mokinius pritaikyti įgytas žinias ir gebėjimus švenčiant Rasą (Jonines, Kupoles) šeimoje, bendruomenėje.	Svarsto apie galimybę aktyviai dalyvauti, švęsti Rasos (Joninių, Kupolių) šventę, pritaikant įgytas žinias ir gebėjimus.	Numato, kur ir kaip, su savo šeima, giminaičiais ar vietos bendruomene aktyviai dalyvaus, švęs Rasos (Joninių, Kupolių) šventę, pritaikydami įgytas žinias ir gebėjimus.

PRIEDAI

1 Priedas. Rasos (Joninių, Kupolių) temos užduotims atlikti (su literatūros, šaltinių ir mokymosi priemonių nuorodomis).

Šventės eiga, veiksmai, komponentai, atributai ir būdingas repertuaras, simbolika	**Veiksmų ir kūrinių vaizdo, garso įrašai, natos, literatūra** (tinka visa 3–4 aprašo prieduose pateikta literatūra, šaltiniai ir skaitmeninės, internetinės mokymosi priemonės; čia nurodomos svarbiausios)
1. Rasos (Joninių, Kupolių) kilmė, raida ir svarbiausios šventės tradicijas gaivinusios asmenybės. Mitologinės dainos.	Sauka, Leonardas. *Lietuvių tautosaka* (...), žr. aprašo literatūros sąrašą; Vaitkevičienė, Daiva. Kupolės: šventė ir dievybė (...); Klimka, Libertas. *Tautos metai* (...); *Kupole rože. Sekminių – Joninių papročiai ir tautosaka* (...);

	Rasos šventė Kernavėje. Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas, 2019 (...); *Rasos šventė Kernavėje*. Dokumeninis filmas, 2022 (...).
2. Šventinio vakaro apeigos	
2.1. Laukų lankymas, kupoliavimas, vaistažolių rinkimas (paruginės, kupolinės giesmės, sutartinės).	*Kupole rože. Sekminių – Joninių papročiai ir tautosaka* (...); *Metų ratas*, https://metu-ratas.lmta.lt/vasara/ Paruginės ir kupolinės dainos „Kupolėle, kas tavi skynė“, https://augalija.etnine.emokykla.lt/video.php?VId=7 Šokis „Sėjau rūtą, sėjau mėtą“, ratelis „Aš pasėjau linelį“ https://augalija.etnine.emokykla.lt/video.php?VId=8.
2.2. Būrimas iš surinktos žolynų (kupolių) puokštelės.	*Metų ratas*, https://metu-ratas.lmta.lt/vasara/ https://augalija.etnine.emokykla.lt/video.php?VId=7.
2.3. Kreipimasis į saulę, lyjant lietui ir kitais atvejais.	*Kupole rože. Sekminių – Joninių papročiai ir tautosaka* (...); Dainelė-kreipinys „Saula šviesi, saula brungi, / Ko nešvieti aukštai dungi?“ https://augalija.etnine.emokykla.lt/video.php?VId=7.
2.4. Vartai (ėjimas į šventvietę per vartus su kupolių puokštėmis rankose, šokant ir dainuojant, šlakstant vandeniu). Aukuro uždegimas (kupolės, aukuras).	Vaitkevičienė, Daiva. Kupolės: šventė ir dievybė (...); Ambrazevičius, Rytis. Dainos Rasos šventėje. *Liaudies kultūra*, 1999 (...); *Metų ratas*, https://metu-ratas.lmta.lt/vasara/ Daudytinė dvejinė sutartinė „Kupolio rože“ (plg. paruginė giesmė / sutartinė „Tu, žilvitėli“), https://augalija.etnine.emokykla.lt/video.php?VId=8.
3. Naktis aplink laužą	
3.1. Ratavimas ir šokiai aplink laužą; šokinėjimas per laužą (ugnis, stebulė ir jos deginimas; kupolių puokštės, kalnas, apeiginiai ir augalų tematikos rateliai; rato piešinys, sukimosi už parankių, žilvičio choreografinės figūros; poriniai šokiai).	*Metų ratas*, https://metu-ratas.lmta.lt/vasara/ *Šoks broliukai šokinį. Aukštaitijos, Suvalkijos, Dzūkijos bei Žemaitijos žaidimai, rateliai, šokiai.* Sudarė Audronė Vakarinienė (...). Kupolių ratelis „Tėvelio sodely berželis siūbavo“, rateliai „Aš užėjau ant kalno“, „Pjausim dobilėlius, pakolei rasa“, „https://augalija.etnine.emokykla.lt/video.php?VId=8 .
3.2. Varduvininkų sveikinimas, apvainikavimas ąžuolo vainikais; vaišės.	Šaknys, Žilvytis Bernardas. Jaunimo gyvenimo raiška. *Šiaurės Lietuvos kultūros paveldas 1. Papročiai* (...). *Kupole rože. Sekminių – Joninių papročiai ir tautosaka* (...). Daina „Švėnts Jons – pyna puons“ (natos), https://augalija.etnine.emokykla.lt/Notes/031Svents%20Jons.pdf .
3.3. Supimasis.	*Metų ratas*, https://metu-ratas.lmta.lt/pavasaris/, https://metu-ratas.lmta.lt/vasara/;

	Sūpuoklinė daina „Supkit, meskit mani jaunų“ https://augalija.etnine.emokykla.lt/video.php?VId=8.
3.4. Saulės palydėjimas (mitologinės dainos, dangiškoji šeima, kosmologinės paralelės; vakaras, saulėlydis).	*Metų ratas*, https://metu-ratas.lmta.lt/vasara/ „Jau sutemo temela“ https://augalija.etnine.emokykla.lt/video.php?VId=8.
4. Užgesinus ugnį	
4.1. Ugnies užgesinimas (įvairus repertuaras, maldelė Gabijai, dainos apie ąžuolą, karinės ir kt. dainos).	Ambrazevičius, Rytis. Dainos Rasos šventėje. *Liaudies kultūra*, 1999 (...); Sutartinė „Rimo rimo, tūta“, skudučių „Untytė“, https://augalija.etnine.emokykla.lt/video.php?VId=8.
4.2. Ėjimas prie vandens, upės (vanduo).	Ambrazevičius, Rytis. Dainos Rasos šventėje. *Liaudies kultūra*, 1999 (...); Kolektyvinė sutartinė „Eik, oželi, undenia“, https://augalija.etnine.emokykla.lt/video.php?VId=8
4.3. Eitynės: javų, medžių, kalno lankymas (ąžuolas, liepa, šermukšnis, kiti medžiai ir sodas, vaismedžiai ir linai).	Ambrazevičius, Rytis. Dainos Rasos šventėje. *Liaudies kultūra*, 1999 (....); Sutartinės apie ąžuolą „Ųžuole, ųžuolėli“, šermukšnį „Augo putins su šermukšniu“, šokama sutartinė „Saulė sodų sadino“, „Turėja liepa, liaj siūdijo“, „Serbinčiula, ogėla“, „Abelėla tūta, tūtava“; https://augalija.etnine.emokykla.lt/video.php?VId=9
4.4. Vidurnaktį pražystantis stebuklingas paparčio žiedas.	*Kupole rože. Sekminių – Joninių papročiai ir tautosaka* (...); Paparčio žiedas. *Lietuvių animacija. Šventės ir sakmės.* Režisierė Jūratė Leikaitė (...). Daina „O, kas ten aušta“, https://augalija.etnine.emokykla.lt/Notes/103%20oi%20ten%20austa.pdf (natos).
5. Sutinkant patekančią saulę	
5.1. Meilės burtai; vainikų plukdymas (vainikas, upė, ežeras, marios, laivas).	*Metų ratas*, https://metu-ratas.lmta.lt/vasara/ *Kupole rože. Sekminių – Joninių papročiai ir tautosaka* (...); Daina „Pyniau vainiką žalių lelendrų“ https://augalija.etnine.emokykla.lt/video.php?VId=10 .
5.2. Prausimasis rasa.	*Metų ratas*, https://metu-ratas.lmta.lt/vasara/ *Kupole rože. Sekminių – Joninių papročiai ir tautosaka* (...); Sutartinė „Ryto rasa krito“ https://augalija.etnine.emokykla.lt/Notes/041Ryto%20rasa.pdf
5.3. Šokančios, keičiančios spalvas, vainikais apratuotos saulės sutiktuvės.	*Kupole rože. Sekminių – Joninių papročiai ir tautosaka* (...); Vyšniauskienė, Rūta Kotryna. *Rasos (Joninių) šventė šiandien* (pamoka). Internetinė prieiga: https://epamokos.pedagogas.lt/mokymas/rasos-svente-3765

	Mitologinė daina „Užteka saulužė, daulėliu lėliu“ https://augalija.etnine.emokykla.lt/video.php?VId=10
6. Lietuvių Rasos (Joninių, Kupolių) ir latvių Lyguo, Janių švenčių tradicijų palyginimas.	Butkus, Alvydas. *Mūsų broliai latviai.* Vilnius: Mokslas, 1990. *Kupole rože. Sekminių – Joninių papročiai ir tautosaka* (...); Šaknys, Žilvytis Bernardas. Jaunimo gyvenimo raiška. *Šiaurės Lietuvos kultūros paveldas 1. Papročiai* (...). Vaitkevičienė, Daiva. Kupolės: šventė ir dievybė (...)**.**

2 priedas. Klausimų mokiniams pavyzdžiai

(Susijusių testų pavyzdžių dar žr. https://augalija.etnine.emokykla.lt/?id=7).

1. Kuo svarbus ratas per vasaros saulėgrįžos – Rasos (Kupolės), Joninių šventę, ką jis simbolizuoja?

2. Kokiems Rasos (Kupolės), Joninių šventės atributams, veiksmams, taip pat muzikos instrumentams būdingas rato simbolis? Kai kurie jų matomi nuotraukose (1–3 pav.):

1–3 pav.

3. Kaip vadinasi nuotraukoje (4 pav.) matomi muzikos instrumentai? Kokiam kraštui jie būdingi, koks Rasos (Joninių, Kupolių,) repertuaras jais atliekamas?

4 pav.

4. Apibūdinkite nuotraukose (5–6 pav.) matomus skirtingus žolynus: kokia jų paskirtis, kam jie naudojami Rasos (Joninių, Kupolės) šventėje?

(5–6 pav.)

5. Paaiškinkite, kokį veiksmą atlieka šventės dalyviai (7 pav.). Kokį šventės atributą matote nuotraukoje, ką jis simbolizuoja?

7 pav.

6. Kokį simbolinį veiksmą (burtą) atlieka mergaitė?

8 pav.

Literatūra ir šaltiniai

- Ambrazevičius, Rytis. Dainos Rasos šventėje. *Liaudies kultūra*, 3, 1999, p. 70–76. Prieiga internete: https://www.lnkc.lt/go.php/lit/1999/709.
- Butkus, Alvydas. *Mūsų broliai latviai.* Vilnius: Mokslas, 1990.
- Klimka, Libertas. *Tautos metai*. Vilnius: Etninės kultūros globos taryba, 2008.
- Kudirka, Juozas. *Joninės*. Vilnius: Vizija, 1991.
- *Kupole rože. Sekminių – Joninių papročiai ir tautosaka*. Parengė Nijolė Marcinkevičienė (papročiai, tikėjimai, burtai), Loreta Mukaitė (dainuojamoji tautosaka), Audronė Vakarinienė (choreografinis folkloroas). Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 2003.
- Laurinkienė, Nijolė. *Mito atšvaitai lietuvių kalendorinėse dainose*. Vilnius, 1990.
- Laurinkienė, Nijolė. Vainiko simbolika lietuvių tautosakoje. *Mokslas ir gyvenimas*, 6, 1987, p. 32–33.
- *Lietuvių folkloro chrestomatija.* Parengė Bronislava Kerbelytė, Bronė Stundžienė. Vilnius: Regnum fondas, 1996.
- *Lingu palingu balti suoleliai. Kalendorinės dainos*. Parengė Jurgita Ūsaitytė (tekstus), Aušra Žičkienė (melodijas). Vilnius: Lietuvių literatūros ir tatutosakos institutas, 2009.
- Mirončikienė, Eglė [sudarytoja]. *Meilės magija. Lietuvių vedybiniai ir meilės burtai*. Vilnius: Saulužė, 2000.
- Paparčio žiedas; Joninės Kernavėje. *Lietuvių animacija. Šventės ir sakmės* [DVD]. Režisierė Jūratė Leikaitė. Vilnius: Filmų štrichai, 2007.
- Račiūnaitė-Vyčinienė, Daiva. *Sutartinių atlikimo tradicijos*. Vilnius: Kronta, 2000.
- *Rasos šventė Kernavėje.* Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas, 2019. Prieiga internete: https://www.youtube.com/watch?v=xo9_uAdN06I&t=554s&ab_channel=Lietuvosnacionalinisskult%C5%ABroscentras .

- *Rasos šventė Kernavėje*. Dokumentinis filmas. Širvintų rajono savivaldybės kultūros centras, 2022. Prieiga internete https://www.youtube.com/watch?v=lP7Ev3LZjZA&ab_channel=%C5%A0irvint%C5%B3rajonosavivaldyb%C4%97 .
- Sauka, Leonardas. *Lietuvių tautosaka*. Mokymo priemonė (vadovėlis) X klasei. Kaunas: Šviesa, 1989 (p. 111–113).
- Sutartinės: Daugiabalsės lietuvių liaudies dainos. Sudarė ir paruošė Zenonas Slaviūnas. T. 1–3. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1958–1959.
- Šaknys, Žilvytis Bernardas. Jaunimo gyvenimo raiška. *Šiaurės Lietuvos kultūros paveldas 1. Papročiai. Monografija*. Kaunas: Žiemgalos leidykla, 2007, p. 51–80.
- Šimonytė-Žarskienė, Rūta. Skudučiavimas šiaurės rytų Europoje. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003.
- *Šoks broliukai šokinį. Aukštaitijos, Suvalkijos, Dzūkijos bei Žemaitijos žaidimai, rateliai, šokiai.* Sudarė Audronė Vakarinienė. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 2001.
- Vyšniauskaitė, Angelė. *Mūsų metai ir šventės*. Kaunas, 1993.
- Vyšniauskaitė, Angelė. Rasa. Kupolė. Joninės. *Liaudies kultūra*, 2, 1989, p. 14–15. prieiga internete: https://www.lnkc.lt/go.php/lit/1996--1988/88599.
- Urbanavičienė, Dalia. *Lietuvių apeiginė etnochoreografija.* Vilnius: Lietuvos muzikos akademija, 2000.
- Vaitkevičienė, Daiva. Kupolės: šventė ir dievybė. *Liaudies kultūra*, 3, 1999, p. 70–76. Prieiga internete: https://www.lnkc.lt/go.php/lit/1999/709.
- Vyšniauskienė, Rūta Kotryna. *Rasos (joninių) šventė šiandien: etnomuzikologinis aspektas*. Magistro darbas. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2018. Prieiga internete: https://gs.elaba.lt/object/elaba:28579516/.

Skaitmeninės, internetinės mokymosi priemonės:

- *Augalijos pasaulis lietuvių etninėje kultūroje. Lietuvių etninė kultūra. II dalis*. Parengė Ona Verseckienė (projekto autorė, įvadas), Libertas Klimka (papročiai, papročių semantika), Bronė Stundžienė (bendroji charakteristika), Gaila Kirdienė (muzikinis folkloras, muzikos instrumentai, iliustracijos, testai), Nijolė Tumėnienė (dailė, iliustracijos), Genovaitė Jacėnaitė (liaudies menas, iliustracijos, testai), Živilė Lazdauskaitė (liaudies medicina, iliustracijos, testai), Virginija Rudavičienė (augalinė simbolika literatūroje). Vilnius: Pedagogų profesinės raidos centras, 2005. Prieiga internete: https://augalija.etnine.emokykla.lt/?id=1 .
- *Metų ratas.* Sudarė Daiva Vyčinienė. Autoriai: Rimantas Astrauskas (Advento-Kalėdų ir gavėnios dainuojamojo folkloro poskyris), Gaila Kirdienė (Rudens, žiemos ir vasaros instrumentinės muzikos poskyriai), Dalia Urbanavičienė (Choreografinio folkloro poskyriai), Skirmantė Valiulytė (Pavasario sūpuoklinių dainų poskyris), Evaldas Vyčinas (Pavasario skyriaus instrumentinės muzikos poskyris), Daiva Vyčinienė (Įvadiniai skyriai, papročių poskyriai, Užgavėnių, Pavasario, Vasaros ir Rudens dainuojamojo folkloro poskyriai), Varsa Zakarienė (Įvadinio skyriaus poskyris); Vilnius : Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2023 (DVD „Metų ratas” 2008 atnaujinta versija). Prieiga internete: https://metu-ratas.lmta.lt/ .

Pamokų aprašą parengė: doc. dr. Gaila Kirdienė (konsultavo ir redagavo doc. dr. Dalia Urbanavičienė).

6. Užduočių ir mokinių darbų, iliustruojančių pasiekimų lygius, pavyzdžiai

Šiame skyrelyje pateikiami etnokultūrinio ugdymo užduočių pavyzdžiai, atspindintys skirtingas pasiekimų sritis (A – Etninės kultūros pažinimas; B – Etninės kultūros raiška; C – Etninės kultūros vertybių refleksija). Dalis pateiktų užduočių pavyzdžių padeda ugdyti ir vertinti kelis skirtingų sričių pasiekimus,todėl šalia jų skliaustuose nurodomi tų pasiekimų žymėjimai. Tokie pavyzdžiai pateikiami keliuose šių metodinių rekomendacijų pasiekimų sričių skyreliuose. Kai kuriuose pavyzdžiuose įvardijami užduoties atlikimo vertinimai atsižvelgiant į skirtingus pasiekimų lygius (slenkstinis, patenkinamas, pagrindinis, aukštesnysis) bei jų paaiškinimai, pritaikant Etninės kultūros bendrojoje programoje pateiktus pasiekimų lygių požymius konkrečiam mokymosi turiniui.

Daugumoje užduočių pavyzdžių įvardijamas užduoties tikslas ir uždaviniai, kokias bendrąsias kompetencijas siekiama ugdyti, kokiomis priemonėmis, nurodomi ugdymo metodai ir formos. Kai kur pateikiami mokinių kūrybinių darbų pavyzdžiai.

Toliau pateikiami pamokų ciklai „Atvažiuoja Kalėdos“ (5–6 kl.), „Jaunimas ir laisvės kovų dainos“ (7–8 kl.), pamokų ciklo „Lietuviškos sakmės ir padavimai“ baigiamoji dalis (5 ir 10 kl.), taip pat testai „Kalendoriniai papročiai“ ir „Etnografiniai regionai“ (5–6, 7–8, 9–10 (I–II gimnazijos) klasėms).

6.1. Pamokų ciklas „Atvažiuoja Kalėdos“ (5–6 klasėms)

Lietuvių advento-Kalėdų laikotarpio (kuris tęsiasi nuo šv. Andriejaus dienos iki Trijų karalių) muzikinis, žaidybinis ir vaidybinis folkloras yra nepaprastai turtingas. Jis pasižymi įvairių gyvūnų ir augalų įvaizdžiais, simboliniais priedainiais, mitologemomis, yra susijęs su to meto papročiais: apdainuojamas saulę ant ragų parnešantis elnias devyniaragis, per aukštus kalnus, per žemus klonius su sočiomis vaišėmis atvažiuojančios šventos Kalėdos, mergelių ir bernelių bendravimas, atspindintis pažintuvių, piršlybų papročius, kaimynus lankantys ir vaišių prašantys persirengėliai, vadinami *kalėdotojais*, ir kt. Mokiniams reikia daug ką aiškintis, pasitaiko ir nemaža senoviškų tarmiškų žodžių (todėl folkloro rinkinių pabaigoje pateikiami žodynėliai).

Ilgiausiai šio laikotarpio dainų, žaidimų ir kalėdotojų tradicija išlaikyta Dzūkijoje, tačiau ir kiti etnografiniai regionai turi šiam laikotarpiui būdingų papročių (pvz., sūduvių „Šyvio šokdinimas“). Kai kurie advento-Kalėdų laikotarpio papročiai įrašyti į Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą: unikali lietuvių Kūčių tradicija, šeimose puoselėta ir išsaugota per sovietmetį ir tremtis, švenčiama ir išeivijos lietuvių; sūduvių persirengėlių eitynės „Šyvio šokdinimas“; su Kalėdų (ir Velykų, vestuvių) papročiais susijusi šiaudinių sodų rišimo tradicija, kuri 2023 m. įrašyta ir į UNESCO Reprezentatyvųjį žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą.

Penktų–šeštų klasių mokiniai labai laukia šv. Kalėdų ir tarpušvenčio (trunkančio nuo Kalėdų iki Trijų karalių sausio 6 d.). Jiems tai ypatingas metas, didžiausia šventė ne tik dėl mokykloje tvyrančios šventinės nuotaikos, kalėdinių dekoracijų, artėjančių atostogų, kalėdinių mugių ir gaunamų dovanų – juos traukia ir stebuklingas gyvūnų pasaulis, žaidimai; auga ir jų domėjimasis jaunimo bendravimo tradicijomis.

Čia pateikiamas pamokų ciklo turinys grindžiamas metodinėse etninės kultūros ugdymosi priemonėse, folkloro rinkiniuose ir moksliniuose darbuose pateikiamais ir analizuojamais advento-

Kalėdų laikotarpio papročiais ir repertuaru. Daugiausia dėmesio teikiama muzikiniam, žaidybiniam ir vaidybiniam folklorui. Mokinių veikla ir užduotys pamokų metu aprėpia papročių, apeiginių veiksmų ir būdingų kūrinių nagrinėjimą ir atlikimą, interpretaciją (mokiniai dainuoja, groja, žaidžia, šoka, kuria savo aranžuotes), vertybių refleksiją (dalijasi sukauptomis žiniomis ir patirtimi, įspūdžiais). Per šias pamokas įgytas žinias ir gebėjimus siūloma taikyti aktyviai dalyvaujant kalėdiniuose renginiuose, organizuojamuose mokyklose renginyje ar gyvenamosios vietos, miesto ar miestelio renginiuose. Advento-Kalėdų laikotarpio liaudies dainų, žaidimų) atlikimo patirtis praverstų ir rengiantis dalyvauti mokinių konkurse (pavyzdžiui, tautosakos ir tautodailės konkurse „Leliumoj“). Taip pat įgytos žinios, gebėjimai ir įgūdžiai gali būti panaudojami praturtinant šias šventes savo šeimoje, giminėje.

Trukmė: trijų pamokų ciklas.

Uždaviniai:

1) Gilinti mokinių žinias apie advento-Kalėdų laikotarpio (nuo šv. Andirejaus iki Trijų karalių) tradicijas, muzikinį, žaidybinį ir vaidybinį folklorą, tradicines šventines dekoracijas ir papročius, gerinti mokinių gebėjimus analizuoti ir apibendrinti, daryti išvadas.

2) Plėtoti mokinių etnokultūrinės raiškos gebėjimus atliekant (interpretuojant, improvizuojant) šio laikotarpio muzikinio, žaidybinio ir vaidybinio folkloro kūrinius.

3) Skatinti mokinių refleksijas apie turimą Kūčių, Kalėdų, Naujųjų Metų šventimo patirtį, dalyvavimą šventinėse vakaronėse, persirengėlių vaikštynėse, susijusios tematikos konkursuose, taip pat svarstymus apie šio laikotarpio papročių reikšmę savo šeimos tradicijoms ir visai lietuvių kultūrai, jų tęstinumo galimybes.

Ugdomos bendrosios kompetencijos: pažinimo, kultūrinė, kūrybiškumo, komunikavimo, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, pilietiškumo, skaitmeninė.

Vertinimas: Formuojamasis ir kaupiamasis.

Priemonės, medžiagos: kompiuterinė įranga ir ekranas, garso kolonėlės vaizdo ir garso įrašams demonstruoti; tradiciniai muzikos instrumentai (kanklės, lamzdeliai, būgnas ir kt.).

Atitiktis Etninės kultūros BP mokymo turinio sritims ir temoms:

- ***Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla***. *Gamta tradicinėje kultūroje ir pasaulėžiūroje* (Remdamiesi vaizdine medžiaga ir kitais šaltiniais [...] nagrinėja augalų ir gyvūnų įvaizdžius liaudies kūryboje, aiškinasi simbolines jų reikšmes, svarbą lietuvių kultūroje ir pasaulėjautoje.); *Kalendoriniai papročiai, tradiciniai verslai ir prekybos būdai* ([...] mokiniai aiškinasi laiko matavimo ir kalendorinių švenčių žymenis, simbolius. Gvildena simbolines skaičių reikšmes. Aiškinasi [...] advento, Kūčių ir Kalėdų papročių, tautosakos ir kito folkloro simboliką. Aptaria kalėdinio laikotarpio turgus (saldaturgį, šeškaturgį, žąsų ir kt.).
- ***Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas***. *Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras* ([...] klausydami įrašų, mokiniai susipažįsta su įvairių Lietuvos regionų dainomis ir kita liaudies kūryba, apibūdina jų regioninius bruožus, atlieka pasirinktus pavyzdžius. [...] žaidžia įvairius ratelius ir žaidimus [...]. Tyrinėja tradicinius liaudies muzikos instrumentus, pasakoja apie muzikavimo tradicijas Lietuvoje. Susipažįsta su išleistais liaudies žaidimų rinkiniais [...]).

Pateikiamas etninės kultūros pamokų ciklo pavyzdys, tačiau jo tema siejasi ir su **kitų mokomųjų dalykų temomis**:

- ***Etika.*** *Aš ir bendruomenė. Bendri pomėgiai* (Kokias tradicijas turi įvairios bendruomenės? Kokios tradicinės šventės yra švenčiamos namuose? Ar man svarbi tų švenčių simbolika? Kodėl? (5 kl.).
- ***Muzika.*** Muzikavimas (dainavimas, grojimas). *Lietuvių liaudies dainos* (Mokomasi liaudies dainų); Muzikinės kultūros kontekstai ir jungtys. *Kalendorinis metų ratas* (Aptariama ir palyginama metų švenčių muzika: [...] Kalėdų ir Naujų metų šventės [...]. Analizuojamos šventinių laikotarpių dainos; sutartinių žanras ir atlikimo būdai [...]).
- ***Šokis.*** Šokio raiška. *Šokio atlikimas* (Mokosi įvairių šokio žanrų (pvz., folklorinio [...]).
- ***Dailė.*** Sociokultūrinė aplinka. *Švenčių puošimo tradicijos* (Apibūdina skirtingų švenčių dekoravimo tradicijas).
- ***Informatika.*** Skaitmeninio turinio kūrimo mokymo(si) turinys.
- ***Teatras***. Vaidyba ir režisūra.
- ***Katalikų tikyba.*** Bažnyčia ir liturgija. *Liturginių metų ciklas* (Liturginis advento ir Kalėdų laikas, liturginiai tekstai ir ženklai, jų prasmės) (6 kl.).

Trijų pamokų ciklo struktūra ir veiklos

Eilės nr.	Veikla	Trukmė
	1-oji pamoka	
1.	Mokytoja(s) trumpai apibūdina trijų pamokų ciklo temą. Nagrinėjami advento-Kalėdų papročiai, repertuaras ir jų prasmė pasitelkus vaizdo įrašus (parinktus iš Literatūros ir šaltinių sąrašo), pavyzdžiui: • penktai klasei – Henriko Šablevičiaus dokumentinio filmo fragmentas apie Kūčias ir Kalėdas (10 min.); • šeštai klasei – „Baltų šventadienių“ laidos apie Kūčias ir Kalėdas, fragmentas. Taip pat išklausomi kelių pasirinktų dainų ar žaidimų įrašai. Mokiniai aptaria šiuos pavyzdžius, pateikia klausimų. Pasiūloma mokiniams nupiešti piešinius advento-Kalėdų tematika. Norintys gali pradėti kurti piešinį jau klasėje.	24 min.
2.	***Dainos analizė ir mokymasis.*** Pateikiama mokytojo(s) parinkta daina, pvz., „Kam tavo, vilkeli“ (*Atvažiuoja Kalėdos* II, nr. 762). Mokiniai mokosi ją analizuoti ir atlikti (interpretuoti, improvizuoti): • Mokiniai stebi tris skirtingas dainos interpretacijas (parinktas iš Literatūros ir šaltinių sąrašo) – 5 min.; • Mokytojo klausiami, mokiniai aiškinasi dainos sandarą, simbolinius vaizdinius – 1 min.; • Klasė pasidalija į dvi grupes (gali būti berniukų ir mergaičių grupės) ir mokosi dainuoti dainą (dainos tekstas gali būti pateikiamas ekrane) – vieni dainuoja klausimus, kiti atsakymus. Pabaigoje bandoma kurti teksto tęsinį, kol viena grupė nebežino ko paklausti, arba kita – ką atsakyti. Tuomet grupės	11 min.

	pasikeičia vaidmenimis. Dainuojant galima pritarti ir tradiciniu muzikos instrumentu, pvz., būgnu ar kt. – 5 min.	
3.	***Žaidimo mokymasis.*** Pasiūloma pažaisti mokytojo parinktą žaidimą, pvz., „Bobute, senute“ (*Atvažiuoja Kalėdos* II, nr. 667, plg. „Sena bobutė“, internetinė prieiga https://gyvunijos-pasaulis.etnine.emokykla.lt/Notes/senabobute.pdf: • Dalis mokinių sustoja į ratelį (galima suglausti suolus, kad būtų daugiau vietos) ir mokosi žaisti šį žaidimą – 3 min.; • Kita dalis mokinių atidžiai stebi draugus ir, žaidimui pasibaigus, pasiremdami mokytojo(s) paaiškinimais, pamokos pradžioje stebėtu vaizdo siužetu ir kitomis sukauptomis žiniomis, analizuoja ir apibūdina žaidimą – 2 min.; • Trumpa bendra diskusija ir refleksija apie žaidimo atlikimą – 2 min.	7 min.
4.	***Namų darbai.*** • Mokiniai susiskirsto poromis (jei lieka vienas mokinys, sudaroma trijų mokinių grupė) ir iš mokytojo(s) pasiūlyto sąrašo pasirenka po vieną dar nesimokytą advento-Kalėdų laikotarpio dainą, kurią namuose turės išmokti padainuoti (galima panaudoti internete prieinamą dainos aranžuotę, panaudoti pritarimui kankles ar kitą instrumentą), taip pat gebėti paaiškinti dainos vaizdinius, sąsajas su papročiais. Pusė mokinių porų turės pasiruošti antrai pamokai, o likusios poros – trečiai pamokai (galima tai nustatyti panaudojant skaičiuotę arbą burtų keliu). • Dainuoti, muzikuoti nelinkę mokiniai gali sukurti piešinį pasirinktos dainos tematika, arba savarankiškai namuose sukurti tradicinę kalėdinę dekoraciją (jei pageidauja, kaip papildomą užduotį tą gali padaryti ir dainuojantys mokiniai). Mokytojas apibendrina pamoką, patikslina susitarimus dėl namų darbų atlikimo: viena pusė mokinių namų darbus pristatys antrąją pamoką, kita pusė – trečiąją pamoką.	3 min.
	Iš viso:	**45min.**
	2-oji pamoka	
1.	Primenami susitarimai pamokoje. Jei reikia, mokiniai pasiruošia dainų tekstus, aranžuotes kompiuteryje. Sudaroma pristatymų seka ir tvarka: 2–3 min. skiriamos dainai atlikti ir 2–3 min. jos trumpai analizei ir atsakymams į mokinių ar mokytojo(s) užduodamus klausimus. Piešinio ar dekoracijos pristatymui skiriama apie 3–4 min.	2 min.
2.	***Namų darbų pristatymas*** (pirmoji mokinių grupė): • Mokiniai poromis atlieka, interpretuoja, improvizuoja pasirinktą dainą (gali pritarti ir tradiciniais muzikos instrumentais, pvz., kanklėmis), ją analizuoja, atsako į kitų mokinių ir mokytojo(s) klausimus. Atliekant dainą kiti mokiniai gali padėti dainuoti priedainį; • Pateikiami ir pristatomi sukurtą piešiniai pagal pasirinktos dainos tematiką, arba sukurta šventinė dekoracija, atsakoma į kitų mokinių ir mokytojo(s) klausimus.	30–33 min.

3.	***Kalėdinis žaidimas.*** Visa klasė kartu žaidžia mokytoj(s) parinktą, siūlomą žaidimą, pvz., „Kiškeli, nabagėli“ (*Atvažiuoja Kalėdos* II, nr. 601, žr. 2 priedą) (tiksliau žr. pagal 1-os pamokos 4-ą veiklą).	4 min.
4.	Mokinių diskusijos ir refleksijos.	4–7 min.
5.	Pamokos užbaigimas, namų užduoties priminimas kitai pamokai.	2 min.
	3-oji pamoka	
1.	Primenami susitarimai pamokoje, Jei reikia, mokiniai pasiruošia dainų tekstus, aranžuotes kompiuteryje. Sudaroma pristatymų seka ir tvarka.	2 min.
2.	***Namų darbų pristatymas*** (antroji mokinių grupė)***:*** • Mokiniai poromis atlieka, interpretuoja, improvizuoja pasirinktą dainą (gali pritarti ir tradiciniais muzikos instrumentais, pvz., kanklėmis), ją analizuoja, atsako į kitų mokinių ir mokytojo(s) klausimus. Atliekant dainą kiti mokiniai gali padėti dainuoti priedainį; • Pateikiami ir pristatomi sukurtą piešiniai pagal pasirinktos dainos tematiką, arba sukurta šventinė dekoracija, atsakoma į kitų mokinių ir mokytojo(s) klausimus.	30–33 min.
3.	***Kalėdinis ratelis.*** Visa klasė kartu atlieka mokytoj(s) parinktą, siūlomą kūrinį, pvz., improvizacinį-vaidybinį ratelį (šokį) „Oželis“ („Vai išeiki, oželi“) (internetinė prieiga: https://gyvunijos-pasaulis.etnine.emokykla.lt/Notes/vaiiseikiozeli.pdf.	4–5 min.
4.	***Šventiniai palinkėjimai.*** Mokytoja(s) pateikia skaidrę su tradiciniais šventiniais kalėdiniais ir naujametiniais palinkėjimais: mokiniai paeiliui juos skaito, vieni kitiems ir mokytojui (-ai) linkėdami linksmų šv. Kalėdų ir laimingų Naujųjų Metų.	3–4 min.
5.	Pamokų ciklą apibendrinanti refleksija: mokiniai pasidalija mintimis apie tai, ką sužinojo naujo ir išmoko, sukūrė, kas labiausiai patiko, ką ir kaip ketina panaudoti šventiniu kalėdiniu laikotarpiu namuose ar bendruomenėje, kad senosios tradicijos būtų tęsiamos ir plėtojamos šiandien.	2–3 min.
	Iš viso:	**45 min.**

Pasiekimų lygiai pagal 5–6 klasės EK programoje aprašytus požymius:

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
1. Etninės kultūros pažinimas (A)			
Nusako kai kuriuos etnografinių regionų advento, Kūčių, Kalėdų ir Naujųjų Metų kalendorinius papročius, su jais susijusią Lietuvos tradicinę augaliją ir gyvūniją (A1.2.1).	Nusako etnografinių regionų advento, Kūčių, Kalėdų ir Naujųjų Metų papročius, su jais susijusią Lietuvos tradicinę augaliją ir gyvūniją (A1.2.2).	Palygina skirtingų etnografinių regionų advento, Kūčių, Kalėdų ir Naujųjų Metų papročius. Aptaria gamtos reikšmę tradicinėje kultūroje (A1.2.3).	Remdamasis šaltiniais, palygina skirtingų etnografinių regionų advento, Kūčių, Kalėdų ir Naujųjų Metų papročius papročius. Pateikdama(s) pavyzdžių aptaria gamtos reikšmę tradicinėje kultūroje (A1.2.4).

Atpažįsta advento–Kalėdų laikotarpio folkloro žanrus, muzikavimo tradicijas, tarmes, taikomąją tautodailę (dekoracijas) (A1.3.1).	Nusako advento–Kalėdų laikotarpio folkloro žanrus, muzikavimo tradicijas, tarmes, taikomąją tautodailę (dekoracijas) (A1.3.2).	Apibūdina advento–Kalėdų laikotarpio folkloro žanrus, muzikavimo tradicijas, tarmes ir taikomąją tautodailę (dekoracijas) (A1.3.3).	Apibūdina ir apibendrina advento–Kalėdų laikotarpio folkloro žanrus, muzikavimo tradicijas, tarmes, taikomąją tautodailę (dekoracijas) (A1.3.4).
Iš nurodytų šaltinių atsirenka informaciją apie skirtingas etninės kultūros sritis advento–Kalėdų laikotarpio tematika, iš dalies jas palygina (A2.1.1).	Atsirenka informaciją iš įvairių šaltinių apie skirtingas etninės kultūros sritis advento–Kalėdų laikotarpio tematika, pagal pateiktus kriterijus jas palygina (A2.1.2).	Analizuoja informaciją iš įvairių šaltinių apie skirtingas etninės kultūros sritis advento–Kalėdų laikotarpio tematika, jas palygina (A2.1.3).	Analizuoja ir apibendrina informaciją iš įvairių šaltinių apie skirtingas etninės kultūros sritis advento–Kalėdų laikotarpio tematika, jas palygina, pateikia išvadas (A2.1.4).
2. Etninės kultūros raiška (B)			
Atlieka advento–Kalėdų laikotarpio folkloro kūrinius, fragmentiškai aptaria atliekamų kūrinių bruožus (B1.1.1).	Atlieka ir interpretuoja žanrų advento–Kalėdų laikotarpio folkloro kūrinius, aptaria atliekamų kūrinių bruožus (B1.1.2).	Atlieka, interpretuoja, improvizuoja advento–Kalėdų laikotarpio folkloro kūrinius, aptaria atliekamų kūrinių regioninius bruožus, semantiką (B1.1.3).	Sklandžiai atlieka, interpretuoja, improvizuoja advento–Kalėdų laikotarpio folkloro kūrinius, išsamiai apibūdina atliekamų kūrinių bruožus, semantiką (B1.1.4).
Pasigamina tradicinių kalėdinių dekoracijų, minimaliai atitinkančių aptartus kriterijus (B1.2.1).	Pasigamina tradicinių kalėdinių dekoracijų, iš dalies atitinkančių aptartus kriterijus (B1.2.2).	Išmėgindamas įvairias technikas pasigamina tradicinių kalėdinių dekoracijų, atitinkančių aptartus kriterijus (B1.2.3).	Išmėgindamas įvairias technikas pasigamina tradicinių kalėdinių dekoracijų, maksimaliai atitinkančių aptartus kriterijus (B1.2.4).
Remdamasis liaudies kūrybos pavyzdžiais, kelia ir bando įgyvendinti etnokultūrinės raiškos idėjas klasės, mokyklos veikloje (B2.1.1).	Remdamasis etnokultūros žiniomis, patirtimi, liaudies kūrybos pavyzdžiais, kelia ir iš dalies įgyvendina etnokultūrinės raiškos idėjas klasės, mokyklos veikloje (B2.1.2).	Remdamasis etnokultūros žiniomis, patirtimi, liaudies kūrybos pavyzdžiais, kelia ir kūrybiškai įgyvendina etnokultūrinės raiškos idėjas klasės, mokyklos ir vietos bendruomenės veikloje (B2.1.3).	Remdamasis etnokultūros žiniomis, patirtimi, liaudies kūrybos pavyzdžiais, kelia, svarsto etnokultūrinės raiškos idėjas ir jas kūrybiškai įgyvendina klasės, mokyklos ir vietos bendruomenės veikloje (B2.1.4).
Išsako nuomonę apie savo ir kitų etnokultūrinės raiškos	Vertina savo ir kitų etnokultūrinės raiškos idėjas ir jų	Vertina savo ir kitų etnokultūrinės raiškos idėjas ir jų	Argumentuodamas vertina savo ir kitų etnokultūrinės raiškos

idėjas, jų įgyvendinimą (B2.2.1).	įgyvendinimą pagal dalį sutartų kriterijų (B2.2.2).	įgyvendinimo būdus bei aplinkybes pagal sutartus kriterijus (B2.2.3).	idėjas ir jų įgyvendinimo būdus bei aplinkybes pagal sutartus kriterijus (B2.2.4).
3. Etninės kultūros vertybių refleksija (C)			
Remdamasis patirtimi minimaliai išreiškia savo suvokimą apie advento-Kalėdų tradicijų reikšmę, pateikia pavienius labiau žinomus pavyzdžius (C1.1.1).	Remdamasis patirtimi išreiškia savo suvokimą apie advento-Kalėdų tradicijų reikšmę, pateikia kelis pavyzdžius iš artimos aplinkos (C1.1.2).	Remdamasis patirtimi išreiškia savo suvokimą apie advento-Kalėdų tradicijų reikšmę, pateikia įvairių pavyzdžių iš artimos ir tolimesnės aplinkos (C1.1.3).	Remdamasis patirtimi išsamiai perteikia savo suvokimą apie advento-Kalėdų tradicijų reikšmę, pateikia įvairių pavyzdžių iš artimos ir tolimesnės aplinkos (C1.1.4).
Atsako į vieną kitą klausimą apie advento-Kalėdų tradicijų reikšmę, nuolatinį etninės kultūros vertybių atsinaujinimą ir tęstinumą (C1.2.1).	Remdamasis pavyzdžiais, įvardija advento-Kalėdų tradicijų reikšmę. Įsitraukia į svarstymus apie etninės kultūros vertybių nuolatinį atsinaujinimą ir tęstinumą (C1.2.2).	Remdamasis pavyzdžiais, nagrinėja advento-Kalėdų tradicijų reikšmę praeityje ir dabar [...]. Svarsto etninės kultūros vertybių nuolatinio atsinaujinimo ir tęstinumo klausimus (C1.2.3).	Remdamasis įvairiais pavyzdžiais, pagrindžia advento-Kalėdų tradicijų reikšmę praeityje ir dabar, [...]. Kelia ir svarsto etninės kultūros vertybių nuolatinio atsinaujinimo ir tęstinumo klausimus (C1.2.4).

Piešinio pasirinktos advento-Kalėdų dainos tematika pavyzdys – daina „Gili gili upelė“.

Literatūra ir šaltiniai

- *Atvažiuoja Kalėdos: advento–Kalėdų papročiai ir tautosaka* (knyga ir CD). Sudarė S. Valiulytė, N. Marcinkevičienė, E. Venskauskaitė. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 2000. Internetinė prieiga: https://www.lnkc.lt/go.php/lit/Atvaziuoja-kaledos-/8750 .
- *Atvažiuoja Kalėdos: advento–Kalėdų papročiai ir tautosaka*. II papildytas leidimas. Parengė Nijolė Marcinkevičienė, Jūratė Šemetaitė, Audronė Vakarinienė. Vilnius: Lietuvos nacionalinis kultūros centras, 2019.
- Daraškevičienė, Audra. *Lietuviški Kalėdų papročiai.* 2012. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2012/12/17/lietuviski-kaledu-paprociai/ .
- *Dzūkijos dainos ir muzika.* Sudarė ir parengė Austė Nakienė, Rūta Žarskienė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005.

- *Dzūkų melodijos.* Sudarė ir parengė Genovaitė Četkauskaitė, Vilnius, 1981.
- *Gilės Kalėdos* („Buvo mūsų, leliumoj“, „Atlėkė elnias devyniaragis“ ir kitos dainos). *Gilė Folk.* Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=yOuw_R59kAo&list=PLgsvfPlgQmovu5exzkwky7xzx9tgtfdMg&ab_channel=Gil%C4%97Folk .
- *Imu jūsų duoną* (H. Šablevičiaus filmas), 1987 m. Internetinė prieiga: https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/10036/dokumentinis-filmas-imu-jusu-duona
- Klimka, Libertas; Kazlauskas, Ričardas; Lazdauskaitė, Živilė. *Po tėviškės dangum.* Sudarytoja O. Verseckienė. Vilnius: Lietuvos pedagogų kvalifikacijos institutas, 1997.
- Klimka, Libertas. *Tautos metai*. Vilnius: Vilniaus etninės kultūros centras, 2008.
- *Kam tavo, vilkeli* (įvairių stilių dainos interpretacijos, aražuotės, tekstai tik su instrumentiniu pritarimu internete). Prieiga internete: *https://www.youtube.com/watch?v=XXW2v-_2gGU&ab_channel=S.Ruseviciene ; https://www.youtube.com/watch?v=RFkiIvhkglA&ab_channel=KaunoJuozoGru%C5%A1omenogimnazija; https://www.youtube.com/watch?v=srMLVruIvdM&ab_channel=dns4006 ; https://www.youtube.com/watch?v=A-Y8DhmNBwk&ab_channel=%C5%BDalvarinis* .
- *Kūčios, Kalėdos. Baltų šventadieniai (32).* (TV laidų ciklo autorė režisierė Nijolė Jačėnienė). 2019. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=RVJ8oRHH2zU&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas
- *Kultūros jungtys: lietuvių kalendorinės šventės, tautosaka, literatūra*. Internetinė prieiga: http://lietuviu5-6.mkp.emokykla.lt/lt/mo/zinynas/kulturos_jungtys_lietuviu_kalendorines_sventes_tautosaka_literatura/
- Laurinkienė, Nijolė. *Mito atšvaitai lietuvių kalendorinėse dainose*. Vilnius: Vaga, 1990. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Laurinkiene_Nijole/Laurinkiene_1990_MA.pdf .
- Laurinkienė, Nijolė. Devyniaragio elnio semantikos akcentai. *Liaudies kultūra.* 2002, Nr. 1 (70), p. 30–33. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Laurinkiene_Nijole/Laurinkiene_LK_2000_1.pdf .
- *Lietuviškos kalėdų dainos. Baltic Folk* [Grojaraštis]. *Internetinė prieiga:* https://www.youtube.com/playlist?list=PLrLh0Vet5pcLbT3d0LHMZ29GemV_GdxsE
- *Lietuvių kalėdinės dainos ir giesmės. Kalėdienė* [CD]. Vilnius: LATGA–A, 1999.

- *Lietuvių kalendorinės šventės* (sudarė Birutė Imbrasienė). Vilnius: LNKC, 1990. Internetinė prieiga: https://www.lnkc.lt/eknygos/Lietuviu_kalendorines_sventes_Imbrasiene_B.pdf
- *Lietuvių šventinis kalendorius* (sudarė Laima Anglickienė, Giedrė Barkauskaitė, Dalia Senvaitytė, Arūnas Vaicekauskas, Asta Venskienė). Vytauto Didžiojo universitetas: Versus Aureus, 2014. Internetinė prieiga: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/164/1/ISBN9786094670251.pdf
- Advento-Kalėdų žaidimai. Vaizdo įrašai Lietuvos nacionalinio kultūros centro kanale. *Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/@LNKCkanalas/videos* .
- *Lingu palingu balti suoleliai. Kalendorinės dainos*. Parengė Jurgita Ūsaitytė (tekstus), Aušra Žičkienė (melodijas). Vilnius: Lietuvių literatūros ir tatutosakos institutas, 2009.
- Marcinkevičienė, Nijolė. *Mėnesiai ir šventės: gruodis*. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2017/12/08/n-marcinkeviciene-menesiai-ir-sventes-gruodis/
- *Metų ratas. Kalendorinių švenčių muzikinis folkloras ir papročiai*. (Serija: Iš muzikinio folkloro lobyno). Sudarė Daiva Vyčinienė. Bendraautoriai Rimantas Astrauskas, Gaila Kirdienė, Dalia Urbanavičienė, Skirmantė Valiulytė ir kt. Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2008 (DVD). Internetinė prieiga: https://metu-ratas.lmta.lt/
- *Šiaudinių sodų tradicijai UNESCO pripažinimas* [per LNK žinių siužetą mokoma susiverti pirmąją paprastą sodų geometrinę figūrą]. Internetinė prieiga: *https://www.facebook.com/watch/?v=886163366387931* .
- *Šyvio šokdinimo tradicija Gražiškiuose. Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas.* Lietuvos nacionalinis kultūros ventras, 2022. Internetinė prieiga: savadas.lnkc.lt/lt/vertybes/vertybiu-sarasas/syvio-sokdinimo-tradicija-graziskiuose/
- *Šokiai ir rateliai.* Sudarytoja Eugenija Venskauskaitė. Vilnius, 1989.
- *Šoks broliukai šokinį. Aukštaitijos, Suvalkijos, Dzūkijos bei Žemaitijos žaidimai, rateliai, šokiai*. Sudarė Audronė Vakarinienė. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 2001.
- Urbanavičienė, Dalia. Pagrindiniai kalendorinių papročių ypatumai. Internetinė prieiga: https://www.ekgt.lt/media/svarbu/mokyklai/Olimpiada/Pagrindiniai%20kalendorini%C5%B3%20papro%C4%8Di%C5%B3%20ypatumai(1).pdf
- Urbanavičienė, Dalia. *Lietuvių apeiginė etnochoreografija.* Vilnius: Lietuvos muzikos akademija, 2000.

Skaitmeninė-internetinė mokymosi priemonė

- *Gyvūnijos pasaulis lietuvių etninėje kultūroje. Lietuvių etninė kultūra*, 1. Internetinė versija. Vilnius: Elektroninės leidybos namai: 2005. Projekto vadovė Ona Verseckienė. Tekstų autoriai: Libertas Klimas (lietuvių kalendoriniai papročiai, papročių semantika), Gražina Kadžytė (tautosaka), Gaila Kirdienė (folkloras), Genovaitė Jacėnaitė, Dalia Karatajienė, Danutė Skromanienė (tradicinės kultūros releksija lietuvių dailėje). Internetinė prieiga:

  https://gyvunijos-pasaulis.etnine.emokykla.lt/?id=43;

  https://gyvunijos-pasaulis.etnine.emokykla.lt/?id=43&level=2 ;

  https://gyvunijos-pasaulis.etnine.emokykla.lt/?id=43&level=3 .

Pamokų ciklo aprašą parengė Vilniaus Simono Stanevičiaus progimnazijos mokytoja ekspertė doc. dr. Gaila Kirdienė.

6.2. Pamokos „Kuriame sakmės, padavimo komiksą“ (6 klasei)

Tai pamokų ciklo „Lietuvių sakmių pasaulis“ baigiamoji dalis. Šių pamokų metu etninė kultūra integruojama su kitais mokomaisiais dalykais: lietuvių kalba ir literatūra bei daile.

Trukmė: 2 pamokos.

Atitiktis Etninės kultūros BP mokymo turinio sritims ir temoms: Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas. *Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras* (Mokiniai išskiria sakmių, padavimų ir legendų ypatybes, pateikia žanro pavyzdžių).

Atitiktis kitų dalykų mokymo turiniui:

- ***Lietuvių kalba ir literatūra.*** *Kalbėjimo ir klausymosi veiklos pobūdis* (Kalbama atsižvelgiant į tikslą: sudominti (mokomasi pasakoti įvykius, nuotykius, sakmes, padavimus), informuoti (perduoti žinią, apibūdinti objektą), paaiškinti (įvykio eigą, nesudėtingą procesą), išreikšti savo nuomonę.); *Skaitomų tekstų rūšys ir rekomenduojami skaitiniai.*(Mitai, sakmės, liaudies ir literatūriniai padavimai bei legendos: įvairių tautų mitai, lietuvių sakmės, padavimai, šiurpės.); *Teksto pobūdis, žanrai ir struktūra* (Jie kuria arba perkuria pasaką, pasakėčią, sakmę, padavimą.).
- ***Dailė.*** Grafinės, spalvinės, erdvinės raiškos pažinimas. *Dailės rūšys*. (Vaizduojamoji ir taikomoji dekoratyvinė dailė.)

Tikslai:

4) Gilinti mokinių žinias apie sakmes ir padavimus, gerinti mokinių gebėjimus analizuoti jų struktūrą ir ypatybes, daryti išvadas;
5) Plėtoti mokinių etnokultūrinės raiškos gebėjimus sekant sakmes ir padavimus, kūrybiškai juos interpretuojant sukuriant komiksą pasirinktos sakmės ar padavimo tema;
6) Skatinti mokinių refleksijas, įsivertinimą ir gebėjimus vertinti kitų darbus.

Uždaviniai:

1) Mokiniai, bendradarbiaudamis grupėmis, sudarys pasirinktos sakmės ar padavimo 6-8 dalių planą pagal svarbiausius pasakojimo įvykius;
2) Mokniai sukurs pasirinktos sakmės ar padavimo komiksą ir raiškiai papasakos klasėje.

Pamokose vartojamos sąvokos: etninė kultūra, tautosaka, tradicija, papročiai, sakmė, padavimas, legenda, komiksas, veiksmo užuomazga, kuminacija, atomazga.

Ugdomos bendrosios kompetencijos: pažinimo, kultūrinė, kūrybiškumo, komunikavimo, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos.

Pasiekimų sritys ir pasiekimai pagal Etninės kultūros BP:

Etninės kultūros pažinimas (A):

- Apibūdina sakmių ir padavimų žanrus (A1.3.3);
- Analizuoja informaciją iš įvairių šaltinių apie skirtingas etninės kultūros sritis, jas palygina (A2.1.3).

Etninės kultūros raiška (B):

- Remdamasis etnokultūros žiniomis, patirtimi, liaudies kūrybos pavyzdžiais, kelia ir kūrybiškai įgyvendina etninės kultūros raiškos idėjas (B2.1.3).

- Vertina savo ir kitų etnokultūrinės raiškos idėjas ir jų įgyvendinimo būdus bei aplinkybes pagal sutartus kriterijus (B2.2.3).

Vertinimas: Formuojamasis ir kaupiamasis.

Pamokų kontekstas. Įgyvendinant pamokų ciklą ,,Lietuvių sakmių pasaulis“ mokiniai jau yra išsiaiškinę, kas yra sakmė, skaitę ne vieną sakmę apie pasaulio sukūrimą, apie lietuvių mitologines būtybes, taip pat yra analizavę sakmes, kūrę jas patys remdamiesi pavyzdžiais. Taip pat mokiniai turi žinių, kas yra padavimas, jau yra susipažinę su padavimais apie Lietuvos vietoves, gamtos objektus –kalnus, piliakalnius, ežerus, akmenis ir kt. Penktoje klasėje mokiniai analizavo liaudies pasakas, jų rūšis (buitinės, stebuklinės), struktūrą, aiškinosi, kad pasakos turi daug panašumų su kitų tautų liaudies pasakomis.

Pamokų veiklos

Eilės nr.	**Veiklos**	**Trukmė**
	1-oji pamoka	
1.	Pamokos pradžioje mokytoja paprašo mokinių prisiminti: • Kas yra sakmė? • Kas yra padavimas? Mokiniai aptaria svarbiausius sakmių ir padavimų požymius. • Išsiaiškinama/prisimenama, kas yra komiksas, kokie yra gero komikso kriterijai.	10 min.
2.	Mokiniai susikirsto poromis užduočių atlikimui. Pateikiamos užduotys: 1) išsirinkti sakmę ar padavimą, kurio komiksą pora sukurs; 2) išsiaiškinti pasirinktos sakmės ar padavimo siužeto struktūrą: kur yra užuomazga, kokia įvykių eiga, kur yra kulminacija ir atomazga; 3) parašyti komikso planą, suskirsčius sakmę ar padavimą į 6-8 dalis pagal svarbiausius pasakojamus įvykius. Aptariami užduočių vertinimo kriterijai (žr. žemiau).	18 min.
3.	Klasėje mokinių poros kuria savo sakmės komikso juodraštį, konsultuojant mokytojui.	15 min.
4.	Susitariama dėl komiksų pristatymo tvarkos kitoje pamokoje.	2 min.
	Iš viso:	**45min.**
	2-oji pamoka	
1.	Prisimenami pamokos susitarimai, pasiruošimas sukurtų sakmių ar padavimų komiksų pristatymui.	2 min.
2.	Mokinių poros pristato savo sukurtus komiksus – seka sakmę ar padavimą pagal komikso paveikslėlius. Visi atidžiai klauso, nes jų užduotis – ne tik išgirsti draugų sekamą kūrinį, bet ir sugalvoti klausimų atsakinėjantiesiems. Vienai porai pasekus sakmę, kiti mokiniai užduoda klausimus apie pasakojamosios tautosakos žanrus: sakmę,	40 min.

	padavimą, pasaką: pavyzdžiui, kokie sakmėms būdingi personažai? kaip jie veikia konkrečioje sakmėje? kuo skiriasi sakmė nuo padavimo ar pasakos? kas leidžia atpažinti, kad konkretus pasakojimas yra sakmė? ir pan. Mokiniai vertina vieni kitus pagal iš anksto aptartus vertinimo kriterijus.	
3.	Refleksija apie įgytą patirtį kuriant komiksus pagal sakmes ar padavimus.	3 min.
	Iš viso:	**45 min.**

Vertinimo kriterijai. Vertinimas susideda iš trijų dalių:

Vertinimo dalys	**Balai**
Kūrybinė užduotis – komikso sukūrimas	4
Sakmės ar padavimo sekimas remiantis komiksu	3
Atsakymai į klausimus, klausimų formulavimas, dalyvavimas diskusijoje	3

1. Sukurto komikso vertinimas. Vertinama atsižvelgiant į šiuos kriterijus:

- Temos pateikimas ranka pieštais paveikslėliais;
- Kūrybiškumas, originalumas;
- Komikso formato, struktūros atitikimas,
- Tekstai parašyti be klaidų.

Balai skiriami atsižvelgiant į šių kriterijų visumą (nuo 1 iki 4 balų):

Kriterijaus aprašymas	**Balai**
Komiksas sukurtas pagal planą, paveikslėlių serija nuosekliai atskleidžia istoriją, aiški tema, tekstas paveikslėliuose informatyvus, nėra perteklinio teksto, parašyta be klaidų, aiškiai. Darbas atliktas tvarkingai, estetiškai.	4
Komiksas sukurtas pagal planą, paveikslėlių serija nuosekliai atskleidžia istoriją, aiški tema, tekstas paveikslėliuose pakankamai informatyvus, bet šiek tiek per platus arba per siauras. Tekstuose pasitaiko viena kita rašybos, skyrybos klaida. Darbas atliktas pakankamai tvarkingai, estetiškai.	3
Komiksas sukurtas iš dalies pagal planą, paveikslėliai iš dalies nuosekliai atskleidžia istoriją, galima suprasti temą, tekstas paveikslėliuose nepakankamai informatyvus, per platus arba per siauras. Tekstuose yra rašybos ir skyrybos klaidų. Darbas atliktas iš dalies tvarkingai.	2
Komiksas fragmentiškas, bandoma paveikslėliais papasakoti istoriją, tema iš dalies galima suvokti, teksto visai nėra arba tekstas nedera su paveikslėliais/tekste daug rašybos ir skyrybos klaidų. Darbas atliktas netvarkingai, neestetiškai.	1

2. Sakmės ar padavimo sekimas remiantis komiksu. Vertinama atsižvelgiant į šiuos kriterijus:

- Kalba atsižvelgdami į tikslą: pasakoti sakmės ar padavimo įvykius nuosekliai, apibūdinti objektą, paaiškinti įvykio eigą, išreikšti savo nuomonę;.
- Sakmę ar padavimą seka raiškiai, vartojant priežodžius, frazeologizmus, ištiktukus, jaustukus, gali sekti tarmiškai (jei turi tarmę);

- Laikosi kalbos vartojimo normų, kalbos etiketo.

Balai skiriami atsižvelgiant į šių kriterijų visumą (nuo 1 iki 3 balų):

Kriterijaus aprašymas	Balai
Tema puikiai atskleista, aiškiai suformuluota pagrindinė mintis. Istorija papasakota nuosekliai, sklandžiai, kalba struktūruota (pasakojimas sutampa su paveikslėlių serija). Kalbama reikiamu garsumu, intonacija tinkama, tarimas / kirčiavimas aiškus ir taisyklingas; tartis ir kirčiavimas be klaidų. Žodynas tikslus ir turtingas, tinkamas temai. Stilius tinkamas / kūrybiškas.	3
Tema suvokta, pakankamai aiškiai suformuluota pagrindinė mintis. Istorija papasakota nuosekliai, tačiau trūksta sklandumo. Kalbama reikiamu garsumu, intonacija tinkama, tarimas / kirčiavimas aiškus ir taisyklingas; gali pasitaikyti viena kita tarties / kirčiavimo klaida. Žodynas ir sakinių struktūra tinkama temai. Stilius tinkamas / kūrybiškas.	2
Tema suvokta iš dalies, ne visiškai aiški tema ir pagrindinė mintis. Istorija papasakota nenuosekliai, kartais nukrypstama nuo temos, pasitaiko minties šuolių, trūksta sklandumo, dažnos nepagrįstos pauzės. Kalbama nepakankamai rišliai, tiksliai. Raiškos trūkumai netrukdo suprasti pasakojamo teksto.	1

3. Atsakymai į klausimus, klausimų formulavimas, dalyvavimas diskusijoje. Vertinama atsižvelgiant į šiuos kriterijus:

- Atsako į klausimus, kas yra sakmė, kas jai būdinga, kuo skiriasi nuo padavimo ar pasakos;
- Tinkamai suformuluoja ir užduoda klausimus kitoms grupėms apie sakmes.
- Aktyviai dalyvauja diskusijoje.

Balai skiriami atsižvelgiant į šių kriterijų visumą (nuo 1 iki 3 balų):

Kriterijaus aprašymas	Balai
Atsako į klausimus, kas yra sakmė, kas jai būdinga, kuo skiriasi nuo padavimo ar pasakos; klausimus atsakoma išsamiai ir argumentuotai. Tinkamai suformuluoja ir užduoda du klausimus kitoms grupėms apie sakmes. Aktyviai dalyvauja diskusijoje.	3
Atsako į klausimus, kas yra sakmė, kas jai būdinga, kuo skiriasi nuo padavimo ar pasakos; į klausimus atsakoma iš dallies, neišsamiai. Tinkamai suformuluoja ir užduoda 1 klausimą kitai grupei apie sakmes. Dalyvauja diskusijoje.	2
Atsako į klausimus, kas yra sakmė, kas jai būdinga, kuo skiriasi nuo padavimo ar pasakos, į klausimus atsakoma trumpai, vienu žodžiu kitu žodžiu. Klausimų neužduoda; Diskusijoje nedalyvauja.	1

Vertinimas pagal skirtingus pasiekimų lygius. Mokiniai turi surinkti minimalų balų skaičių iš visų trijų vertinimo dalių:

10	9	8	7	6	5	4
4+3+3	3+3+3	3+3+2	3+2+2	2+2+2	2+2+1	2+1+1

Balai sumuojami:

- Aukštesnysis lygis: 9–10 balų
- Pagrindinis lygis: 7–8 balai
- Patenkinamas lygis: 5–6 balai
- Slenkstinis lygis: 4 balai.

Patarimai mokytojams. Skaitant su mokiniais mitus, sakmes ir padavimus, rekomenduojama svarstyti apie patį šių kūrinių santykį su tikrove, kuo jis skiriasi nuo mokslinio požiūrio į pasaulį ir įvairius jo objektus bei reiškinius. Skatinamas įvairių tautų mitų lyginimas: kaip įvairios tautos savitai aiškino pasaulio ir įvairių reiškinių kilmę. Mokiniai skatinami domėtis savo krašto sakmėmis ir padavimais, ieškoti sakmių ir padavimų apie savo kraštą, vietovę. Siekiant tradicinę tautosaką priartinti prie šiuolaikinių vaikų, naudinga pasiūlyti mokiniams patiems kurti sakmes.

PRIEDAI

Mokinių darbų pavyzdžiai:

1 pav. Sakmė „Kaip atsirado žemė“

2 pav. Padavimas „Anykščiai“.

3 pav. Sakmė „Velnias po velėna“

4 pav. Sakmė „Nukalta saulė“

5 pav. Sakmė „Akmenytė“

5 pav. Sakmė „Sužeistas vėjas“

Literatūra ir kitų šaltiniai:

- Gitana Notrimaitė-Muzikevičienė, Inga Gresienė, Saulius Žukas. *Literatūra. Vadovėlis 6 klasei, I dalis.*Vilnius: Baltos lankos, 2019, p. 177-224, p. 230–245. [Anotacija: Nagrinėjamos temos: *Pasaulio sukūrimas lietuvių sakmėse. Lietuvių mitologinės būtybės. Padavimai apie Lietuvos vietoves.*]
- *Kaip atsirado Žemė:lietuvių etiologinės sakmės,* sudarė ir parengė Norbertas Vėlius, Vilnius: Vaga, 1986.[Anotacija: Etiologinėse sakmėse atsiskleidžia lietuvių liaudies filosofinės pažiūros, jų stichinis materializmas. Aiškindami, kaip atsirado Žemė, Saulė, Mėnulis, iš kur kilusios žmonių, gyvulių, paukščių ypatybės, sakmių kūrėjai parodo įžvalgą, fantaziją ir humoro jausmą.]
- *Laumių dovanos,* parengė Norbertas Vėlius, Vilnius: Vaga, 1979. [Anotacija: mitologinės sakmės apie laumes.]
- *Kai milžinai gyveno. Padavimai apie miestus, ežerus, kalnus, akmenis,*parengė Bronislava Kerbelytė, Vilnius: Vaga, 1983. [Anotacija: Padavimų rinkinys, kurį sudaro žinomiausi senovinių metraščių bei kronikų tekstai, taip pat tautosakiniai ir literatūriniai padavimai.]
- *Ežeras ant milžino delno: lietuvių liaudies padavimai,* atrinko, parengė Norbertas Vėlius. Vilnius: Mintis, 1995. [Anotacija: Iš spausdintų ir rankraštinių šaltinių atrinkti geriausi lietuvių liaudies padavimai. Leidinys skiriamas tiems, kurie domisi liaudies kūryba, istorija ir mitologija.]
- *Lietuvių padavimai,* parinko ir sudarė Pranas Sasnauskas, Kaunas: Vaiga, 2003. [Anotacija: Knygoje yra šešios legendos ir padavimai, paimti iš senųjų istorikų veikalų. Jose atsiskleidžia tėvynės meilė, pasiaukojimas, kilnumas, ištikimybė.]
- *Laurinkienė, Nijolė. Laumės juosta – tiltas tarp žemės ir dangaus. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2018/05/09/n-laurinkiene-laumes-juosta-tiltas-tarp-zemes-ir-dangaus/*
- *Lietuvių tautosakos kūrinių prasmės. Sakmių paskirtis ir semantika,* Bronislava Kerbelytė, p. 199–284. Internetinė prieiga: https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/686fce2a-

f0e7-40ce-bc0c-edec13fbcee8/content [Anotacija: Pateikiamas sakmių klasifikavimas, aptariamas sakmių mitinių būtybių varijavimas, sakmių elementariųjų siužetų apie herojų išmėginimus savitumai, padavimai apie akmenis ir kt.]

- Literatūros kūrinių (5–8 kl.) elektroninė biblioteka. Internetinė prieiga: https://ebiblioteka.mkp.emokykla.lt/ [Anotacija: Skaitmeninėje bibliotekoje skelbiama daugiau kaip 60 lietuvių ir visuotinės literatūros kūrinių 5–8 klasių mokiniams. Kūriniai pateikiami TXT, PDF, EPUB ir MP3 formatu ir laisvai prieinami internete.]
- Lietuvių kalbos literatūros ir istorijos mokymosi šaltinių duomenų bazė. Internetinė prieiga: http://www.xn--altiniai-4wb.info/index/details/725

Pamokų aprašą parengė: Vilniaus Senvagės gimnazijos mokytoja metodininkė Rūta Čėsnienė (konsultavo ir redagavo doc. dr. Dalia Urbanavičienė).

6.3. Pamokų ciklas „Jaunimas ir laisvės kovų dainos“ (7–8 klasėms)

Istorinėse lietuvių kovose už Lietuvos nepriklausomybę aktyviai dalyvavo jaunimas, pasižymintis stipria tautine savimone ir meile savo kraštui. Jaunimo įsitraukimas į pasipriešinimo sovietiniams okupantams kovas buvo ryškus ne tik partizaninio karo metu, bet ir po jo kilusiame etnokultūriniame sąjūdyje (jame telkėsi žygeiviai, kraštotyrininkai, ramuviečiai, folkloro ansambliai, dainų klubai), kuris ilgainiui tapo vienu iš reikšmingiausių Persitvarkymo Sąjūdžio ir dainuojančios revoliucijos galios šaltinių. Laisvės kovų dainos (partizanų, tremtinių ir kitos karinės-istorinės dainos) pasižymėjo didžiule galia – anot kai kurių tyrinėtojų (pvz., JAV profesoriaus Gunčio Šmidchens), būtent šios dainos sugriovė Sovietų Sąjungą.

Šiai temai skiriamas pamokų ciklas, kurio metu mokiniai, išsamiau susipažinę su įvairiais šaltiniais (apie jaunimo pasipriešinimą sovietams, tremtį, partizaninį karą, etnokultūrinį sąjūdį, dainuojančią revoliuciją, su šiais reiškiniais susijusias dainas), ne tik atliks tyrimus bei diskutuos aptariamomis temomis, bet ir išmoks laisvės kovų dainų, taip pat įgis įgūdžių mokyti šių dainų kitus.

Pateikiamą pamokų ciklą patartina susieti su Laisvės gynėjų diena sausio 13-ąją (pamokų ciklo pradžia) ir Lietuvos valstybės atkūrimo diena vasario 16-ąja (ciklo pabaiga).

Trukmė: 4 pamokos.

Atitiktis Etninės kultūros BP mokymo turinio sritims ir temoms:

- **Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai.** *Jaunimo papročiai ir vaidmuo bendruomenėje* [Analizuoja jaunimo vaidmenį tęsiant tradicijas tremtyje, siekiant atkurti Lietuvos nepriklausomybę XX a. etnokultūriniame sąjūdyje (žygeivių, romuviečių, kraštotyros ir folkloro judėjimuose)];
- **Liaudies kūrybos palikimas ir tęstinumas.** *Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras* [Klausosi, nagrinėja partizanų ir tremtinių dainas, jas atlieka];
- ***Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla:*** *Kalendoriniai papročiai ir tradiciniai darbai* [Analizuodami Vėlinių ir Helovyno kilmę, prasmes ir raišką, nurodo jų panašumus ir skirtumus].

Šis pamokų ciklas gali būti įgyvendinamas per integruotas pamokas, kadangi yra **susijęs su kitų mokomųjų dalykų BP 7–8 kl. temomis**:

- ***Lietuvių kalba ir literatūra.*** Skaitymas, teksto supratimas ir literatūros bei kultūros pažinimas *Skaitomų tekstų rūšys ir rekomenduojami skaitiniai* [Liaudies dainos, liaudies dainų stilizacija, dainomis virtusios eilės, dainuojamoji poezija: įvairių žanrų lietuvių liaudies dainos pasirinktinai: <...> karo, partizanų kovų, tremties ar kt. (aptarti bent kelias skirtingų žanrų pasirinktas dainas); tradicinis atlikimas ir šiuolaikinės interpretacijos];

- ***Muzika.*** Muzikinės kultūros kontekstai ir jungtys. *Lietuvos folkloro pavyzdžiai* [Nagrinėjami Lietuvos folkloro pavyzdžiai, atpažįstami ir aptariami jų atspindžiai šiuolaikinėje muzikoje]; Muzikavimas (dainavimas, grojimas). Populiarioji muzika [Aptariami populiariosios muzikos žanrų pavyzdžiai, aptariamas ir komentuojamas socialinio ir kultūrinio konteksto poveikis įvairių rūšių menininkams bei jų kūrybai (<...> folkrokas <...>)];

- ***Informatika***. Skaitmeninio turinio kūrimo mokymo(si) turinys. [Kompiuterinės įrangos panaudojimas ieškant informacijos tyrimui, rengiant jo prezentaciją, medžiagą laisvės kovų dainų mokymuisi].

Tarpdalykinių temų integravimas:

- ***Kultūros paveldas*** [Etnokultūrinio sąjūdžio ir dainuojančios revoliucijos istorija, tremtinių, partizanų ir kitos karinės-istorinės dainos];

- ***Istorinė savimonė.*** *Pasipriešinimo istorija* [Analizuoja jaunimo vaidmenį tęsiant tradicijas tremtyje, siekiant atkurti Lietuvos nepriklausomybę XX a. etnokultūriniame sąjūdyje];

- ***Pilietinės visuomenės savikūra*** [Sovietmečiu veikusios „nematomos visuomenės“ (kuriai priskiriamas oficialių organizacijų priedangoje slypėjęs neformalus etnokultūrinis judėjimas) nagrinėjimas];

- ***Idėjos, asmenybės*** [Aptariamos laisvės kovose ir etnokultūriniame sąjūdyje pasižymėjusios asmenybės];

- ***Gimtoji kalba*** [Gimtoji kalba praturtinama dainuojant ir analizuojant tremtinių, partizanų ir kitų karinių-istorinių dainų bei autorinių dainų (dainuojamoji poezija; per dainuojančią revoliuciją sukurtos dainos) raiškos priemones ir vaizdinius, simbolius];

- ***Medijų raštingumas*** [Įvairių medijų panaudojimas atliekant pamokų ciklo užduotis];

- ***Mokymasis visą gyvenimą***.

Uždaviniai:

1. Stiprinti mokinių tautines-patriotines ir pilietines nuostatas sužadinant domėjimąsi jaunimo vaidmeniu laisvės kovose, etnokultūriniu sąjūdžiu ir dainuojančia revoliucija, su šiais reiškiniais susijusiomis laisvės kovų dainomis;

2. Ugdyti mokinių gebėjimus atlikti tyrimus įgyvendinant grupines užduotis, pristatyti savo tyrimus ir dalyvauti diskusijose;

3. Paskatinti mokinius mokytis ir kitus mokyti laisvės kovų dainų.

Ugdomos bendrosios kompetencijos: pilietiškumo, pažinimo, kultūrinė, komunikavimo, kūrybiškumo, skaitmeninė, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos.

Ugdymo metodai: pokalbis, diskusija, tyrimas, laisvės kovų dainų interpretacija, refleksija.

Priemonės: kompiuterinė įranga, ekranas ir garso kolonėlės garso bei vaizdo medžiagos peržiūrai prezentacijoms PP formatu demonstruoti, etninės kultūros sąsiuvinis-dienoraštis (jame mokiniai pasižymi svarbiausius dalykus, įspūdžius, kilusias mintis ir refleksijas).

Vertinimas: Formuojamasis ir kaupiamasis.

Pamokų struktūra ir veiklos:

Eil. Nr.	Veiklos	Laikas
	1-oji pamoka	
1.	Mokytoja(-as) trumpai apibūdina pamokų ciklo temą ir trukmę. Planuojamas darbas grupėse, todėl mokiniai susiskirsto į 6 grupes. Duodama užduotis kiekvienam mokiniui savo Etninės kultūros sąsiuvinyje-dienoraštyje žymėtis svarbiausias naujas žinias, įspūdžius, idėjas ir pan.	2 min.
2.	Mokinių kartu su režisieriais Vytautu V. Landsbergiu ir Ramune Rakauskaite sukurto filmo „Žemės broliai" peržiūra (https://www.youtube.com/watch?v=Lzm_9xbF2JI&ab_channel=IDfilmai, išsamiau žr. 1 priede Nr. 2.4) ir trumpa refleksija grupėse.	10 min.
3.	Mokytojas paklausia mokinių, ar jų šeimoje, giminėje būta tremtinių, partizanų ar kitų disidentų. Trumpai pasidalijama įspūdžiais apie matytus meninius filmus tremties ar partizaninio karo tematika (pvz., „Ekskursantė", „Tarp pilkų debesų", „Laisvės kaina. Partizanai" ir kt.). Pasvarstoma, ar žmonės veždavosi į tremtį muzikos instrumentus, ar dainuodavo? Kuo pasižymi tremtinių ir partizanų dainos, kas jas kurdavo? Aptariama, kokias partizanų ar tremtinių dainas mokiniai žino, ar moka jas dainuoti? Vyksta diskusija grupėse, jų atstovai garsiai įvardija dainų pavadinimus (kurias žino ir kurias moka dainuoti).	15 min.
4.	Trumpai aptariama, koks buvo jaunimo vaidmuo pasipriešinimo sovietams kovose, kaip pokariu ėmė formuotis etnokultūrinis sąjūdis (kraštotyros judėjimo ir žygeivystės ištakos; Vėlinių demonstracijos 1955–1958 m.; Rasos šventės Kernavėje nuo 1967 m. rengimas; folklorinis judėjimas nuo 1968 m.), kurio terpėje susiformavo Persitvarkymo sąjūdis ir dainuojanti revoliucija. Paminimas profesoriaus iš Vašingtono universiteto Gun*čio Šmidcheno* knyga „Dainos galia" apie Baltijos valstybių dainuojančią revoliuciją, taip pat dainuojančią revoliuciją tyrinėjusio italo semiotikos profesoriaus Dario Martinelli teiginys, kad Lietuva daug praranda neišnaudodama galimybių pristatyti šį reiškinį kaip fenomeną. Archyvinio 1988 m. spalio 29 d. vaizdo įrašo, kuriame nufilmuotas visuotinis žmonių dainavimas Raseiniuose, peržiūra (https://www.facebook.com/RKIMuziejus/videos/1795157360974368 (trukmė 1:52 min) arba	15 min.

	https://www.facebook.com/RKIMuziejus/videos/303774596005671 (trukmė 2:47 min), išsamiau žr. 1 priede Nr. 3.5). Mokinių paklausiama, kokia muzika skambėjo dainuojančios revoliucijos metu? (liaudies dainos, Roko maršas, autorinės patriotinės dainos). Svarstoma, kokias dainuojančios revoliucijos metu sukurtas autorines dainas mokiniai žino – vyksta diskusijos grupėse, jų atstovai garsiai įvardija dainų pavadinimus.	
5.	**Grupinės užduotys.** Mokytoja(-as) pristato 1 priede pateiktą šaltinių sąrašą. Kiekviena grupė gauna namų darbų užduotis tyrimui atlikti: 1) Kiekvienam grupės nariui pasirinkti iš 1 priede pateikiamo sąrašo ne mažiau kaip po 2 straipsnius ir 1 filmą, juos perskaityti ir peržiūrėti; 2) Kiekvienam grupės nariui iš 1 priede pateikiamų dainų įrašų pasirinkti po 5 dainas; 3) Grupėje aptarti išsirinktus straipsnius, filmus ir dainas, išsigryninti pagrindinę tyrimo temą; 4) Parengti tyrimo bendrą pristatymą (iki 10 min.) – skaidres (gali būti įterptos garso ar vaizdo iliustracijos), kurios turi būti palydimos gyvais kiekvieno grupės nario komentarais. Susitariama, kurios trys grupės pirmosios pristatys savo tyrimus kitoje pamokoje.	4 min.
	Iš viso	**45 min.**
	2-oji pamoka	
1.	Primenami susitarimai pamokoje. Sukeliami į kompiuterį trijų grupių tyrimų pristatymai. Sudaroma pristatymų seka. Įvardijama, kad kiekvienos grupės pristatymui skiriama iki 10 min., papildomiems klausimams ir aptarimui – 3 min..	1 min.
2.	1-oji grupė pristato savo tyrimą, pagrįsdama pasirinktą temą, kokiais šaltiniais naudojosi, ką svarbaus sužinojo ir suvokė, kokią tai turi reikšmę ir svarbą, kas padarė ryškiausią įspūdį, kokias laisvės kovų dainas grupės nariai išsirinko. Grupės nariai atsako į kitų mokinių ir mokytojo(-os) klausimus.	13 min.
3.	2-oji grupė analogiškai pristato savo tyrimą ir atsako į klausimus.	13 min.
4.	3-ioji grupė analogiškai pristato savo tyrimą ir atsako į klausimus.	13 min.
5.	Kiekviena grupė iš savo atrinktų dainų sąrašo pasirenka po 2 dainas, kurias norėtų išmokti dainuoti (namų darbų užduotis) ir išmokyti kitus. Bendras dainų mokymasis vyks 4-oje pamokoje, kuriai kiekviena grupė turės paruošti išsirinktų 2-jų dainų tekstus ir garso ar vaizdo įrašus.	3 min.
6.	Pamokos pabaigoje skiriama laiko mokinių diskusijoms ir (ar) refleksijoms.	2 min.
	Iš viso	**45 min.**
	3-ioji pamoka	
1.	Primenami susitarimai pamokoje, sukeliami į kompiuterį likusių trijų grupių atliktų tyrimų pristatymai, sudaroma pristatymų seka ir tvarka (10 min. – tyrimo pristatymui, 3 min. – papildomiems klausimams ir aptarimui).	1 min.
2.	4-oji grupė pristato savo tyrimą, pagrįsdama pasirinktą temą, kokiais šaltiniais naudojosi, ką svarbaus sužinojo ir suvokė, kokią tai turi reikšmę ir svarbą, kas padarė ryškiausią įspūdį, kokias laisvės kovų dainas grupės nariai išsirinko. Grupės nariai atsako į kitų mokinių ir mokytojo(-os) klausimus.	13 min.

3.	5-oji grupė analogiškai pristato savo tyrimą ir atsako į klausimus.	13 min.
4.	6-ioji grupė analogiškai pristato savo tyrimą ir atsako į klausimus.	13 min.
5.	Kiekviena grupė iš savo atrinktų dainų sąrašo pasirenka po 2 dainas, kurias norėtų išmokti dainuoti ir išmokyti kitus sekančioje pamokoje. Susitariama, kad visos grupės atsiųs parinktų mokymui dainų tekstus (word formatu) ir iš jų sudarys bendrą rinkinį.	3 min.
6.	Pamokos pabaigoje skiriama laiko mokinių diskusijoms ir (ar) refleksijoms. Mokytoja(-as) nurodo, kad kitą pamoką bus kalbama apie Lietuvos valstybės himno istoriją, todėl pateikiama užduotis kiekvienam mokiniui perskaityti 1 priedo 5 dalyje nurodytą medžiagą apie Lietuvos valstybės herbą.	2 min.
	Iš viso	**45 min.**
	4-oji pamoka	
1.	Pasiruošiant pamokai, kiekviena grupė sukelia į kompiuterį paruoštų mokymuisi laisvės kovų dainų tekstus ir (ar) garso ar vaizdo įrašus.	1 min.
2.	Pamoka pradedama visiems atsistojus giedamu Lietuvos valstybės himnu. Mokytoja(-as) paklausia, kokiomis progomis, ar dažnai mokiniai gieda Lietuvos himną, ką naujo apie jį sužinojo skaitydami 1 priedo sąraše nurodytą medžiagą. Vyksta diskusija.	5 min.
3.	Mokinių grupės paeiliui moko pasirinktų laisvės kovų dainų (po 1–2 dainas, priklausomai nuo mokymosi tempo) – kiekvienos grupės pasiūlytų dainų mokymui skiriama maždaug po 5 min. Mokantis dainų išdalijami atspausdinti jų tekstai (gali būti rodomi ir ekrane), galima mokytis dainuoti kartu su garso ar vaizdo įrašų atlikėjais.	30 min.
4.	Pamokų ciklą apibendrinanti refleksija: mokiniai pasidalija mintimis apie patirtus įspūdžius atliekant tyrimus ir nagrinėjant dainas, jas mokantis, apie įgytas naujas žinias ir patirtis, kaip jas galėtų pritaikyti ateityje, kokias žinias ir įgūdžius norėtų pagilinti. Kiekvienas mokinys užpildo įsivertinimo lapą (žr. pavyzdį 2 priede).	9 min.
	Iš viso:	**45 min.**

Mokinių pasiekimų vertinimas pagal Etninės kultūros BP pasiekimų lygių požymius

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
1. Etninės kultūros pažinimas (A)			
Nusako kai kurias su jaunimo vaidmeniu laisvės kovose susijusias tradicijas, etnokultūros reiškinius (A1.1.1).	Nusako kai kurias su jaunimo vaidmeniu laisvės kovose susijusias tradicijas, etnokultūros reiškinius sociokultūriniuose kontekstuose (A1.1.2).	Nagrinėja ir apibūdina su jaunimo vaidmeniu laisvės kovose susijusias tradicijas, etnokultūros reiškinius įvairiuose sociokultūriniuose kontekstuose (A1.1.3).	Remdamasis įvairiais šaltiniais ir pateikdamas pavyzdžių skirtingais aspektais nagrinėja ir apibūdina su jaunimo vaidmeniu laisvės kovose susijusias tradicijas, etnokultūros reiškinius įvairiuose

			sociokultūriniuose kontekstuose (A1.1.4).
Minimaliai nagrinėja tremtinių, partizanų ir kitas karines-istorines dainas. (A1.3.1).	Nagrinėja tremtinių, partizanų ir kitas karines-istorines dainas, autorines dainuojančios revoliucijos dainas (A1.3.2).	Tyrinėja tremtinių, partizanų ir kitas karines-istorines dainas, autorines dainuojančios revoliucijos dainas, jas palygina. (A1.3.3).	Tyrinėja, klasifikuoja tremtinių, partizanų ir kitas karines-istorines dainas, palygina autentiškas ir stilizuotas dainas, autorines dainuojančios revoliucijos dainas. (A1.3.4).
2. Etninės kultūros raiška (B)			
Atlieka kai kurias mokymuisi atrinktas tremtinių, partizanų ir kitas karines-istorines dainas (B1.1.1).	Atlieka, interpretuoja kai kurias mokymuisi atrinktas tremtinių, partizanų ir kitas karines-istorines dainas, autorines dainuojančios revoliucijos dainas (B1.1.2).	Atlieka, interpretuoja mokymuisi atrinktas tremtinių, partizanų ir kitas karines-istorines dainas, autorines dainuojančios revoliucijos dainas (B1.1.3).	Sklandžiai atlieka, interpretuoja, improvizuoja mokymuisi atrinktas tremtinių, partizanų ir kitas karines-istorines dainas, autorines dainuojančios revoliucijos dainas (B1.1.4).
Remdamasis patirtimi kelia etnokultūrinės raiškos idėjas. (B2.1.1).	Remdamasis patirtimi kelia ir iš dalies įgyvendina etnokultūrinės raiškos idėjas. (B2.1.2).	Remdamasis patirtimi kelia ir kūrybiškai įgyvendina etnokultūrinės raiškos idėjas. (B2.1.3).	Remdamasis patirtimi kelia, svarsto ir kūrybiškai įgyvendina etnokultūrinės raiškos idėjas. (B2.1.4).
Išsako nuomonę apie savo ir kitų etnokultūrinės raiškos idėjas, jų įgyvendinimo būdus. (B2.2.1).	Vertina savo ir kitų etnokultūrinės raiškos idėjas, jų įgyvendinimo būdus. Aptaria idėjų įgyvendinimo rezultatus pagal aptartus kriterijus (B2.2.2).	Vertina savo ir kitų etnokultūrinės raiškos idėjas, jų įgyvendinimo būdus skirtinguose kontekstuose. Diskutuoja apie idėjų įgyvendinimo rezultatus pagal aptartus kriterijus (B2.2.3).	Argumentuodamas vertina savo ir kitų etnokultūrinės raiškos idėjas, svarsto jų įgyvendinimo būdus skirtinguose kontekstuose. Diskutuoja apie idėjų įgyvendinimo rezultatus pagal aptartus kriterijus, pateikia apibendrinančių įžvalgų (B2.2.4).
3. Etninės kultūros vertybių refleksija (C)			
Pasiremdamas fragmentiškomis žiniomis išreiškia suvokimą apie jaunimo vaidmenį tęsiant tradicijas tremtyje, dalyvaujant pasipriešinimo veiklose, pateikia	Pasiremdamas bendro pobūdžio žiniomis išreiškia suvokimą apie jaunimo vaidmenį tęsiant tradicijas tremtyje, dalyvaujant pasipriešinimo veiklose, laisvės kovų dainų reikšmę,	Siedamas iš įvairių šaltinių gautą informaciją, išreiškia savo suvokimą apie jaunimo vaidmenį tęsiant tradicijas tremtyje, dalyvaujant pasipriešinimo veiklose, laisvės kovų dainų reikšmę,	Siedamas iš įvairių šaltinių gautą informaciją, pagrindžia savo suvokimą apie jaunimo vaidmenį tęsiant tradicijas tremtyje, dalyvaujant pasipriešinimo veiklose, laisvės kovų dainų reikšmę, tyrinėja ir pateikia įvairialypių

kai kurių laisvės kovų dainų pavyzdžių (C1.1.1).	pateikia įvairių pavyzdžių (C1.1.2).	pateikia įvairių pavyzdžių iš skirtingų kontekstų (C1.1.3).	pavyzdžių iš skirtingų kontekstų (C1.1.4).
Pateikia pavyzdžių apie tradicijų gyvybingumą. Atsako į vieną kitą klausimą apie etninės kultūros nuolatinį atsinaujinimą ir tęstinumą (C1.2.1).	Pateikia pavyzdžių apie tradicijų gyvybingumą. Remdamasis žiniomis svarsto etninės kultūros nuolatinio atsinaujinimo ir tęstinumo klausimus (C1.2.2).	Pagrindžia tradicijų gyvybingumą, diskutuoja apie jaunimo vaidmenį jas puoselėjant. Remdamasis patirtimi ir žiniomis svarsto etninės kultūros nuolatinio atsinaujinimo ir tęstinumo klausimus (C1.2.3).	Pagrindžia tradicijų gyvybingumą, remdamasis patirtimi ir žiniomis diskutuoja apie jaunimo vaidmenį jas puoselėjant. Remdamasis žiniomis, pateikdamas pavyzdžių ir juos vertindamas svarsto etninės kultūros nuolatinio atsinaujinimo ir tęstinumo galimybes (C1.2.4).
Dalyvauja įgyvendinant kai kurias bendruomeniškumo skatinimo, tradicijų tęstinumo veiklas (C2.1.1).	Dalyvauja svarstymuose ir įgyvendina kai kurias bendruomeniškumo skatinimo, tradicijų tęstinumo veiklas (C2.1.2).	Diskutuoja, inicijuoja, įgyvendina bendruomeniškumo skatinimo, tradicijų tęstinumo veiklas įvairiose aplinkose (C2.1.3).	Diskutuoja, teikdamas idėjas inicijuoja, įgyvendina bendruomeniškumo populiarinimo, skatinimo, tradicijų tęstinumo veiklas įvairiose aplinkose (C2.1.4).

Patarimai mokytojui. Šis pamokų ciklas gali būti siejamas su mokyklos bendruomenei skirto patriotinio renginio organizavimu, kuriame mokiniai kūrybiškai atliktų klasėje pasirinktas laisvės kovų dainas. Tokios šventės pavyzdžiu gali būti Pasvalio Svalios progimnazijoje surengta 1–8 klasių mokinių tradicinė patriotinės dainos šventė „Daina LIETUVAI“, skirta Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dienai paminėti, žr. https://svalia.pasvalys.lm.lt/index.php/17-18-m-m/2-uncategorised/287-patriotines-dainos-svente-daina-lietuvai.

PRIEDAI

1 priedas. Literatūros ir kitų šaltinių sąrašas užduotims atlikti

1. Straipsniai (publicistiniai, moksliniai)

1.1. Karpavičienė, Dalia. *Muzikuoti žmonės nenustojo ir Sibire* Iš: „Šiaulių kraštas“, 2014-09-02. Internetinė prieiga: https://ve.lt/naujienos/kultura/muzika/muzikuoti-zmones-nenustojo-ir-sibire [Anotacija: etnomuzikologė doc. dr. Gaila Kirdienė pasakoja apie lietuvių tradicinį muzikavimą Sibire 1940-1960 metais.]

1.2. Zailskaitė, Deimantė *Sibire išlikti padėjo muzikavimas*. Iš: portalas Respublika.lt, 2014 m. vasario 22 d. Internetinė prieiga: https://www.respublika.lt/lt/naujienos/kultura/kulturos_naujienos/sibire_islikti_padejo_muzikavimas/ [Anotacija: doc. dr. Gaila Kirdienė pasakoja apie knygoje „Lietuviai ir muzika Sibire“ (autorės – G. Kirdienė ir J. Vyliūtė) pateiktus tyrimus, kaip lietuviai tęsė muzikines tradicijas Sibire.]

1.3. Gabrilavičiūtė, Daiva. *Sielos nepalaužtos vėjų atšiaurių: ką byloja lietuvių dainos, gimusios tremtyje*. Iš: portalas LRT.lt, 2021-06-14. Internetinė prieiga: https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2295212/sielos-nepalauztos-veju-atsiauriu-ka-byloja-

lietuviu-dainos-gimusios-tremtyje. [Anotacija: apie išskirtinį tremtinių ir politinių kalinių dainavimo reiškinį bei tai, kaip šios dainos išliko iki šiandien, pasakoja Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto Dainyno skyriaus jaunesnioji mokslo darbuotoja Modesta Liugaitė-Černiauskienė bei Tautosakos archyvo skyriaus vyresnioji mokslo darbuotoja Austė Nakienė.]

1.4. Nakienė, Austė. Partizanų dainos ir nepriklausomos Lietuvos istorinis pasakojimas. Iš: *Tautosakos darbai* 61, 2021, p. 71–96. Internetinė prieiga: https://www.llti.lt/failai/TD61-71-96.pdf [Anotacija: straipsnyje atskleidžiamos romantizmo apraiškos Antrojo pasaulinio karo ir pokario metais sukurtose partizanų, jų rėmėjų, politinių kalinių ir tremtinių dainose. Tyrime remiamasi Vytauto Kubiliaus ir kitų literatūrologų darbais, gretinamos pripažintų poetų eilės ir nežymių autorių sukurtos dainos, liaudiškoje rezistencinėje poezijoje ieškoma įvairių kartų romantikų kūryboje išplėtotų motyvų. Pastebėta nuosekli tautinio romantizmo tradicijos tąsa, todėl prieita išvados, kad pokario metais kilo dar viena šio stiliaus banga, kurią galima vadinti liaudiškuoju romantizmu.]

1.5. Ramonaitė, Ainė. *Kodėl kraštotyra ir žygeivystė buvo antisovietinė veikla?* Iš: portalas Bernardinai.lt, 2013-08-07. Internetinė prieiga: https://www.bernardinai.lt/2013-07-29-aine-ramonaite-kodel-krastotyra-ir-zygeivyste-buvo-antisovietine-veikla/. [Anotacija: straipsnyje dr. A. Ramonaitė aptaria etnokultūrinį sąjūdį sovietmečiu ir jo disidentinį pobūdį, dainavimo ritualą, Vilniaus universitete išaugusią žygeivystę, sąsajas su Sąjūdžio ištakomis.]

1.6. Savickienė, Daiva. *Gyvenimas šalia sistemos* (pokalbis su dr. Aine Ramonaite). Iš: „Panevėžio balsas“, 2022-06-06. Internetinė prieiga: https://sekunde.lt/leidinys/paneveziobalsas/gyvenimas-salia-sistemos/ [Anotacija: straipsnyje pateikiamos dr. A. Ramonaitės įžvalgos apie etnokultūrinį sąjūdį, Rasos šventės šventimą Kernavėje, žygeivystę, kraštotyrinę veiklą, etnokultūrinį sąjūdį kaip terpę Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo Sąjūdžiui formuotis.]

1.7. Čekutis, Ričardas; Žygelis, Dalius. *Laisvės kryžkelės XXXIV. Jaunimo pogrindis.* Iš: portalas Bernardinai.lt, 2006-11-03. Internetinė prieiga: https://www.bernardinai.lt/2006-11-13-laisves-kryzkeles-xxxiv-jaunimo-pogrindis/ [Anotacija: straipsnyje aptariamos antisovietinės jaunimo pogrindžio organizacijos pokario Lietuvoje ir jų veikla.]

1.8. Tamakauskas, Z. *Jaunimo pasipriešinimas sovietinei okupacijai.* Iš: portalas Alkas.lt, 2022-05-18. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2022/05/18/z-tamakauskas-jaunimo-pasipriesinimas-sovietinei-okupacijai/ [Anotacija: straipsnis parengtas pagal tiesioginio aptariamų įvykių dalyvio Zigmas Juozas Tamakausko pranešimą, skaitytą 2022 m. gegužės 13 d. Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje vykusioje mokslinėje konferencijoje „Neginkluotas pasipriešinimas: prielaidos, patirtys, retrospektyva minint Romo Kalantos pasiaukojimo jubiliejinius metus (1972-2022)“.]

1.9. Kozakaitė, Gintarė. *Kodėl sovietų saugumiečiai taip bijojo lietuviškų Vėlinių?* Iš: portalas 15min.lt, 2015-12-21. Internetinė prieiga: https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/kodel-sovietu-saugumieciai-taip-bijojo-lietuvisku-veliniu-56-558131 [Anotacija: 1956-1957 metais vykę Vėlinių minėjimai Kaune tapo vienomis ryškesnių to laikotarpio protesto akcijų, Vilniaus universiteto Istorijos fakultete buvo surengta patriotinė vakaronė, o tuomet prasidėjo KGB persekiojimai. Straipsnis parengtas remiantis šių protestų organizatoriaus Z.J. Tamakausko pasakojimais.]

1.10. Šukšta,Valdemaras. *Sovietai grėsmę įžvelgė net kapinėse: vienas susibūrimas vos nesibaigė tragiškai*. Iš: portalas LRT.lt, 2020-11-02. Internetinė prieiga: https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1264704/sovietai-gresme-izvelge-net-kapinese-vienas-susiburimas-vos-nesibaige-tragiskai [Anotacija: 1955–1957 m. senosiose Kauno kapinėse vyko demonstracijos prieš sovietinę valdžią. Tai įvardijamos kaip pirmosios tokio pobūdžio akcijos. Istorikas Kastytis Antanaitis LRT.lt plačiau papasakojo apie tai: anot jo, nors tokioms demonstracijoms nebuvo iš anksto ruošiamasi, tačiau Vėlinių data – lapkričio 2 d. – nebuvo atsitiktinė.]

1.11. Girdenis, Povilas. *Vėlinių minėjimai 1955–1958 m. Vilniuje ir Kaune.* Iš: portalas Aidai.lt, 2023-11-02. Internetinė prieiga: https://aidai.lt/2023/11/02/povilas-girdenis-veliniu-minejimai-1955-1958-m-vilniuje-ir-kaune/ [Anotacija: trumpas įvykių dalyvio P. Girdenio aprašas apie Vėlinių minėjimus 1955–1958 m. išreiškiant pasipriešinimą sovietams, patirtas represijas.]

1.12. *Žmonės, sausio 13-ąją paaukoję gyvybes už Lietuvos laisvę: kas jie buvo ir kaip žuvo?* Iš: portalas 15min.lt, 2024-01-13. Internetinė prieiga: https://www.15min.lt/media-pasakojimai/zmones-sausio-13-aja-paaukoje-gyvybes-uz-lietuvos-laisve-kas-jie-buvo-ir-kaip-zuvo-1060 [Anotacija: trumpai aprašomos Sausio 13-osios aukų (iš keturiolikos pusė aukų buvo 17–24 metų amžiaus) biografijos ir kaip jie žuvo.]

1.13. Šmidchens, Guntis. *Sovietų sąjungą sugriovė liaudies dainos*. Iš: portalas Bernardinai.lt, 2014-03-12. Internetinė prieiga: https://www.bernardinai.lt/2014-03-12-guntis-smidchens-sovietu-sajunga-sugriove-liaudies-dainos/ [Anotacija: „Dainos galia“ – tokiu skambiu pavadinimu pasirodė profesoriaus iš Vašingtono universiteto Gunčio Šmidcheno knyga apie Baltijos valstybių dainuojančią revoliuciją. Ji skirta supažindinti JAV skaitytojus su dainomis, kurios atėjo iš liaudies tradicijas tebeišlaikiusių kaimų, kad sugriautų Sovietų Sąjungą. Straipsnis grindžiamas pokalbiu su šio unikalaus tyrimo ir knygos autoriumi skandinavistikos ir baltistikos specialistu G. Šmidchenu.]

1.14. Martinelli, D. Dainuojanti revoliucija – paslėptas Lietuvos istorijos brangakmenis. Iš: KTU svetainė, 2015-08-21. Internetinė prieiga: https://nivc.ktu.edu/news/d-martinelli-dainuojanti-revoliucija-pasleptas-lietuvos-istorijos-brangakmenis/ [Anotacija: Kalbinamas italas semiotikos profesorius Dario Martinelli, tuo metu vadovavęs Kauno technologijos universiteto projektui – dainuojančios revoliucijos Lietuvoje tyrimui. D. Martinelli pabrėžia, kad Lietuva daug praranda neišnaudodama galimybių pristatyti šį reiškinį kaip fenomeną.]

1.15. *Martinelli, Dario. Dainuojanti revoliucija – viena iš geriausiai (deja) saugomų Lietuvos paslapčių (*Iš anglų kalbos vertė Aldona Steponavičiūtė). *Internetinė prieiga:* https://www.mic.lt/lt/diskursai/lietuvos-muzikos-link/nr-18-2015-sausis-gruodis/dainuojanti-revoliucija/ [Anotacija: apie dainuojančios revoliucijos, vykusios Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje tarp 1987-ųjų ir 1991-ųjų, būdingas ypatybes ir muzikos įvairovę (apimant ir profesionalią muziką, Roko maršą), nepakankamą dėmesį šio reiškinio sklaidai ir įvertinimui, ypač Lietuvoje.]

1.16. Nakienė, Austė. *Vilniaus folkloro judėjimas*. Internetinė prieiga: https://www.mic.lt/lt/diskursai/lietuvos-muzikos-link/nr-20-2017-sausis-gruodis/auste-nakiene-vilniaus-folkloro-judejimas/ [Anotacija: apie pokariu į Vilnių sugužėjusį jaunimą, kraštotyros ir folklorinio judėjimo ištakas bei dabartį.]

1.17. *Ką žinomiems atlikėjams reiškia laisvės kovų dainos?* Iš: portalas Žmonės.lt, 2020-05-15. Internetinė prieiga: https://zmones.15min.lt/naujiena/ka-zinomiems-atlikejams-reiskia-laisves-kovu-dainos-ljBROPrgQxq [Anotacija: partizanų istorijos entuziastas, visuomenininkas Alkas Paltarokas ir dainininkė Agnė Sabulytė ėmėsi įgyvendinti edukacinį projektą „Laisvės kovų dainos“, kalbindami garsius Lietuvos žmones ir jų klausdami: „Kiek tu žinai laisvės kovų dainų?“. Į šį klausimą išsamiau atsako dainų atlikėja Indrė Dirgėlaitė.]

1.18. *„Kiek tu žinai laisvės kovų dainų?“ – kalbinami garsūs Lietuvos žmonės.* Iš: portalas TV3.lt, 2020-03-10. Internetinė prieiga: https://www.tv3.lt/naujiena/zmones/kiek-tu-zinai-laisves-kovu-dainu-kalbinami-garsus-lietuvos-zmone-n1033516 [Anotacija: visuomenininkas Alkas Paltarokas ir dainininkė Agnė Sabulytė kalbina garsius Lietuvos žmones ir jų klausdami: „Kiek tu žinai laisvės kovų dainų?“. Į šį klausimą išsamiau atsako etnomuzikologėLoreta Sungailienė, lenktynininkas Benediktas Vanagas, dainininkė Gintarė Jautakaitė, poetas Mindaugas Valiukas, istorikė Luka Sinevičienė ir kiti.]

1.19. *„Labas rytas“. Artėjant Kovo 11-ajai Veronika Povilionienė dainavo patriotines liaudies dainas* (LRT laidos ištrauka, trukmė 4:32 min.). Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=Sda2Z_GWb5M&ab_channel=Lietuvosnacionalinisradijasirtel

evizija [Anotacija: pokalbis su liaudies dainų atlikėja Veronika Povilioniene apie patriotines dainas, jų reikšmę, ištraukos iš koncertų.]

1.20. Petrošienė, Lina. Lietuviškų karinių-istorinių dainų repertuaro istorinė raida. Iš: *Etninė kultūra,* 2017, Nr. 10, p. 77-90. Internetinė prieiga: https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2017~1580999789590/J.04~2017~1580999789590.pdf [Anotacija: straipsnyje pateikiama karinių-istorinių dainų žanro apžvalga ir diachroninis pjūvis. Remiantis išsamiais kitų autorių tyrimais, aptariami pagrindiniai dainų struktūriniai elementai ir jų egzistavimo kontekstai, lėmę žanro raidą. Pastaroji sutampa su Lietuvos valstybingumo etapais, istorinių įvykių ir ideologijų kaita, sociokultūriniais pokyčiais, be to, rodo folkloristikos mokslo ir net konkrečių tyrėjų evoliuciją. Šiuolaikinėje Lietuvos kariuomenėje lietuviška dainuojamoji tautosaka naudojama epizodiškai ir laikoma simboliniu lietuvybę reprezentuojančiu elementu.]

2. Filmai apie tremtį, partizaninį karą:

2.1. *Į tremtį išvežta vaikystė.* (Trukmė 22:31 min.) Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=Lzm_9xbF2JI&ab_channel=IDfilmai [Anotacija: dokumentinis filmas, pasakojantis apie Pakruojo rajone gyvenančių 1941 m. birželio 14 d. tremtinių atsiminimus ir išgyvenimus.]

2.2. *1941 metų tremtis vaikų akimis.* (Trukmė 20:33 min.) Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=H7uQJAG_1tk&ab_channel=Sauliuszdanevi%C4%8Dius [Anotacija: dokumentinis filmas, liudininkų pasakojimai.]

2.3. *Ledo vaikai.* (Trukmė 28:36 min.) Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=gF7ZkdYEOpE&ab_channel=LaisvesKovuVideoteka [Anotacija: tarptautiniam projektui "Ledo vaikai" ("Children of The Ice") sukurtas dok. filmas atskleidžia totalitarinių režimų aukų istorijoje rečiau nagrinėjamą temą – tremtinių vaikus, jų identiteto sampratą, kviečia permąstyti šį istorijos puslapį platesniame Europos kontekste. Filmas sukurtas bendradarbiaujant kūrėjams iš Lietuvos, Latvijos ir Švedijos. Autoriai – Inga Berulienė, Justinas Lingys, Algirdas Žvinakevičius, Edgars Engizers]

2.4. *Žemės broliai.* (Trukmė 8:19 min.) Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=oLx7bQ_uogs&ab_channel=GyvenuLaisvai [Anotacija: filmas „Žemės broliai“ apie legendinio partizanų vado Juozo Lukšos-Daumanto 1947 m. prasiveržimą iš okupuotos Lietuvos į Vakarų Europą, kertant Sovietų Sąjungos sieną. Filmą kūrė Rūdiškių, Nemėžio, Šalčininkų, Visagino, Tauragės, Kauno ir Vilniaus mokiniai kartu su režisieriais Vytautu V. Landsbergiu ir Ramune Rakauskaite.]

2.5. *Paskutinis.* (Trukmė 55:10 min.) Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=EeAfiIuMxQo&ab_channel=LaisvesKovuVideoteka [Anotacija: dokumentinis filmas pasakoja apie išskirtinį kovotoją Antaną Kraujelį-Siaubūną -- paskutinį aktyviai veikusį Lietuvos partizaną, kuris kovojo iki 1965 metų kovo, iki savo žūties. Režisierius A. Maceina pasakojo: „Apie jį Aukštaitijoje tebesklando legendos, kaip jis, apsivilkęs sovietinę artilerijos kapitono uniformą, rodydavosi viešumoje, kaip kagėbistai jo ieškodavo miškuose, o jis tuo metu puotaudavo smuklėse ir arbatinėse, vėliau palikdavo raštelį, kad čia lankėsi partizanas Siaubūnas. Tai keliolika metų iš proto varė represinių struktūrų vadus ir Vilniuje, ir Maskvoje]

3. Dainų garso ir vaizdo įrašai:

Partizanų ir kitų karinių-istorinių dainų garso įrašai

3.1. *Vaikų balsais suskambusi partizanų daina primena skaudžią Lietuvos istoriją* (video, trukmė 3:03 min.). Iš: portalas alkas.lt, 2020-06-18. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2020/06/18/vaiku-balsais-suskambusi-partizanu-daina-primena-skaudzia-lietuvos-istorija-video/ [Anotacija: Birželio 14 d., Gedulo ir vilties dienai, projekto „Laisvės kovų dainos“ iniciatyva pristatomas laisvės kovų dainų kūrinys, nauja vienos populiariausių partizanų dainos

„Vosilkos“ versija, kurią įrašė talentingi Lietuvos vaikai ir gitaristas, „Baltijos gitarų kvarteto“ įkūrėjas Saulius S. Lipčius. Šio atlikimo idėja norima atiduoti pagarbą žuvusiems, nukentėjusiems, aukojusiems savo gyvenimus dėl Lietuvos laisvės, kurioje dabar gali augti laimingi, laisvi vaikai, sąmoningai pažindami savo istoriją, su pagarba ir dėkingumu. Dainos „Vosilkos“ jaunieji atlikėjai: Teodoras Lipčius, Vakarė Sakalauskaitė, Orinta Žebelytė, Adomas Dimša ir Atėnė Načajūtė. „Vosilkos“ nauja versija – lyrinė vaikų ir Sauliaus S. Lipčiaus interpretacija, kuriai aranžuotę sukūrė pats Saulius S. Lipčius, skirta atminti žuvusiems tremtyje vaikams.]

3.2. *Partizanų dainos* (grojaraštis). Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/playlist?list=PLIsdcd3ctWsfH0cUcFSs3NBC41h8T0mNE [Anotacija: įvairių atlikėjų atliekamos partizanų dainos (daugiausia aranžuotos).]

3.3. *Partizanų dainos // Laisvės kovotojų dainos* (grojaraštis). Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/playlist?list=PLn4LQS9GdNPPh-jo9qj5O_ew1yeNKhKAH [Anotacija: įĮvairių atlikėjų atliekamos partizanų dainos (daugiausia aranžuotos).]

3.4. Grupė „Ugniavijas“, albumas „Karo dainos“. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=pfJgpPG1stY&ab_channel=SilesianWoodsPromotions. [Anotacija: vyrų grupė atlieka senąsias karines-istorines, partizanų dainas.]

Dainuojamosios revoliucijos, patriotinių dainų vaizdo įrašai, grojaraščiai

3.5. Raseinių krašto istorijos muziejaus archyvinis vaizdo įrašai, žr. https://www.facebook.com/RKIMuziejus/videos/1795157360974368 (trukmė 1:52 min); https://www.facebook.com/RKIMuziejus/videos/303774596005671 (trukmė 2:47 min) [Anotacija: Raseinių žmonių visuotinis dainavimas aikštėje 1988-ųjų spalio 29-ąją]

3.6. *Laisvės dainos* (renginio tiesioginės transliacijos archyvinis įrašas, trukmė 22:08 min.). Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=LsxXtugMyWo&ab_channel=Lietuvosnacionalinisradijasirtelevizija [Anotacija: Dainuojamosios revoliucijos dainas Vilniaus Katedros aikštėje dainuoja Povilas Meškėla, Vytautas Kernagis, Veronika Povilionienė, Marijonas Mikutavičius ir kiti.]

3.7. *Lietuviškos patriotinės dainos* (grojaraštis). Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/playlist?list=PLYaF24wXq1D3TpUnrEJD3GRhtseuGZJ5r [Anotacija: įvairių atlikėjų atliekamos lietuviškos patriotinės dainos (autorinės, partizanų ir kt.).]

4. Skaitmeninė mokymo priemonė:

Karinės-istorinės dainos. Iš: *Skaitmeninė mokymo priemonė lietuvių kalbai ir literatūrai 9–10*. Internetinė prieiga: https://smp2014lt.ugdome.lt/terminai/fraze/61 [Anotacija: apibrėžiamas terminas „karinės-istorinės“ dainos“, priskiriant joms tiek senąsias dainas ir sutartines, tiek vėlyvąsias nepriklausomybės kovų ir partizanų bei tremtinių dainas.]

5. Medžiaga apie Lietuvos valstybės himną

5.1. *Lietuvos valstybės himnas. Lietuvos valstybės himno istorija.* Iš: Lietuvos Respublikos Seimo tinklalapis. Internetinė prieiga: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38113&p_k=1&p_a=1745&p_kade_id=9 [Anotacija: aprašoma Lietuvos valstybės himno sukūrimo, naudojimo ir įteisinimo istorija, pateikiamos iliustracijos, Lietuvos valstybės himno tekstas, natos, garso įrašai, Lietuvos Respuvlikos valstybės himno įstatymas.]

5.2. *Lietuvos valstybės himnas.* Iš: Visuotinė lietuvių enciklopedija. Internetinė prieiga: https://www.vle.lt/straipsnis/lietuvos-valstybes-himnas/ [Anotacija: glaustai aprašoma Lietuvos valstybės himno sukūrimo, naudojimo ir įteisinimo istorija, pateikiamos iliustracijos.]

6. Knygos (papildoma medžiaga):

6.1. *Užmaršties nepaliestos dainos.* Vinius: Vilniaus etninės kultūros centras, 2020. [Anotacija: knygelėje skelbiamos karinės, tremtinių, patriotinės dainos, tinkamos dainuoti per valstybines šventes].

6.2. *Sušaudytos dainos. Dzūkijos partizanų dainos.* Sudarė ir parengė Vytautas Ledas ir Henrikas Rimkus. Vilnius: Vaga, 1990. Internetinė prieiga: https://www.partizanai.org/failai/html/susaudytos-dainos.htm [Anotacija: Dzūkijos partizanų sukurtų dainų tekstų rinkinys.]

6.3. *Aukštaitijos partizanų eilės ir dainos* (Antras pataisytas leidimas). Sudarė Vaclovas Slivinskas. Spaudvita, 2015. Internetinė prieiga: https://www.partizanai.org/failai/html/Aukstaitijos-partizanu-dainos.htm [Anotacija: partizanų sukurtų eilių ir dainų tekstų rinkinys.]

6.4. Bagušauskas, Juozapas Romualdas. *Lietuvos jaunimo pasipriešinimas sovietiniam režimui ir jo slopinimas.* Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 1999, 446 p. [Anotacija: knygoje nagrinėjama Lietuvos laisvės ir valstybingumo, partizaninio sąjūdžio įtaka jaunimo pasipriešinimo formavimuisi, išanalizuota pagrindinės jaunimo pasipriešinimo organizacijų formos ir metodai, atskleista sovietinio režimo represijos prieš dalyvius bei metodai, parodyta komunistinių struktūrų pastangos patraukti jaunimą į savo pusę ir panaudoti režimo politiniams tikslams.]

6.5. Kavaliauskaitė, Jūratė; Ramonaitė, Ainė. *Sąjūdžio ištakų beieškant: nepaklusniųjų tinklaveikos galia*. Vilnius: Baltos lankos, 2011, 440 p. [Anotacija: knygoje naujai žvelgiama į Sąjūdžio gimimo istoriją ir siekiama išspręsti dilemą, kaip tariamai pasyvioje ir prisitaikėliškoje sovietinėje visuomenėje galėjo susikurti kelis šimtus tūkstančių narių turintis gerai organizuotas ir veiksmingas socialinis judėjimas. Knygoje aptariami iki Sąjūdžio veikę sovietinei sistemai nepaklususios visuomenės židiniai – etnokultūrinis judėjimas ir bažnytinis pogrindis, roko kultūros erdvės, menininkų ir mokslininkų rateliai, diskusijų klubai, žaliųjų ir paminklosaugos judėjimai. Remiantis gausia empirine medžiaga, taikant istorinius ir sociologinius metodus knygoje analizuojama, kokioje socialinėje terpėje kilo Sąjūdžio idėja ir kaip ji buvo įgyvendinta, kas buvo Sąjūdžio pirmeiviai Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje ir kitose Lietuvos vietose.]

6.6. *Nematoma sovietmečio visuomenė*. Mokslinė redaktorė Ainė Ramonaitė. Vilnius: Naujasis židinys-Aidai, 2015, 387 p. [Anotacija: Ainės Ramonaitės ir Jūratės Kavaliauskaitės suburta tarpdisciplininė istorikų, politologų ir sociologų komanda tyrinėja sovietmečio „nematomą visuomenę“ – tai, kas buvo giliai paslėpta nuo režimo akių ar subtiliai užsimaskavę, nepastebėta ar nenorėta pastebėti: pogrindžio spaudos tinklai, oficialių organizacijų priedangoje slypėjęs neformalus etnokultūrinis judėjimas, Vilniaus senamiesčio „Bermudų trikampio“ jaunimo gyvenimas, privačiuose inteligentijos ratuose gimusios iniciatyvos. Pasitelkdami sakytinės istorijos ir archyvinę medžiagą, tinklų analizės įrankius ir apklausų duomenis, tyrėjai atskleidžia iki šiol nepažintą nematomos sovietmečio visuomenės paveikslą. Apie etnokultūrinį sąjūdį daugiausia rašoma knygos skyriuje „Viešos nepaklusnumo demonstracijos: Etnokultūrinio sąjūdžio mobilizacinė galia“.]

6.7. Kirdienė, Gaila. *Brolybė ir vienybė. Lietuvių ir latvių muzikinis-kultūrinis bendravimas sovietmečiu politinio kalinimo ir tremties vietose*. Mokslo monografija. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2020. 200 p. [Anotacija: monografijoje pirmą kartą susitelkiama į sovietmečiu represuotų baltų – lietuvių ir latvių – muzikinį-kultūrinį bendravimą ir vienijimąsi: nuo bendrystės jausmo, vienas kito stebėjimo ir gėrėjimosi liaudies dainų dainavimu, muzikavimu iki bendro muzikavimo (dainavimo, grojimo), lietuvių bei latvių jaunimo šokių vakarėlių ir tremtyje kartu švęstų tradicinių religinių švenčių. Tyrimo rezultatai leido padaryti pagrįstą išvadą, kad 1952–1955 m. pasipriešinimo akcijos, sukilimai Gulage buvo tikras Dainuojančios revoliucijos priešaušris– bendras partizaninę kovą pratęsęs Baltijos valstybių nesmurtinis išsivadavimo iš sovietinio komunistinio stalininio režimo judėjimas, kurio dalyviai įgijo didžiulės patirties ir sustiprino ryžtą, grįžus į tėvynę toliau siekti, kad būtų atkurta gimtosios šalies ir visų trijų Baltijos valstybių nepriklausomybę.]

6.8. Apanavičius, Romualdas; Aleknaitė, Eglė; Savickaitė-Kačerauskienė, Eglė; Apanavičiūtė-Sulikienė, Kristina; Šlepavičiūtė, Ingrida. *Etninės muzikos gaivinimo judėjimas Lietuvoje.* Vytauto

Didžiojo universitetas: Versus Aureus, 2015, 312 p. [Anotacija: monografijoje surinkti ir apibendrinti duomenys apie etninės kultūros sąjūdžius Lietuvoje (Folkloro sąjūdis XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje; Stilizacija tarpukario ir pokario Lietuvoje; Etninės muzikos gaivinimo judėjimas XX a. 7 deš. – XXI a. per.; Sąsajos su Europos ir Lietuvos procesais), stilizuotų gaivinimo būdų tąsą (Etninė muzika Dainų šventėse; Instrumentinė akademinė stilizacija; Dainų ir šokių ansambliai; Kaimo kapelos; Tautinių šokių kolektyvai), folkloro ansamblių judėjimą ir kitas etninės muzikos gaivinimo formas (Muzikos instrumentų rekonstravimas; Tradicinių šokių judėjimas; Žemaičių etnomuzikavimo ir tradicinių amatų vasaros kursai; Istorinės rekonstrukcijos judėjimas ir kt.), taip pat apie etninės ir šiuolaikinės muzikos sąsajas (Rokas, metalas, elektroninė muzika; Etnizuota populiarioji muzika; Alternatyvios muzikos festivaliai ir kt). Aptariami autentiškumo ir stilizacijos, tradicijos ir modernumo aspektai.].

2 priedas. Mokinių įsivertinimo pavyzdys

Mokiniai atsako į klausimus:

1. Kaip sekėsi bendradarbiauti grupėje (trys svarbiausi dalykai)?
2. Kuo prisidėjau prie grupės darbo (trys svarbiausi dalykai)?
3. Ko išmokau dirbdamas grupėje (trys svarbiausi dalykai)?
4. Ką kitą kartą daryčiau kitaip?

Pamokų ciklo aprašą parengė doc. dr. Dalia Urbanavičienė.

6.4. Testų pavyzdžiai

Testai naudingi siekiant patikrinti mokinių žinias įvairiomis etnokultūrinėmis temomis, kaip jie įsidėmėjo pagal Etninės kultūros BP mokymo turinį pateiktus svarbiausius tam tikrų tradicijų požymius. Testai taikomi pasiekimų srities „Etninės kultūros pažinimas“ (A) pasiekimams įvertinti.

6.4.1. 1 testas „Kalendoriniai papročiai“ (5–6 klasių koncentrui)

Atitiktis etninės kultūros programos turiniui: teminės srities „Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla“ tema *Kalendoriniai papročiai, tradiciniai verslai ir prekybos būdai;* teminės srities „Regioninės tapatybės raiška ir gyvenamoji aplinka“ tema *Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai*.

Pasiekimų sritis: Palygina skirtingų etnografinių regionų kalendorinius papročius ir su jais susijusius tradicinius prekybos būdus ir verslus. (A1.2.).

Ugdomos kompetencijos: pažinimo; kultūrinė.

UŽDUOTYS

1. Įrašyti kalendorinės šventės pavadinimą:

Data	**Šventės pavadinimas**	**Šventės aprašymas**

Kovo 25 d.	Gandrinės (Blovieščiai)	Tą dieną parskrenda nacionalinis Lietuvos paukštis, apie kurį vaikams pasakojama, kad jis juos atneša tėvams.
Lapkričio 30 d.	Šv. Andriejaus diena	Tai pirmoji žiemos šventė, nuo kurios skaičiuojama advento pradžia. Svarbus šios šventės akcentas – burtai, merkiama vyšnios šakelė.
Gruodžio 24 d.	Kūčios	Susėdusi prie stalo šeima vakarieniauja, susitaiko, prisimena mirusius, po vakarienės palieka maistą nakčiai, nes tikima, kad tą naktį ateina protėvių vėlės aplankyti artimųjų.

Už teisingus atsakymus – iki 3 taškų.

2. Iš ko gaminami tradiciniai eglutės žaisliukai? Keturis teisingus atsakymus pažymėti + ženklu:

- Iš šiaudų +
- Iš popieriaus +
- Iš kiaušinio lukštų +
- Iš kepimo tešlos +
- Iš kriauklių
- Iš skaptuotos ropės

Už teisingus atsakymus – iki 4 taškų.

3. Kokie patiekalai būdingi tradicinėms Užgavėnėms? Keturis teisingus atsakymus pažymėti + ženklu:

- Šiupinys su kiaulės uodega +
- Kiaušiniai
- Varškės sūris
- Blynai +
- Žirniai su spirgučiais +
- Kisielius

Už teisingus atsakymus – iki 3 taškų.

4. Štai ką iš tradicinės pavasario šventės anūkams lauktuvių parvežė seneliai:

4.1. Kuriame mieste ši šventė tradiciškai vyksta jau beveik 400 metų? __ Vilniuje

4.2. Kaip ji vadinasi? _____ Kaziuko mugė

Už teisingus atsakymus – iki 2 taškų.

5. Kodėl Verbų sekmadienį reikia paplakti mažus ir didelius žalia augalo šakele? Pažymėti tris teisingus atsakymus + ženklu:

- Apsaugo namus nuo negandų +
- Moko darbštumo
- Suteikia sveikatos +
- Suteikia gyvybinių jėgų +
- Dėl ramaus miego

Už teisingus atsakymus – iki 3 taškų.

6. 3. Kokiais margučių dažymo būdais išmarginti šie kiaušiniai?

Dažais ir žolynais	Dažais ir vašku	Dažais ir skutinėjant

Už teisingus atsakymus – iki 3 taškų.

7. Kokie stebuklai vyksta trumpiausią metų naktį? (pažymėti du teisingus atsakymus):

- Vidurnaktį pražysta papartis
- Vanduo pavirsta vynu

- Kalba gyvuliai
- Radęs paparčio žiedą supranta gyvūnų kalbą

Už teisingus atsakymus – iki 2 taškų.

Pasiekimų lygių požymiai (didžiausias galimų teisingų atsakymų skaičius – 20):

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
Teisingai nurodyti 2–5 atsakymai.	Teisingai nurodyti 6–10 atsakymų.	Teisingai nurodyta 11–15 atsakymų.	Teisingai nurodyta 16–20 atsakymų.

6.4.2. 2 testas „Kalendoriniai papročiai“ (7–8 klasių koncentrui)

Atitiktis etninės kultūros programos turiniui: teminės srities „Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla“ tema *Kalendoriniai papročiai ir tradiciniai darbai*; teminės srities „Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai“ tema *Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai*.

Pasiekimų sritis: Analizuoja kalendorinių ir darbo papročių sąsajas su gamtos, astronominiais reiškiniais, jų simboliką (A1.2.).

Ugdomos kompetencijos: pažinimo; kultūrinė.

UŽDUOTYS

1. Įrašyti kalendorinės šventės pavadinimą:

Data	**Šventės pavadinimas**	**Šventės aprašymas**
Lapkričio 2 d.	Vėlinės	Tos dienos pavadinimas susijęs su vėliavos pavadinimo etimologija.
Sausio 6 d.	Trys karaliai	Tarpušvenčio (tarpukalėdžio) pabaiga.
Kovo 25 d.	Blovieščiai (Gandrinės)	Tikima, kad tą dieną parskrenda nacionalinis Lietuvos paukštis.
Balandžio 23 d.	Jurginės	Gyvulių globėjo diena, ganiavos pradžia.
Tarp gegužės 10 ir birželio 13 d.	Sekminės	Kilnojamoji šventė, priklausanti nuo šv. Velykų laiko.

Už teisingus atsakymus – iki 5 taškų.

2. Lentelėje pateikti simboliai, naudojami margučių raštuose:

Simbolio vaizdas	**Simbolio įvardijimas**	**Simbolio reikšmė**
	Taškas	Simbolizuoja visa ko pradžią ir kilmę
	Paukščio pėdutės	Simbolizuoja vaisingumą
	Saulės simboliai – apskritimai	Simbolizuoja besisukantį gyvybės ratą
	Dantyti ir taškuoti ratai, supantys saulę	Simbolizuoja žemę, suartą, įdirbtą dirvą. Suartos dirvos simbolis – Žemynos ženklas
	Stilizuoja raidė S – žalčio ženklas	Gyvybės, energijos ir nemirtingumo simbolis, tikima, suteikiantis stiprybės

	Kokiais iš nurodytų lentelėje simbolių pasižymi šis margutis? Įrašyti tris simbolius: _____ _____ _____ Žaltys, saulė, taškai

Už teisingus atsakymus – iki 3 taškų.

3. Kas pavaizduota paveikslėliuose? Pažymėti tris teisingus atsakymus + ženklu:

- Velykų medelis +
- Žaidimas per Vaikų velykėles
- Velykų eglutė +
- Kiaušinykas +
- Margučių dažymo įrankis

Už teisingus atsakymus – iki 3 taškų.

3. Kokie patiekalai būdingi tradiciniam Velykų stalui? Pažymėkite keturis teisingus atsakymus:

- Varškės sūris
- Šaltiena
- Silkė
- Velykų boba
- Aguonų pienas
- Kiaušiniai
- Šiupinys su kiaulės uodega

Už teisingus atsakymus – iki 4 taškų.

4. Susieti kalendorines šventes su joms būdingais papročiais (įrašyti tinkamą numerį į lentelę po raidėmis):

Šventės pavadinimas			**Papročiai**	
A	Užgavėnės		1	Degindavo ant aukštos karties pritvirtintą ratą
B	Melų diena		2	Beržais puošdavo namus
C	Gandrinės		3	Valgydavo daug kartų ir būtinai riebaus maisto
D	Kūčios		4	Pasakodavo pramanytus dalykus, stengdavosi kitus prajuokinti

E	Joninės (Rasos)		5	Eidavo lankyti kaimynus judesiais imituodami paukštį
F	Sekminės		6	Per vakarienę po staltiese dėdavo gniūžtelę šieno

A	B	C	D	E	F
3	4	5	6	1	2

Už teisingus atsakymus – iki 6 taškų.

5. Sekminių šventė būdavo vadinama ir kitais vardais, pažymėkite juos (keturis teisingus atsakymus pažymėkite + ženklu):

- Piemenėlių šventė +
- Beržo
- Augumo
- Kupolis
- Parugė +
- Sambaris +
- Rytelis +

Už teisingus atsakymus – iki 4 taškų.

Pasiekimų lygių požymiai (didžiausias galimų teisingų atsakymų skaičius – 25):

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
Teisingai nurodyti 3–8 atsakymai.	Teisingai nurodyti 9–14 atsakymų.	Teisingai nurodyta 15–20 atsakymų.	Teisingai nurodyta 21–25 atsakymai.

6.4.3. 3 testas „Kalendoriniai papročiai“ (9–10 (I–II gimnazijos) klasėms)

Atitiktis etninės kultūros programos turiniui: teminės srities „Pasaulėjauta, žmogaus ryšys su gamta ir ūkinė veikla“ tema *Kalendoriniai papročiai ir tradicinė ūkinė veikla*; teminės srities „Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai“ tema *Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai*.

Pasiekimų sritis: Analizuoja kalendorinių švenčių sąsajas su mitologija, religija, tradiciniais darbais. (A1.2.).

Ugdomos kompetencijos: pažinimo; kultūrinė.

UŽDUOTYS

1. Žiema baigdavosi Užgavėnėmis, kurios išlaikė daug apeiginių papročių. Pažymėkite penkis teisingus atsakymus + ženklu:

- važinėjimas po laukus +
- laistymasis vandeniu +
- inkilų kėlimas į medį
- persirengėlių eitynės +
- vestuvių inscenizavimas +
- mitinių būtybių simbolinė kova +
- medžių genėjimas

Už teisingus atsakymus – iki 5 taškų.

2. Pagal ką nustatoma Velykų data? Pažymėti vieną teisingą atsakymą + ženklu:

- Pagal porinius ir neporinius metus
- Pagal mėnulį ir saulę – pirmasis pilnaties sekmadienis po pavasario lygiadienio +
- Pagal saulės kalendorių

Už teisingą atsakymą – 1 taškas.

3. Rodyklėmis teisingai sujungti abi patarlės dalis:

PIEMENIMS – KALĖDOS	TAI KALĖDOS SU LEDU
JEI KALĖDOS SU BRADU	VALGIS KAIP ANT VELYKŲ
ANT ŽOLINĖS	TAI VELYKOS SU LEDU
DARBAS KAIP ŠVENTĄ DIENĄ	JAVŲ PILNOS ŠALINĖS
JEI VELYKOS SU BRADU	O GASPADORIAMS – BĖDOS

Atsakymai:

1. Piemenims – Kalėdoms, o gaspadoriams – bėdos.
2. Jei Kalėdos su bradu, tai Velykos su ledu.

3. Jei Velykos su ledu, tai Kalėdos su bradu.
4. Ant Žolinės javų pilnos šalinės.
5. Darbas kaip šventą dieną, valgis kaip ant Velykų.

Už teisingus atsakymus – iki 5 taškų.

4. Parašyti keturias šventes, per kurias marginami kiaušiniai:

1 _____ Velykos
2 _____ Atvelykis
3 _____ Jurginės
4 _____ Sekminės

Už teisingus atsakymus – iki 4 taškų.

5. Paskutinis sekmadienis prieš Velykas – Verbų sekmadienis. Iš ko padaromos verbos, nešamos šventinti į bažnyčią? (pažymėti keturis teisingus atsakymus + ženklu):

- popierinių gėlių
- kadagio šakelių +
- išsiuvinėtų gėlių
- išsprogusio berželio šakelių +
- blindės šakelių +
- žilvičio šakelės +

Už teisingus atsakymus – iki 4 taškų.

6. Kiaušinius margindavo Velykų išvakarėse, laikydamiesi dažymo ir ornamentavimo tradicijų, kurios siejasi su metalo, keramikos dirbinių puošyba. Pažymėti prie kiekvieno kiaušinio, kokiais tradiciniais ornamentais jis dekoruotas (pasirinkti iš išvardintų: augalų motyvai, saulutės, paukščio pėdelės, eglutės, spiralės, rūtos lapeliai, kryžiukai, taškiukai):

Augalų motyvai, saulutės, paukščio pėdelės, taškiukai	Eglutės, spiralės, taškiukai	Žalčiukai, spiralės, taškučiai	Paukščio pėdelės, rūtos lapeliai, taškiukai	Paukščio pėdelės, kryžiukai

Už teisingus atsakymus – iki 5 taškų.

7. Įrašyti viduriniame lentelės stulpelyje kalendorinės šventės pavadinimą:

Data	**Šventės pavadinimas**	**Šventės aprašymas**
Pirmasis pilnaties sekmadienis po pavasario lygiadienio	Šv. Velykų sekmadienis	Nuo tos dienos priklauso ir kitų švenčių datos.
Lapkričio 30 d.	Šv. Andriejaus diena	Tai pirmoji žiemos šventė, nuo kurios skaičiuojama advento pradžia. Svarbus šios šventės akcentas – burtai, merkiama vyšnios šakelė.
Balandžio 23 d.	Jurginės	Gyvulių globėjo diena, pirmosios žalumos ir ganiavos pradžia.
Tarp gegužės 10 ir birželio 13 d.	Sekminės	Kilnojamoji šventė, priklausanti nuo šv. Velykų laiko. Namai puošiami išsprogusiais berželiais, karvėms pinami vainikai.
Birželio 23–24 d.	Rasos (Joninės, Kupolės	Pinami vainikai, jie plukdomi vandenyje. Prieš patekant saulei merginos prausdavo veidą surinkta rasa.
Rugpjūčio 15 d.	Žolinė	Bažnyčioje šventinami darželio žolynai ir javų varpos, pradedamas pjauti vasarojus.

Už teisingus atsakymus – iki 6 taškų.

Pasiekimų lygių požymiai (didžiausias galimų teisingų atsakymų skaičius – 30):

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
Teisingai nurodyti 4–9 atsakymai.	Teisingai nurodyti 10–16 atsakymų.	Teisingai nurodyta 17–23 atsakymai.	Teisingai nurodyta 24–30 atsakymų.

6.4.4. 4 testas „Etnografinių regionų ypatybės“ (5–6 klasėms)

Atitiktis etninės kultūros programos turiniui: teminės srities „Regioninės tapatybės raiška ir gyvenamoji aplinka“ temos *Tautinis ir archeologinis kostiumas*; *Etnografiniai regionai, šalies kraštovaizdžio ypatybės*; *Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai.*.

Pasiekimų sritys: Apibūdina etnografinių regionų bruožus, etnokultūros reiškinius ir objektus (A1.1.3); Analizuoja informaciją iš įvairių šaltinių apie skirtingas etninės kultūros sritis, jas palygina (A2.1.3).

Ugdomos kompetencijos: pažinimo; kultūrinė.

UŽDUOTYS

1. Etnografinio regiono savitumas atsispindi įvairiose jo ypatybėse. Kokie yra skiriamieji etnografinių regionų bruožai? Išvardinti tris:

1. _____

2. _____

3. _____

[Teisingi atsakymai: tautiniai drabužiai, tradicinė architektūra, kulinarinis paveldas, tarmės, patarmės, tautosaka, muzikinis folkloras, išskirtinės tradicijos ir kt.]

Už teisingus atsakymus – iki 3 taškų.

2. Kuriam etnografiniam regionui būdingi visi šie patiekalai? _____ Dzūkijai (Dainavai)

Grikinė babka	**Pyragėliai su grybais**	**Bulvinės bandos**

Už teisingą atsakymą – 1 taškas.

3. Kuriame etnografiniame regione yra šios lankytinos vietos: Zanavykų muziejus, Jono Basanavičiaus gimtinė ir Lietuvos tautinio atgimimo ąžuolynas?

_____ Suvalkijoje (Sūduvoje)

Už teisingą atsakymą – iki 1 taškas.

4. Nuotraukoje matote pirmąją Lietuvos sostinę.

4.1. Kuriame etnografiniame regione ji yra? Pažymėti teisingą atsakymą + ženklu:

- Žemaitijoje
- Suvalkijoje (Sūduvoje)
- Aukštaitijoje +

4.2. Kaip ji vadinasi? Pažymėkite teisingą atsakymą:

- Kaunas
- Kernavė +
- Telšiai

Už teisingus atsakymus – iki 2 taškų.

5. Kurio etnografinio regiono tradiciniais drabužiais apsirengę vaikai? Pabraukti teisingą atsakymą po nuotrauka:

Dzūkijos (Dainavos) Mažosios Lietuvos +	Aukštaitijos + Žemaitijos	Aukštaitijos Dzūkijos (Dainavos) +

Už teisingus atsakymus – iki 3 taškų.

5. Kaip vadinasi merginų galvos apdangalas, padarytas iš perpintų šilkinių kaspinų, būdingas tik Žemaitijai? (pažymėti + ženklu vieną teisingą atsakymą):

- Rangė +
- Karūnėlė
- Galionai

Už teisingą atsakymą – 1 taškas.

5. Tai dviejų skirtingų etnografinių regionų (Dzūkijos (Dainavos) ir Žemaitijos) lopšinių tekstai. Pažymėkite po kiekvienu lopšinės tekstu, kurio etnografinio regiono mažyliai užmigs besiklausydami tos lopšinės:

A-a a-a mažucį, Liuli liuli gražucį Ažmiek mana, mažucis,	Lieli lieli pajoudieli, Kas tav rytą basūpous: Išeis tievas rugių pjaut(i)

Tu užaugsi diducis.	Vo močiutė riešutaut
Dzūkijos (Dainavos)	Žemaitijos

Už teisingus atsakymus – iki 2 taškų.

6. Joris ir Vytenis pasakoja apie savo atostogas kaime. Joris sako, kad jo seneliai gyvena *stuboje*, o Vytenis sako, kad *gryčioje*. Kurio vaiko seneliai gyvena Mažojoje Lietuvoje, o kurio – Aukštaitijoje? Įrašyti po nuotraukomis vaikų vardus:

Mažojoje Lietuvoje – Jorio seneliai	**Aukštaitijoje –** Vytenio seneliai

Už teisingus atsakymus – iki 2 taškų.

7. Paveikslėliuose yra dvi tautinio kostiumo prijuostės: viena – dzūkės, kita – suvalkietės (sūduvės). Kuriame etnografiniame regione šeimininkė, pasipuošusi savo krašto prijuoste, apsilankiusius svečius pamaitins kraujiniais, bulviniais, grikiniais vėdarais, sūdytais lašinukais, grybų ausiukėmis, pavaišins pienių šaknų ir gilių kava su džiovintu sūriu? Pažymėti + ženklu tinkamą numerį po nuotrauka:

Nr. 1 +	**Nr. 2**

Už teisingus atsakymus – iki 2 taškų.

8. Iš kurių etnografinių regionų kilusios šios įžymios asmenybės? Pažymėkite lentelėje + ženklu teisingus atsakymus:

Vincas Krėvė	**Jonas Biliūnas**	**Vincas Kudirka**
Iš Aukštaitijos Iš Suvalkijos (Sūduvos) Iš Dzūkijos (Dainavos) +	Iš Aukštaitijos+ Iš Suvalkijos (Sūduvos) Iš Žemaitijos	Iš Aukštaitijos Iš Suvalkijos (Sūduvos) + Iš Žemaitijos

Už teisingus atsakymus – iki 3 taškų.

Pasiekimų lygių požymiai **(didžiausias galimų teisingų atsakymų skaičius – 20):**

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
Teisingai nurodyti 2–5 atsakymai.	Teisingai nurodyti 6–10 atsakymų.	Teisingai nurodyta 11–15 atsakymų.	Teisingai nurodyta 16–20 atsakymų.

6.4.5. 5 testas „Etnografinių regionų ypatybės“ (7–8 klasėms)

Atitiktis etninės kultūros programos turiniui: teminės srities „Regioninės tapatybės raiška ir gyvenamoji aplinka“ temos *Tautinis kostiumas* ir *Tradicinė architektūra ir papročiai*; teminės srities „Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai“ tema *Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai*

Pasiekimų sritys: Nagrinėja etnokultūros reiškinius įvairiuose sociokultūriniuose kontekstuose (A1.1.3); Analizuoja ir sistemina informaciją iš įvairių šaltinių apie skirtingas etninės kultūros sritis, jas palygina, nurodo jų sąsajas (A2.1.3)..

Ugdomos kompetencijos: pažinimo; kultūrinė.

UŽDUOTYS

1. Įrašykite į lentelę prie etnografinio regiono pavadinimo svarbiausią jo miestą ar miestus – simbolines etnografinių regionų sostines, regioninės savimonės centrus. Pasirinkite iš sąrašo.

- Alytus ir Varėna
- Panevėžys ir Utena
- Šilutė ir Klaipėda
- Telšiai
- Marijampolė

Suvalkija (Sūduva)	Aukštaitija	Mažoji Lietuva	Dzūkija (Dainava)	Žemaitija
Marijampolė	Panevėžys ir Utena	Šilutė ir Klaipėda	Alytus ir Varėna	Telšiai

Už teisingus atsakymus – iki 5 taškų.

2. Kurių etnografinių regionų tradiciniais drabužiais apsirengę vaikai? Po nuotraukomis įrašykite regiono pavadinimą:

Mažosios Lietuvos	Žemaitijos	Dzūkijos (Dainavos)

Suvalkijos (Sūduvos)	Aukštaitijos

Už teisingus atsakymus – iki 5 taškų.

3. Kuriame etnografiniame regione kalbama kapsų ir zanavykų šnektomis? Pažymėkite + ženklu teisingą atsakymą:

- Dzūkijoje (Dainavoje)
- Suvalkijoje (Sūduvoje)
- Žemaitijoje

Už teisingą atsakymą – iki 1 taškas.

4. Suvalkijoje (Sūduvoje) ir Mažojoje Lietuvoje gyvenamasis namas buvo vadinamas vienodai.

4.1. Kaip? Pažymėkite teisingą atsakymą lentelėje.

Nr. 1.	• Pirkia • Stuba • Troba
Nr. 2.	

4.2. Kurioje nuotraukoje matote Mažosios Lietuvos gyvenamąjį namą? [Nr. 1]

Už teisingus atsakymus – iki 2 taškų

5. Kokiomis tarmėmis parašyti šie eilėraščiai?

Tėn meldās žemaitē, puo krīžės soklopė, Ož pruotievius, douna, naujagimi plėka… Ten prūdūs kvapa dar sklėd ajerā… Gražoms mona kaima! Soverts ėš ūkieliu – Kap mona mamalės apdėlės rožončios… Vuo suodna kuoplīčiuo – alsavėms smūtkelė. *Ona Mileikienė*	pazarų diementai virš tava galvas žeme švelnasna až pūkų pa ainunčia kojam viena tu tokia visam svieti tėviške mana *Regina Katinaitė-Lumpickienė*
Žemaičių	Aukštaičių

Už teisingus atsakymus – iki 2 taškų.

6. Kurie pastatai lietuvių tradicinėje sodyboje buvo daugiausia puošiami dekoratyviniais elementais? Pažymėkite + ženklu du teisingus atsakymus:

- Svirnas (klėtis) +
- Pirtis
- Kluonas
- Gyvenamasis namas +

Už teisingus atsakymus – iki 3 taškų

7. Kaip vadinasi šie skirtingų etnografinių regionų merginų ir moterų galvos apdangalai? Pažymėkite + ženklu teisingus atsakymus lentelėje po nuotraukomis:

Rangė Karolinė + Kalpokas	Karūnėlė + Rangė Galionai	Skara Nuometas + Drobulė

Už teisingus atsakymus – iki 3 taškų

8. Kaip Mažosios Lietuvos gyventojai vadina savo tarmę? Pažymėkite + ženklu du teisingus atsakymus:

- Šišioniškių

- Žemaitėlių
- Tuteišių
- Lietuvininkų

Už teisingus atsakymus – iki 2 taškai.

Pasiekimų lygių požymiai (didžiausias galimų teisingų atsakymų skaičius – 25):

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
Teisingai nurodyti 3–8 atsakymai.	Teisingai nurodyti 9–14 atsakymų.	Teisingai nurodyta 15–20 atsakymų.	Teisingai nurodyta 21–25 atsakymai.

6.4.6. 6 testas „Etnografinių regionų ypatybės“ (9–10 (I–II gimnazijos) klasėms)

Atitiktis etninės kultūros programos turiniui: teminės srities „Regioninės tapatybės raiška ir gyvenamoji aplinka“ temos *Tautinis kostiumas* ir *Tradicinė architektūra ir papročiai*; teminės srities „Žmogaus, šeimos, bendruomenės, tautos ryšys ir papročiai“ tema *Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai*

Pasiekimų sritys: Analizuoja etnokultūros reiškinius ir objektus, jų reikšmę istoriniuose, sociokultūriniuose kontekstuose (A1.1.3); Remdamasis mokslo darbais ir kitais šaltiniais analizuoja skirtingas etninės kultūros sričių ypatybes, pateikia apibendrinančias išvadas (A2.1.3).

Ugdomos kompetencijos: pažinimo; kultūrinė.

UŽDUOTYS

1. Perskaitykite teiginius apie du skirtingus etnografinius regionus. Apie kurį etnografinį regioną kiekviename iš šių teiginių kalbama?

Didelė dalis šio regiono gyventojų priklausė LDK valsčiams, neatliko lažo, todėl buvo laisvesni: gyveno vienkiemiuose, turėjo didesnes sodybas nei kituose etnografiniuose Lietuvos regionuose. Gyvenamieji pastatai – trobos – buvo palyginti masyvūs, turėjo daugiau patalpų nei kituose regionuose.

_____ Apie Žemaitiją

Regione anksčiau nei kitur buvo panaikinta baudžiava (1807 m.), sparčiau nei kituose regionuose vyko ūkio vystymasis, plito žemės ūkio inovacijos, dar XIX a. kaimai čia buvo išskaidyti vienkiemiais. Vienkiemių sodybos išskyrė moderniu tam metui suplanavimu.

_____ Apie Suvalkiją (Sūduvą)

Už teisingus atsakymus – iki 2 taškų.

2. Mokinių grupė per vasaros atostogas keliavo po Lietuvą. Jie apsilankė skirtinguose etnografiniuose regionuose ir paragavo tradicinių patiekalų. Pažiūrėkite į nuotraukas. Įrašykite į lentelę, kuriuose etnografiniuose regionuose mokiniai buvo pavaišinti šiais patiekalais:

 Grikine babka – _____ *Dzūkijoje (Dainavoje)*	 *Paliepsniais – _____* *Aukštaitijoje*
 Kafija su štrudeliu_____ *Mažojoje Lietuvoje*	 *Kastiniu su bulvėmis – _____* *Žemaitijoje*
 Rūkytu kumpiu – _____ *Suvalkijoje (Sūduvoje)*	 *Virtieniais _____* *Aukštaitijoje*

Už teisingus atsakymus – iki 6 taškų.

3. Ištekėjusios ir vyresnės moterys pagal tradiciją turėdavo slėpti plaukus po įvairiais galvos apdangalais. Kuo žemaičių moterų galvos apdangalai buvo ypatingi? Pažymėkite + ženklu tris teisingus atsakymus:

- Skareles rišdavosi virš kaktos palikdamos styroti jų galiukus +

- Rišdavosi kelias skirtingas skareles +
- Rišdavosi kelias baltas skareles
- Margais kutais puošdavo skarelių kraštus +

Už teisingus atsakymus – iki 3 taškų.

4. Priskirkite, kuriame etnografiniame regione buvo senųjų baltų genčių žemės. Atsakymą įrašykite lentelėje pasirinkdami iš sąrašo: *skalviai, sėliai, kuršiai*:

Etnografinis regionas	**Baltų gentys**
Aukštaitija	Sėliai
Žemaitija	Kuršiai
Mažoji Lietuva	Skalviai

Už teisingus atsakymus – iki 3 taškų.

5. Kuriuose etnografiniuose regionuose paplitę gatviniai kaimai – žemdirbių gyvenvietės, turinčios vieną pagrindinę tiesią ar kiek lenktą gatvę, kurioje iš vienos arba abiejų pusių statmenai ar įžambiai jai išdėstytos sodybos? Pažymėkite + ženklu du teisingus atsakymus.

- Suvalkijoje (Sūduvoje)
- Aukštaitijoje
- Dzūkijoje (Dainavoje)
- Žemaitijoje
- Mažojoje Lietuvoje

Už teisingus atsakymus – iki 2 taškų.

6. Įrašykite lentelės dešinėje atsakymus, kuriems etnografiniams regionams būdingi šie papročiai ir tradicijos?

Dar XX a. antrojoje pusėje čia buvo populiaru bendrai ganyti viso kaimo gyvulius, bendrai tartis kaimo bendruomenės reikalais. Ilgiausiai išsilaikė vakaronės su dainomis ir žaidimais, velykinio lalavimo papročiai.	Dzūkijai (Dainavai)
Šio etnografinio regiono šiaurės vakaruose paplitę Sekminių susiėjimai – sambariai, kuriuose dalyvaudavo visas sodžius. Gėlių vainikais išpuošdavo trobos vidų, kiemą, pasikviesdavo muzikantus (armonika, smuikas, klarnetas) ir švęsdavo javų sėjos pabaigtuves.	Aukštaitijai
Čia augindavo daug linų, tradiciniai jų apdorojimo būdai jaujose išlaikė labai senoviškus papročius. Viena iš įdomiausių linamynio apeigų, pasižyminti mitologine prasme – *kuršio* nešimas (linamynio darbuose atsiliekantiems kaimynams buvo gabenama pamėklė *kuršis*).	Žemaitijai

Už teisingus atsakymus – iki 3 taškų.

7. Atpažinkite visų penkių etnografinių regionų tautinių kostiumų sijonų raštus. Įrašykite lentelėje po nuotraukomis, kuriame regione sijonas buvo dėvimas.

Mažojoje Lietuvoje	Aukštaitijoje	Žemaitijoje

Dzūkijoje (Dainavoje)	Suvalkijoje (Sūduvoje)

Už teisingus atsakymus – iki 5 taškų.

8. Kokia patarme užrašyti šie atsiminimai?

Rugiapjūtė, žmonės sakydavo, tai tikra papjūtė. Tai tokias pat sunkus darbas, kap bulbas kapliuoc, kap vaikai auginc. Būdavo, pareini namo, tai rodos, kad dūšią pirštie parsinešei, šiteip pavargdavai. Darbas buvo sunkus. Giedodavom vis tiek, ir per sunkius darbus, o ypač tadu, kap jau saulė nuslaidzia, tep atvėsta oras, tokias garsas laidesnis pasdaro. Kap pats giedzi, tai, rodos, širdzin tep ramu, tep gerai, ir tadu labai labai norėdavos gyvenc ilgai. Ir jaunam būc norėdavos.

_____dzūkų, pietų aukštaičių (tinka bet kuris atsakymas)

Už teisingą atsakymą – 1taškas.

9. Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvade yra įrašytos skirtingų etnografinių regionų tradicijos. Lentelėje prie nematerialaus kultūros paveldo vertybės pavadinimo įrašykite etnografinio regiono pavadinimą, pasirinkę iš sąrašo: *Dzūkija (Dainava), Mažoji Lietuva, Žemaitija.*

Kurtuvėnų Užgavėnės	Žemaitija
Drevinė bitininkystė Varėnos krašte	Dzūkija (Dainava)
Kuršių marių burvalčių vėtrungių gamyba	Mažoji Lietuva

Už teisingus atsakymus – iki 3 taškų.

Pasiekimų lygių požymiai (didžiausias galimų teisingų atsakymų skaičius – 30):

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
Teisingai nurodyti 4–9 atsakymai.	Teisingai nurodyti 10–16 atsakymų.	Teisingai nurodyta 17–23 atsakymai.	Teisingai nurodyta 24–30 atsakymų.

7. Skaitmeninės mokymo priemonės, skirtos Etninės kultūros BP įgyvendinti

Eil. nr.	Priemonės pavadinimas, nuoroda	Anotacija
1.	*Lietuvių etninė kultūra. I dalis: Gyvūnijos pasaulis etninėje kultūroje.* Internetinė prieiga: https://gyvunijos-pasaulis.etnine.emokykla.lt/	Skaitmeninė mokymo priemonė supažindina su gyvūnų reikšme kalendoriniuose papročiuose, su papročių semantika, tautosaka, muzikinio folkloro interpretacijomis, visatos – Pasaulio medžio – modeliu. Kalendorinių švenčių papročiai iliustruojami liaudies dailininkų ir dailininkų profesionalų kūrybos pavyzdžiais, mokyklų bendruomenėse sukurtais kalendorinių švenčių filmais.
2.	*Lietuvių etninė kultūra. II dalis: Augalija etninėje kultūroje*. Internetinė prieiga: https://augalija.etnine.emokykla.lt/	Priemonė supažindina su augalijos prasme pasaulėžiūroje, papročiuose, folklore, liaudies mene ir liaudies medicinoje. Pristatomos žemės darbų tradicijos, darbo papročių sąveika su gamtos ciklais. Priemonėje pateikta garso (muzikos) įrašų, dainų tekstų su natomis pavyzdžių. Taip pat pateikta tradicinių švenčių, papročių vaizdo, garso pavyzdžių, kurie jungia įvairias tradicinės kultūros meno sritis į visumą.
3.	*Lietuvių etninė kultūra. III dalis: Namai etninėje kultūroje*. Internetinė prieiga: https://namai.etnine.emokykla.lt/	Ši skaitmeninė mokymo priemonė supažindina su lietuvių namų samprata, namo dalių bei vidaus daiktų prasmėmis, susijusiomis su žmogumi, šeima, jos buitimi, papročiais ir siekiais.
4.	*Virtualios etninės kultūros pamokos*. Internetinė prieiga: https://mo.skorinosgimnazija.lt/	Šias virtualias etninės kultūros pamokas (Lietuvos etnografijos regionai, Gamta tradicinėje kultūroje, Kalendorinės šventės, Liaudies menas ir tradiciniai amatai, Liaudies architektūra, Nacionalinė virtuvė, Šeimos apeigos, Liaudies medicina) sudaro pamokos teorinė medžiaga (tekstas, nuotraukos, audio, video iliustracijos) ir užduotys. Kiekviena tema suskirstyta į tris modulius.
5.	*Etninės kultūros kūrybinės dirbtuvės*. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/playlist?list=PLE_-HzqQ1wkAeHuXGUCnFOoeNvFE-rZ3W	Tai virtualus etninės kultūros kūrybinių dirbtuvių ciklas, kur mokoma marginti kiaušinius, pasigaminti šiaudinius žaisliukus, tradicinius žaidimus, šokius, ratelius ir kt.
6.	*Virtualios instrumentų dirbtuvėlės.* Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/playlist?list=PLcmlnjNSILYZFjRwA5iUTaFRevvNc4J3g	Kauno miesto muziejaus Tautinės muzikos skyriaus edukatoriaus garso priemonių kūrimo pamokos.
7.	*Vaizdo įrašų ciklas „Tradiciniai instrumentai atgyja“.*	Vaizdo įrašų ciklas apie įdomius fonduose saugomus muzikos instrumentus supažindina ne tik su senaisiais eksponatais ir jų istorijomis, bet

	Internetinė prieiga: https://lnm.lt/virtualus-muziejus/tradiciniai-instrumentai-atgyja/	atskleidžia ir šių dienų jų gamybos ypatumus – parodo, koks yra instrumentų kelias nuo meistro iki muzikanto, kuo skiriasi senieji ir dabartiniai instrumentai, jų gamyba.
8.	*Senieji Lietuvos instrumentai.* Internetinė prieiga: www.ltinstrumentai.lt	Senieji Lietuvos instrumentai – tai platforma, skirta pristatyti unikalų Lietuvos muzikinį paveldą, turtingą instrumentinę bazę bei spalvingą jos skambesį. Čia pristatomi Lietuvių liaudies instrumentai, profesionalių muzikantų atliekami tradiciniai kūriniai ir improvizacijos bei supažindinama su senųjų kūrinių natomis. Daugiausia dėmesio tinklapyje skiriama gausiausiai pučiamųjų instrumentų grupei. Ateityje planuojama informaciją pildyti.
9.	*Virtualios pamokėlės su užduotimis.* Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/playlist?list=PLuPmlnaaQm6n2vCQUhwik02_b45lkKgdo	Lietuvos nacionalinio muziejaus parengtos virtualios pamokėlės su užduotimis moko pasigaminti kalėdinius žaisliukus, Užgavėnių kaukes, supažindina su Užgavėnių tradicijomis, Geležinio vilko legenda ir kt.
10.	*Elektroninė knyga „Tautinis kostiumas“.* Internetinė prieiga: https://www.lnkc.lt/eknygos/lt_kostiumas/pradzia.htm	2006 m. Lietuvos nacionalinio kultūros centro išleistoje elektroninėje knygoje „Lietuvių tautinis kostiumas“ (drabužių iškarpų brėžiniai ir jų aprašai) galima rasti visų etnografinių regionų tautinių kostiumų pavyzdžius ir jų aprašus.
11.	*Žaidimas „Tautinis kostiumas“.* Internetinė prieiga: https://dainusvente.lt/zaidimai/	Šios virtualios užduotys moko vaikus įsisavinti ir atpažinti Lietuvos etnografinių regionų tautinius kostiumus.
12.	*Lietuvos nacionalinio kultūros centro E-knygynas.* Internetinė prieiga: https://eknygynas.lnkc.lt/produkto-kategorija/nemokami/page/2/	Lietuvos nacionalinio kultūros centro nemokamų etnokultūrinių leidinių knygynas.
13.	*Lietuvos nacionalinio kultūros centro Youtube kanalas.* Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/@LNKCkanalas	Šiame Youtube kanale yra daug video įrašų, tinkamų etninės kultūros dalyko temoms. Pvz. „Virtualios amatų pamokos“, „Tautinių kostiumų kolekcija“, „Tautodailininkų portretai“ ir pan.
14.	*Lietuvių liaudies kostiumas*. Internetinė prieiga: https://technologijos5-10.smp.emokykla.lt/pages/lietuviu-liaudies-kostiumas	Skaitmeninė mokymo priemonė technologijoms, pateikianti demonstracijas, laboratorijas ir testus tautinio kostiumo tema.
15.	*Kulinarinis paveldas.* Internetinė prieiga: https://technologijos5-	Skaitmeninė mokymo priemonė technologijų pamokoms, kurioje pateikiama kulinarinio paveldo, mitybos paveldo ir verslų mokomoji medžiaga, demonstracijos, laboratorijos, testai.

	10.smp.emokykla.lt/pages/demonstration/kulinarinis-paveldas-1	
16.	*Interneto svetainė „Lietuvos gamta“.* Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/@lietuvosgamtalt9317 ir https://lietuvosgamta.lt/	Svetainėje apibūdinami apie 160 Lietuvos gamtos paveldo objektų (medžiai, akmenys, piliakalniai, kopos, įgriuvos ir atodangos, ežerai, upės ir šaltiniai), apipintų dainomis, pasakomis ir legendomis.
17.	*Mokymo priemonė „5x5 tradicijos“.* Internetinė prieiga: https://www.emokykla.lt/skaitmeninės-mokymo-priemones/priemones/priemone/332	Skaitmeninė mokymo priemonė, kurios interaktyvioje bibliotekoje pateikiama dainų, instrumentinių kūrinių, pasakojimų garso įrašų, šokių vaizdo įrašų ir tautinių kostiumų nuotraukų – po penkis vienetus kiekvienai regiono paveldo sričiai pailiustruoti. Viską galima lengvai naršyti internetu, pasirenkant dominantį regioną ir tradiciją.
18.	*TILIDŪDA pasakaitės*. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/playlist?list=PLwk_rFn7C9Vvu-12l3Eq6cmr7yO7bjRwF	Įvairios pasakos sekamos skirtingomis Lietuvos etnografinių regionų tarmėmis.
19.	*Elektroninė knyga „Lietuvos etnografijos paveldas vaikams“.* DVD, 2006 m. Internetinė prieiga: https://lemu.lt/elektronine-knyga-lietuvos-etnografijos-paveldas-vaikams-2006/	Elektroninę knygą „Lietuvos etnografijos paveldas vaikams“ sudaro filmuoti vaidybiniai siužetai, kurių metu klausimų–atsakymų forma pristatomas lietuvio gyvenimas, buitis senovėje ir dabar. Įdomi, įtraukianti ir praturtinanti etnografinėmis žiniomis mokymo medžiaga.
20.	*Rasos (Joninių) šventė šiandien* (pamoka). Internetinė prieiga: https://epamokos.pedagogas.lt/mokymas/rasos-svente-3765	Etninės kultūros mokytojos etnomuzikologės Rūtos Kotrynos Vyšniauskienės parengta etninės kultūros pamoka.

8. Literatūros ir šaltinių sąrašas

Tema	Rekomenduojama literatūra ir šaltiniai
1.1. **Bendruomenių įvairovė, regioninė ir tautinė savimonė** **5-6 kl.:** Mokiniai nagrinėja bendruomenių įvairovę (klasės, mokyklos, kaimo ar miestelio, mikrorajono ir kt.), aptaria bendruomeninio gyvenimo tradicijas, palygina jas praeityje ir dabar. Priskiria save tam tikrai bendruomenei, svarsto jos tradicijų tęstinumo ar plėtros galimybes. Pateikia skirtingų šalių bendruomeninių tradicijų pavyzdžių. Remdamiesi tyrimais ir pavyzdžiais aiškinasi, kas yra regioninė ir tautinė savimonė, išreiškia savo pastebėjimus šiuo klausimu. Pasitelkdami tautosaką ir kitus šaltinius, nagrinėja įvairias tautos kilmės istorijas. Apibūdina Lietuvos tautines bendrijas ir kaimynines tautas.	„Bendruomenė“, „Jaunimo bendrija“. Iš: *Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Sudarytoja Vida Savoniakaitė. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2011, p. 54–57, 164–167. [Anotacija: straipsneliuose pateikiama bendruomenės (bendrijos) apibrėžimų, nurodoma, kad daugelyje darbų Lietuvos mokslininkai tyrinėjo tautą, etninę bendriją, kaimo bendruomenę. Kaimo ar miestelio dalies jaunimo bendriją vienijo amžius, gyvenamoji vieta (lokalioji tapatybė), asmeninių ir bendrų interesų vienovė. XX a. pabaigoje–XXI a. ypač susidomėta dvaro, miesto kultūra.]
	Lapinskienė, Andželika. „Kaimynų tarpusavio santykiai bei liaudies etiketas XX a. Dzūkijos kaimo kasdienybėje“. Iš: *Liaudies kultūra*. 2004, Nr. 1(94), p. 12–21. Internetinė prieiga: https://www.lnkc.lt/go.php/lit/2004/704 [Anotacija: straipsnyje išsamiai gvildenami klausimai apie kaimynų santykius ir tradicinį etiketą XX a.]
	Paukštytė-Šaknienė, Rasa. „Kaimynystės ryšiai šių dienų kultūroje: atvejis iš Vilniaus apylinkių“. Iš: *Lietuvos etnologija*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2018, p. 35–59. Internetinė prieiga: https://www.istorija.lt/data/public/uploads/2020/09/lietuvos-etnologija-2018-18-27-4-rasa-paukc5a1tytc497-c5a0aknienc497-kaimynystc497s-ryc5a1iai-p.-35-62.pdf [Anotacija: straipsnyje atskleidžiama kaimyniškų ryšių raiška remiantis trijose vietovėse gyvenančių žmonių patirtimi.]
	Mikštaitė-Čičiurkienė, Regina. *Piemenavimas Švenčionių krašte XX a.* Monografija. Švenčionys, 2007. 126 p. [Anotacija: knygoje aptariamos gyvulininkystės tradicijos Lietuvoje nuo seniausių laikų ir jų tęstinumas, kaita, transformacija XX a. Švenčionių krašte. Trečiajame skyriuje „Gyvulių ganytojai“ kalbama apie piemenų bendriją, jų dienos režimą, darbo įrankius, savitarpio paramą, garso ir muzikos instrumentus, pramoginę veiklą ir žaidimus.]
	„Tapatybė“. Iš: *Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Sudarytoja Vida Savoniakaitė. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2011, p. 389–392. [Anotacija: straipsnelyje nurodoma, kad Lietuvos etnologai tyrė tautinę (etninę) ir lokalinę tapatybę, atsižvelgiant į vietos, socialinius ir kultūrinius ypatumus.]
	Merkienė, Regina. „Etninė kultūra ir lietuvybės simboliai“. Iš: *Etninė kultūra ir tautinis atgimimas. Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1990 ir 1991 metais*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 1994, p. 55–69. [Anotacija: knygos straipsnyje lietuvybės simboliai pateikiami kaip ženklai, kuriais galima nustatyti žmonių etninį identitetą. Išskirti

	trejopi lietuvybės simboliai – etninė kilmė, kalba, charakteris, bei atskleisti jų ryšiai su etnine kultūra.]
	Kalnius, Petras. Etninės savimonės reikšmė dabartiniam lietuvių tautiniam atgimimui. Iš: *Etninė kultūra ir tautinis atgimimas. Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1990 ir 1991 metais.* Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 1994, p. 55–69. [Anotacija: knygos straipsnyje atskleidžiama etninės savimonės reikšmė lietuvių tautiniam atgimimui, religijos ir Bažnyčios, kaip opozicijos okupaciniam režimui, indėlį prie to meto lietuvių tautinės savimonės palaikymo bei tautinės idėjos įtvirtinimo tiek Lietuvoje, tiek Sibire.]
	Čepaitienė, Auksuolė. „Atgaivinant etninį tapatumą: individas, simbolis, vieta“. Iš: *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos 1(10).* Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2001, p. 167–198. [Anotacija: straipsnyje kalbama apie gimtosios vietos kaip vieno iš prigimtinio veiksnių vaidmenį bei ryšį tarp lokalinio ir etninio tapatumo. Sutelkiamas dėmesys į istorinius laikotarpius, kai etninis tapatinimosi poreikis buvo ypač aktualus: tai XIX a. 9–10 dešimtmečiai – XX a. 1–2 dešimtmečiai, sovietinės okupacijos pradžia bei XX a. 9–10 dešimtmečiai.]
	Patarlės apie Tėvynę. Internetinė prieiga: https://www.patarles.lt/lietuviskos-patarles/patarles-apie-tevyne/ [Anotacija: puslapyje pateiktos patarlės apie Tėvynę.]
	Patarlės apie tėviškę, tėvynę. Internetinė prieiga: http://patarles.dainutekstai.lt/t4vi6k4.html [Anotacija: puslapyje pateiktos patarlės apie tėviškę, Tėvynę.]
	Daujotytė, Viktorija. *Apie tėviškę*. Internetinė prieiga: http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LH00/Viktorija_Daujotyt%C4%97._Apie_t%C4%97vi%C5%A1k%C4%99.LH0004.pdf [Anotacija: straipsnyje autorė nagrinėja lietuvių poezijoje aprašomą tėviškę, kaip tėviškė reiškiasi kultūroje.]
	Mintys apie tėvynę. Internetinė prieiga: https://mintysapie.lt/politika/tevyne [Anotacija: puslapyje publikuojamos įžymių žmonių mintys apie tėvynę.]
	Zinkevičius, Zigmas; Luchtanas, Aleksiejus; Česnys Gintautas. *Tautos kilmė* (iš knygų serijos moksleiviams LIETUVA). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2006. [Anotacija: pirmojoje serijos knygoje remiantis antropologijos, archeologijos ir ypač kalbotyros duomenimis nagrinėjami lietuvių etnogenezės klausimai. Dėstomas tradicinis požiūris į lietuvių tautos kilmę. Pasakojimą papildo archeologinių radinių nuotraukos ir piešiniai, žemėlapiai, schemos, laiko juostos, kalbų pavyzdžių lyginamosios lentelės, žymiausių mokslininkų, daugiausia nuveikusių lietuvių tautos kilmės tyrimo baruose, nuotraukos ir biografijos.

	Skiriama moksleiviams, studentams, mokytojams ir visiems skaitytojams, kurie domisi istorija ir lietuvių tautos kilmės klausimais.]
	Prarasdami etninę kultūrą prarandame šalies identitetą. Iš: portalas Valstietis.lt, 2018-02-08. Internetinė prieiga: https://www.valstietis.lt/mob/archyvas/prarasdami-etnine-kultura-prarandame-salies-identiteta/70922 [Anotacija: pokalbis su Etninės kultūros globos tarybos pirmininke dr. Dalia Urbanavičiene apie tai, kas yra etninė kultūra, kodėl ji yra svarbi siekiant išsaugoti lietuvišką tapatybę ir pažinti kitų tautų kultūras, kokie pokyčiai vyksta Lietuvos visuomenėje ir kodėl mokyklai tenka ypatingas vaidmuo perteikiant etninę kultūrą vaikams ir jaunimui.]
	Anglickienė, L. *Kitataučių įvaizdis lietuvių folklore*. Kaunas, 2006. [Anotacija: knygoje atskleidžiama XIX a. pabaigos–XX a. pirmosios pusės kitataučų personažų specifika lietuvių folklore. Autorė konstatuoja, kad kitatautis folklore – kas kitatautis tikrovėje. Kadangi folkloras nemoka individualizuoti, jis piešia tipus, o ne charakterius, stereotipizuoja.]
	Lietuvos tautinės mažumos. Kultūros paveldas. Sudarė Grigorijus Potašenko. Vilnius: Kronta, 2001. [Anotacija: knygos skyriuje, skirtame atskirai etninei grupei, pateikiami trumpi straipsniai apie žydų, totorių, karaimų, rusų įsikūrimą ir raidą Lietuvoje, jų religiją, kalbą, literatūrą, tautosaką, mokslo pasiekimus, įžymius žmones. Dešimtys kruopščiai atrinktų nuotraukų ir iliustracijų, kurių dalis pateikiama pirmą kartą, puikiai atskleidžia autorių siekius parodyti svarbiausius šių religinių bendruomenių ir etninių kultūrų bruožus, jų unikalumą ir net egzotiškumą.]
1.1. Jaunimo papročiai ir vaidmuo bendruomenėje **7-8 kl.:** Mokiniai nagrinėja paauglystės ir jaunystės sampratą tradicinėje kultūroje, diskutuoja apie požiūrį į draugystę ir meilę. Apibūdina jaunimo brandos apeigas (iniciacijas) ir papročius, jų įvairovę ir kaitą. Tyrinėja tradicinių jaunimo ir meilės dainų, romansų ypatybes, mokosi dainuoti pasirinktas dainas. Susipažįsta su jaunimo šokių vakarėlių	Šaknys, Žilvytis Bernardas. *Jaunimo brandos apeigos Lietuvoje XIX a. pabaigoje – XX a. pirmoje pusėje* [Lietuvos etnologija 1]. Vilnius: Pradai, 1996. [Anotacija: knygoje pirmą kartą nagrinėjamos XIX a. pabaigos–XX a. I pusės Lietuvos kaimo jaunimo fiziologinės ir socialinės brandos pažymėjimo apeigos. Leidinys parengtas humanitarinių mokslų etnologijos krypties daktaro disertacijos pagrindu.]
	Šaknys, Žilvytis Bernardas. Nematomi kaimo ir žmogaus saitai. Tarpukario kaimo jaunimo garbės suvokimas ir palaikymas. *Liaudies kultūra*. 1993, Nr. 1, p. 21–22. [Anotacija: moksliniame straipsnyje tyrinėjama kaimo, kaip teritorijos, vienijama jaunimo bendrija, jos papročiai. Daugiausia dėmesio skiriama Rytų ir Pietų Lietuvai.]
	Šaknys, Žilvytis Bernardas. *Kalendoriniai ir darbo papročiai Lietuvoje XIX a. pabaigoje – XX a. pirmojoje pusėje. Jaunimo vakarėliai* [Lietuvos etnologija 7]. Vilnius: Diemedžio leidykla, 2001.

tradicijomis, palygina jas su dabartinėmis. Aiškinasi tradicinio šokio etiką (pakvietimą šokiui, padėką po jo ir kt.), apžvelgia porinių tradicinių šokių ir žaidimų įvairovę, juos šoka ir žaidžia. Analizuoja jaunimo vaidmenį tęsiant tradicijas tremtyje, siekiant atkurti Lietuvos nepriklausomybę XX a. etnokultūriniame sąjūdyje (žygeivių, romuviečių, kraštotyros ir folkloro judėjimuose). Palygina įvairių šalių jaunimo papročius.	[Anotacija: monografijoje išsamiai nagrinėjami jaunimo vakarėliai įvairių kalendorinių ir darbo papročių metu. Apibūdinamos regioninės ypatybės ir visai Lietuvai bendri bruožai.]
	Šaknys, Žilvytis Bernardas. Jaunimo gyvenimo raiška. *Šiaurės Lietuvos kultūros paveldas 1. Papročiai. Monografija*. Kaunas: Žiemgalos leidykla, 2007, p. 51–80. [Anotacija: straipsnyje lyginami Šiaurės Lietuvos – Aukštaitijos ir Žemaitijos lietuvių ir latvių kalendorinių ir šeimos švenčių papročiai, taip pat ir jaunimo bendravimo, vakarėlių papročiai.]
	Šaknys, Žilvytis. *Regioniniai kaimo bendruomenės papročiai*. Internetinė prieiga: https://youtu.be/hljT7odEGY4?si=A0ccOoBz8taiK2QN [Anotacija: seminaro „Lietuvos etnografinių regionų pažinimo įtraukimas į etnokultūrinį ugdymą“ vaizdo įrašas apie jaunimo papročius bendruomeniniuose darbuose.]
	Urbanavičienė, Dalia. *Lietuvių apeiginė etnochoreografija.* Vilnius: Lietuvos muzikos akademija, 2000. [Anotacija: dr. D. Urbanavičienės mokslinėje monografijoje ne tik nagrinėjama apeiginių šokių, žaidimų ir apeiginių veiksmų semantika bei konkretūs pavyzdžiai, bet ir susijusių papročių platus kontekstas. Daug duomenų apie jaunimo brandos apeigas pateikiama knygos 2-ame skyriuje „Iniciacinės paskirties etnochoreografija“ (p. 66–96).]
	Lapinskienė, Anželika. *Etiketo specifika XX a. Lietuvos kaimo jaunimo šokių vakarėliuose.* Internetinė prieiga: https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2006~1605709479798/J.04~2006~1605709479798.pdf [Anotacija: straipsnis parengtas remiantis 1998–2004 m. autorės atliktais lauko tyrimais visoje Lietuvoje. Straipsnyje pabrėžiama, kad per visą XX a. Lietuvos kaimo jaunimo šokiuose labiausiai buvo vertinamas taktiškas, nuoširdus, dėmesingas, kultūringas lyčių elgesys vienas kito atžvilgiu. Netoleruotinas per didelis vaikino, o ypač merginos laisvumas ir nesivaržymas. Kita vertus, atlikti empiriniai tyrimai parodė, kad kai kuriais atvejais XX a. Lietuvos kaimo jaunimo šokiuose vyravo skirtingas pagarbos supratimas ir būta nevienodų jos išraiškos formų.]
	Gabrilavičiūtė, Daiva. *Sielos nepalauztos vėjų atšiaurių: ką byloja lietuvių dainos, gimusios tremtyje*. Iš: portalas LRT.lt, 2021-06-14. Internetinė prieiga: https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2295212/sielos-nepalauztos-veju-atsiauriu-ka-byloja-lietuviu-dainos-gimusios-tremtyje. [Anotacija: apie išskirtinį tremtinių ir politinių kalinių dainavimo reiškinį bei tai, kaip šios dainos išliko iki šiandien, pasakoja Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto Dainyno skyriaus jaunesnioji mokslo darbuotoja Modesta Liugaitė-Černiauskienė bei Tautosakos archyvo skyriaus vyresnioji mokslo darbuotoja Austė Nakienė.]

	Nakienė, Austė. Partizanų dainos ir nepriklausomos Lietuvos istorinis pasakojimas. Iš: *Tautosakos darbai* 61, 2021, p. 71–96. Internetinė prieiga: https://www.llti.lt/failai/TD61-71-96.pdf [Anotacija: straipsnyje atskleidžiamos romantizmo apraiškos Antrojo pasaulinio karo ir pokario metais sukurtose partizanų, jų rėmėjų, politinių kalinių ir tremtinių dainose. Tyrime remiamasi Vytauto Kubiliaus ir kitų literatūrologų darbais, gretinamos pripažintų poetų eilės ir nežymių autorių sukurtos dainos, liaudiškoje rezistencinėje poezijoje ieškoma įvairių kartų romantikų kūryboje išplėtotų motyvų. Pastebėta nuosekli tautinio romantizmo tradicijos tąsa, todėl prieita išvados, kad pokario metais kilo dar viena šio stiliaus banga, kurią galima vadinti liaudiškuoju romantizmu.]
	Karpavičienė, Dalia. *Muzikuoti žmonės nenustojo ir Sibire* Iš: „Šiaulių kraštas“, 2014-09-02. Internetinė prieiga: https://ve.lt/naujienos/kultura/muzika/muzikuoti-zmones-nenustojo-ir-sibire [Anotacija: etnomuzikologė doc. dr. Gaila Kirdienė pasakoja apie lietuvių tradicinį muzikavimą Sibire 1940–1960 metais.]
	Ramonaitė, Ainė. *Kodėl kraštotyra ir žygeivystė buvo antisovietinė veikla?* Iš: portalas Bernardinai.lt, 2013-08-07. Internetinė prieiga: https://www.bernardinai.lt/2013-07-29-aine-ramonaite-kodel-krastotyra-ir-zygeivyste-buvo-antisovietine-veikla/. [Anotacija: straipsnyje dr. A. Ramonaitė aptaria etnokultūrinį sąjūdį sovietmečiu ir jo disidentinį pobūdį, dainavimo ritualą, Vilniaus universitete išaugusią žygeivystę, sąsajas su Sąjūdžio ištakomis.]
	Savickienė, Daiva. *Gyvenimas šalia sistemos* (pokalbis su dr. Aine Ramonaite). Iš: „Panevėžio balsas“, 2022-06-06. Internetinė prieiga: https://sekunde.lt/leidinys/paneveziobalsas/gyvenimas-salia-sistemos/ [Anotacija: straipsnyje pateikiamos dr. A. Ramonaitės įžvalgos apie etnokultūrinį sąjūdį, Rasos šventės šventimą Kernavėje, žygeivystę, kraštotyrinę veiklą, etnokultūrinį sąjūdį kaip terpę Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo Sąjūdžiui formuotis.]
	Girdenis, Povilas. *Vėlinių minėjimai 1955–1958 m. Vilniuje ir Kaune.* Iš: portalas Aidai.lt, 2023-11-02. Internetinė prieiga: https://aidai.lt/2023/11/02/povilas-girdenis-veliniu-minejimai-1955-1958-m-vilniuje-ir-kaune/ [Anotacija: trumpas įvykių dalyvio p. Girdenio aprašas apie Vėlinių minėjimus 1955–1958 m. išreiškiant pasipriešinimą sovietams, patirtas represijas.]
	Šmidchens, Guntis. *Sovietų sąjungą sugriovė liaudies dainos*. Iš: portalas Bernardinai.lt, 2014-03-12. Internetinė prieiga: https://www.bernardinai.lt/2014-03-12-guntis-smidchens-sovietu-sajunga-sugriove-liaudies-dainos/ [Anotacija: „Dainos galia“ – tokiu skambiu pavadinimu pasirodė profesoriaus iš Vašingtono universiteto Gunčio Šmidcheno knyga apie Baltijos valstybių dainuojančią revoliuciją. Ji skirta supažindinti JAV skaitytojus su dainomis, kurios atėjo iš liaudies tradicijas

	tebeišlaikiusių kaimų, kad sugriautų Sovietų Sąjungą. Straipsnis grindžiamas pokalbiu su šio unikalaus tyrimo ir knygos autoriumi skandinavistikos ir baltistikos specialistu G. Šmidchenu.]
	Martinelli, Dario. *Dainuojanti revoliucija – viena iš geriausiai (deja) saugomų Lietuvos paslapčių* (Iš anglų kalbos vertė Aldona Steponavičiūtė). Internetinė prieiga: https://www.mic.lt/lt/diskursai/lietuvos-muzikos-link/nr-18-2015-sausis-gruodis/dainuojanti-revoliucija/ [Anotacija: straipsnis apie dainuojančios revoliucijos, vykusios Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje tarp 1987-ųjų ir 1991-ųjų, būdingas ypatybes ir muzikos įvairovę (apimant ir profesionalią muziką, Roko maršą), nepakankamą dėmesį šio reiškinio sklaidai ir įvertinimui, ypač Lietuvoje.]
	Nakienė, Austė. *Vilniaus folkloro judėjimas*. Internetinė prieiga: https://www.mic.lt/lt/diskursai/lietuvos-muzikos-link/nr-20-2017-sausis-gruodis/auste-nakiene-vilniaus-folkloro-judejimas/ [Anotacija: straipsnis apie pokariu į Vilnių sugužėjusį jaunimą, kraštotyros ir folklorinio judėjimo ištakas bei dabartį.]
	Kavaliauskaitė, Jūratė; Ramonaitė, Ainė. *Sąjūdžio ištakų beieškant: nepaklusniųjų tinklaveikos galia*. Vilnius: Baltos lankos, 2011, 440 p. [Anotacija: knygoje naujai žvelgiama į Sąjūdžio gimimo istoriją ir siekiama išspręsti dilemą, kaip tariamai pasyvioje ir prisitaikėliškoje sovietinėje visuomenėje galėjo susikurti kelis šimtus tūkstančių narių turintis gerai organizuotas ir veiksmingas socialinis judėjimas. Knygoje aptariami iki Sąjūdžio veikę sovietinei sistemai nepaklususios visuomenės židiniai – etnokultūrinis judėjimas ir bažnytinis pogrindis, roko kultūros erdvės, menininkų ir mokslininkų rateliai, diskusijų klubai, žaliųjų ir paminklosaugos judėjimai. Remiantis gausia empirine medžiaga, taikant istorinius ir sociologinius metodus knygoje analizuojama, kokioje socialinėje terpėje kilo Sąjūdžio idėja ir kaip ji buvo įgyvendinta, kas buvo Sąjūdžio pirmeiviai Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje ir kitose Lietuvos vietose.]
	Nematoma sovietmečio visuomenė. Mokslinė redaktorė Ainė Ramonaitė. Vilnius: Naujasis židinys-Aidai, 2015. 387 p. [Anotacija: Ainės Ramonaitės ir Jūratės Kavaliauskaitės suburta tarpdisciplininė istorikų, politologų ir sociologų komanda tyrinėja sovietmečio „nematomą visuomenę“ – tai, kas buvo giliai paslėpta nuo režimo akių ar subtiliai užsimaskavę, nepastebėta ar nenorėta pastebėti: pogrindžio spaudos tinklai, oficialių organizacijų priedangoje slypėjęs neformalus etnokultūrinis judėjimas, Vilniaus senamiesčio „Bermudų trikampio“ jaunimo gyvenimas, privačiuose inteligentijos ratuose gimusios iniciatyvos. Pasitelkdami sakytinės istorijos ir archyvinę medžiagą, tinklų analizės įrankius ir apklausų duomenis, tyrėjai atskleidžia iki šiol nepažintą nematomos sovietmečio visuomenės paveikslą. Apie etnokultūrinį sąjūdį daugiausia rašoma knygos skyriuje „Viešos nepaklusnumo demonstracijos: Etnokultūrinio sąjūdžio mobilizacinė galia“.]

	Kirdienė, Gaila. *Brolybė ir vienybė. Lietuvių ir latvių muzikinis-kultūrinis bendravimas sovietmečiu politinio kalinimo ir tremties vietose*. Mokslo monografija. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2020. 200 p. [Anotacija: monografijoje pirmą kartą susitelkiama į sovietmečiu represuotų baltų – lietuvių ir latvių – muzikinį-kultūrinį bendravimą ir vienijimąsi: nuo bendrystės jausmo, vienas kito stebėjimo ir gėrėjimosi liaudies dainų dainavimu, muzikavimu iki bendro muzikavimo (dainavimo, grojimo), lietuvių bei latvių jaunimo šokių vakarėlių ir tremtyje kartu švęstų tradicinių religinių švenčių. Tyrimo rezultatai leido padaryti pagrįstą išvadą, kad 1952–1955 m. pasipriešinimo akcijos, sukilimai Gulage buvo tikras Dainuojančios revoliucijos priešaušris– bendras partizaninę kovą pratęsęs Baltijos valstybių nesmurtinis išsivadavimo iš sovietinio komunistinio stalininio režimo judėjimas, kurio dalyviai įgijo didžiulės patirties ir sustiprino ryžtą, grįžus į tėvynę toliau siekti, kad būtų atkurta gimtosios šalies ir visų trijų Baltijos valstybių nepriklausomybę.]
	Apanavičius, Romualdas; Aleknaitė, Eglė; Savickaitė-Kačerauskienė, Eglė; Apanavičiūtė-Sulikienė, Kristina; Šlepavičiūtė, Ingrida. *Etninės muzikos gaivinimo judėjimas Lietuvoje*. Vytauto Didžiojo universitetas: Versus Aureus, 2015, 312 p. [Anotacija: monografijoje surinkti ir apibendrinti duomenys apie etninės kultūros sąjūdžius Lietuvoje (Folkloro sąjūdis XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje; Stilizacija tarpukario ir pokario Lietuvoje; Etninės muzikos gaivinimo judėjimas XX a. 7 deš. – XXI a. per.; Sąsajos su Europos ir Lietuvos procesais), stilizuotų gaivinimo būdų tąsą (Etninė muzika Dainų šventėse; Instrumentinė akademinė stilizacija; Dainų ir šokių ansambliai; Kaimo kapelos; Tautinių šokių kolektyvai), folkloro ansamblių judėjimą ir kitas etninės muzikos gaivinimo formas (Muzikos instrumentų rekonstravimas; Tradicinių šokių judėjimas; Žemaičių etnomuzikavimo ir tradicinių amatų vasaros kursai; Istorinės rekonstrukcijos judėjimas ir kt.), taip pat apie etninės ir šiuolaikinės muzikos sąsajas (Rokas, metalas, elektroninė muzika; Etnizuota populiarioji muzika; Alternatyvios muzikos festivaliai ir kt). Aptariami autentiškumo ir stilizacijos, tradicijos ir modernumo aspektai.]
	Partizanų dainos (grojaraštis). Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/playlist?list=PLIsdcd3ctWsfH0cUcFSs3NBC41h8T0mNE [Anotacija: įvairių atlikėjų atliekamos partizanų dainos (daugiausia aranžuotos).]
	Partizanų dainos // Laisvės kovotojų dainos (grojaraštis). Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/playlist?list=PLn4LQS9GdNPPh-jo9qj5O_ew1yeNKhKAH [Anotacija: įvairių atlikėjų atliekamos partizanų dainos (daugiausia aranžuotos).]
	Grupė „Ugniavijas“, albumas „Karo dainos“. Internetinė prieiga:

	https://www.youtube.com/watch?v=pfJgpPG1stY&ab_channel=SilesianWoodsPromotions [Anotacija: vyrų grupė atlieka senąsias karines-istorines, partizanų dainas.]
	Paukštytė-Šaknienė, Rasa. *Tradicijos sampratos šiuolaikinėje Lietuvoje*. 2012. Internetinė prieiga: https://lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica/article/view/2301/1191 [Anotacija: autorė nagrinėja tradicijos sampratas, apibrėžtas XX a. antrosios pusės ir XXI a. pradžios mokslininkų darbuose ir atskleistas interpretuojant šiuolaikinio miesto jaunimą.]
1.1. Tradicijos „savo“ ir „kito“ kontekste **9-10 kl.:** Remdamiesi tyrinėtojų darbais, mokiniai nagrinėja savo ir kito sampratą šeimos ir bendruomeniniuose papročiuose bei apeigose. Palygina savo tautos ir kitų tautų tradicines šeimos apeigas – vestuves, laidotuves, krikštynų papročius. Tyrinėja tautiečių bendruomenes ir jų tradicijas kitose šalyse. Diskutuoja apie baltų kilmę, lietuvių tautos kultūrinius ryšius su kitomis tautomis, pateikia pavyzdžių.	*Savas ir kitas: šiuolaikiniais požiūriais*. Sudarytoja Vida Savoniakaitė. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2014. 444 p. [Anotacija: knygoje nagrinėjama žmogaus tapatybė, tradiciniai žmonių santykiai Europoje, paribiuose ir Lietuvoje, įvairios tautos, jų tapatybės, stereotipai, išskirtiniai kultūros ženklai.]
	Vaitkevičius, Vykintas. „Mane užvaldė šventybės pajautimas...“ (A. J. Greimas)“. Vykinto keliai. *Apie baltų kultūrą iš pirmų lūpų* (virtualus šaltinis). Internetinė prieiga: https://www.vykintokeliai.lt/post/mane-uzvalde-sventybes-pajautimas-greimas. [Anotacija: dr. V. Vaitkevičiaus straipsnis apie garsųjį Lietuvos išeivį mitologą Algirdą Julių Greimą, užsiminta ir apie Česlovą Milošą, pateikta A. J. Greimo nuotrauka.]
	Vyšniauskaitė, Angelė; Kalnius, Petras; Paukštytė-Šaknienė, Rasa. Lietuvių šeima ir papročiai. Mintis, 2008. [Anotacija: knygoje nagrinėjama Lietuvos kaimo ir miesto gyventojų XIX–XX a. vestuvių, gimtuvių, laidotuvų papročiai, dabartinės kaimo ir miesto šeimos socialiniai ir demografiniai bruožai, šeimos vaidmuo etniniuose procesuose. Pateikiami lietuvių šeimos tyrinėjimai nuo XVI a.]
	Giminaičiai po durų slenksčiu: nunykę laidotuvių papročiai liudija nepaprastą gyvųjų ir mirusiųjų bendrystę. Iš: portalas lrt.lt, 2021-11-02. Internetinė prieiga: https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1531304/giminaiciai-po-duru-slenksciu-nunyke-laidojimo-paprociai-liudija-nepaprasta-gyvuju-ir-mirusiuju-bendryste [Anotacija: etnologė dr. Rasa Račiūnaitė apibūdina senuosius laidotuvių papročius, vaikų vaidmenį juose, palygina su dabartiniais papročiais.]
	Lietuvos karaimų vestuvių tradicija. *Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas.* Lietuvos nacionalinis kultūros centras, 2021. Internetinė prieiga: savadas.lnkc.lt/lt/vertybes/vertybiu-sarasas/lietuvos-karaimu-vestuviu-tradicija/ [Anotacija: Lietuvos nacionalinio kultūros centro tinklalapio skiltyje „Sąvadas“ pateikiama informacija apie Lietuvos karaimų vestuvių tradiciją.]

	Sabaliauskas, Algirdas. *Mes – baltai*. Kaunas: Šviesa, 1986. 140 p. [Anotacija: aukštesniųjų klasių mokiniams skiriamoje knygelėje aiškiai ir patraukliai aprašoma lietuvių ir kitų baltų (latvių, prūsų, kuršių, žiemgalių, sėlių) kalbų kilmė, istorija, tradicinė kultūra, ryšiai, santykiai su kitomis tautomis.]
	Dainuojamasis Šventosios palikimas. Iš: *Pa Vējame es dziedāju. Sventājas dziesmas. Sventājas dziesmas. Songs from Sventāja. Šventósios dainos.* Mantojums (CD, DVD). Ryga, 2010. [Anotacija: Šventosios kuršininkų (kuršių) muzikos albumas su plačiu įvadu latvių ir lietuvių bei anglų kalbomis, kuriame aptariama Šventosios kuršininkų istorija, papročiai, dainininkai ir muzikantai, jų įrašyti kūriniai: dainos ir šokiai.]
	Kirdienė, Gaila. *Brolystė ir vienybė. Lietuvių ir latvių muzikinis-kultūrinis bendravimas sovietmečiu politinio kalinimo ir tremties vietose, 2 dalis.* Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2020. [Anotacija: knygoje daug dėmesio skiriama lietuvių ir latvių bei estų jaunimo bendravimui, muzikavimui ir šokių vakarėliams – tai padėjo atsispirti represijoms ir išlaikyti tautinę ir baltišką kultūrinę tapatybę.]
	Petrauskaitė, Danutė. „Prie ištakų“. *Lietuvių muzikinė kultūra Jungtinėse Amerikos Valstijose, 1870–1990: tautinės tapatybės kontūrai*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2015, p. 20–139. [Anotacija: knyga atskleidžia lietuvių muzikinės kultūros vaizdą JAV, pradedant jos užuomazgomis XIX a. pabaigoje ir baigiant 1990 m., supažindina su pagrindiniais muzikinio gyvenimo dalyviais bei organizatoriais. Į muzikinę veiklą autorė žvelgia per tautiškumo prizmę: parodo, kaip tautinės tapatybės raida įtakojo emigrantų meninę raišką ir kaip jie, dainuodami, grodami, vaidindami ir kurdami, prisidėjo puoselėjant egzilyje lietuvybę, atkuriant bei stiprinant nepriklausomą Lietuvos valstybę. Pirmajame knygos skyriuje „Prie ištakų“ aptariamos ankstyvuoju laikotarpiu, iki XIX a. pab., vykusių tarpžemyninių emigrantų kelionių socialiniai, tautiniai ir kultūriniai aspektai.]
	Kirdienė, Gaila. „Sugrįžimas prie tradicinės lietuvių šokių muzikos JAV lietuvių bendruomenėse: trečios kartos smuikininko Dovydo Pivoriūno atvejis“. Iš *Lietuvos muzikologija/Lithuanian Musicology*, 2017, 18, p. 147–165. Internetinė prieiga: https://xn--urnalai-cxb.lmta.lt/wp-content/uploads/2018/04/Lietuvos-muzikologija18-193-211_Kirdiene.pdf . [Anotacija: straipsnio išvadose teigiama, kad daugiakultūriuose JAV didmiesčiuse apsigyvenę pirmosios bangos lietuviai emigrantai vietines muzikines tradicijas geriausiai išsaugojo ir puoselėjo susitelkusiose kraštiečių bendruomenėse. Trečios kartos JAV lietuvių tradiciniam smuikininkui XX a. pabaigoje sugrįžti prie lietuvių liaudies instrumentinės šokių muzikos, sukaupti gana platų ir įvairų tradicinį, o ne stilizuotą šokių repertuarą padėjo šeimoje išugdyta lietuviška savimonė ir jo paties pasiektas įvairių Amerikos tradicinio smuikavimo stilių išmanymas bei kiti veiksniai.]

1.2. Paprotinis elgesys ir vertybės **5-6 kl.:** Pateikdami pavyzdžių iš tautosakos ir istorijos, mokiniai svarsto tradicinių vertybių – gyvenimo darnos ir išminties, gimtojo krašto ir Tėvynės meilės – aktualumą dabarčiai. Diskutuoja apie juoko reikšmę etninėje kultūroje, išskiria juokavimo tradicijų būdingas savybes, tyrinėja liaudies anekdotų įvairovę ir kitus humoristinės tautosakos pavyzdžius. Nagrinėja ir kritiškai vertina tradicinius keiksmus, jų teigiamas ir neigiamas ypatybes. **7-8 kl.:** Mokiniai tyrinėja svetingumo ir vaišių papročius seniau ir dabar, aptaria tradicinių vaišių dainų paskirtį. Diskutuoja apie savo ir kitų tautų paprotinio elgesio ir tradicinio etiketo ypatybes, mandagumo raišką. Remdamiesi tautosaka ir kitais etnokultūriniais šaltiniais, pateikdami pavyzdžių, pagrindžia pagarbaus bendravimo tradiciją su kitos lyties, tautybės, tikėjimo, socialinės padėties žmonėmis. **9-10 kl.:** Remdamiesi etninės kultūros ir istorijos šaltiniais, mokiniai nagrinėja šeimos ir bendruomenės paprotinį elgesį, paprotinės teisės atspindžius kuriant teisėkūros pradmenis Lietuvoje, skirtingų laikotarpių nuosavybės ir teisėtumo sampratą.	Mačiekus, Venantas. Tradicinis kaimo požiūris į dorovės normų pažeidimus. *Liaudies kultūra.* 1992, Nr. 2, p. 12–14. Internetinė prieiga: https://www.lnkc.lt/go.php/lit/1996--1988/88599 [Anotacija: straipsnyje aptariamos tradicinio lietuvių kaimo dorovės normos ir požiūris į jų pažeidimus.]
	Trinkūnas, Jonas. Tebūnie darna! Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2010/10/25/j-trinkunas-tebunie-darna/ [Anotacija: straipsnyje aptariama žodžio „darna“ etmologija ir semantika, sąsajos su kitomis senosiomis pasaulio kultūromis.]
	Mačiekus, Venantas. Kaimo savivalda ir dorovė. *Etninė kultūra ir tautinis atgimimas*. Vilnius, 1992, p. 118–130. [Anotacija: straipsnyje apžvelgiama kaimo savivalda ir dorovė, paprotinės teisės funkcionavimas.]
	Vaitkevičienė, Daiva. Namų laimė. *Liaudies kultūra.* 2002, Nr. 4 (85), p. 9–21. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Vaitkeviciene_Daiva/Vaitkeviciene_LK_2002_4.pdf . [Anotacija: straipsnyje dviem būdais nagrinėjama baltų laimės samprata – kaip abstraktus sėkmės principas ir kaip šį principą įkūnijanti deivė Laima.]
	Patarlės apie Tėvynę. Internetinė prieiga: https://www.patarles.lt/lietuviskos-patarles/patarles-apie-tevyne/ [Anotacija: puslapyje pateiktos patarlės apie Tėvynę.]
	Patarlės apie tėviškę, tėvynę. Internetinė prieiga: http://patarles.dainutekstai.lt/t4vi6k4.html [Anotacija: puslapyje pateiktos patarlės apie tėviškę, Tėvynę.]
	Daujotytė, Viktorija. *Apie tėviškę*. Internetinė prieiga: http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LH00/Viktorija_Daujotyt%C4%97._Apie_t%C4%97vi%C5%A1k%C4%99.LH0004.pdf [Anotacija: straipsnyje autorė nagrinėja lietuvių poezijoje aprašomą tėviškę, kaip tėviškė reiškiasi kultūroje.]
	Mintys apie tėvynę. Internetinė prieiga: https://mintysapie.lt/politika/tevyne [Anotacija: puslapyje publikuojamos įžymių žmonių mintys apie tėvynę.]
	Patarlės apie gerumą. Internetinė prieiga: https://www.patarles.lt/lietuviskos-patarles/patarles-apie-geruma/ [Anotacija: puslapyje pateiktos patarlės apie gerumą.]
	Patarlės apie draugus. Internetinė prieiga: https://www.patarles.lt/lietuviskos-patarles/patarles-apie-draugus/ [Anotacija: puslapyje pateiktos patarlės apie draugus.]

Remdamiesi etnokultūrinėmis žiniomis, diskutuoja apie vyrų ir moterų teises, skirtingų lyčių bendravimo ypatybes. Apibūdina, vertina savo ir kitų tautų paprotinio elgesio normas, palygina su šiuolaikiniu gyvenimu.	*Patarlės apie melą*. Internetinė prieiga: https://www.patarles.lt/lietuviskos-patarles/patarles-apie-mela/ [Anotacija: puslapyje pateiktos patarlės apie melą.]
	Lietuvių liaudies dainynas. *T. 24, Vaišių dainos*. Parengė Vita Ivanauskaitė-Šeibutienė; melodijas parengė Živilė Ramoškaitė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2019. P. 7–35. [Anotacija: dvidešimt ketvirtasis „Lietuvių liaudies dainyno" tomas, pristatantis spalvingą ir iš bendros lietuvių dainų visumos kiek išsiskiriančią dainuojamosios tautosakos dalį, žmonių dar vadintą užstalės, gėrimo, uliaunomis dainomis. Kartu su kitų žanrų dainomis jos skambėjo pačiomis įvairiausiomis tradicinės bendruomenės gyvenimo progomis: šeimos ir kalendorinėse šventėse, darbų pabaigtuvėse, daugybėje kitų sambūrių.]
	Kadžytė, Gražina. „Kas pirmesnis, tas geresnis: papročių teisės tekstas ir kontekstai“. *Tautosakos darbai*, XX (XXVII). Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004, p. 64–74. Internetinė prieiga: https://www.llti.lt/failai/e-zurnalai/TD27/05_2%20Kadzytes.pdf. [Anotacija: straipsnyje tyrinėjamas paprotinis elgesys, pirmumo, kaip gerumo sampratas patarlėse, papročių teisėje ir įvairiose bendruomeninio sambūvio situacijose.]
	Buivytė, Giedrė. Emocijų raiškos kaita lietuvių meilės dainose. *Tautosakos darbai*, nr. 63. 2022, 63, p. 105–122. [Anotacija: straipsnyje nagrinėjama, kokių socialinių ir kultūrinių aplinkybių kontekste vyko meilės dainų stilistikos ir turinio pokyčiai. Pasitelkus emocijų istorijos tyrimų teorines įžvalgas, analizuojama emocijų raiškos kaita dainuojamojoje tautosakoje meilės tematika.]
	Sadauskienė, Jurga. Emocijos kaip objektas liaudies dainų tyrinėjimuose. *Tautosakos darbai*. 2014, 48, p. 29–52. [Anotacija: straipsnio tikslas – apžvelgti, kaip lietuvių folkloristikoje vertintas ir vertinamas dainų jausmingumas, emocingumas. Peržvelgiant dainų tyrinėjimus ir studijas, tautosakos rinkėjų ir liaudies dainininkų atsiliepimus bei šiuolaikinę folkloro refleksiją moksliniuose pastarųjų dešimtmečių straipsniuose, nagrinėjama, kokiu būdu aprašomas, vertinamas emocingumas – vienas svarbesnių tautosakos idėjinio turinio aspektų, kaip jausminė dainų pusė siejama su poetika, estetika, dainos geneze.]
	Janušauskienė, Vilija. Tradicinis etiketas. Iš: *Panemunėlis*. D. 2. Vyriausiasis redaktorius Venantas Mačiekus. Vilnius: Versmė, 2011. P. 1218–1221. (Iš serijos „Lietuvos valsčiai“; kn. 22). [Anotacija: straipsnyje aptariamas tradicinis etiketas: sveikinimosi tradicija, palinkėjimai ir kiti elgesio ypatumai.]
	Anekdotai (garso įrašai). Portalas „Tautosakos vartai“. Internetinė prieiga: http://tautosakosvartai.lt/?menu_friendly=K%C4%85+tauta+sako%2FMa%C5%BEoji+tautosaka%2FLinksmyb%C4%97s%2FAnekdotai&menu=73&level=3

	[Anotacija: įgarsinti J. Balio surinkti senieji liaudies anekdotai, skaito Rasa Karpavičienė.]
	Anekdotai. Portalas „Aruodai“. Internetinė prieiga: http://old.aruodai.lt/tautosaka/aprasai/anekdotas.htm [Anotacija: apibūdintas anekdotų žanras, pateikta literatūra, autentiški garso įrašai.]
	Stundžienė, Bronė. „Lietuvių talalinė: šiapus ir anapus leidžiamo juoko ribų“. Iš: *Tautosakos darbai* 59. Vilnius: Lietuvių tautosakos ir literatūros institutas, 2020. Internetinė prieiga: https://www.llti.lt/failai/TD59_spaudai_internetine%20versija-161-192.pdf [Anotacija: straipsnis skirtas lietuvių folkloristikoje mažai tirtam talalinės žanrui aptarti. Apžvelgiama jo rinkimo bei spausdinimo, taip pat tyrimo istorija XIX a. antrosios pusės–XX a. laikotarpiu.]
	Humoristinės dainos. Internetinė prieiga: https://www.patarles.lt/tautosaka/humoristines-dainos/ [Anotacija: puslapyje apibūdinamas humoristinių dainų žanras, jų tematiniai motyvai, pateikiamas dainos pavyzdys.]
	Lapė, Emilija [parengė]. *Kad tau liežuvis kuolu atsistotų! Lietuviški keiksmai gerokai nustebins*. Internetinė prieiga: https://www.lrytas.lt/kultura/meno-pulsas/2016/10/20/news/kad-tau-liezuvis-kuolu-atsistotu-lietuviski-keiksmai-gerokai-nustebins-898938 [Anotacija: apibūdinami senieji lietuviški keiksmai, jų sąsajos su pasaulėžiūros elementais. Pateikiama pavyzdžių.]
	Žemaitiškų keiksmų tekstai. *Tautosakos darbai XXXIV*. Parengė Birutė Jasiūnaitė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2007, p. 263–276. Internetinė prieiga: https://www.llti.lt/failai/22%20Jasiunaites_02.pdf [Anotacija: pateikiami gausūs įvairios tematikos žemaitiškų keiksmų pavyzdžiai.]
	Nainienė, Rima. *Apie lietuviškus keiksmažodžius*. Internetinė prieiga: https://www.sirvintos.lt/lt/valstybine-kalba/kalba-musu-namai/apie-lietuviskus-keiksmazodzius/1712 [Anotacija: teisės, personalo ir civilinės metrikacijos skyriaus vyriausioji specialistė (kalbos tvarkytoja) Širvintų rajono savivaldybės puslapyje aptaria lietuviškų keiksmažodžių vartoseną.]
	Urbanavičienė, Dalia. *Moteriško prado raiška baltų kultūroje* (paskaita). Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2021/09/14/d-urbanaviciene-moteriskojo-prado-raiska-baltu-tradicijoje-i/ [Anotacija: paskaitoje etnomuzikologė, Lietuvių etninės kultūros draugijos ir Etninės kultūros globos tarybos pirmininkė dr. Dalia Urbanavičienė (Dvarciškėse, Švenčionių r.) Lietuvos ramuvų sąjungos surengtoje stovykloje pasakoja apie moteriškojo prado raišką baltų tradicijoje.]

	Račiūnaitė, Rasa. *Moteris tradicinėje lietuvių kultūroje*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2002. [Anotacija: monografijoje nagrinėjamas XIX a. pab. – XX a. vid. lietuvės kaimo moters vaidmuo bei identitetas svarbiausiuose gyvenimo ciklo papročiuose – gimtuvėse, vestuvėse, laidotuvėse. Minėti moters gyvenimo pokyčiai aptariami per perėjimo ritualus, kurie padeda išryškinti valstietės moters kultūrinę, visuomeninę, socialinę padėtį bei jos psichologines nuostatas. Monografija iliustruota archyvinėmis bei ekspedicijų metu surinktomis nuotraukomis (46 vienetai) ir 22 kartografiniais žemėlapiais.]
	Račiūnaitė-Paūžuolienė, Rasa. Lyties tyrinėjimai lietuvių etninėje kultūroje. *Inter-studia humanitatis*, nr. 5, 2008, p. 129–145. [Anotacija: straipsnyje pristatomi XX a. pabaigos–XXI a. pradžios lietuvių moksliniai tyrimai apie apie moterų ir vyrų „reikšmės“ skirtumus ir jų funkcionavimą lietuvių kultūroje. Pastebima, kad moters įvaizdis lietuvių folklore nagrinėtas kur kas plačiau nei vyro. Vyriškos ir moteriškos lyties tyrinėjimai lietuvių etninėje kultūroje glaudžiai susiję su šeimos ir žmogaus socializacijos tyrinėjimais.]
	Mačiekus, Venantas. Papročių teisės elementai valstiečių tarpusavio santykiuose XX a. pirmoje pusėje. *Rietavo apylinkės*. Kaunas, 1992, p. 365–378 [Anotacija: knygoje pristatomi XX a. pirmos pusės Rietavo apylinkių papročių teisės elementai valstiečių tarpusavio santykiuose.]
	Lietuvių liaudies dainynas. T. 24, Vaišių dainos. Parengė Vita Ivanauskaitė-Šeibutienė; melodijas parengė Živilė Ramoškaitė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2019. P. 7–35. [Anotacija: lietuvių liaudies dainų rinkinio įvade apibendrinama, kad šios dainos labai įvairios, seniausios išgyveno ne vieną šimtmetį, o naujausios sukurtos XX a. pirmojoje pusėje. Jose apdainuojamas svečių sukvietimas ir išlydėjimas, originalia gražbylyste pasižymintys raginimai vaišintis ir vaišių išprašymai, šeimininkų, giminių ir kaimynų pašlovinimai, viešėtojų bendrystė.]
	Vaitkevičienė, Daiva. Midus baltų visuomenėje: nuo bitininkų iki diduomenės. *Tautosakos darbai*. T. 51, 2016, p. 32–65. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Vaitkeviciene_Daiva/Vaitkeviciene_TD_51_2016.pdf [Anotacija: mokslinio straipsnio išvadose teigiama, kad midaus pokyliai skirtinguose socialiniuose sluoksniuose galėjo kilti iš bičiulių bendrijų, būdingų baltų visuomenei gentiniu laikotarpiu, o jų socialinį modelį (bičiuliškus ryšius ir midaus puotas) galėjo pasitelkti XII a. baltų gentyse iškilęs politinis elitas.]
	Savickaitė, Dalia. Šeimos įstatymai iki valstybės atkūrimo. *Švenčionių kraštas*. 2018 m. sausio 13 d., šeštadienis Nr.3 (1727). Internetinė prieiga: https://www.svencioniukrastas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=5426:eimos-statymai-iki-valstybs-

	atkrimo&catid=678:2018-m-sausio-13-d-etadienis-nr3-1727&Itemid=59 [Anotacija: mokslo populiarinimo straipsnyje aptariamos šeimos sudarymo papročiai, pradedant nuo moterų ir nuotakų statuso priešistoriniais laikais ir baigiant XVI a. LDK statuto įstatymais.]
	Virbickas, Arvydas. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisė: kas grėsė už moters išprievartavimą ir nužudymą*. www.delfi.lt, 2020-12-20. Internetinė nuoroda: https://www.delfi.lt/news/daily/law/lietuvos-didziosios-kunigaikstystes-teise-kas-grese-uz-moters-isprievartavima-ir-nuzudyma.d?id=86040959 [Anotacija: LDK, kaip ir kitose to meto Europos valstybėse, vyras buvo vertinamas labiau už moterį. Vis dėlto tuometinėje Lietuvoje paprotinė teisė ir Lietuvos Statutai moters gyvybę, sveikatą ir įžeidimą įvertino dvigubai brangiau už vyro.]
1.3. Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai **5-6 kl.:** Tyrinėdami įvairius šaltinius, mokiniai išskiria atskirų Lietuvos etnografinių regionų kulinarinio paveldo ypatybes. Nurodo lietuviškos virtuvės tradicinius prieskonius, aiškinasi jų naudą sveikatai. Apibūdina Lietuvos tautinių bendrijų nacionalinius patiekalus. Diskutuoja apie kulinarinį paveldą šiuolaikiniame gyvenime. Gilinasi į sveikos gyvensenos tradicijas, liaudies judriųjų ir sportinių žaidimų naudą sveikatai. Pasidalija savo žiniomis apie šiuos žaidimus, juos žaidžia. Nagrinėja sveikatos ir ligos sampratą tradicinėje kultūroje, ligonio slaugymo ir lankymo papročius. **7-8 kl.:** Mokiniai nagrinėja kalendorinių švenčių ir skirtingų sezonų tradicinį valgiaraštį, aptaria jį sveikos gyvensenos	Marcinkevičienė, Nijolė. *„Metai už stalo“. Kalendorinių švenčių ir sezoniniai valgiai*. Vilnius: LLKC, 2009. [Anotacija: knygoje siekiama smalsią, pasaulio kultūromis, įvairių tautų valgių gaminimo paslaptimis besidominčią visuomenę tarsi sugrąžinti prie savų ilgaamžių mitybos tradicijų].
	Imbrasienė, Birutė. *Lietuvos kulinarijos paveldas*. Vilnius: Baltos lankos. 2009. [Anotacija: knyga išsamiai ir patraukliai pristato tradicinę lietuvišką virtuvę, suformuotą skirtingų regionų mitybos ypatumų. Pateikiamos atskirų Lietuvos regionų tradicinių valgių gaminimo technologijos, maisto ruošimo tradicijos, saviti patiekalų gaminimo receptai.]
	Netradicinės pamokos. Lietuvos kulinarinis paveldas. 2012. Internetinė prieiga: https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000097873/netradicines-pamokos-lietuvos-kulinarinis-paveldas [Anotacija: Švietimo ir mokslo ministerijos inicijuoto projekto, kuriame svarstomi Lietuvos istorijos stereotipai, vaizdo įrašas apie Lietuvos kulinarinį paveldą. Vedėjas Alfredas Bumblauskas.]
	Kulinarinis paveldas. Lietuvos etnografijos muziejaus internetinis puslapis. Internetinė prieiga: https://lemu.lt/paslaugos/edukacijos/kulinarinis-paveldas/ [Anotacija: puslapyje galima susipažinti su Lietuvos etnografinio muziejaus rengiamomis kulinarinio paveldo edukacijomis.]
	Lietuviškas kulinarinis paveldas: liaudiški valgiai, senoviniai Lietuvos patiekalai. Internetinė prieiga: https://youtube.com/playlist?list=PLrLh0Vet5pcKAvADMg_NphesEX2XpxjSY [Anotacija: youtube paskyros „Baltų folkloras grojaraštis, kuriame galima susipažinti su įvairių kūrėjų kurtais vaizdo įrašais apie valgius, gėrimus, kurie gaminami remiantis kulinarinio paveldo specifika.]

požiūriu. Pasidalindami sukaupta informacija ir savo patirtimi, apibūdina ir palygina mitybos tradicijas seniau ir dabar. Vertina kitų šalių kulinarinio paveldo ypatybes, svarsto jo paplitimą Lietuvoje. Pasinaudodami vaizdine medžiaga, leidiniais ir kitais šaltiniais, nagrinėja lietuviškų tradicinių sporto žaidimų įvairovę, išbando įvairius žaidimus. Analizuoja etnosporto plėtrą ir sklaidą Lietuvoje, pateikia kitų šalių tradicinių sporto žaidimų pavyzdžių. **9-10 kl.:** Mokiniai nagrinėja mitybos papročių kaitą Lietuvoje ir kulinarinio paveldo reikšmę šiuolaikiniame gyvenime. Palygina sveikatos tausojimo ir higienos laikymosi papročius Lietuvoje ir kitose šalyse, gydomųjų maisto produktų panaudojimą tradicinėje virtuvėje ir liaudies medicinoje. Remdamiesi etnokultūros šaltiniais, apibūdina liaudies medicinos ir veterinarijos ypatybes. Diskutuoja apie lietuvių ir kitų tautų tradicinių sporto žaidimų šiandieninę būklę ir svarbą, žaidžia pasirinktus žaidimus.	*Lietuviška virtuvė pro istorijos akinius* (interviu su R. Laužiku). Internetinė prieiga: https://www.vz.lt/po-darb%C5%B3/2015/12/27/lietuviska-virtuve-pro-istorijos-akinius [Anotacija: tinklapyje „Verslo žinios“ publikuotas interviu su istoriku R. Laužiku apie lietuvišką virtuvę.]
	DVD Lietuvių tradiciniai valgiai. / Teksto autorė ir sudarytoja Nijolė Marcinkevičienė. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 2007. – 1 DVD. (Serija Gyvoji tradicija). [Anotacija: filmas pristato kaimiškąją virtuvę, kuri labiau, nei dvaro ar miestietiška išsaugojo valgių savitumą ir archaiškumą, ryšį su vietinėmis žaliavomis ir produktais, žemdirbiškos tautos raciono sezoniškumą, pagarbą maistui, kaip žmogaus darbo ir dievų malonės rezultatui.]
	Laužikas, Rimvydas. *Istorinė Lietuvos virtuvė. Maistas ir gėrimai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*. Leidykla „Briedis“, 2014. [Anotacija: knyga atskleidžia Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kulinarijos istoriją – ką valgė ir gėrė Lietuvos didikai bei valstiečiai, kaip formavosi Lietuvos nacionalinė virtuvė ir kokius patiekalus iš tiesų turėtume vadinti nacionaliniais. Autorius, remdamasis istoriniais metraščiais, istorinėmis kulinarinėmis knygomis ir savo archeologiniais tyrimais, išplečia Lietuvos kulinarijos paveldo ribas ir atskleidžia, jog senovės lietuvių virtuvė buvo gausi ne tik bulvinių patiekalų, bet ir įvairių žvėrienos, daržovių, grūdinės kultūros valgių, gardžiausių desertų ir gėrimų.]
	Kafijos gėrimo kultūros gavinimo praktikos Mažojoje Lietuvoje. *Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas.* Lietuvos nacionalinis kultūros centras, 2023. Internetinė prieiga: savadas.lnkc.lt/lt/vertybes/vertybiu-sarasas/kafijos-gerimo-kulturos-gaivinimo-praktikos-mazojoje-lietuvoje/ [Anotacija: aptariama ir pristatoma Kafijos gėrimo kultūra – Mažosios Lietuvos regionui būdinga šeimos ir bendruomeninė tradicija, susijusi su lietuvininkų tradicinio gėrimo – kafijos – gaminimo, ruošimo ir vartojimo papročiais.]
	Totorių vestuvių pyrago čiakčiako tradicija. *Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas.* Lietuvos nacionalinis kultūros centras, 2019. Internetinė prieiga: savadas.lnkc.lt/lt/vertybes/vertybiu-sarasas/totoriu-vestuviu-pyrago-ciakciako-tradicija/ [Anotacija: pristatoma ir aptariama Kazanės totorių apeiginio vestuvių pyrago tradicija. Lietuvoje jis dažniausiai kepamas žinias perėmusių ir puoselėjančių Visagino totorių moterų.]
	Lietuvos totorių gastronominė tradicija. *Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas.* Lietuvos nacionalinis kultūros centras, 2020. [Anotacija: pristatomi ir aptariami nuo XIV a. pab. Lietuvoje apsigyvenusių totorių bendrijos virtuvės ypatumai.]

	Balsys, Rimantas. Pirtis – XIV–XVIII a. valstiečių „mažoji bažnyčia“. *Gimtasai kraštas,* Nr. 6, 2013, p. 17–23. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Balsys_Rimantas/Balsys_GK_6_2013.pdf [Anotacija: etnologijos mokslo darbas, finansuotas Lietuvos mokslo tarybos, kuriame, remiantis rašytiniais XIV– XVIII a. šaltiniais, aptarti pirtyje atliekami ritualai, apžvelgta, kokie ritualų pėdsakai išliko XIX–XX a. papročiuose, tautosakoje, tikėjimuose.]
	Patarlės apie sveikatą. Internetinė prieiga: https://www.patarles.lt/lietuviskos-patarles/patarles-apie-sveikata/ [Anotacija: puslapyje pateiktos patarlės apie sveikatą.]
	Lietuvių tikėjimai ir žinios apie sveikatą: kaimo liaudies medicinos tradicija (XIX a. pab. – XX a. pr.), papročiai, susiję su senąja pasaulėžiūra, išlikusia sakmėse, tikėjimuose, burtuose. DVD. Scenarijaus autorė Rita Balkutė, režisierius Juozas Javaitis. Vilnius: LLKC, 2012. [Anotacija: filme pristatoma liaudies medicinos tradicija, pasiekusi mus iš XIX a. pab. – XX a. pr. kaimo. Jame atsispindi žinios apie sveikatą, augalų rinkimo patirtį, gydymą užkalbėjimais, magija, augalais ir kitomis priemonėmis. Čia užfiksuoti papročiai, susiję su senąja pasaulėžiūra, išlikusia sakmėse, tikėjimuose, burtuose. Filme gausu praktinių patarimų ir autentiškų pasakojimų, kurie atskleidžia iki mūsų dienų išlikusias liaudies medicinos paslaptis.]
	Račiūnaitė, Rasa. *Moteris tradicinėje lietuvių kultūroje*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2002. [Anotacija: Remiantis archyvine, kraštotyrine etnologine literatūra bei pačios autorės sukaupta ekspedicijų medžiaga, monografijoje nagrinėjamas XIX a. pab. – XX a. vid. lietuvės kaimo moters vaidmuo bei identitetas svarbiausiuose gyvenimo ciklo papročiuose - gimtuvėse, vestuvėse, laidotuvėse, o taip pat slaugant ligonius (skyrius „Ligonio slaugymas ir lankymas“).].
	Senovės lietuvių papročiai pirtyje. Internetinė prieiga: http://www.pirtyje.lt/lt/lasas_po_laso/pirties_tradicijos/lietuviska_pirtis/senoves_lietuviu_paprociai_pirtyje.html [Anotacija: straipsnyje pateikiama vanojimosi vanta nauda ir šeimos apeigos pirtyje.]
	Pirčių lankymo tradicija. *Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas.* Lietuvos nacionalinis kultūros centras, 2020. Internetinė prieiga: Pirčių lankymjo tradicija. savadas.lnkc.lt/lt/vertybes/vertybiu-sarasas/pirciu-lankymo-tradicija/ . [Anotacija: pristatoma ir aptariama senoviška pirties lankymo tradicija, tęsiama iki šiol.]
	Lietuviškos pirties akademija. Pasaulėžiūra ir žinija. *Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas.* Lietuvos nacionalinis kultūros centras, 2023.

	[Anotacija: pristatoma ir aptariama Lietuviškos pirties akademijos veikla, organizuoti teoriniai ir praktiniai mokymai, davę impulsą tradicijos tyrinėjimui, jos praktikų kūrybiniam augimui, tradicijos perdavimui bendruomenėse].
	Raganos daržas: kokios žolės privalo augti kiekvieno lietuvio darže. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=sWtD80fRtFI [Anotacija: laida apie vaistažoles su žolininke Jadvyga Balvočiūte.]
	Liaudies medicina. Ethnicart.lt. Internetinė prieiga: http://www.ethnicart.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=77&Itemid=207 [Anotacija: Lietuvių etninės kultūros draugijos narės S. Pocienės kuruojamos nepriklausomos pažintinio – informacinio pobūdžio, skirtos visiems Lietuvos ir užsienio lankytojams, besidomintiems baltiškąja Lietuvos proistore (XI a. p. m. e – XIII a.), senąja ir šiuolaikine etnine kultūra, amatais, menu, ekologija, svetainės puslapis apie liaudies mediciną – vaistažoles, žolininkus, liaudies patarimus. Čia skelbiami ir moksliniai straipsniai liaudies medicinos tema.]
	Kudirka, J. *Lietuvių sportiniai žaidimai*. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 1993. Internetinė prieiga: https://www.lnkc.lt/eknygos/Lietuviu_sportiniai_zaidimai_Kudirka_J.pdf [Anotacija: leidinyje apibūdinamas lietuvių liaudies sportas, skelbiami daugiau kaip 100 žaidimų aprašų.]
	Lietuvių liaudies žaidimai ir pramogos. Sudarė Vytautas Steponaitis. II leidimas. Vilniaus etninės kultūros centras: Raidynėlis, 2019. [Anotacija: Knyga naudinga labai plačiam žmonių ratui, o ypač tiems, kurie siekia sugrąžinti tradicinius lietuviškus žaidimus į vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų gyvenimą. Rinkinyje pateikiamų žaidimų įvairovė padės ne tik ugdyti skirtingo amžiaus vaikus, bet ir rengti sportininkus bei kariškius.]
	Etnosporto šakos. Internetinė prieiga: https://etnosportas.lt/index.php/etnosporto-sakos/ [Anotacija: Lietuvos Etnosporto Komiteto tinklapio puslapis, pristatantis keletą etnosporto šakų aprašų ir vaizdo medžiagą.]
	Lietuvos etnosporto komitetas. Internetinė prieiga: https://etnosportas.lt/index.php/apie-mus/ [Anotacija: Lietuvos Etnosporto Komiteto (LEK) – organizacijos, įkurtos 2019 metais etnosporto puoselėtojų ir entuziastų, siekiančių išsaugoti ir plėtoti tradicinius žaidimus, puoselėti kultūrinius paveldus bei įtraukti etnosportą į Lietuvos švietimo sistemą, informacinis tinklapis.]
	Lietuviškos ristynės. *Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas.* Lietuvos nacionalinis kultūros centras, 2018. Internetinė prieiga: savadas.lnkc.lt/lt/vertybes/vertybiu-sarasas/lietuviskos-ristynes/ .

	[Anotacija: pristatomos ir aptariamos Ristynės, kovos be ginklo rūšis, Lietuvoje buvo žinomos nuo seno, plačiai minimos sakytinėje lietuvių tautosakoje – pasakose, mitologinėse sakmėse bei padavimuose, tautosakos pateikėjų prisiminimuose.]
2.1. Tautinis ir archeologinis kostiumas **5-6 kl.:** Naudodamiesi įvairiais šaltiniais, mokiniai apibūdina XIX–XX a. pr. tautinio kostiumo savitumą skirtinguose Lietuvos etnografiniuose regionuose – spalvas, raštus, galvos apdangalus, papuošalus ir kitas būdingas aprangos dalis. Nagrinėja skirtingo statuso žmonių tradicinę aprangą, atskirų jos dalių paskirtį ir sąsajas su apeigomis. Išsamiau tyrinėja savo (ar pasirinkto) etnografinio regiono tautinį kostiumą, kuria jo modelį. Susipažįsta su senovės baltų aprangos svarbiausiais bruožais, būdingomis detalėmis. **7-8 kl.:** Remdamiesi įvairiais šaltiniais, mokiniai aptaria lietuviško tautinio kostiumo kilmę ir raidą, aiškinasi jo reikšmę nacionalinio atgimimo laikotarpiu, tarpukario Lietuvoje ir dabar. Naudodamiesi vaizdine medžiaga ir kitais šaltiniais, palygina autentiškus tradicinius kostiumus ir jų stilizacijas tarpukariu ir vėlesniais laikotarpiais. Apibūdina ir vertina kitų Europos tautų nacionalinius kostiumus, jų nešiosenos tradicijas.	*Lietuvių liaudies tautiniai drabužiai*. Tuktuko TV Vaikams. Etnografinės Tuktuko Kelionės. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=qDNBPNOy8W4&ab_channel=TuktukoTV [Anotacija: vaizdo įraše, pasitelkiant animuotą personažą, trumpai pristatomi Lietuvos etnografinių regionų tautiniai drabužiai.]
	Lietuvių tautinis kostiumas (Elektroninis leidinys). Vilnius: Lietuvos nacionalinis kultūros centras, 2006. Internetinė prieiga: http://www.lnkc.lt/eknygos/lt_kostiumas/pradzia.htm [Anotacija: išsamus leidinys, pristatantis visų Lietuvos etnografinių regionų tautinius kostiumus – pateikiamos bendros charakteristikos, vyrų ir moterų kostiumų aprašai ir iliustracijos.]
	Tautinių kostiumų kolekcija. Lietuvos nacionalinio kultūros centro grojaraštis Youtube kanale. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/playlist?list=PLE_-HzqQ1wkC3gyqUAj8as3D0dRiWOoVR [Anotacija: grojaraštyje pateikiami įrašai apie įvairių regionų pavasario, rudens ir žiemos tautinius kostiumus.]
	Lietuvių tautinis kostiumas. DVD**.** Iš serijos „Gyvoji tradicija“. Teksto autorė ir sudarytoja Teresė Jurkuvienė. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 2007. [Anotacija: filmas „Lietuvių tautinis kostiumas“ sukurtas, pasinaudojant Lietuvos liaudies kultūros centro specialistų rekonstruotų kostiumų kolekcija. Ją sudaro arti šimto komplektų XIX-XX a. pr. liaudies išeiginių drabužių iš visų Lietuvos regionų – Aukštaitijos, Žemaitijos, Dzūkijos, Suvalkijos ir Klaipėdos krašto, atkurtų pagal Lietuvos ir užsienio muziejų pavyzdžius, rašytinius bei kitus šaltinius.]
	Tautinis kostiumas. Internetinė prieiga: https://www.lnkc.lt/go.php/lit/Tautinis-kostiumas/33 [Anotacija: Lietuvos nacionalinio kultūros centro tinklapyje pateikiami etnografinių regionų tautinių kostiumų aprašai ir nuotraukos.]
	Šidiškienė, Irma. *Būti lietuve. Etninio stiliaus apranga XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje*. Lietuvos istorijos institutas: Versus Aureus, 2005. Internetinė prieiga: https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:B.03~2005~1475582379362/B.03~2005~1475582379362.pdf [Anotacija: studijoje, remiantis lietuvių moteriškos aprangos analize, nagrinėjama tautinio tapatumo ir tautiškumo formavimosi Lietuvos visuomenėje problema.]

9-10 kl.: Remdamiesi tyrinėtojų darbais, mokiniai nagrinėja tautinio kostiumo susiformavimo aplinkybes, madų įtaką jo raidai. Įvardija regioninius ir skirtingos socialinės padėties žmonių tautinio kostiumo skirtumus. Palygina lietuvišką tautinį kostiumą su Lietuvos tautinių bendrijų ir kaimyninių tautų nacionaliniais kostiumais. Diskutuoja apie tautinio kostiumo reikšmę šiuolaikinio žmogaus gyvenime Lietuvoje bei kitose šalyse.	*Lietuvos etnografinių regionų moterų galvos danga*. Lietuvos nacionalinio kultūros centro grojaraštis Youtube kanale. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/playlist?list=PLE_-HzqQ1wkBXmdYAm9tDol74cUqLqQl_ [Anotacija: grojaraštyje supažindinama su XIX a.–XX a I pusės Lietuvos etnografinių regionų būtina ištekėjusių moterų aprangos dalimi – galvos danga, pažyminčia jos socialinį statusą.]
	Maželytė, Edita. *Mažosios Lietuvos šukuosenos mados: ne visos turėjo gražius plaukus, todėl įsipindavo ir siūlų*. Internetinė prieiga: https://www.delfi.lt/veidai/ivairenybes/mazosios-lietuvos-sukuosenu-mados-ne-visos-turejo-grazius-plaukus-todel-isipindavo-ir-siulu.d?id=68742972 [Anotacija: straipsnelyje trumpai aprašoma 2015 m. Smiltynėje vykusios kūrybinės šukuosenų dirbtuvės, pateikiama šukuosenų galerija.]
	Kalesinskas, Zigmas ir Vandytė, Asta. *Tradiciniai XIX a. pr.–XX a. pr. lietuvių merginų ir moterų kostiumai*. Raudondvaris, Kauno r.: Kauno rajono muziejus, 2015. [Anotacija: leidinyje pateikiami atkurti tautinio kostiumo pavyzdžiai.]
	Kulikauskienė, Vida. *Tradicinė lietuvių valstiečių vyrų apranga.* Parengė Irma Šidiškienė, Dalia Bernotaitė-Bieliauskienė. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2018. 385 p. [Anotacija: knygoje išsamiai, su gausia vaizdo medžiaga pristatoma ir tyrinėjama lietuvių valstiečių apranga. Tyrimų šaltiniai siekia XVI a.]
	Steponavičienė, Daiva. „Dvaro gyventojų materialinė kultūra: asmens puošmenos“. Iš: *Lietuvos valdovo dvaro prabanga XIII a. viduryje-XVI a. pradžioje*. Versus Aureus, 2007, p. 100-165. [Anotacija: Lietuvos valdovų rūmų liekanos Vilniaus žemutinėje pilyje – vienas svarbiausių Lietuvos archeologijos paminklų, tyrinėtų XX–XXI a. sandūroje. Knygos skyriuje apžvelgiama dvaro gyventojų materialinė kultūra – asmens puošmenos.]
	Steponavičienė, Daiva. „Archeologinis kostiumas“. Iš: *Lietuvių etninė kultūra. Namai etninėje kultūroje.* Internetinė prieiga: http://mkp.emokykla.lt/etnine3/?id=7 [Anotacija: tinklapio „Lietuvių etninė kultūra. Namai etninėje kultūroje“ puslapis, pristatantis archeologinio kostiumo tyrinėjimo šaltinius, atkūrimo galimybes ir pavojus, autentiškumą ir interpretaciją.]
	Archeologinis-istorinis kostiumas. Internetinė prieiga: http://www.lnkc.lt/go.php/lit/Archeologinis-istorinis-kostiumas/34 [Anotacija: Lietuvos nacionalinio kultūros centro puslapis apie archeologinį-istorinį kostiumą.]
	Lietuvių archeologinis-istorinis kostiumas ir tautinio kostiumo priedai (video). Internetinė prieiga:

	https://www.youtube.com/watch?v=6bSLNe9WA50&ab_channel=Tautosakosvartai [Anotacija: Lietuvos kultūros tarybos remiamas, V. Kašinsko filmuotas tautinių ir archeologinių kostiumų salono „Rūta žalioji“ vaizdo įrašas apie tautinius ir archeologinius kostiumus.]
	Vijos, rišančios su senovės lietuviais. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=w9sYxJx5ijM&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas [Anotacija: video įraše pateikiamas archeologo, juvelyro, dainų autoriaus ir atlikėjo Evaldo Babensko, rekonstruojančio tūkstantmečių senumo metalinius papuošalus, pasakojimas apie asmeninę patirtį keliaujant rekonstrukcijos keliu.]
	Iš kartos į kartą 2023 10 30. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=7KX2urkGXcA [Anotacija: vaizdo įrašas, kuriame etnologė, tautodailininkė Jūratė Bytautė pasakoja apie archeologinį kostiumą ir archajiško modelio suknelės siuvimą, o tautodailininkė Alysa Siniauskienė – apie nertas kepuraites, dėvimas po skarelėmis.]
	Archeologiniai ir istoriniai kostiumai. Internetinė prieiga: https://www.antiqua.lt/archeologinis-kostiumas [Anotacija: VŠĮ Vita Antiqua tinklapis, kuriame galima susipažinti su archeologinių kostiumų rekonstrukcijos metodika, materialinio ir dvasinio kultūros paveldo tyrimais ir jo atkūrimu.]
	Rastenytė, Beatričė. *Apie baltų ornamentikos simboliką*. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2016/01/05/apie-baltu-ornamentikos-simbolika/ [Anotacija: straipsnis apie baltų ornamentikos simboliką, parengtas pagal V. Tumėno darbą „Baltų ir slavų tekstilės geometrinių raštų pavadinimų (nomenklatūros) ir pavidalų (formos) bendrybės“.]
	Archeologinio ir istorinio kostiumo aktualizavimas, sklaida, adaptacija, dėvėjimas ir gamyba. Internetinė prieiga: http://utenoskc.lt/wp-content/uploads/2016/05/Archeologinis-2.pdf [Anotacija: Utenos kultūros centro parengtas straipsnis apie Archeologinio ir istorinio kostiumo aktualizavimą, sklaidą, adaptacijas, dėvėjimą ir gamybą pagal Lietuvos, Norvegijos ir kitų šalių archeologinę medžiagą, istorijos šaltinius.]
2.2. Etnografiniai regionai, kraštovaizdžio ir architektūros ypatybės **5-6 kl.:** Mokiniai aptaria Lietuvos etnografinius regionus – Aukštaitiją, Dzūkiją (Dainavą), Suvalkiją (Sūduvą), Žemaitiją, Mažąją Lietuvą. Susipažįsta su įvairių	*Lietuvos etnografiniai regionai*. Internetinė prieiga: https://ekgt.lt/etnografiniai-regionai/bendra-informacija/ [Anotacija: EKGT tinklapyje pateikiama informacija apie Lietuvos etnografinius regionus, jų ištakas ir raidą.]
	Lietuvos etnografiniai regionai. Tekstų autoriai Valentinas Baltrūnas, Laura Lukenskienė, Danguolė Mikulėnienė, Laimutė Stasė Proškutė, Rita Repšienė, Žilvytis Šaknys, Skaidrė Urbonienė, Arūnas Vaicekauskas. Kaunas: Šviesa, 2010, 2020 p. [Anotacija: leidinyje apžvelgiama Lietuvos etnografinių regionų tyrinėjimo istorija, apibūdinami etnografinių regionų ir jų tarmių

regionų tarmėmis, tautosaka, liaudies dainomis, instrumentine muzika ir šokiais, žmonių gyvensena ir charakteriu. Palygindami regionus, apibūdina svarbiausius jų skirtumus. Aiškinasi, kokiam etnografiniam regionui priklauso gyvenamoji vietovė ir (ar) iš kokio regiono yra kilę tėvai, seneliai, proseneliai. Diskutuoja apie tarmių tradicijos tęstinumą, pateikia tarmių puoselėjimo kitose šalyse pavyzdžių. Aptaria baltų genčių palikimą kultūriniame kraštovaizdyje – piliakalnius ir kitus objektus, nagrinėja jų vaidmenį baltų kultūroje ir dabartinę reikšmę. **7-8 kl.:** Mokiniai susipažįsta su namų statybos, įkurtuvių papročiais ir apeigomis, aiškinasi įvairių statinių ar jų dalių paskirtį, simbolines reikšmes. Nagrinėja dainuojamąją ir smulkiąją tautosaką apie namus, juose esančius daiktus, sodybos aplinką. Renka medžiagą apie Lietuvos tradicinių kaimų ir vienkiemių įvairovę, palygina su kitų šalių tradicinės kaimo architektūros pavyzdžiais. Diskutuoja dėl tradicinės architektūros tęstinumo šiandienos architektūriniame kraštovaizdyje svarbos. **9-10 kl.:** Naudodamiesi tyrėjų darbais, mokiniai analizuoja etnografinių	savitumai, aprašomos tradicinės kalendorinės šventės, šeimos švenčių ir jaunimo papročiai, atskirų regionų tautiniai kostiumai ir muzikos instrumentai.]
	Lietuvos etnografiniai regionai. Ethnographic Regions of Lithuania. Sudarė Virginijus Jocys. Kaunas: Terra Publica 2015, 240 p. [Anotacija: knyga supažindina su penkiais Lietuvos etnografiniais regionais ir jų istorijos, urbanistikos, architektūros, apželdinimo, amatų, virtuvės, tradicinio kostiumo, patarmių, tautosakos, papročių, muzikos instrumentų ypatybėmis. Aprašomos ir kiekvieno regiono ryškiausios asmenybės.]
	Vaitkevičius, Vykintas. Kraštovaizdžio skaitymas su patirties žodynu. *Liaudies kultūra.* 2012, Nr. 4 (145), p. 50–61. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Vaitkevicius_Vykintas/Vaitkevicius_LK_2012_4.pdf [Anotacija: straipsnyje kraštovaizdžio, vietų tyrinėjimas grindžiamas akademine ir vietinių žmonių (atitinkamai rašytine ir sakytine) tradicija. Ieškoma jų dermės, parodoma, kaip vietinė tradicija, artima paties autoriaus patirčiai, plečia kraštovaizdžio tyrinėtojo akiratį.]
	Vaitkevičius, Vykintas. Piliakalnių duris pravėrus: padavimai apie miegančią lietuvių kariuomenę. *Liaudies kultūra.* 2017, Nr. 1 (171), p. 5–17. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Vaitkevicius_Vykintas/Vaitkevicius_LK_2017_1.pdf [Anotacija: straipsnis skirtas padavimams apie Lietuvos pilkapiuose, piliakalniuose ir pilių požemiuose miegančius senovės karius, kurie pažadinti galį stoti į kovą už Tėvynės laisvę ir nepriklausomybę.]
	Lietuvos piliakalniai. Internetinė prieiga: http://www.piliakalniai.lt/index.php [Anotacija: puslapyje pateikiamas Lieuvos piliakalnių žemėlapis ir dr. Gintatuto Zabielos straipsnis „Apie piliakalnius“.]
	„Baltų genas“, radijo laida, nr. 19: V. Vaitkevičius apie Senovės lietuvių šventvietes (video). Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2016/10/04/baltu-genas-v-vaitkevicius-apie-senoves-lietuviu-sventvietes-video/ [Anotacija: laidoje pasakojama apie Senovės lietuvių šventvietes, kaip jos patiriamos ir tyrinėjamos.]
	Vaitkevičius, Vykintas. *Trumpa šventviečių istorija* (straipsnis ir paskaita). Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2018/06/13/v-vaitkevicius-trumpa-sventvieciu-istorija-video/ [Anotacija: autorius pristato, kaip įvairiais aspektais tyrinėjamos senosios Lietuvos šventvietės.]
	Vaitkevičius, Vykintas. Senosios Lietuvos šventvietės, arba gyva nutrūkusi tradicija. *Gimtasai kraštas.* 2008, Nr. 1, p. 70–73. Internetinė prieiga:

regionų raidą ir ją lėmusius veiksnius. Nagrinėja regioninius tradicinės architektūros skirtumus, apibūdina įvairių tipų tradicinius kaimus (gatvinius, kupetinius, padrikuosius, vienkiemius). Išskiria dvarus, kitus kultūrinio kraštovaizdžio objektus, aptaria jų kaitą per pastarąjį šimtmetį. Diskutuoja apie tradicinės architektūros puoselėjimą Lietuvoje ir kitose šalyse.	http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Vaitkevicius_Vykintas/Vaitkevicius_GK_1_2008.pdf [Anotacija: Lietuvoje iki šiol veikia apie dvi dešimtis senųjų šventviečių. Tik nuodugnūs tyrinėjimai atsakytų į klausimą, ką galvoja patys šaltiniuose ir prie akmenų sveikatos bei laimės ieškantys tikintieji. Šį kartą norisi pabrėžti pačios tradicijos gajumą, iš kartos į kartą šventvietėms perduodamos pagarbos jausmą, kurio ištakos siekia baltų religijos laikus.]
	Lietuvio namai – šventovė. Internetinė prieiga: https://www.delfi.lt/gyvenimas/istorijos/lietuvio-namai-sventove-38390889 [Anotacija: kokį ryšį savo namams jautė mūsų seneliai ir proseneliai pasakoja Lietuvos liaudies kultūros centro vyriausioji specialistė, papročių poskyrio vedėja, etnologė Nijolė Marcinkevičienė.]
	Vyšniauskaitė, Angelė. *Lietuvio namai*. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 1999. Internetinė prieiga: http://www.lnkc.lt/go.php/lit/Vysniauskaite-angele-lietuvio-namai/8751 [Anotacija: knygoje, kurios paskelbta ir e. versija, detaliai, aiškiai aprašomi XIX a. pab. – XX a. pr. lietuvių namų aplinka, sodybos trobesiai, ypač sutelkiant dėmesį į gyvenamąjį namą, jo vidų. Tačiau tai nėra vien buities, daiktų aprašymas. Pasitelkiant paprotinę medžiagą, mįsles, patarles, priežodžius, dainų citatas, knygoje atskleidžiamas giluminis namų, tėviškės, kaip dvasios tvirtovės ir šventovės, suvokimas.]
	Lietuvio namai. DVD. Parengė Nijolė Marcinkevičienė, Vida Šatkauskienė. Lietuvos liaudies kultūros centras, 2010. [Anotacija: filme „Lietuvio namai“ ne tik parodomi senųjų kaimų, sodybų vaizdai, stabtelėjama prie atskirų sodybos ir namų vidaus elementų, bet ir siekiama atskleisti vidinę jų tvarką ir darną, nenusileidžiančią šiuolaikinį žmogų viliojantiems (dažnai komerciniais tikslais peršamiems) kitų kultūrų modeliams, užčiuopti jaukią lietuvio prigimtinę giliai įsismelkusią gimtųjų namų dvasią.]
	Aleknaitė, Kristina. *Namai – didžiausia vertybė. Namų simbolika etninėje kultūroje*. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2017/01/20/k-aleknaite-namai-didziausia-vertybe-namu-simbolika-etnineje-kulturoje/ [Anotacija: straipsnyje aprašoma namų svarba etninėje kultūroje, jų puošybos prasmė, namų dievų reikšmė.]
	Vaitkevičienė, Daiva. Namų laimė. *Liaudies kultūra.* 2002, Nr. 4 (85), p. 9–21. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Vaitkeviciene_Daiva/Vaitkeviciene_LK_2002_4.pdf [Anotacija: straipsnyje laimės samprata nagrinėjama dviem būdais – kaip abstraktus sėkmės principas ir kaip tą principą įkūnijanti deivė

	Laima. Pirmasis būdas leidžia atskleisti vertybes, sudarančias laimės sąvoką – tai pilnatvė (turtas) ir skalsa. Antruoju būdu analizuojamas erdvinis Laimos aspektas – jos mitinė ir apeiginė raiška namų erdvėje, namų laimės ribos ir Laimos lokalizacija namuose.]
	Andriušytė, A., Baltrušaitis, V., Burinskaitė, I., Žumbakienė, G. *Dzūkijos tradicinė kaimo architektūra*. Vilnius: Etninės kultūros globos taryba, 2008. Prieiga internete http://www3.lrs.lt/docs2/JRGYCRRP.PDF [Anotacija: išsami Dzūkijos tradicinės kaimo architektūros studija.]
	Bertašiūtė, R., Vasiliauskaitė, V., Žumbakienė G., Bartkūnas, R., Norvaišaitė, N. *Rytų Aukštaitijos tradicinė kaimo architektūra*. Vilnius: Etninės kultūros globos taryba, 2009. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/docs2/ZHKSMHYD.PDF [Anotacija: išsami Rytų Aukštaitijos tradicinės kaimo archotektūros studija.]
	Bertašiūtė, R., Baltrušaitis V., Burinskaitė I., Žumbakienė G. *Vakarų Aukštaitijos tradicinė kaimo architektūra*. Vilnius: Etninės kultūros globos taryba, 2008. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/docs2/LUWCJUKB.PDF. [Anotacija: išsami Vakarų Aukštaitijos tradicinės kaimo architektūros studija.]
	Bomblauskas, J., Burinskaitė I., Žumbakienė G. *Žemaitijos tradicinė kaimo architektūra*. Vilnius: Etninės kultūros globos taryba, 2008. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/docs2/HRJNDXBW.PDF. [Anotacija: išsami Žemaitijos tradicinės kaimo architektūros studija.]
	Kačinskaitė, I., Baltrušaitis, V., Burinskaitė, I., Žumbakienė, G. *Suvalkijos tradicinė kaimo architektūra*. Vilnius: Etninės kultūros globos taryba, 2008. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/docs2/HKDOOGUB.PDF. [Anotacija: išsami Suvalkijos tradicinės architektūros studija.]
	Purvinas, M. *Mažosios Lietuvos tradicinė kaimo architektūra*. Vilnius, 2008, p. 4–53. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/docs2/FATABRHO.PDF. [Anotacija: išsami Mažosios Lietuvos tradicinės kaimo architektūros studija.]
2.2. Tarmių įvairovė **9-10 kl.:** Mokiniai pristato tarmių, patarmių ir šnektų įvairovę Lietuvoje, apibūdina jų gyvąją tradiciją.	Violeta Meiliūnaitė. *Lietuvių kalbos tarmės: ištakos, raida ir perspektyvos*. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=fFtwk_L5pWk [Anotacija: Lietuvių kalbos instituto mokslininkė pristato Lietuvos dialektologijoje pripažįstamą lietuvių kalbos tarmių klasifikaciją ir pagrindinius tarmių bei patarmių bruožus.]
	Rytų aukštaičių patarmė (Kupiškėnų šnekta). Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=ErcL1RjkWhA

	Rytų aukštaičių patarmė (Anykštėnų šnekta). Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=sMlMDaiJMkw *Rytų aukštaičių patarmė (Vilniškių šnekta).* Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=S_IyVS3ZzyY *Vakarų aukštaičių patarmė (Šiauliškių šnekta).* Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=f8eqqx4vsqk *Šiaurės žemaičių patarmė (Telšiškių šnekta).* Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=vbw60Jot_m0&t=238s *Pietų žemaičių patarmė (Raseiniškių šnekta).* Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=KBMuBgb-GEs *Žemaičių patarmė (telšiškių šnekta).* Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=vbw60Jot_m0 *Pietų žemaičių patarmė (varniškių šnekta).* Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=YKp-t6WkhRI [Anotacija: trumpi filmukai apie lietuvių tarmes, patarmes ir šnektas, sukurti remiantis www.saltiniai.info.]
	Interneto svetainė www.saltiniai.info. Internetinė prieiga: http://www.xn--altiniai-4wb.info/index/details/322 [Anotacija: interaktyvi lietuvių kalbos, literatūros (kultūros) ir Lietuvos istorijos mokymosi šaltinių duomenų bazė, kurioje pateikiama ugdymo procesui būtina informacija, aktualizuojami ir susiejami kalbos, literatūros ir Lietuvos istorijos mokymosi šaltiniai.]
	Lietuvių kalbos tarmės (www.saltiniai.info). Internetinė prieiga: http://www.xn--altiniai-4wb.info/index/details/322. [Anotacija: interaktyvi lietuvių kalbos, literatūros (kultūros) ir Lietuvos istorijos mokymosi šaltinių duomenų bazė, kurioje pateikiama ugdymo procesui būtina informacija, aktualizuojami ir susiejami kalbos, literatūros ir Lietuvos istorijos mokymosi šaltiniai, pateikiami tarmių pavyzdžių įrašai.]
	Dūkšto apylinkių tekstai (mokomoji knyga). Sudarė V. Kardelis. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2010 (su CD). [Anotacija: rinkinys yra „Tarmių tekstyno“ serijos tąsa. Knygoje išsamia dialektologine transkripcija pateikiami tekstai iš rytų aukštaičių uteniškių patarmės dalies – Dūkšto (Ignalinos rajonas) parapijos kaimų. Įvade pateikiama istorinių ir sociolingvistinių pastabų, panagrinėtos tekstų kalbos ypatybės, ir komentuoti tekstai. Leidinys įdomus visiems, kurie domisi lietuvių kalbos tarmėmis. Kompaktinėje plokštelėje pateikiami autentiški tekstų garso įrašai.]
	Mielagėnų apylinkių tekstai (mokomoji knyga). Sudarė V. Kardelis. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006 (su CD-ROM). [Anotacija: Knygoje išsamia dialektologine transkripcija pateikiami tekstai iš šiaurinės rytų aukštaičių vilniškių dalies – Mielagėnų (Ignalinos r.) parapijos kaimų: Mielagėnų, Salamiankos, Gilūtų, Paliesiaus ir Mėčionių.]
	Rytų aukštaičiai kupiškėnai (mokomoji knyga). Sudarė A. Balčiūnienė ir kt. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2010 (su CD-ROM).

	[Anotacija: mokomoji knyga su kompaktine plokštele. Joje aprašomos svarbiausios rytų aukštaičių kupiškėnų patarmės ypatybės, pateikiama tarminių pasakojimų, o kompaktinėje plokštelėje – autentiškų garso įrašų.]
	Rytų aukštaičiai vilniškiai (mokomoji knyga). Sudarė V. Kardelis ir kt. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2010 (su CD-ROM). [Anotacija: knygoje aprašomos svarbiausios rytų aukštaičių vilniškių patarmės ypatybės, pateikiama tarminių pasakojimų, o kompaktinėje plokštelėje – autentiškų garso įrašų.]
	Širvintiškių tekstai (mokymo priemonė). Parengė Ž. Markevičienė, V. Markevičius, A. Markevičius. Lietuvių kalbos institutas, 2009 (su CD). [Anotacija: trijų autorių parengtoje knygoje ir kompaktinėje plokštelėje pateikta vienos mažiausių lietuvių kalbos patarmių – širvintiškių – tekstų. Apžvelgiama dabartinė ir istorinė šio ploto situacija, aptariamos fonetinės, morfologinės, leksinės ir viena kita sintaksinė ypatybė.]
	Vakarų aukštaičiai šiauliškiai (mokomoji knyga). Sudarė R. Kazlauskaitė, L. Lapinskienė, R. Bacevičiūtė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2007 (su CD-ROM). [Anotacija: leidinys skirtas vakarų aukštaičių šiauliškių patarmei. Knygoje aprašomas patarmės ir atskirų jos dalių plotas, nurodomos ryškiausios kalbos ypatybės, pateikiama keliasdešimt tarminių pasakojimų, aptariama gimtosios tarmės įtaka iš šiauliškių ploto kilusių rašytojų kūrybai, supažindinama su literatūros kūrėjų ir kalbininkų mintimis apie tarmes ir tarminį kalbėjimą.]
	Vakarų žemaičiai (mokomoji knyga). Sudarė J. Bukantis, A. Leskauskaitė, V. Salienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006 (su CD-ROM). [Anotacija: leidinys skirtas vakarų žemaičiams. Komplektą sudaro knyga ir kompaktinė plokštelė. Knygoje aprašomos patarmės ypatybės, vardai, plotas, lingvistinė situacija. Autentiški tekstai ir garso įrašai padės skaitytojui pajusti vakarų žemaičių patarmės grožį ir unikalumą. Ne vienam tai gali būti pirmoji pažintis su šia savita patarme, Klaipėdos krašto papročiais, darbais, specifiniu gyvenimo būdu.]
	Vakarų aukštaičiai kauniškiai ir Klaipėdos krašto aukštaičiai (mokomoji knyga). Sudarė R. Bacevičiūtė, D. Mikulėnienė, V. Salienė. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2005. [Anotacija: mokomoji knyga ir kompaktinė plokštelė yra pirmasis komplektas iš serijos „Lietuvių kalbos tarmės mokyklai“, skirtas vakarų aukštaičiams kauniškiams ir Klaipėdos krašto aukštaičiams.]
3.1. Gamta tradicinėje kultūroje ir pasaulėžiūroje **5-6 kl.:** Remdamiesi vaizdine medžiaga ir kitais šaltiniais, apsilankę	*Patarlės apie gamtą*. Internetinė prieiga: https://www.patarles.lt/lietuviskos-patarles/patarles-apie-gamta/ [Anotacija: puslapyje publikuojamos patarlės apie gamtą.]
	Mįslės apie gamtą. Internetinė prieiga: https://www.patarles.lt/misles/misles-su-atsakymais/

nacionaliniuose, regioniniuose parkuose, tradiciniuose ūkiuose, agroturizmo ar kaimo turizmo sodybose, mokiniai tyrinėja Lietuvos tradicinę augaliją ir gyvūniją, susipažįsta su lietuviškomis naminių gyvūnų ir augalų veislėmis. Pateikdami pavyzdžių, apibūdina simbolinę bičių reikšmę, sąsajas su dievybėmis Austėja ir Bubilu. Nagrinėja augalų ir gyvūnų įvaizdžius liaudies kūryboje, aiškinasi simbolines jų reikšmes, svarbą lietuvių kultūroje ir pasaulėjautoje, išskirdami ypač gerbiamus augalus ir gyvūnus (ąžuolą, žirgą ir kt.), jų sąsajas su dievybėmis.	[Anotacija: puslapyje publikuojamos mįslės apie gamtą.]
	Žmogaus ir gyvūnų vaizdavimas baltų dailėje (su M. Iršėnu). TV laidų ciklas „Skrajojantys ežerai. Baltų mitai ir simboliai“ (laidos autorė N. Jačėnienė). 2017. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=I1SbYRG00JQ&list=PL1whvj7KjqL6lpnGV08vm1hjvlzhT4YqK&index=24&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas [Anotacija: dailės istorikas Marius Iršėnas susitikimo Anastazijos ir Antano Tamošaičių galerijoje „Židinys“ metu pasakoja apie tai, ką vadiname baltų daile ir ką priskiriame baltų palikimui, kokie žinomi seniausi žmogaus atvaizdai, siejami su baltų kultūra, kokie gyvūnai radiniuose vaizduojami dažniausiai ir kas būdinga baltų vaizdavimo stiliui.]
	Klimka, Libertas. Medžių mitologizavimas tradicinėje lietuvių kultūroje. Internetinė prieiga: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/127829/2/ISSN1822-7309_2011_T_13.PG_18-39.pdf [Anotacija: straipsnyje atskleidžiama medžių, nuo seno lietuvių auginamų aplink sodybą ir sode, mitologemos, kurios yra išlaikiusios ganėtinai ryškius senosios baltų religijos bruožus – dievybių raiškos erdvės.]
	Medžių mitiniai įvaizdžiai senovės lietuvių pasaulėvaizdyje (su L. Klimka). Iš: *TV laidų ciklas „Skrajojantys ežerai. Baltų mitai ir simboliai“* (laidos autorė N. Jačėnienė). 2017. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=LfrVdRQIBZM&list=PL1whvj7KjqL6lpnGV08vm1hjvlzhT4YqK&index=12&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas [Anotacija: profesorius, gamtos mokslų daktaras Libertas Klimka pasakoja apie populiariausių mūsų šalyje medžių mitinius įvaizdžius: kokia ąžuolo reikšmė pagoniškuose kultuose, ką simbolizuoja liepa ir ką liaudyje vadino „vynas žaliasai“, kodėl uosio aklumas siejamas su teisybe ir kokią vietą senovės lietuvių tikėjime užėmė šermukšnis.]
	Treinytė, Jurgita. *Augalija lietuvių liaudies tradicijoje*. Internetinė prieiga: http://lietuvostautodaile.lt/archyvas/www.lietuvostautodaile.lt/_sites/tautodaile/media/pdf/augalija.pdf [Anotacija: straipsnelyje autorė apžvelgia žmogaus ir augalijos bendrumą tradiciniame žmogaus gyvenime.]
	Sadauskienė, Jurga. Žmonės ir gyvūnai lietuvių pasakose: didaktiniai ir psichologiniai aspektai. In: *Tautosakos darbai*. Nr. 56, 2018, p. 59–83. Internetinė prieiga: http://www.llti.lt/failai/TD-56-59-83.pdf [Anotacija: straipsnyje autorė nagrinėja gyvūno ir žmogaus santykių įvairovę tradicinėse lietuvių pasakose, siekiama suvokti gyvūnų reikšmę ir siužetų bei motyvų su gyvūnais prasmę šiame žanre.]

	Vaitkevičius, Vykintas. „Į svečius pas ąžuolus“. Vykinto keliai. *Apie baltų kultūrą iš pirmų lūpų.* (virtualus). Internetinė prieiga: https://www.vykintokeliai.lt/post/i-svecius-pas-azuolus [Anotacija: Dr. V. Vaitkevičiaus straipsnelis apie šventus ąžuolus ir Baublių muziejų, pateiktos iliustracijos.]
	Vaitkevičienė, Daiva. „Gandras ir kregždė lietuvių sodyboje: jų panašumai ir skirtumai“. Vykinto keliai. *Apie baltų kultūrą iš pirmų lūpų.* (virtualus). Internetinė prieiga: https://www.vykintokeliai.lt/post/gandras-ir-kreg%C5%BEd%C4%97-lietuvi%C5%B3-sodyboje-apie-j%C5%B3-pana%C5%A1um%C4%85-ir-skirtumus [Anotacija: mitologės, folkloristės dr. D. Vaitkevičienės straipsnis apie kregždes ir gandrus, jų reikšmę lietuvių kultūroje, sąsajas su tikėjimais, mitologija.]
	Vaitkevičienė, Daiva. „Žiemos šėkas, vasaros sniegas: Kalėdų eglutės mitiniai pirmavaizdžiai“. Vykinto keliai. *Apie baltų kultūrą iš pirmų lūpų.* (virtualus šaltinis). Internetinė prieiga: https://www.vykintokeliai.lt/post/ziemos-sekas-vasaros-sniegas-kaledu-eglutes-mitiniai-pirmavaizdziai [Anotacija: mitologės, folkloristės dr. D. Vaitkevičienės straipsnis apie visžalių augalų įvairovę, mitologines prasmes, simboliką, sąsajas su apeigomis ir folkloru.]
3.1. Liaudies astronomija ir jos simbolika **7-8 kl.:** Mokiniai aiškinasi pasaulio modelio sampratą, jos sąsajas su kosmologija. Tyrinėja liaudiškus būdus pasaulio kryptims nustatyti, senuosius dangaus šviesulių stebėjimo įrenginius. Aiškinasi astronominių reiškinių, dangaus šviesulių suvokimą, mitus ir simboliką tradicinėje kultūroje, įvaizdžius tautosakoje, ornamentikoje, tradiciniuose dirbiniuose.	Vaiškūnas, Jonas. *Skaitant dangaus ženklus: Lietuviško zodiako pėdsakais*. Vilnius: Dominicus Lituanus, 2012. [Anotacija: lietuviškojo Zodiako rekonstrukcija knygoje pristatomi paprastai ir suprantamai, bet nenusižengiant moksliniams tyrimo metodams. Be senosios lietuvių dvasinės tradicijos gerbėjų, daug įdomaus čia turėtų rasti ir astrologijos mėgėjai, kurie galėtų pabandyti ir horoskopus sudarinėti remdamiesi jiems nauju - buvusiu užmirštu senuoju lietuvių Zodiaku.]
	Laurinkienė, Nijolė. *Dangus baltų mitiniame pasaulėvaizdyje*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. 2019 [Anotacija: knygoje senovės baltų kultūros tyrinėtoja Nijolė Laurinkienė, pasiremdama autentiškais šaltiniais, atskleidžia dangaus ir jo šviesulių sampratą, atkuria dangaus vaizdinių pirmykštę prasmę, aiškinasi jų kilmę.]
	Klimka, Libertas. *Apie lietuviškąjį žvaigždžių vardyną.* Internetinė prieiga: https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/a0f64947-ebc4-42bb-95a6-00c934e24474/content [Anotacija: straipsnyje apžvelgiamas lietuviškasis žvaigždėto dangaus vardynas.]
	Dangaus šviesulių mitiniai vaizdiniai (su J. Vaiškūnu). TV laidų ciklas „Skrajojantys ežerai. Baltų mitai ir simboliai“ (laidos autorė N. Jačėnienė). 2017. Internetinė prieiga:

	https://www.youtube.com/watch?v=1bsZ6X2Zrgw&list=PL1whvj7KjqL6lpnGV08vm1hjvlzhT4YqK&index=15&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas [Anotacija: pokalbyje apie dangaus šviesulių mitinius vaizdinius etnokosmologas Jonas Vaiškūnas atskleidžia, kada Lietuvos danguje matome daugiausia žvaigždžių, su kuo mūsų protėviai siejo dangaus šviesulius, koks yra senasis lietuvių zodiakas ir ką simbolizuoja verpsčių ornamentai.]
	Vaiškūnas, Jonas. Žmogaus ir dangaus šviesulių santykis lietuvių tradicinėje kultūroje. Žmogaus samprata tradicinėje kultūroje: konferencijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 2005, p. 9–20. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Vaiskunas_Jonas/Vaiskunas_GBM_2005.pdf [Anotacija: straipsnyje nagrinėjama dangaus šviesulių simbolika, jų projekcija į vertikalią žmogaus kūno topografiją.]
	Vaiškūnas, Jonas. Saulės ir Mėnulio simbolika baltų pasaulėžiūroje. *Senovės baltų simboliai*. Vilnius, 1992, p.131–149. [Anotacija: straipsnyje nagrinėjama dangaus šviesulių simbolika baltų pasaulėžiūroje.]
	Astrauskas, Rimantas. Laiko matavimo sistemos ir jų atspindžiai etninėje kultūroje (virtualus). Internetinė prieiga: http://lietuvostautodaile.lt/straipsniai/1439-rimantas-astrauskas-laiko-matavimo-sistemos-ir-ju-atspindziai-etnineje-kulturoje [Anotacija: straipsnyje dr. R. Astrauskas aptaria įvairių kalendorių – mėnulio, saulės, žvaigždžių ir fenologinio – ypatybes, šių kalendorių atspindžius lietuvių liaudies dainose, ornamentikoje, įvairiuose liaudies meno pavyzdžiuose.]
	Baltų etnokosmologija. Ethnicart.lt (virtualus). Internetinė prieiga: http://www.ethnicart.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=231&Itemid=362&lang=lt [Anotacija: straipsnis apie baltų etnokosmologija ir etnokosmologijos muziejų.]
	Lietuviškas (baltiškas) zodiakas. Ethnicart.lt (virtualus). Internetinė prieiga: http://www.ethnicart.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=854&Itemid=1034&lang=lt [Anotacija: puslapyje pateikiama ištrauka iš žurnalistės Monikos Virvičiūtės – Rybelienės pokalbio su etnoastronomu Jonu Vaiškūnu apie lietuvišką zodiaką.]
3.1. Pasaulėžiūra, mitologija ir religija **9-10 kl.:** Mokiniai analizuoja baltų tikėjimo ir mitinio pasaulėvaizdžio	Beresnevičius, Gintaras. *Lietuvių religija ir mitologija*. Vilnius, 2008. [Anotacija: knygoje „Lietuvių religija ir mitologija“ Gintaras Beresnevičius rašo gyva ir įtraukiančia kalba, naujam gyvenimui prikeldamas senuosius dievus, reliktus, papročius. Remdamasis tautosakos pavyzdžiais autorius pagrindžia kartais net kiek

atspindžius kalendorinėse, darbo ir šeimos apeigose, papročiuose, tautosakoje, tautodailėje, tradiciniuose dirbiniuose, architektūroje, antkapiniuose krikštuose ir kt. Palygina senovės baltų ir senovės graikų, romėnų, kitų tautų mitologiją, religiją. Samprotauja apie baltų pasaulėžiūros ir krikščionybės dermę Lietuvos etninėje kultūroje paskutiniais šimtmečiais.	provokuojančius teiginius ar hipotezes, jis pasitelkia ir kitų tautų – skandinavų, graikų, slavų istorijas.]
	Beresnevičius, Gintaras. Lietuvių religija ir mitologija. *Liaudies kultūra.* 2014, Nr. 2 (155), p. 16–25. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Beresnevicius_Gintaras/Beresnevicius_LK_2014_2.pdf [Anotacija: mokslo darbas apie lietuvių religiją ir mitologiją, nagrinėjantis panteoną, mitologiją, kultą, mirties sampratą.]
	Gimbutienė, Marija. *Baltų mitologija. Senovės lietuvių deivės ir dievai*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002. [Anotacija: knygoje autorė išsamiai nagrinėja senuosius lietuvių dievus ir deives.]
	Gimbutienė, Marija. *Senovinė simbolika lietuvių liaudies mene*. Vilnius: Mintis, 1994. [Anotacija: knygoje autorė aptaria senuosius simbolius, išlikusius lietuvių liaudies mene, ir išlaikiusius indaeuropiečių prokalbės formas. Senieji liaudies meno simboliai padeda rekonstruoti ir tikėjimo idėjas.]
	Laurinkienė, Nijolė. Dangus senojoje baltų pasaulėvokoje. Tautosakos darbai. T. 52, 2016, p. 13–35. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Laurinkiene_Nijole/Laurinkiene_TD_52_2016.pdf [Anotacija: nagrinėjama baltų senoji dangaus samprata ir dangaus mitiniai vaizdiniai. Kai kurie iš tų vaizdinių, apie kurių genezę sprendžiama iš lingvistinių duomenų, rašytinių šaltinių, lietuvių ir latvių folkloro, savo kilme yra susiję su indoeuropiečių dvasine kultūra. Dalis jų yra vėlyvesni – bendri baltams ar žinomi tik lietuviams arba tik latviams. Straipsnyje siekiama rekonstruoti senąjį baltų dangaus modelį, jo bendriausius bruožus, jį sudarančius vaizdinius.]
	Laurinkienė, Nijolė. *Dangus baltų mitiniame pasaulėvaizdyje*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. 2019. [Anotacija: senovės baltų kultūros tyrinėtoja Nijolė Laurinkienė, pasiremdama autentiškais šaltiniais, atskleidžia dangaus ir jo šviesulių sampratą, atkuria dangaus vaizdinių pirmykštę prasmę, aiškinasi jų kilmę. Dangaus mitologinis vaizdynas, savo šaknimis siekiantis tolimą praeitį, atspindi mūsų protėvių mąstyseną, vertybes, įgalina rekonstruoti kažkada gyvavusį Kosmoso ir jame regimų reiškinių suvokimą.]
	Apie dievą Perkūną (su prof. habil.. dr. Nijole Laurinkiene). TV laidų ciklas „Skrajojantys ežerai. Baltų mitai ir simboliai“ (laidos autorė N. Jačėnienė). 2017. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2017/07/24/laidoje-skrajojantys-ezerai-baltu-mitai-ir-simboliai-n-laurinkiene-apie-dieva-perkuna-video/

	[Anotacija: laidoje dalyvauja habil. dr. Nijolė Laurinkienė. Pasak mitologės, vienas ryškiausių lietuvių mitologijos personažų yra griaustinio dievas Perkūnas. Laidoje pasakojama apie Perkūno veiklos sferas, vardus, šeimą, kas yra jo priešininkas, kodėl tarp jų nuolat vyksta kova ir – apie Saulės simbolį.]
	Baltų mitinio pasaulio šventumas (su dr. Dainium Razausku). TV laidų ciklas „Skrajojantys ežerai. Baltų mitai ir simboliai“ (laidos autorė N. Jačėnienė). 2017. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=maktArZUnlQ&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas [Anotacija: ciklo „Skrajojantys ežerai. Baltų mitai ir simboliai“ laidoje su mitologu Dainiumi Razausku svarstoma, kodėl baltų mitologinis pasaulėvaizdis neatsiejamas nuo šventumo, kas iš tiesų yra mitai, kaip pasireiškia mitologinio ir realaus pasaulio sąveika? Kuo ypatingas Vyčio simbolis?]
	Ugnies mitinė samprata (su dr. Dalia Senvaityte). TV laidų ciklas „Skrajojantys ežerai. Baltų mitai ir simboliai“ (laidos autorė N. Jačėnienė). 2017. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=-tUfqQJ82Co&list=PL1whvj7KjqL6lpnGV08vm1hjvlzhT4YqK&index=20&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas [Anotacija: etnologė Dalia Senvaitytė pasakoja apie ugnies sampratą baltų mitinėje pasaulėžiūroje: kokios yra ugnies rūšys ir kokie yra ugnies vardai bei globėjai, kaip anksčiau buvo reglamentuojamas elgesys su ugnimi, kokios yra ugnies ritualinės funkcijos.]
	Laurinkienė, Nijolė. *Laumės juosta – tiltas tarp žemės ir dangaus*. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2018/05/09/n-laurinkiene-laumes-juosta-tiltas-tarp-zemes-ir-dangaus/ [Anotacija: straipsnyje autorė analizuoja Laumės juostos – vaivorykštės – prasmes ir reikšmes mitologiniu požiūriu.]
	Apie laimę ir deivę Laimą (su D.Vaitkevičiene). *Skrajojantys ežerai. Baltų mitai ir simboliai* (TV laidų ciklas, laidos autorė N. Jačėnienė). 2017. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=RCJxmC3AHrw&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas [Anotacija: mitologė Daiva Vaitkevičienė atskleidžia, kaip mitologijoje aiškinama, kas yra žmogaus laimė: sužinome, kuo rūpinasi deivė Laima ir kaip dauginti laimę, yra viena Laima ar trys laimos, ką reiškia išsireiškimas „laimė kaip... kepurė“ ir kokie yra su tuo susiję ritualiniai veiksmai, taip pat – apie simbolius Žirgeliai ir Roželė.]
	Vaitkevičienė, Daiva. „Apie dievų ir žmonių prigimtį baltų mitologijoje“. Vykinto keliai. *Apie baltų kultūrą iš pirmų lūpų.* (virtualus). Internetinė prieiga: https://www.vykintokeliai.lt/post/apie-dievu-ir-zmoniu-prigimti-baltu-mitologijoje [Anotacija: mitologės dr. D. Vaitkevičienės straipsnis apie baltų dievų įvairovę, skirtingą prigimtį, sąsajas su kosmologija.]

	Vaitkevičienė, Daiva. „Į ką šauna Perkūno strėlė“. Vykinto keliai. *Apie baltų kultūrą iš pirmų lūpų*. Internetinė prieiga: https://www.vykintokeliai.lt/post/i-ka-sauna-perkuno-strele [Anotacija: mitologės dr. D. Vaitkevičienės straipsnis apie baltų dievą Perkūną, jo atitikmenis kitose senosiose kultūrose, pateiktos iliustracijos.]
	Beresnevičius, Gintaras. *Dausos: pomirtinio gyvenimo samprata senojoje lietuvių pasaulėžiūroje.* Vilnius: Gimtinė–Taura, 1990. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Beresnevicius_Gintaras/Beresnevicius_1990_Dausos.pdf [Anotacija: knygoje, remiantis istorinių šaltinių, archeologine, tautosakine medžiaga bei kitų tyrinėtojų pasiekimais, siekiama nusakyti gana reikšmingą senosios lietuvių pasaulėžiūros dėmenį - pomirtinio gyvenimo sampratą.]
	Vaitkevičienė, Daiva. „Kodėl vėlės skrenda kaip paukščiai?“. Vykinto keliai. *Apie baltų kultūrą iš pirmų lūpų.* (virtualus). Internetinė prieiga: https://www.vykintokeliai.lt/post/kodel-veles-skrenda-kaip-pauksciai [Anotacija: mitologės dr. D. Vaitkevičienės straipsnis nagrinėja mirusiųjų virtimo į paukščius ir kitus pavidalus atspindžius pasakose, sąsajas su mirusiųjų deginimo apeigomis.]
	Vaitkevičienė, Daiva. „Pamirus kiek laiko būna gėlėse, o iš tų gėlių vėl gema žmonės“. Vykinto keliai. *Apie baltų kultūrą iš pirmų lūpų*. Internetinė prieiga: https://www.vykintokeliai.lt/post/pamirus-kiek-laiko-b%C5%ABna-g%C4%97l%C4%97se-o-i%C5%A1-t%C5%B3-g%C4%97li%C5%B3-v%C4%97l-gema-%C5%BEmon%C4%97s [Anotacija: mitologės dr. D. Vaitkevičienės straipsnis apie pomirtinio gyvenimo suvokimą remiantis pateikėjų pasakojimais.]
	Vaitkevičienė, Daiva. „Ąžuolas be viršūnės, arba kodėl bijome kirvio?“. Vykinto keliai. *Apie baltų kultūrą iš pirmų lūpų*. Internetinė prieiga: https://www.vykintokeliai.lt/post/azuolas-be-virsunes-arba-kodel-bijome-kirvio [Anotacija: mitologės dr. D. Vaitkevičienės straipsnis apie baltų pasaulėžiūrai būdingą šventų ąžuolų ir kitų medžių gerbimą, pasipriešinimą jų kirtimui, pateikiamos ištraukos iš šaltinių.]
	Vaitkevičienė, Daiva. „Aušra ir šviesotamsos deivės“. Vykinto keliai. *Apie baltų kultūrą iš pirmų lūpų.* (virtualus). Internetinė prieiga: https://www.vykintokeliai.lt/post/ausra-ir-sviesotamsos-deives [Anotacija: mitologės dr. D. Vaitkevičienės straipsnelis apie baltų deivę Aušrinę ir jos atitikmenis kitų kultūrų mitologijoje.]
	Vaitkevičius, Vykintas. „Mane užvaldė šventybės pajautimas...“ (A. J. Greimas)“. *Vykinto keliai. Apie baltų kultūrą iš pirmų lūpų.*

	Internetinė prieiga: https://www.vykintokeliai.lt/post/mane-uzvalde-sventybes-pajautimas-greimas. [Anotacija: Dr. V. Vaitkevičiaus straipsnis apie garsųjį Lietuvos išeivį mitologą Algirdą Julių Greimą, Česlovą Milošą, pateikta A. J. Greimo nuotrauka.]
	Čepienė, Irena. Kai kurie mitinės pasaulėkūros aspektai lietuvių tradicinėje kultūroje. Internetinė prieiga: https://www.lgd.lt/sites/default/files/20-33-1-SM.pdf [Anotacija: straipsnyje autorė apžvelgia kai kuriuos lietuvių pasaulėkūros aspektus, Pasaulio medžio vaizdinį.]
	Klimka, Libertas. *Lietuvių senovės dievai ir deivės*. Vilnius: Žara, 2009. [Anotacija: knyga, skatinanti vaikus domėtis mūsų tautos praeitimi, jos legendomis, sakmėmis, dainomis, papročiais – ji supažindina su senovės lietuvių mitologinėmis būtybėmis, kurias garbino tolimi mūsų protėviai prieš daugelį šimtų metų. Knygoje yra ir klausimų, į kuriuos atsakyti galima įsižiūrėjus į iliustracijas, perskaičius tekstą greta jų ar atsivertus knygos priešlapius.]
	Vyšniauskaitė, Angelė; Kalnius, Petras; Paukštytė-Šaknienė, Rasa. *Lietuvių šeima ir papročiai.* Vilnius: Mintis, 2008. [Anotacija: knygoje nagrinėjama Lietuvos kaimo ir miesto gyventojų šeimos istorija IX–XX a., vestuvių, gimtuvių, laidotuvių papročiai, dabartinės kaimo ir miesto šeimos socialiniais ir demografiniai bruožai, šeimos vaidmuo etniniuose procesuose. pateikiami lietuvių šeimos tyrinėjimai nuo XVI a.]
	Čepienė, Irena. Lietuvių tradicinės vestuvės. Vilniaus etninės kultūros centras, 2012. [Anotacija: knygoje išsamiai aprašomi įvairių Lietuvos etnografinių regionų vestuviniai papročiai ir apeigos nuo piršlybų iki sugrąžtų. Plačiausiai nagrinėjamos XIX a. pabaigos – XX a. pradžios vestuvių apeigos.]
3.2. Kalendoriniai papročiai, tradiciniai verslai ir prekybos būdai	
5-6 kl.: Kalendoriniai papročiai. Apsilankę etnokosmologijos ar kitame muziejuje, remdamiesi įvairiais šaltiniais, mokiniai aiškinasi laiko matavimo ir kalendorinių švenčių žymenis, simbolius. Gvildena simbolines skaičių reikšmes. Apibūdina tradicines derliaus šventes ir naujus rudens švenčių papročius	Astrauskas, Rimantas. *Laiko matavimo sistemos ir jų atspindžiai etninėje kultūroje*. Internetinė prieiga: http://lietuvostautodaile.lt/straipsniai/1439-rimantas-astrauskas-laiko-matavimo-sistemos-ir-ju-atspindziai-etnineje-kulturoje [Anotacija: straipsnyje autorius aptaria įvairių kalendorių – mėnulio, saulės, žvaigždžių ir fenologinio – ypatybes, šių kalendorių atspindžius lietuvių liaudies dainose, ornamentikoje, įvairiuose liaudies meno pavyzdžiuose.]
	Kultūros jungtys: lietuvių kalendorinės šventės, tautosaka, literatūra. Internetinė prieiga: http://lietuviu5-6.mkp.emokykla.lt/lt/mo/zinynas/kulturos_jungtys_lietuviu_kalendorines_sventes_tautosaka_literatura/

(Grybų šventę, Baltų vienybės dieną). Aiškinasi šv. Andriejaus dienos, advento, Kūčių ir Kalėdų papročių, tautosakos ir kito folkloro simboliką. Nusako vidurziemio šventės papročius. Pateikdami pavyzdžių, įvardija Užgavėnių tradicijų panašumus ir skirtumus įvairiuose Lietuvos regionuose. Aptaria pavasario laukimo papročius, palygina šiuolaikines pavasario lygiadienio ir Žemės dienos tradicijas. Aiškinasi Joninių (Rasų, Kupolių) papročius, simbolius, apeigas, klausosi ir atlieka pasirinktus muzikinio folkloro kūrinius. **7-8 kl.:** Remdamiesi šaltiniais mokiniai nagrinėja kalendorinių ir darbo papročių ryšį su gamtos astronominiais reiškiniais. Analizuodami Vėlinių ir Helovyno kilmę, prasmes ir raišką, nurodo jų panašumus ir skirtumus. Aptaria persirengėlių papročius kalėdiniu ir Užgavėnių laikotarpiu, kaukių įvairovę ir prasmę, jas gaminasi, dalyvauja persirengėlių vaidinimuose. Tyrinėja tarpušvenčio, mėsiedo, Pelenų dienos, gavėnios, Pusiaugavėnio papročius. Aptaria Velykų lalavimo reiškinį ir supimosi tradicijas pavasariniu laikotarpiu. Diskutuoja apie tradicines ir naujas su meile, draugyste	[Anotacija: puslapyje aiškinama kaip sudarytas dabartinis kalendorius, pateikiama kalendorinių švenčių atmintinė.]
	Imu jūsų duoną (H. Šablevičiaus filmas), 1987 m. Internetinė prieiga: https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/10036/dokumentinis-filmas-imu-jusu-duona [Anotacija: režisieriaus H. Šablevičiaus filme atkuriami senoviniai lietuvių papročiai, dainos, žaidimai, pagal nuolat besisukantį metų ratą: Kūčios, Kalėdos, Užgavenės, Verbos, Velykos, Sekminės, Joninės, rugiapiūtė, linarūtė, vestuvės, Vėlinės. Dalyvauja Veronika Povilionienė su šeima, folkloriniai ansambliai.]
	Klimka, Libertas. *Tautos metai*. Vilnius: Vilniaus etninės kultūros centras, 2008. [Anotacija: leidinyje pasakojama apie tradicines kalendorines šventes, jų papročių kilmę ir prasmę, bendruomenišką pobūdį, ryšį su senąja baltų mitologiją.]
	Balys, Jonas. *Lietuvių kalendorinės šventės*. *Tautosakinė medžiaga ir aiškinimai* (2 papild. leid., ats. red. V. Čiubrinskas). Vilnius: Mintis, 1993. [Anotacija: knygoje skelbiama Jono Balio surinkta tautosakinė medžiaga, susijusi su lietuvių kalendorinėmis šventėmis, apeigomis ir papročiais.]
	Klimka, Libertas; Kazlauskas, Ričardas; Lazdauskaitė, Živilė. *Po tėviškės dangum.* Sudarytoja O. Verseckienė. Vilnius: Lietuvos pedagogų kvalifikacijos institutas, 1997. [Anotacija: knygoje parodomas gamtos reiškinių ryšys su lietuvių tradicinėmis kalendorinėmis šventėmis, darbais ir jų derme su mėnulio fazėmis, amžinųjų gamtos ciklų įvaizdžiais sakytinėje ir dainuojamojoje tautosakoje, tautodailėje bei profesionaliajame mene. Pateikiama pavyzdžių: etnologijos, floros, faunos analitiniai tekstų, folkloro ir profesionalaus meno kūrinių.]
	Lietuvių kalendorinės šventės (sudarė Birutė Imbrasienė). Vilnius: LNKC, 1990. Internetinė prieiga: https://www.lnkc.lt/eknygos/Lietuviu_kalendorines_sventes_Imbrasiene_B.pdf [Anotacija: LNKC bibliotekoje laisvai prieinama knygos „Lietuvių kalendorinės šventės“ kopija, kurioje pristatomi kalendorinio rato švenčių papročiai, prieduose pateikiami kelių kalendorinių dainų žodžiai ir natos.]
	Lietuvių šventinis kalendorius (sudarė Laima Anglickienė, Giedrė Barkauskaitė, Dalia Senvaitytė, Arūnas Vaicekauskas, Asta Venskienė). Vytauto Didžiojo universitetas: Versus Aureus, 2014. Internetinė prieiga: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/164/1/ISBN9786094670251.pdf [Anotacija: lietuvių kalendorinių švenčių kultūrą pristatantis pažintinis leidinys.]

susijusias šventes (Mildos, Valentino). Palygina bendruomeninius Sekminių sambarių ir rytagonių papročius, susipažįsta su paruginėmis giesmėmis, rateliais, atlieka pasirinktus kūrinius. Tyrinėja Rasos (Joninių, Kupolių) šventės kilmę, raidą. Aptaria latvių Lyguo ir Janių šventes. Apibūdina lietuviškų kalendorinių švenčių savitumą, jų reikšmę Lietuvos visuomenėje. **9-10 kl.:** Mokiniai tyrinėja kalendorinių švenčių sąsajas su tradiciniais ūkio darbais ir religija. Aiškinasi derliaus švenčių ryšį su protėvių kultu. Nagrinėja mirusiųjų minėjimo ir kapų lankymo papročius Lietuvoje, palygina su įvairių tautinių bendrijų, kaimyninių ir tolimesnių tautų tradicijomis. Išskiria lietuviškų advento, Kūčių ir Kalėdų papročių savitumą kitų tautų kontekste. Susipažįsta su įvairių religinių konfesijų kalėdinėmis tradicijomis. Apibūdina baltų ir krikščioniškų tradicijų persipynimą lietuviškose velykinio laikotarpio apeigose, palygina skirtingų religinių konfesijų velykinius papročius. Rasos (Joninių, Kupolių) šventės tradicijas sugretina su kitų šalių vidurvasario šventės tradicijomis. Remdamiesi šaltiniais, nagrinėja Žolinių šventės	*Metų ratas. Kalendorinių švenčių muzikinis folkloras ir papročiai*. (Serija: Iš muzikinio folkloro lobyno). Sudarė Daiva Vyčinienė. Bendraautoriai Rimantas Astrauskas, Gaila Kirdienė, Dalia Urbanavičienė, Skirmantė Valiulytė ir kt. Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2008 (DVD). Internetinė prieiga: https://metu-ratas.lmta.lt/ [Anotacija: leidinys skirtas kalendoriniams papročiams ir su jais susijusiam muzikiniam folklorui: dainoms, rateliams, žaidimams, šokiams, instrumentinei muzikai ir t.t. Gausūs pavyzdžiai: autentiški muzikos garso įrašai, vaizdo įrašai, tekstai ir natos bei nuotraukos.]
	Dikčius, Arūnas; Vyčinienė, Daiva. *Mano muzika*. Muzikos vadovėlis V klasei. Alma littera, 2004. [Anotacija: vadovėlyje išdėstomos etnografinių regionų ir tradicinių kalendorinių švenčių bei darbo papročių muzikinio folkloro temos, pateikiama žemėlapių, schemų, dainuojamojo ir instrumentinio folkloro pavyzdžių.]
	Urbanavičienė, Dalia. Pagrindiniai kalendorinių papročių ypatumai. Internetinė prieiga: https://www.ekgt.lt/media/svarbu/mokyklai/Olimpiada/Pagrindiniai%20kalendorini%C5%B3%20papro%C4%8Di%C5%B3%20ypatumai(1).pdf [Anotacija: etnologės dr. D. Urbanavičienės straipsnyje, parengtame pranešimo seminarui „Pasirengimas VI Lietuvos mokinių etninės kultūros olimpiadai: kalendorinių papročių ir liaudies kūrybos pažinimas“ pagrindu, glaustai apibūdinami mėnulio ir saulės kalendoriai, Julijaus ir Grigaliaus kalendorių kaita, metų pradžios suvokimo kaita, mėnvardžių įvairovė, kilnojamosios šventės, žiemos ir vasaros ciklai, Vėlinės, jų sąsajos ir skirtumai lyginant su Helovyno švente, šv. Martynas, Ožio diena, adventas, Kūčios, Kalėdos, Trys karaliai, Pusiaužiemis, Grabnyčios (Perkūno diena), šv. Agotos (Duonos, Gabijos) diena, Užgavėnės, gavėnia ir į ją įsiterpiančios šventės, su parskrendančiais paukščiais susijusios šventinės dienos, Verbų sekmadienis, Didžioji savaitė, Velykos, Atvelykis (Vaikų velykėlės, Mažosios velykėlės), Jurginės (Jorė, Pergrubijus), Sekminės, Kupolių laikas ir Joninės (Rasų šventė), Žolinė, Rudens lygiadienis ir Baltų vienybės diena, Dagotuvės.]
	Laurinkienė, Nijolė. *Mito atšvaitai lietuvių kalendorinėse dainose*. Vilnius: Vaga, 1990. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Laurinkiene_Nijole/Laurinkiene_1990_MA.pdf [Anotacija: studijoje mėginama atsekti senųjų lietuvių tradicinių poezijos tekstų ir mitinės pasaulėžiūros sąsajas, aptariami mitinio pasaulėvaizdžio reliktai kalendorinėse dainose, jų ryšys su kosmogoniniu mitu. Autorė apibūdina lietuvių kalendorinių švenčių – Kalėdų, Užgavėnių, Jurginių, Velykų, Sekminių, Joninių – apeigas, iškelia jų sakralumą, archaiškumą.]

kilmę, papročius, tradicijas, palygina su kaimyninių ir kitų šalių tradicijomis.	*Vėlinės. Baltų šventadieniai (25).* (TV laidų ciklo autorė režisierė Nijolė Jačėnienė). 2019. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=CshZhpaNk9M&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas [Anotacija: pokalbis su etnologu dr. Arūnu Vaicekausku apie tai kad nuo seno lietuviai savo protėvius, mirusius artimuosius prisimindavo ir pagerbdavo visų pagrindinių kalendorinių švenčių metu, o jiems skirtas apeigas vadino Dziedais. Šiuolaikinės Vėlinės – tai rudeniniai Dziedai, apie tradicinės žemdirbių kultūros santykį su mirtimi ir laidojimo papročius kalbamės.]
	Urbanavičienė, Dalia. *Apie Vėlinių ir Helovyno senąsias tradicijas, sąsajas ir skirtumus*. Portalas www.alkas.lt, 2023-10-20. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2023/10/20/d-urbanaviciene-apie-veliniu-ir-helovyno-senasias-tradicijas-sasajas-ir-skirtumus/?fbclid=IwAR09An1799YpjcJFvGHIUQi5ONHTgywtEi_uuKizGj2_IOmOujZieyEPFlU [Anotacija: straipsnyje etnologė dr. D. Urbanavičienė nagrinėja Helovyno raidą ir per pastarąjį šimtmetį atsiradusius reikšmingus pokyčius, palygina senosios Helovyno šventės panašumus su lietuviškomis Vėlinėmis.]
	Vaitkevičienė, Daiva. „Balta ožka – juodas pienas“. Vykinto keliai. *Apie baltų kultūrą iš pirmų lūpų* (virtualus). Internetinė prieiga: https://www.vykintokeliai.lt/post/balta-o%C5%BEka-juodas-pienas [Anotacija: mitologės, folkloristės dr. D. Vaitkevičienės straipsnis apie „Ožio vedimo“ paprotį, ožio simboliką, sąsają su sniegu, dievais, folkloru.]
	Kūčios, Kalėdos. *Baltų šventadieniai (32).* (TV laidų ciklo autorė režisierė Nijolė Jačėnienė). 2019. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=RVJ8oRHH2zU&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas [Anotacija: pokalbis su etnologu, mitologu prof. dr. Rimantu Balsiu apie senųjų Kūčių, Kalėdų papročius bei jų prasmę. Nors Kalėdos žemdirbio kalendoriuje laikytos didžiausia metų švente, tačiau dauguma pirmosios dienos tikėjimų tik atkartoja ar tęsia Kūčių dienos apeigas. Iki pat XX a. vidurio Kalėdos švęstos tris, o kartais ir keturias dienas, nes Kalėdos – tai metas, kai į žmogų vėl atsigręžia Saulė.]
	Žiemos saulėgrįža. *Baltų šventadieniai (31).* (TV laidų ciklo autorė režisierė Nijolė Jačėnienė). 2019. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=dcf-e-vMV7s&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas [Anotacija: pokalbyje su etnokosmologu Jonu Vaiškūnu ir mitologu Dainiumi Razausku aiškinamasi, kokie pasaulio kūrimo vaizdiniai yra būdingi baltų pasaulėvaizdžiui, kas vyksta su gamta ir žmogumi tamsiuoju metų laiku ir kuo svarbi Žiemos saulėgrįžos šventė.]

	Vaitkevičienė, Daiva. „Meška verčia žiemą ant kito šono“. Vykinto keliai. *Apie baltų kultūrą iš pirmų lūpų*. Internetinė prieiga: https://www.vykintokeliai.lt/post/meska-vercia-ziema-ant-kito-sono [Anotacija: mitologės, folkloristės dr. D. Vaitkevičienės straipsnelis apie Vidurziemio šventės papročius ir tikėjimus, sąsajas su kitomis šventėmis, meškos simboliką.]
	Vaitkevičienė, Daiva. „Griaudulinės, arba griausmas vasarį“. Vykinto keliai. *Apie baltų kultūrą iš pirmų lūpų*. Internetinė prieiga: https://www.vykintokeliai.lt/post/griaudulines-arba-griausmas-vasari [Anotacija: mitologės dr. D. Vaitkevičienės straipsnelis apie Grabnyčių šventę ir paprotį lieti žvakes, sąsajas su Perkūnu, pateikiant palyginimus su kitų tautų papročiais.]
	Atvažiuoja Kalėdos: advento–Kalėdų papročiai ir tautosaka (knyga ir CD). Sudarė S. Valiulytė, N. Marcinkevičienė, E. Venskauskaitė. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 2000. Internetinė prieiga: https://www.lnkc.lt/go.php/lit/Atvaziuoja-kaledos-/8750 *Atvažiuoja Kalėdos: advento–Kalėdų papročiai ir tautosaka*. II papildytas leidimas. Parengė Nijolė Marcinkevičienė, Jūratė Šemetaitė, Audronė Vakarinienė. Vilnius: Lietuvos nacionalinis kultūros centras, 2019. [Anotacija: leidinyje aprašomi advento-Kalėdų laikotarpio papročiai, tikėjimai, burtai, pateikiami dainų, žaidimų ir kiti folkloro pavyzdžiai.]
	Daraškevičienė, Audra. *Lietuviški Kalėdų papročiai.* 2012. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2012/12/17/lietuviski-kaledu-paprociai/ [Anotacija: straipsnis tinklalapyje „Alkas“, išsamiai pristatantis Kalėdą, Kalėdos palydą, blukį lietuviškuose Kalėdų papročiuose.]
	Laurinkienė, Nijolė. Devyniaragio elnio semantikos akcentai. *Liaudies kultūra.* 2002, Nr. 1 (70), p. 30–33. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Laurinkiene_Nijole/Laurinkiene_LK_2000_1.pdf [Anotacija: straipsnyje siekiama atskleisti lietuvių kalendorinių dainų mitinio vaizdinio – devyniaragio elnio prasmę. Pateikiama naujesniais duomenimis papildyta mitologemos interpretacija.]
	Laurinkienė, Nijolė. Kas toji Užgavėnių Morė? *Liaudies kultūra.*, 2012, Nr. 1 (142), p. 20–32. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Laurinkiene_Nijole/Laurinkiene_LK_2012_1.pdf [Anotacija: straipsnio objektas – Užgavėnių pamėklės Morės bei su ja susijusių papročių prigimtis ir ankstesnė prasmė. Straipsnio tikslas – išryškinti kai kuriuos anksčiau neakcentuotus šių papročių niuansus, įžvelgiant jų sąsajas su archajiškais frygų, germanų, slavų gamtos atgimimo pavasarį ir vegetacijos galių atnaujinimo ritualais.]

	Užgavėnės. *Baltų šventadieniai (1).* (TV laidų ciklo autorė režisierė Nijolė Jačėnienė). 2019. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=gRfrLh1JIEU&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas [Anotacija: laidoje pasakojama apie lietuvių žiemos kalendorinę šventę – Užgavėnes. Ieškoma atsakymų į daugybę klausimų: kodėl ji iki šiol tokia populiari, kaip ją švęsdavo kaimuose ir miestuose senaisiais laikais, kuo per Užgavėnes vaišindavo Žemaitijoje ir kokie persirengėliai gali pabelsti į duris.]
	Pavasario lygiadienis Baltų šventadieniai (3).. (TV laidų ciklo autorė režisierė Nijolė Jačėnienė). 2019. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=pejbAn0iRf0&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas [Anotacija: pokalbis su etnokosmologu Jonu Vaiškūnu ir etnologe Egle Valente, atskleidžiantis, ką tradiciniame baltų kalendoriuje reiškia Pavasario lygiadienis, ir kodėl ši diena svarbi, ar lietuviai jau žiloje senovėje mokėjo nustatyti, kada pavasarį stoja lygiadienis.]
	„Pavasaris pavandenis“. Senovės Velykų papročiai kaime (su N. Vėliumi). Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=ujwg-XEks-A [Anotacija: LRT įrašas, patalpintas Youtube LRT kanale 2012 m., pristatantis senovės Velykų papročius.]
	„Gyvo žalio!“ (dokumentinis filmas). Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=fF8ttoA3yYg&ab_channel=VideoAlks [Anotacija: filme dalyvauja ir apie Jorės šventę pasakoja J. Vaiškūnas, D. Vaiškūnienė, I. Trinkūnienė, M. Ališauskienė ir D. Razauskas, skamba grupės „Kūlgrinda“ giesmės.]
	Rasos šventė (1) dalis. *Baltų šventadieniai (16).* (TV laidų ciklo autorė režisierė Nijolė Jačėnienė). 2019. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=16IWIMRuh8s&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas [Anotacija: laidoje pirmųjų Rasų Kernavėje dalyvė etnologė Nijolė Balčiūnienė ir filosofas Ignas Šatkauskas pasakoja apie senąją baltų šventę – birželio pabaigoje, Saulės grąžos metu, kai naktys būna trumpiausios, o gamta klesti, auga, švenčiama Rasos šventė arba Kupolinės bei Joninės, – siejamą su šviesa, laime, gyvenimo džiaugsmu, vilčių ir lūkesčių išsipildymu.]
	Rudens lygiadienis. *Baltų šventadieniai (20).* (TV laidų ciklo autorė režisierė Nijolė Jačėnienė). 2019. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=z0W0o09HG9U&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas [Anotacija: kai diena susilygina su naktimi, švenčiamas Rudens lygiadienis. Jis atveria Dangaus vartus į šaltą ir tamsų metų laiką bei sulėtina mūsų gyvenimo tempą. Laidos viešnios – Vilniaus etninės kultūros centro darbuotojos Marija Liugienė ir Loreta Stoliarovienė – pasakoja apie legendines Rudens lygiadienio misterijas.]

	Lietuvių kalendorinės šventės. DVD. Sudarytoja Nijolė Marcinkevičienė. Vilnius: LLKC, 2009. [Anotacija: filme atskleidžiamos įvairių lietuvių kalendorinių švenčių papročiai.]
	Marcinkevičienė, Nijolė. *Mėnesiai ir šventės: spalis*. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2017/10/05/n-marcinkeviciene-menesiai-ir-sventes-spalis/ [Anotacija: etnologės N. Marcinkevičienės straipsnis apie mėnesio senuosius pavadinimus, darbus, šv. Simono ir Judo turgus, rudeninius kermošius, išskrendančius paukščius; yra iliustracijos.]
	Gyvi ar gyvi: paukščių balsai ir jų mėgdžiojimai, lietuvių liaudies dainos, rateliai, sakmės. CD. Sudarytoja Jūratė Šemetaitė. Vilnius: LLKC, 2004. CD įrašų internetinė prieiga: https://drive.google.com/drive/folders/0B17Pohz5qzdzaGV3OVNJTklJMDA?resourcekey=0-OVPnBrJvsvxwJoCS1pAqHg [Anotacija: kompaktinėje plokštelėje įrašyti paukščių balsai, jų pamėgdžiojimai, dainos, rateliai, sakmės apie paukščius. Visus kūrinius atlieka vaikai.]
	Marcinkevičienė, Nijolė. *Mėnesiai ir šventės: Vėlinės*. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2015/10/23/velines/ [Anotacija: etnologės N. Marcinkevičienės straipsnis apie su mirtimi susijusią tautosaką, vėles.]
	Marcinkevičienė, Nijolė. *Mėnesiai ir šventės: lapkritis*. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2017/11/01/n-marcinkeviciene-menesiai-ir-sventes-lapkritis/ [Anotacija: etnologės N. Marcinkevičienės straipsnis apie svarbiausias lapkričio tradicines šventes – Vėlines, šv. Martyno dieną.]
	Marcinkevičienė, Nijolė. *Mėnesiai ir šventės: Adventas ir vilkai*. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2018/12/21/n-marcinkeviciene-adventas-ir-vilkai/ [Anotacija: etnologės N. Marcinkevičienės straipsnis apie advento laikotarpio, tikėjimų, tautosakos sąsajas su vilkais.]
	Marcinkevičienė, Nijolė. *Mėnesiai ir šventės: gruodis*. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2017/12/08/n-marcinkeviciene-menesiai-ir-sventes-gruodis/ [Anotacija: etnologės N. Marcinkevičienės straipsnis apie papročius gruodžio mėn., Kūčias, vėles; yra iliustracijos].
	Užgavėnių kaukės. Sudarė S. Skrodenis, L. Klimka. Vilniaus etninės kultūros centras, 2010. [Anotacija: leidinyje pasakojama ir apie tradicinius lietuviškojo kaimo švenčių kaukes, ir apie šiuolaikines persirengėlių kaukes, mokoma, kaip pačiam jas pasigaminti. Knyga naudinga visiems, kurie domisi etninės tradicijos ištakomis bei raida.]
	Urbanavičienė, Dalia. *Lietuvių apeiginė etnochoreografija.* Vilnius: Lietuvos muzikos akademija, 2000.

	[Anotacija: dr. D. Urbanavičienės mokslinėje monografijoje ne tik nagrinėjama apeiginių šokių, žaidimų ir apeiginių veiksmų semantika bei konkretūs pavyzdžiai, bet ir susijusių papročių platus kontekstas. Daug duomenų apie kalendorinius papročius pateikiama knygos 4-ame skyriuje „Persirengėliai: jų šokiai, vaidinimai ir kiti veiksmai“ (p. 184–235), 5 skyriuje „Žiemos ciklo etnochoreografija“ (p. 236–309), 6 skyriuje „Vasaros ciklo etnochoreografija“ (p. 310–350).]
	Marcinkevičienė, Nijolė. *Mėnesiai ir šventės: birželis*. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2017/06/11/n-marcinkeviciene-menesiai-ir-sventes-birzelis/ [Anotacija: etnologės N. Marcinkevičienės straipsnis apie tradicines šventes birželio mėn., Sekmines, Jonines; yra iliustracijos.]
	„Velykų rytą lelija pražydo“. Verbų sekmadienio, Velykų, Jurginių papročiai ir tautosaka. Sudarė Nijolė Marcinkevičienė. Vilnius: LNKC, 2006. [Anotacija: leidinyje pateikiama Velykų šventės papročiai ir tautosaka.]
	Velykų rytą lelija pražydo. Sudarė Nijolė Marcinkevičienė, Loreta Sungailienė, Audronė Vakarinienė. Vilnius: LNKC, 2007. [Anotacija: knygoje publikuojami Velykų šventės papročiai ir tautosaka.]
	Velykų rytą lelija pražydo: Verbų sekmadienio, Velykų, Jurginių tautosaka. 2 CD. Sudarytoja Loreta Sungailienė. Vilnius: LLKC, 2008. [Anotacija: kompaktinėse plokštelėse publikuojami Verbų sekmadienio, Velykų ir Jurginių švenčių tautosaka.]
	Velykos: pasakojimas mažiems ir dideliems. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=458se-VilHE [Anotacija: apie Velykų tradicijas pasakoja Lietuvos nacionalinio muziejaus edukatorė Kristina Gasiulytė.]
	Kaip Velykas šventė senoliai. Internetinė prieiga: https://virtualus.kaunomuziejus.lt/edukacija/kaip-velykas-svente-senoliai/ [Anotacija: Kauno miesto muziejaus edukatorius Saulius pasakoja kaip senoliai šventė Velykas.]
	„Kupolio rože“. Sekminių – Joninių papročiai ir tautosaka. Parengė Nijolė Marcinkevičienė, Loreta Mukaitė, Audronė Vakarinienė. Vilnius: LLKC, 2003. [Anotacija: leidinyje pateikiami Sekminių ir Joninių švenčių papročiai ir tautosaka.]
	Kupolio rože. Sudarė Loreta Mukaitė-Sungailienė ir kt. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 2004. [Anotacija: knygoje publikuojami Sekminių, Joninių papročiai, dainuojamoji tautosaka.]
	Kupolio rože. CD. Sudarė Loreta Mukaitė-Sungailienė. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 2004.

	[Anotacija: kompaktinėje plokštelėje įrašyta Sekminių, Joninių, Kupolinių tautosaka.]
	Vyšniauskaitė, Angelė. *Mūsų metai ir šventės*. Kaunas: Šviesa, 1993. [Anotacija: leidinyje aprašomos lietuvių kalendorinės (senosios, krikščioniškosios) bei tautinės šventės, jų apeigos, papročiai, kurių daugelis susiję su tam tikrais žemės ūkio darbais. Pateikiama daug autentiškų duomenų iš istorijos šaltinių, folkloristų veikalų, įdėta iliustracijų.]
	Šventės šiuolaikinėje vilniečių šeimoje / Rasa Paukštytė-Šaknienė, Jonas Mardosa, Žilvytis Šaknys, Irma Šidiškienė; [sudarytoja Rasa Paukštytė-Šaknienė]; Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2016. [Anotacija: remiantis etnografiniais duomenimis, analizuojamos lietuvių, lenkų, rusų vilniečių šeimose švenčiamos tradicinės (Kūčios ir Kalėdos, Naujieji metai, Užgavėnės, Velykų šventės, Joninės, Žolinė ir Mirusiųjų paminėjimo šventės) bei modernios, susijusios su Lietuvos valstybingumu (Lietuvos valstybės atkūrimo ir Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo), taip pat – Moters, Motinos bei Tėvo dienų šventės.]
	Klimka, Libertas. *Lietuviškų tradicijų skrynelė.* Didakta, 2013. [Anotacija: išsamiai ir patraukliai pasakojama apie lietuvių tradicines šeimos bei kalendorines šventes, jų papročių kilmę ir prasmę, bendruomenišką pobūdį, ryšį su senąja baltų mitologija. Pagrindinė lietuviškųjų papročių ypatybė – gamtos reiškinių, diktuojamų dangaus šviesulių judėjimo skliaute, atspindys žmonių mąstysenoje ir elgsenoje. Tarp metų rato švenčių įterpti taip pat svarbių istorinių įvykių mažiau žinomi paminėjimai.]
	Klimka, Libertas. *Lietuviškų tradicijų skrynelė.* Didakta, 2013. [Anotacija: išsamiai ir patraukliai pasakojama apie lietuvių tradicines šeimos bei kalendorines šventes, jų papročių kilmę ir prasmę, bendruomenišką pobūdį, ryšį su senąja baltų mitologija. Pagrindinė lietuviškųjų papročių ypatybė – gamtos reiškinių, diktuojamų dangaus šviesulių judėjimo skliaute, atspindys žmonių mąstysenoje ir elgsenoje. Tarp metų rato švenčių įterpti taip pat svarbių istorinių įvykių mažiau žinomi paminėjimai.]
	Klimka, Libertas. *Kaziuko mugė*. Vilnius: Vilniaus etninės kultūros centras, 2010. [Anotacija: istorija apie Kaziuko mugę, nuotraukos, iliustruojančios ankstyvąsias ir dabartines Kaziuko muges. Prof. Liberto Klimkos tekstas, Vytauto Daraškevičiaus fotografijos.]
	Vaitkevičienė, Daiva. Midus baltų visuomenėje: nuo bitininkų iki diduomenės. *Tautosakos darbai.* T. 51, 2016, p. 32–65. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Vaitkeviciene_Daiva/Vaitkeviciene_TD_51_2016.pdf [Anotacija: straipsnis, remiantis tautosakos, etnografijos, istorijos šaltiniais, nagrinėjantis midaus gėrimo pėdsakus diduomenės gyvenime ir bitininkų (bičiulių) bendruomenėje, midaus gėrimą,

	naudojamą bendruomeniniams ryšiams kurti, bitininkų veiklą, jų gyvenimo būdą ir bičiulių bendruomeninius ryšius.]
	Vyšniauskaitė, Angelė. Bičiulystė (paprotys). *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Internetinė prieiga: https://www.vle.lt/straipsnis/biciulyste/. [Anotacija: straipsnyje aptariamas nuo priešistorinių laikų gyvavęs bičiulystės paprotys.]
	Kazlauskienė, Laura; Straigis, Justinas Vytautas. Lietuvos bitininkystė. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Internetinė prieiga: https://www.vle.lt/straipsnis/lietuvos-bitininkyste/ . [Anotacija: straipsnyje išsamiai aptariama Lietuvos bitininkystės raida, prekyba bitininkystės produktais.]
	Drevinė bitininkystė Varėnos krašte. *Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas*, 2019. Lietuvos nacionalinis kultūros centras. Internetinė prieiga: savadas.lnkc.lt/lt/vertybes/vertybiu-sarasas/drevine-bitininkyste-varenos-kraste/; https://www.youtube.com/watch?v=evgL6M-CWxE [Anotacija: pristatoma ir nagrinėjama Dzūkijoje ilgiausiai išlikusi drevinė bitininkystė. Video siužete apie jos tradicijų puoselėjimą pasakoja Musteikos kaimo drevininkas Romas Norkūnas ir Zervynų kaimo bitininkas Algis Svirnelis.]
	Drevinė bitininkystė. Lietuvos nacionalinės kultūros centras. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=qMeVsvIQaUQ [Anotacija: įraše pristoma Musteikos kaimo bitininko Romo Norkūno drevinė bitininkystė – medaus kopimas.]
	Nematerialus kultūros paveldas. Drevinė bitininkystė. Bernardinai LT. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=GyUAcS30-0s [Anotacija: drevinės bitininkystę pristato Romas Norkūnas.]
	Tautiškumo simboliai. Bitininkystė. 1 laida. Gerų Naujienų TV, 2022-10-23. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=rmo6BvHG16o&ab_channel=Ger%C5%B3Naujien%C5%B3TV . [Anotacija: televizijos laidoje bitininkas Vaidas Arbutavičius pasakoja apie avilinės bitininkystės paslaptis.]
	TV laidų ciklas *„Skrajojantys ežerai. Baltų mitai ir simboliai“* (laidos autorė N. Jačėnienė). 2017. Gintaro tradicija (su A. Butrimu). Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=wjzY33Yci2M&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas [Anotacija: meno istorikas, archeologas, prof. dr. Adomas Butrimas pasakoja apie gintaro tradiciją baltų žemėse: surastus akmens amžiaus gintaro dirbinius, unikalius gintaro skridinius, jų simbolinę prasmę.]

	Vilniaus krašto žolininkai. Vilniaus etninė kultūros centras. Internetinė prieiga: https://youtu.be/ze9WSDHbNFM?si=FAyyoJronsYhPisi [Anotacija: paskaitą apie žolininkystę, liaudies mediciną ir šių tradicijų puoselėtojus – Vilniaus krašto žolininkus – skaito etnologė, liaudies medicinos tyrinėtoja Rita Balkutė. Ją kalbina Albinas Plėšnys.]
	Klimka, Libertas. *Senovės žvejybos burtai.* Prieiga per internetą: https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/1553/senoves-zvejybos-burtai [Anotacija: LRT.lt skambėjusio L. Klimkos pasakojimo apie žvejybos papročius aprašas.]
	Ūkis ir gyvensena. Baltų kelias. Internetinė prieiga: https://www.baltukelias.lt/puslapis/ukis-ir-gyvensena/ [Anotacija: puslapyje trumpai pristatoma baltų gyvenviečių, verslų, prekybos istorija, aprėpianti akmens, geležies amžius. Informacijos šaltinis: 2007-2013 m. Latvijos – Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programos projektas „Baltų kultūros parkas“ (Šiaulių regiono plėtros agentūra).]
	Gintaro gaudymas Lietuvos pajūryje. *Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas*. Lietuvos nacionalinis kultūros centras, 2023–2024. Internetinė prieiga: Lietuvos nemtariaulasavadas.lnkc.lt/lt/vertybes/vertybiu-sarasas/gintaro-gaudymas-lietuvos-pajuryje/ [Anotacija: Lietuvos nacionalinio kultūros centro tinklapio skyriuje „Sąvadas“ pateikiama informacija apie gintaro gaudymo Lietuvos pajūryje tradiciją.]
	Bulviakasis. Internetinė prieiga: https://www.vle.lt/straipsnis/bulviakasis/ [Anotacija: straipsnelyje kalbama apie bulviakasio talkas ir papročius].
	Klimka, Libertas. *Į linarovio talką.*. Internetinė prieiga: https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/23725/libertas-klimka-i-linarovio-talka [Anotacija: straipsnelyje rašoma apie linarovio talkų papročius. Aprašas parengtas pagal LRT radijuje skambėjusį komentarą.]
	Račiūnaitė-Vyčinienė, Daiva. „Lino mūka“ lietuvių tautosakoje. Semantikos paieškos. *Liaudies kultūra.* 1999, Nr. 2 (65), p. 18–25. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Vyciniene_Daiva/Vyciniene_LK_1999_2.pdf [Anotacija: straipsniu norima atkreipti dėmesį į išskirtinę lino vietą tarp šiaurės ir šiaurės rytų Europos arealo kultūrinių augalų. Istoriniu tipologiniu lyginimo metodu, taikomu lino mūkos motyvo analizėje, norima atspindėti senosios Viduržemio jūros civilizacijos idėjų transformaciją mūsų kultūroje. Bandoma teigti, kad baltų tradicija

	padeda atkurti ryšį tarp lino augalo, Lino mitologinio personažo ir dainos (raudos) apie jį (arba paties Lino dainos).]
	Šaknys, Žilvytis. *Regioniniai kaimo bendruomenės papročiai*. Internetinė prieiga: https://youtu.be/hljT7odEGY4?si=A0ccOoBz8taiK2QN [Anotacija: seminaro „Lietuvos etnografinių regionų pažinimo įtraukimas į etnokultūrinį ugdymą“ vaizdo įrašas apie jaunimo papročius bendruomeniniuose darbuose.]
	Lietuvių folkloro chrestomatija. Parengė Bronislava Kerbelytė, Bronė Stundžienė. Vilnius: Regnum fondas, 1996. [Anotacija: knygos skyriuose „Pavasario šventės ir darbai“, „Vasara“, „Ruduo“ pateikiami pavasario darbų (arimo, sėjos, ganiavos pradžios ir kt.), vasaros (šienapjūtės, rugiapjūtės ir kt.) ir rudens (bulviakasio, linų darbų, linamynio, ganymo pabaigos ir kt.) darbų papročiai ir folkloras.]
	Urbanavičienė, Dalia. *Lietuvių apeiginė etnochoreografija.* Vilnius: Lietuvos muzikos akademija, 2000. [Anotacija: dr. D. Urbanavičienės mokslinėje monografijoje ne tik nagrinėjama apeiginių šokių, žaidimų ir apeiginių veiksmų semantika bei konkretūs pavyzdžiai, bet ir susijusių papročių platus kontekstas. Daug duomenų apie bendruomeninius darbus pateikiama knygos 7-ame skyriuje „Darbų pabaigtuvės – tarpinė grandis tarp vasaros ir žiemos ciklų“ (p. 351–387).]
	Ūkis ir gyvensena. Baltų kelias. Internetinė prieiga: https://www.baltukelias.lt/puslapis/ukis-ir-gyvensena/ [Anotacija: puslapyje trumpai pristatoma baltų gyvenviečių, verslų, prekybos istorija, aprėpianti akmens, geležies amžius. Informacijos šaltinis: 2007-2013 m. Latvijos – Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programos projektas „Baltų kultūros parkas“ (Šiaulių regiono plėtros agentūra).]
	Šaknys, Žilvytis. *Jaunimo neintensyvaus darbo savitumai Lietuvoje (XIX a. pabaiga – XX a. pirmoji pusė.).* Internetinė prieiga: http://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/0235-716X/2002/1/L-042.pdf [Anotacija: straipsnyje keliamas tikslas apžvelgti jaunimo neintensyvaus darbo sambūrių reikšmę jaunimo bendruomeniniam gyvenimui. Apžvelgta naktigonė, naktinis drobių saugojimas, vakaronės ir plunksnų plėšymas.]
	Šiaudų sodai – namų puošybos tradicija. *Baltų šventadieniai (29).* (TV laidų ciklo autorė režisierė Nijolė Jačėnienė). 2019. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=bLH0zyDHHQE&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas [Anotacija: Vilkijoje, Antano ir Jono Juškų muziejuje kalbinama šiaudinių sodų rišėja Vida Sniečkuvienė pasakoja apie šiaudinių sodų rišimo tradiciją.]

	Amatai. Internetinė prieiga: https://www.atostogoskaime.lt/amatu-sarasas/ [Anotacija: tinklalapio, finansuojamo iš Europos regioninės plėtros fondo tinklapio polapyje pateikiama išsami informacija apie 30 Tautinio paveldo produkto ženklą turinčių tradicinių lietuviškų amatų, jų istoriją ir tradicinius gaminius.]
	Tradiciniai šiaudiniai sodai. Internetinė prieiga: https://www.sodai.eu/ [Anotacija: Vilniaus etninės kultūros centro tinklapis, apžvelgiantis sodų rišėjus Lietuvoje, talpinantis vaizdo medžiagą apie sodus ir jų rišimą.]
	Tautinis paveldas (tautinis paveldas, tyrimai, ataskaitos, tradiciniai amatai, etnografiniai regionai). Internetinė prieiga: https://www.tautinispaveldas.lt/ [Anotacija: Europos Sąjungos reikalų ir paramos politikos departamento Programos LEADER ir kaimo plėtros skyriaus tinklapis, talpinantis informaciją apir tautinį paveldą, tradicinius amatus, tyrimus ir etnografinius regionus.]
	UNESCO Lietuvoje. Internetinė prieiga: https://unesco.lt/ Anotacija: [Unesco Lietuvos nacionalinės komisijos tinklalapis.]
4.1. Sakytinis, muzikinis ir žaidybinis folkloras **5-6 kl.:** Mokiniai išskiria sakmių, padavimų ir legendų ypatybes, pateikia žanro pavyzdžių. Aiškinasi tarmės, patarmės ir šnektos sampratas. Lankydamiesi įvairiuose etnokultūros, folkloro renginiuose, klausydami įrašų, mokiniai susipažįsta su įvairių Lietuvos regionų dainomis ir kita liaudies kūryba, apibūdina jų regioninius bruožus, atlieka pasirinktus pavyzdžius. Išsamiau nagrinėja karinių-istorinių dainų žanrą. Aiškinasi ir nusako sutartinių pagrindinius bruožus ir atlikimo įvairovę (dainuojamosios, instrumentinės, šokamosios ir žaidžiamosios), klausosi	*Gražiausios lietuvių legendos ir padavimai*. Sudarė M. Lapė. Vilnius: Vaiga, 2010. [Anotacija: į knygą atrinktos ir pačios žinomiausios, ir mažiau girdėtos, bet ne mažiau įdomios ir žavinčios skaitytojo vaizduotę legendos ir padavimai – Lizdeika, Geležinis vilkas, Vilniaus įkūrimas, Jūratė ir Kastytis, Kęstučio laidotuvės ir t.t.]
	Sakmės ir padavimai. Internetinė prieiga: http://www.pasakos.lt/sakmes-padavimai/ [Anotacija: internetinis puslapis, pristatantis sakmes ir padavimus.]
	Pasakos ir legendos. Internetinė prieiga: http://www.patarles.lt/tautosaka/pasakos-legendos/ [Anotacija: internetinis puslapis, pristatantis pasakas ir legendas.]
	Kernavė – nemieganti žemė. Legendos, sakmės ir mitinės būtybės. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=Ymkttdm2Qow&t=6s [Anotacija: pateikiamos legendos, sakmės apie Kernavės įkūrimą.]
	Padavimai ir sakmės. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=u7DhOp4gV7E [Anotacija: įvairiausi padavimai ir sakmės apie ežerų, vietovių pavadinimus, iliustruoti smėlio piešiniais.]
	Padavimai. Internetinė prieiga: https://www.vaikams.lt/padavimai/ [Anotacija: puslapyje publikuojami įvairiausi padavimai apie ežerų, piliakalnių, vietovių pavadinimus.]

jų įrašų, atlieka pasirinktus pavyzdžius. Šoka grupinius šokius, „Polką su ragučiais“, žaidžia įvairius ratelius ir žaidimus. Tyrinėja tradicinius liaudies muzikos instrumentus, bando jais groti, pasakoja apie muzikavimo tradicijas Lietuvoje. Susipažįsta su išleistais liaudies žaidimų rinkiniais, palygina tradicinius vaikų žaidimus ir šokius su dabartiniais. **7-8 kl.:** Mokiniai analizuoja pasakojamosios ir retorinės tautosakos įvairovę. Apibūdina mitus ir mitologines dainas. Nusako baladžių ypatybes. Klausosi, nagrinėja partizanų ir tremtinių dainas, jas atlieka. Aiškinasi poros pasirinkimo ir kitų jaunimo žaidimų tradiciją. Aptaria tradicinius porinius ir kadrilinius šokius, jų muziką, atlieka pasirinktus šokius. Gilinasi į tradicinių šokių klubų veiklą Lietuvoje ir kitose šalyse. Atpažįsta tradicinių šokių atspindžius šiuolaikiniuose jaunimo šokiuose. Aptaria tradicines muzikos kapelas, jų šokių repertuarą. **9-10 kl.:** Mokiniai analizuoja raudų ypatybes, paskirtį ir simbolizmą. Aptaria giesmių įvairovę, giedojimo tradicijos kaitą. Nagrinėja šeimos dainų žanrą, klausosi ir atlieka pasirinktus muzikinio folkloro kūrinius.	Laurinkienė, Nijolė. Tautosakos vaidmuo ugdant tautos dvasingumą. *Tautosakos darbai.* 1992, T. 1 (8), p. 17–23. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Laurinkiene_Nijole/Laurinkiene_TD_8_1992.pdf [Anotacija: straipsnyje N. Laurinkienė apžvelgia tautosakos vaidmenį ugdant tautos dvasingumą.]
	Laurinkienė, Nijolė. Pasaulio kūrimo motyvai lietuvių pasakojamojoje tautosakoje. *Liaudies kultūra.* 2002, Nr. 5 (86), p. 8–15. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Laurinkiene_Nijole/Laurinkiene_LK_2002_5.pdf [Anotacija: straipsnyje analizuojami lietuvių pasakojamojoje tautosakoje aptinkami su mitopoetine pasaulėžiūra susiję kosmogoninio mito reliktai.]
	Laurinkienė, Nijolė. Pasakų apie herojaus kovą su slibinu sąsajos su mitu. *Liaudies kultūra.* 1994, Nr. 5 (38), p. 6–7. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Laurinkiene_Nijole/Laurinkiene_LK_1994_5.pdf [Anotacija: straipsnyje analizuojamos pasakų apie herojaus kovą su slibinu sąsajos su mitu.]
	Dikčius A., Vyčinienė D. *Mano muzika*. Muzikos vadovėlis V klasei. Alma littera, 2004. [Anotacija: vadovėlyje išdėstomos etnografinių regionų ir tradicinių kalendorinių švenčių bei darbo papročių muzikinio folkloro temos, pateikiama žemėlapių, schemų, dainuojamojo ir instrumentinio folkloro pavyzdžių.]
	Metų ratas. Kalendorinių švenčių muzikinis folkloras ir papročiai. (Serija: Iš muzikinio folkloro lobyno). Sudarė Daiva Vyčinienė. Bendraautoriai Rimantas Astrauskas, Gaila Kirdienė, Dalia Urbanavičienė, Skirmantė Valiulytė ir kt. Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2008 (DVD). Internetinė prieiga: https://metu-ratas.lmta.lt/ [Anotacija: leidinys skirtas kalendoriniams papročiams ir su jais susijusiam muzikiniam folklorui: dainoms, rateliams, žaidimams, šokiams, instrumentinei muzikai ir t.t. Gausūs pavyzdžiai: autentiški muzikos garso įrašai, vaizdo įrašai, tekstai ir natos bei nuotraukos.]
	Lietuvos vaikų ir moksleivių liaudies kūrybos atlikėjų konkursas „Tramtatulis“ 2009 laureatų įrašai: lietuvių liaudies dainos, pasakojimai, instrumentinė muzika. CD. Sudarytoja Juratė Šemetaitė. Vilnus: Lietuvos liaudies kultūros centras 2009. Internetinė prieiga: https://drive.google.com/drive/folders/0B17Pohz5qzdzQVdGX0N3eEVyREk?resourcekey=0-IhH1WQI-L7XnWbc1cy-NCQ [Anotacija: kompaktinėje plokštelėje išgirsite Lietuvos vaikų ir moksleivių liaudies kūrybos atlikėjų konkurso TRAMTATULIS 2009 laureatų įrašus – skirtingų regionų, įvairių žanrų lietuvių liaudies dainų, pasakojimų tradicinės instrumentinės muzikos

Tyrinėja sakytinio, muzikinio, šokamojo ir žaidybinio folkloro kūrybos formas, žanrų įvairovę, jų ypatumus ir kaitą, pasirinktus kūrinius atlieka, įtraukia į savo kūrybą.	pavyzdžių. Jie ypač vertingi ir patrauklūs, kadangi senuosius laiko ir žmonių ištobulintus kūrinius atlieka vaikai ir jaunimas.]
	Lietuvių istorinės karinės dainos [Mokinio skaitiniai]. Žaltvykslė, 2007. [Anotacija: spausdinamas pluoštas lietuvių istorinių karinių dainų.]
	Karinės-istorinės dainos, 6 [Lietuvių liaudies dainynas, XXI tomas]. Sudarė K. Aleksynas. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009. [Anotacija: šiame dainyno tome publikuojamos Partizanų dainos. Po Tarybų Sąjungos-Vokietijos karo, vykstant partizaniniam karui, žiaurioje bolševikinėje realybėje atsirado nauji dainuojamosios tautosakos kūriniai, kurie, nuoširdžiais žodžiais kurdami tikrovišką meninį vaizdą, kartu padėjo lengvinti patiriamų išgyvenimų naštą. Šios dainos radosi ir intensyviai gyvavo ištisą dešimtmetį-deja, slapčia, nes už jas grėsė ilgi kalėjimo bei lagerių metai, o neretai – ir mirtis. Ilgą laiką laikytos pasyvioje atmintyje ir giliai slepiamuose sąsiuviniuose ar lapeliuose, jos iš naujo prisimintos ir imtos rinkti atgavus Lietuvos nepriklausomybę.]
	Laurinkienė, Nijolė. *Mito atšvaitai lietuvių kalendorinėse dainose*. Vilnius: Vaga, 1990. Internetinė prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Laurinkiene_Nijole/Laurinkiene_1990_MA.pdf [Anotacija: studijoje mėginama atsekti senosios lietuvių liaudies poezijos ir mitinio pasaulėvaizdžio sąsajas. Aptariami archainio pasaulėvaizdžio reliktai lietuvių kalendorinėse dainose, jų ryšys su kosmologiniu mitu. Autorė apibūdina lietuvių kalendorinių švenčių – Kalėdų, Užgavėnių, Jurginių, Velykų, Sekminių, Joninių – apeigas, iškelia jų sakralumą, archaiškumą.]
	Maceina, Antanas. *Liaudies daina – tautos sielos išraiška* (virtualus straipsnis). Internetinė prieiga: http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LA00/Antanas_Maceina._Liaudies_daina_-_tautos_sielos_i%C5%A1rai%C5%A1ka.LA0300A.pdf [Anotacija: straipsnyje pateikiamos pagrindinės idėjos didesnio darbo, kuris parašytas BFI (Baltisches Forschungsinstitut – Pabaltijo tyrinėjimų institutas, įkurtas VFR pokario metais. – Vert. past.) pavedimu. Jame lietuvių dainos nagrinėjamos kultūriniu-sociologiniu arba literatūriniu metodu. Šioje dalyje kalbama tik apie dainos vietą lietuvių tautos būtyje ir dainų pobūdį.]
	Velykų ir Jurginių tautosaka: Raliavimai. Internetinė prieiga: https://www.facebook.com/watch/?v=1089091514789140 [Anotacija: raliavimus atlieka VU folkloro ansamblio „Ratilio“ dalyviai].
	Užstalės dainos. Sudarė A. Girėnas. Vilnius, Žuvėdra, 2003. [Anotacija: knygoje spausdinami populiariausių, užstalėse dažniausiai dainuojamų dainų tekstai.]

	„Kas yra tautosaka?“ Iš: Sauka, Leonardas. *Lietuvių tautosaka*. Kaunas: Šviesa, 1998, p. 5–20. Internetinė prieiga: http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LA00/Leonardas_Sauka._Kas_yra_tautosaka.LA0001.pdf [Anotacija: straipsnyje aptariama bendra paveldima tradicinė kūryba, pirmapradis meno ryšis su gyvenimu, gvildenamas tradicinio palikimo ištakų ir raidos kelias.]
	Sauka, Leonardas. *Lietuvių tautosaka*. Vadovėlis aukštesniųjų klasių mokiniams. Vilnius: Šviesa, 1998. [Anotacija: vadovėlyje su tautosaka supažindinama sistemingai ir įdomiai, atskleidžiamos pagrindinės žanrų ypatybės, kūrybos proceso paslaptys, kūrinio turinio ir raiškos savitumas, lietuvių ir kitų pasaulio tautų meno bendrumas.]
	Užmaršties nepaliestos dainos. Vilnius: Vilniaus etninės kultūros centras, 2020. [Anotacija: knygelėje skelbiamos karinės, tremtinių, patriotinės dainos, tinkamos dainuoti per valstybines šventes.]
	Sutartinių kosmogoniniai kodai (su prof., habi. dr. Daiva Vyčiniene). TV laidų ciklas „Skrajojantys ežerai. Baltų mitai ir simboliai“ (laidos autorė N. Jačėnienė). 2017. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=tah6WRAtoyY&list=PL1whvj7KjqL6lpnGV08vm1hjvlzhT4YqK&index=6&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas [Anotacija: sutartinės yra unikalios dar ir todėl, kad jose išsaugoti senovės baltų kosmogoniniai kodai. Ką reiškia metafora „giesmių kamuolys“? Kokius Visatos simbolius atspindi kanoninės trejinės ir keturinės? Ką reiškia „rinkti sutartinę“? Koks ryšys tarp sutartinių ir simbolių, atstovaujančių Dangaus sferą? Į šiuos klausimus laidoje gilinamės su garsiausia sutartinių žinove ir tyrėja, etnomuzikologe, prof. habil. dr. Daiva Vyčiniene.]
	Vyčinienė, Daiva. *Kokių giedosim, kokių sutarysim? Sutartinių pradžiamokslis* (knyga ir CD). Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2004. [Anotacija: knygelėje publikuojamos sutartinės, tinkamos sutartinių giedojimo pradžiamoksliui.]
	Vyčinienė, Daiva. *Kadu buva kadujo. Sutartinių pradžiamokslis* (knyga ir CD). Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2012. [Anotacija: knygelėje publikuojamos sutartinės, tinkamos sutartinių giedojimo pradžiamoksliui.]
	Slaviūnas, Zenonas. *Sutartinės. 1958–1959*. Internetinė prieiga: https://www.sutartines.info/slaviunas/ [Anotacija: nuskenuota sutartinių knyga.]
	Lietuvių liaudies instrumentinė muzika. Pučamieji instrumentai. Sudarė Stasys Paliulis. Vilnius: valstybinės grožinės literatūros leidykla, 1959. Internetinė prieiga: https://www.sutartines.info/paliulis/

	[Anotacija: knygoje publikuojami sutartinių instrumentinė muzika, atliekama skudučiais, ragais, daudytėmis, lamzdeliais ir kt.]
	Urbanavičienė, Dalia. *Šokamosios ir žaidžiamosios sutartinės* (DVD priedas). Vilnius: Kronta, 2009. [Anotacija: monografijoje apibūdinami įvairūs sutartinių sinkretizmo aspektai, nagrinėjama šokamųjų ir žaidžiamųjų sutartinių užrašymo bei tyrimo istorija, aptariami kai kurie bendrojo požiūrio į sutartines klausimai, išsamiai analizuojama 20 rekonstruotų šokimo (žaidimo) būdų. Pateikiamos schemos, melodijos, archyvinės nuotraukos, literatūros sąrašas, sutrumpinimai, choreografinių sutartinių užrašymus apibendrinanti lentelė, trys rodyklės, monografijos santrauka anglų kalba, DVD priedo turinys. Monografiją papildo DVD priedas, kuriame pateikiamos kai kurių sutartinių šokimo ar žaidimo būdų rekonstrukcijos.]
	Kirdienė, Gaila. „Muzikos instrumentai kaip regioninės ir tautinės kultūrinės tapatybės ženklai“. Paskaita nuotoliniame seminare *Lietuvos etnografinių regionų pažinimo įtraukimas į etnokultūrinį ugdymą*. Etninės kultūros globos taryba, Kauno tautinės kultūros centras, 2022 m. spalio 13 d. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=HDpxFcLlglM&ab_channel=Etnin%C4%97skult%C5%ABrosglobostaryba. [Anotacija: paskaitoje vaizdžiai pristatomi ir aptariami muzikos instrumentai, vienijantys visą lietuvių tautą ir būdingi atskiriems Lietuvos etnografiniams regionams, išreiškiantiems jų gyventojų kultūrinę regioninę tapatybę.]
	Baltrėnienė-Gaščiauskaitė, Marija. *Devyniastygės kanklės. Kankliavimo tradicijos ir dabartis*. Vilnius: Etnomuzikos institutas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 1997. [Anotacija: knygos pratarmėje kanklės apibūdinamos kaip lietuvių tautos simobolis. Nurodoma, kokias asmenybės kanklės įkvėpė dideliems darbams. Pateikiama gausių mokymosi kankliuoti devyniastygėmis kanklėmis pratimų ir kūrinių natų pavyzdžių.]
	Tarnauskaitė-Palubinskienė, Vida. *Kanklės lietuvių etninėje kultūroje*. Monografija. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, Kultūros ir meno edukologijos Institutas, Muzikos katedra, 2009. [Anotacija: knygos įvade tradicinės kanklės apibūdinamos kaip daugiausiai iš visų muzikos instrumentų prisidėjusios prie etninio tapatumo išsaugojimo.]
	Aukštaitijos dainos, sutartinės ir instrumentinė muzika. Sudarė ir parengė Austė Nakienė, Rūta Žarskienė. Vilnius: LLTI, 2004. [Anotacija: leidinyje publikuojamos autentiškos įvairių žanrų aukštaičių dainos, sutartinės ir instrumentinė muzika; knygelėje yra 2 CD.]
	Suvalkijos dainos ir muzika. Sudarė Austė Nakienė, Rūta Žarskienė. Vilnius: LLTI, 2003. [Anotacija: leidinyje publikuojamos Suvalkijos įvairių žanrų autentiškos dainos; knygelėje pridėta CD.]

	Žemaitijos dainos ir muzika. Sudarė ir parengė Austė Nakienė, Rūta Žarskienė. Vilnius: LLTI, 2005. [Anotacija: leidinyje publikuojamos Žemaitijos įvairių žanrų autentiškos dainos, knygelėje pridėta CD.]
	Dzūkijos dainos ir muzika. Sudarė ir parengė Austė Nakienė, Rūta Žarskienė. Vilnius: LLTI, 2005. [Anotacija: leidinyje publikuojamos Dzūkijos įvairių žanrų autentiškos dainos, knygelėje pridėta CD.]
	Dzūkų melodijos. Sudarė ir parengė Genovaitė Četkauskienė, Vilnius, 1981. [Anotacija: leidinyje publikuojamos įvairių žanrų (vaikų, piemenų ir kt.) dzūkų dainos.]
	Kupiškėnų senovė. Parengė Elvyra Dulaitienė (Glemžaitė). Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1958. [Anotacija: knygoje publikuojama etnografija ir tautosaka, kalendoriniai papročiai ir smulkioji tautosaka, jaunimo pasilinksminimai, vestuviniai papročiai, gamtos reiškiniai, kaimo medicina, vaikų tautosaka, piemenėlių žaidimai, burtažodžiai, šokiai, pasakos.]
	Rateliai ir šokiai I-VI klasėms (LNKC mediateka). Internetinė prieiga: https://drive.google.com/drive/folders/0B17Pohz5qzdzb0VtR2RQNDF5VEk?resourcekey=0-AAmDSmrr1NM5ymp2eNbtDg [Anotacija: saugykloje sudėti šokių ir ratelių muzika.]
	Tradiciniai žaidimai, rateliai ir šokiai. LNKC, 2021. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=qXQizYTvcik [Anotacija: apie šokius ir ratelius pasakoja Lietuvos nacionalinio kultūros centro choreografinio folkloro specialistė Audronė Vakarinienė, o šokius ir žaidimus demonstruoja Vilniaus mokytojų namų vaikų ir jaunuolių folkloro ansamblis „Reketukas“ bei jo vadovė Irena Strazdienė.]
	Šokiai ir rateliai. Sudarė Eugenija Venskauskaitė. Vilnius: Lietuvos TSR mokslinis metodinis kultūros centras (dab. Lietuvos nacionalinis kultūros centras), 1989. [Anotacija: rinkinyje pateikiami lietuvių liaudies šokių ir ratelių aprašymai su pateikėjų metrikomis, melodijų natos, choreografinių piešinių schemos.]
	Šoks broliukai šokinį. Sudarė Audronė Vakarinienė. Vilnius: LNKC, 2001. [Anotacija: leidinyje publikuojami visų Lietuvos etnografinių regionų šokiai ir rateliai.]
	Šoks broliukai šokinį. 4 DVD. Sudarė Audronė Vakarinienė. Vilnius: LNKC, 2011. [Anotacija: keturiose kompaktinėse plokštelėse pateikiami nufilmuoti visų Lietuvos etnografinių regionų šokiai ir rateliai iš knygos „Šoks broliukai šokinį“.]

	Šokiai ir rateliai. Sudarė Eugenija Venskauskaitė. Vilnius: Lietuvos TSR mokslinis metodinis kultūros centras (dab. Lietuvos nacionalinis kultūros centras), 1989. [Anotacija: rinkinyje pateikiami lietuvių liaudies šokių ir ratelių aprašymai su pateikėjų metrikomis, melodijų natos, choreografinių piešinių schemos.]
	Tradiciniai šokiai lietuvių šventėse (su etnochoreologe dr. Dalia Urbanavičiene). TV laidų ciklas „Baltų šventadieniai“ (23) (laidos autorė N. Jačėnienė). 2019. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=DcIxo4X30PA&ab_channel=%40VATeatrasTV [Anotacija: laidoje kalbama apie tradicinių šokių įvairialypę paskirtį, tradicinių šokių klubų judėjimą, XVI tarptautinę tradicinių šokių stovyklą.]
	Judesių prasmės baltų kultūroje (su etnochoreologe dr. Dalia Urbanavičiene). TV laidų ciklas „Skrajojantys ežerai. Baltų mitai ir simboliai“ (laidos autorė N. Jačėnienė). 2017. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=uiBSI0Apd_8&list=PL1whvj7KjqL6lpnGV08vm1hjvlzhT4YqK&index=10&ab_channel=SigutisJa%C4%8D%C4%97nas [Anotacija: laidoje daugiausia dėmesio skiriama apeiginiams veiksmams, šokiams ir žaidimams, jų sąsajai su baltų pasaulėžiūra.]
	Lietuvių liaudies žaidimai ir pramogos. Sudarė Vytautas Steponaitis. II leidimas. Vilniaus etninės kultūros centras: Raidynėlis, 2019. [Anotacija: knyga naudinga labai plačiam žmonių ratui, o ypač tiems, kurie siekia sugrąžinti tradicinius lietuviškus žaidimus į vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų gyvenimą. Rinkinyje pateikiamų žaidimų įvairovė padės ne tik ugdyti skirtingo amžiaus vaikus, bet ir rengti sportininkus bei kariškius.]
	Skudutis po du kartus. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=P_SXYEuAov8 [Anotacija: Kupiškio senamiesčio pagrindinės mokyklos „Vijūnytės“ skudutininkai Paulius, Giedrius, Mangirdas, Geraldas ir Rokas skudučiuoja Kupiškėnų krašto sutartinę.]
	Aukštaitiška ragų sutartinė. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=JXPZYuU-xzU [Anotacija: Rokas, Gediminas, Lukas, Redas ir Jorūnas iš Kauno ansamblio „Ratilėlis“ pučia Aukštaitiškus medinius ragus.]
	Penkiastygės kanklės. Internetinė prieiga: https://vk.com/video/@id290252268?z=video290252268_456239021%2Fpl_290252268_-2 (žiūrėta 2024 04 29) [Anotacija: penkiastygėmis kanklėmis kankliuoja Aušra Trapulionytė.]
	Vaitkevičius, Vykintas. „Apie kankles ir vėles“. Vykinto keliai. *Apie baltų kultūrą iš pirmų lūpų* (virtualus). Internetinė prieiga:

	https://www.vykintokeliai.lt/post/apie-kankles-ir-apie-veles [Anotacija: dr. V. Vaitkevičiaus straipsnis apie kanklių sąsajas su vėlėmis, mirusiųjų minėjimo apeigomis remiantis šaltinių duomenimis, palyginama su šiuolaikine Roko Radzevičiaus kankline gitara, pateiktos iliustracijos.]
	Pasaulio muzikos instrumentai. Iliustruota enciklopedija. Sudarė Ruth Midgley. Vyčinas, Evaldas. Aerofonai / Idiofonai / Membranofonai / Chordofonai Lietuvoje (straipsniai), p. 274–281. Mokymo priemonė 9–12 kl. Vilnius, 1999. [Anotacija: knygoje pagal pripažintą sistematizaciją i, gausiai pateikiant pavyzdžių, pristatomi ir aptariami įvairių pasaulio tautų ir kultūrų muzikos instrumentai. E. Vyčinas straipsniuose aptaria lietuvių liaudies muzikos instrumentus.]
4.2. Tautodailė **5-6 kl.:** Mokiniai apibūdina taikomąją tautodailę (tekstilės, keramikos, juvelyrikos, medžio, metalo, odos, vytelių, šaknų ar šiaudų dirbinius), aptaria jos pavyzdžius apsilankydami muziejuose ar parodose, pagal galimybes pasigamina dirbinių. **7-8 kl.:** Mokiniai apibūdina vaizduojamąją tautodailę (skulptūros, tapybos ir grafikos darbus, karpinius), lankydamiesi muziejuose ar parodose susipažįsta su jos įvairove. **9-10 kl.:** Aplankydami parodas ir remdamiesi kitais šaltiniais, mokiniai gilinasi į šiuolaikinę tautodailę, pagal galimybes kuria tautodailės dirbinius.	*Lietuvių tradiciniai dailieji amatai*. DVD. Scenarijaus autorė Teresė Jurkuvienė, režisierė Daiva Bilinskienė ir kt. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 2009. [Anotacija: filmą sudaro 9 dalys: tekstilė, paprotinė dailė, šventieji paveikslai, puodininkystė, kalvystė, staliaus darbai, medžio dirbiniai, dievdirbystė, kryždirbystė. Filmas supažindina žiūrovą su audimo raštais, siūlų perpynimo būdais, taip pat verpstėmis, rateliais, staklėmis, kaip kuriami trapūs dirbiniai – sodai, margučiai, verbos. Pristatomi XIX amžiuje Žemaitijoje paplitę atspaudai nuo raižytų medžio lentų – paveikslai, vaizduojantys šventuosius, kaip buvo žiedžiami puodai, kokie ornamentai ant jų buvo raižomi, ką nukaldavo kaimo kalviai, kokie motyvai būdingi lietuviškų skrynių dekoravimui, ką kaimo vyrai droždavo iš medžio. Paskutinė filmo dalis – Lietuvos kryždirbystė, kuri 2001-aisiais metais buvo pripažinta visos žmonijos nematerialaus paveldo šedevru.]
	Mokytojų lietuvių etninės kultūros kompetencijų tobulinimas (Etninės kultūros kvalifikacijų tobulinimo programos). Vilnius: ŠMM, PPRC, 2008. [Anotacija: turinyje dr. Vytauto Tumėno straipsnis „Simbolika lietuvių liaudies dailėje ir tautosakoje“.]
	Treinytė, Jorė Jurgita. *Tradicinių lietuviškių dirbinių kūrimas*. Kaišiadorys: Printėja, 2020. [Anotacija: knygoje pristatomi tradiciniai senieji lietuviški amatai, mokoma, kaip pasigaminti ir dekoruoti šiaudinius sodus ir žaisliukus, advento vainikus, verbas, žolynukus, kaip dažyti margučius, kaip karpyti karpinius.]
	Juostų pynimo pradžiamokslis. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=jwpvEXAYn6w [Anotacija: šis vaizdo įrašas skirtas norintiems išmokti nusiausti juostą, pasitelkiant seniausią medžiagos gamybos būdą – pynimo techniką. Turint keleto spalvų siūlų ir vadovaujantis šioje vaizdo medžiagoje pateiktais žingsniais, gaunama dvinytė eglinė juosta.]
	Vaitkevičius, Vykintas. „Baltų svastikos savitumas“. Vykinto keliai. *Apie baltų kultūrą iš pirmų lūpų* (virtualus). Internetinė prieiga:

	https://www.vykintokeliai.lt/post/baltu-svastikos-savitumas [Anotacija: archeologo dr. V. Vaitkevičiaus straipsnis apie svastikos simbolį baltų dirbiniuose, pateiktos iliustracijos.]
	Tumėnaitė-Bražėnienė, Odeta. *Karpinių pamokos*. Vilnius. 2022. [Anotacija: knygoje autorė pateikia karpinių istoriją ir praktines pamokas pradedantiesiems karpytojams.]
	Tautodailininkų portretai. Lietuvos nacionalinio kultūros centro Youtube grojaraštis. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/playlist?list=PLE_-HzqQ1wkAxZ7xvYgZSDAFyaa_y8z5p [Anotacija: Lietuvos nacionalinis kultūros centras grojaraštyje supažindina su savitais tautodailės, amatų, kitų etninės kultūros tradicijų puoselėtojais.]
	Virtualios amatų pamokos. Lietuvos nacionalinio kultūros centro grojaraštis Youtube kanale. Internetinė prieiga: https://www.youtube.com/playlist?list=PLE_-HzqQ1wkBbSZHy1tahBfwr_UOJs4un [Anotacija: praktiškos amatų pamokos, kuriose mokomoji medžiaga pateikia aiškiai ir struktūruotai.]
	Amatas – gyvenimo pamatas. Utenos kraštotyros muziejaus grojaraštis Youtube kanale. Internetinė prieiga: https://youtube.com/playlist?list=PLso0Z_Hvw6tzLbLQmEDIsLw1smmLiIJvF&si=CU_kCAXYI6qmyl_I [Anotacija: Utenos krašto muziejaus parengti įvairių amatų pristatymo ir praktinių mokymų įrašai.]
	Mokomieji amatų filmai. Vilniaus etninės kultūros centro grojaraštis Youtube kanale. Internetinė prieiga: https://youtube.com/playlist?list=PLp0LsHecK7AIBe1oS1noBb_zFUlomCiWw&si=VVcp0HAfAC19-vQx [Anotacija: įrašuose pristatomi amatų mokymai.]
	Tumėnas, Vytautas. *Lietuvių tradicinių rinktinių juostų ornamentas. Tipologija ir semantika*. Lietuvos etnologija, 9. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2002. [Anotacija: knygoje juostos ir jų ornamentai nagrinėjami kaip gilias tradicijas turinti lietuvių tautodailės sritis, artimai susijusi su tautinio mentaliteto ir tautinio tapatumo raiška.]
	Šiaudiniai sodai. *Straw Gardens*. Vilnaus etninės kultūros centras. 2024. [Anotacija: knygoje pateikiama sodų semantika, pristatomi keli šiaudinių sodų meistrai ir jų rišimo pamokų aprašai, schemos bei vaizdo įrašai.]
	Riešinės seniau ir dabar. Autorė Irena Felomena Juškienė. Projekto vadovė Marija Liugienė. Vilniaus etninės kultūros centras. 2020. [Anotacija: knygoje pristatoma riešinių mezgimo tradicija.]

4.3. Teatras tradicinėje kūryboje **9-10 kl.:** Mokiniai nusako klojimo teatro ir Lietuvių folkloro teatro reikšmę, apibūdina jų veiklos ypatybes.	Bielskis, Petras. *Lietuvos klojimo teatras.* Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 1999, 396 p. [Anotacija: knyga skirta pirmojo viešo lietuviško spektaklio šimtmečiui. Aptariama klojimo teatro samprata, etninė ir istorinė erdvė, klojimo teatro genezė, klojimo teatro poetika.]
	Apanavičienė, Virginija. *Lietuvių folkloro teatras – tautinio atgimimo šauklys.* 2009. Internetinė prieiga: https://www.lituanistika.lt/content/25045 [Anotacija: straipsnyje aptariama Lietuvių folkloro teatro meninė veikla ir jos savitumas.]
	Mataičių teatras. Parengė Aldona Žemaitytė, dailininkas Arūnas Prelgauskas, redaktorė Aldona Žemaitytė, vertėja Aušra Simanavičiūtė. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2017. [Anotacija: leidinyje pristatoma Lietuvių folkloro teatro istorija, jo kūrėjai ansamblio vadovas, muzikas Povilas Mataitis ir dailininkė scenografė Dalia Mataitienė apmąsto nueitą kelią, jo vingius, pasakoja, kaip tekdavo įveikti kliūtis, su kuriomis susidurdavo kūrybos keliuose. Žinomų Lietuvos fotomenininkų būrys puošia savo darbais leidinio tekstus.]
4.3. Liaudies kūrybos kaupimas ir kaita **7-8 kl.:** Mokiniai aptaria tautosakos užrašymo istoriją, sukauptus folkloro ir tarmių archyvus, tautodailės fondus. Palygina autentišką ir stilizuotą liaudies kūrybą. Apibrėžia *world music*, postfolkloro, pseudofolkloro (kičo) sampratas.	*Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos archyvas.* Internetinė prieiga: https://archyvas.llti.lt/ [Anotacija: šiame archyve yra dainuojamosios, pasakojamosios tautosakos, instrumentinės muzikos ir choreografinio folkloro kūrinių.]
	Lietuvos muzikos ir teatro Mokslo centro Muzikinio folkloro archyvas. Internetinė prieiga: https://etnomuzikologai.lmta.lt/ [Anotacija: šiame archyve yra dainuojamosios, instrumentinės muzikos ir choreografinio folkloro kūrinių.]
	Apanavičius, Romualdas; Aleknaitė, Eglė; Savickaitė-Kačerauskienė, Eglė; Apanavičiūtė-Sulikienė, Kristina; Šlepavičiūtė, Ingrida. *Etninės muzikos gaivinimo judėjimas Lietuvoje.* Vytauto Didžiojo universitetas: Versus Aureus, 2015, 312 p. [Anotacija: monografijoje surinkti ir apibendrinti duomenys apie etninės kultūros sąjūdžius Lietuvoje (Folkloro sąjūdis XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje; Stilizacija tarpukario ir pokario Lietuvoje; Etninės muzikos gaivinimo judėjimas XX a. 7 deš. – XXI a. per.; Sąsajos su Europos ir Lietuvos procesais), stilizuotų gaivinimo būdų tąsą (Etninė muzika Dainų šventėse; Instrumentinė akademinė stilizacija; Dainų ir šokių ansambliai; Kaimo kapelos; Tautinių šokių kolektyvai), folkloro ansamblių judėjimą ir kitas etninės muzikos gaivinimo formas (Muzikos instrumentų rekonstravimas; Tradicinių šokių judėjimas; Žemaičių etnomuzikavimo ir tradicinių amatų vasaros kursai; Istorinės rekonstrukcijos judėjimas ir kt.), taip pat apie etninės ir šiuolaikinės muzikos sąsajas (Rokas, metalas, elektroninė muzika; Etnizuota populiarioji muzika; Alternatyvios muzikos festivaliai ir kt). Aptariami autentiškumo ir stilizacijos, tradicijos ir modernumo aspektai.]

	Lietuvių tautosakos apybraiža (sudarė K. Korsakas, autorių kolektyvas). Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1963, 474 p. [Anotacija: rinkinyje aptariama lietuvių folkloristikos istorinė apžvalga nuo seniausių žinių XIX-XVI a., dainuojamoji (mitologinės, kalendorinių apeigų, šeimos apeigų, jaunimo, vaikų, meilės, karinės-istorinės dainos, raudos) tautosaka, pasakojamoji (pasakos, sakmės, padavimai, legendos, anekdotai) tautosaka ir smulkioji (patarlės ir priežodžiai, mįslės, garsų pamėgdžiojimai, užkalbėjimai) tautosaka.]
4.4. Liaudies kūrybos inovacijos **9-10 kl.:** Mokiniai nagrinėja liaudies kūrybos elementus mėgėjų ir profesionalų darbuose – aranžuotėse, stilizacijose, autoriniuose kūriniuose.	Trinkūnienė, Inija. Etninės kultūros išlikimo strategija šiuolaikinėse bendruomenėse: nuo tradicijos link interpretacijos. *Filosofija. Sociologija [Philosophy. Sociology]*. 2007, t. 18, Nr. 4, p. 12-22. [Anotacija: straipsnyje analizuojama, kaip archajiniais ir moderniaisiais laikais egzistavo etninė kultūra, kokie veiksniai turėjo įtakos jos nykimui arba transformacijoms. Remiantis teorinėmis įžvalgomis ir pastaraisiais metais Lietuvoje atliktų sociologinių tyrimų duomenimis apžvelgiamos etninės kultūros raiškos sąlygos ir išlikimo strategijos šiuolaikinėse bendruomenėse. Analizuojamas bendruomenės vaidmuo etninės kultūros išlikimo ir raiškos procese, interpretacinių bendruomenių aktualumas ir svarba, naujovių, modernizacijos ir moderniųjų technologijų reikšmė etninės kultūros išlikimui ir raiškai.]
	Klova, Algirdas. Naujas požiūris į tradicinę lietuvių muziką. *Liaudies kultūra,* Nr. 1, 2008, p. 69–75; Nr. 4, p. 77–83. [Anotacija: straipsnyje aptariama, kaip pradedant 1983 m. Lietuvos folkoro atlikėjai ir ansambliai pradėjo laisviau žiūrėti į liaudies dainų ir muzikos atlikimą, savo nuožiūra taikyti įvairias interpretacijos, improvizacijos, aranžuotės naujoves, stilizaciją, jungtinį tradicinį ir populiariosios, roko, džiazo muzikos stilius.]
	Nakienė, Austė. Baltiška muzika – naujas vardas muzikos scenoje. *Tautosakos darbai [Folklore Studies]*. 2008, 35, p. 164-174. [Anotacija: remiantis asmeniniais stebėjimais, garso įrašais bei publikacijomis internete, straipsnyje aprašoma šiuolaikinio folkloro stilistikos ir estetikos kristalizacija, alternatyvios kultūrinės bendruomenės bei jų narių kūrybiškumo apraiškos.]
	Rasa Stoškuvienė, Balčiūnas, Sigitas, Žalys, Vytautas. Moksleivių etnomuzikinių nuostatų ugdymas modernizuotomis folkloro raiškos formomis. *Kūrybos erdvės*. 2009, Nr. 11, p. 39–52. [Anotacija: straipsnyje analizuojami etnomuzikinio pažinimo probleminiai aspektai bei pristatomas vienas iš galimų etnomuzikos pažinimą efektyvinančių metodų, grindžiamas modernizuotų folkloro raiškos formų taikymu muzikinio ugdymo procese.]
	Žičkienė, Aušra. Pasaulietiniai himnai Lietuvoje: nuo europinio kanono iki postfolklorinės kūrybos. *Tautosakos darbai [Folklore Studies]*. 2010, 39, p. 186-209. [Anotacija: straipsnyje tyrinėjami pasaulietiniai himnai Lietuvoje. Autorė 2009–2010 m. užfiksavo daugiau kaip 80 labai įvairaus

	pobūdžio himnų. Darbe apibendrinama himnų melodijų stilistika, apibrėžiamas galimas jų kūrybos kelias.]
	Dainuojamoji poezija yra liaudies dainos sugrįžimo forma. Iš: portalas alkas.lt, 2012-04-13. Internetinė prieiga: https://alkas.lt/2012/04/13/dainuojamoji-poezija-yra-liaudies-dainos-sugrizimo-forma/ [Anotacija: *Mindaugas Linkaitis kalbina režisierių, rašytoją ir bardą Vytautą V. Landsbergį apie dainuojamąją poeziją ir folklorą.]*
	Ivanauskaitė, Vita. Kūrybinio individualumo ženklai lietuvių folklorinėje tradicijoje. Iš: *Tautosakos darbai*. T. XXXI. Vilnius, 2006. Internetinė prieiga: https://www.llti.lt/failai/16%20Ivanauskaite.pdf. [Anotacija: straipsnyje aptariami ir analizuojami svarbesni individualumo ženklai bendrame folklorinės tradicijos kontekste.]
	Juknevičius, Stanislovas. *Tapatybės ilgesys: Dainų šventės ir kolektyvinė lietuvių pasąmonė*. Internetinė prieiga: https://www.sphairos.lt/wp-content/uploads/2021/02/Stanislovas.Juknevicius.Tapatybes.ilgesys.Dainu_.sventes.ir_.kolektyvine.lietuviu.pasamone.pdf. [Anotacija: straipsnyje išskiriami keturi pagrindiniai tautinės tapatybės aspektai: kalba, bendra istorinė atmintis, papročiai (tradicijos) ir specifinės kolektyvinės pasąmonės struktūros. Nagrinėjama, kodėl Dainų šventės vaidina išskirtinį vaidmenį formuojant ir skleidžiant lietuvių tautinę tapatybę.]
	Nakienė, Austė. „Tarp liaudies dainų ir literatūrinės kūrybos. Pietų ir vakarų Lietuvos rezistentų eilės“. *Krantai*. 2021, Nr. 1, p. 20–27. [Anotacija: straipsnyje nagrinėjamos Lietuvos rezistentų eilės.]
	Nakienė, Austė. *Nuo tradicinės polifonijos iki polifoninės tradicijos.* Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2016. 355 p. [Anotacija: Monografijoje tiriami šiuolaikinės lietuviškos muzikos atpažįstamieji ženklai, kurie gali būti atėję iš senų senovės, tačiau gali būti sukurti ir praėjusiame dešimtmetyje. Ženklu gali būti senos moters atliekama rugiapjūtės daina, pasižyminti senojo sluoksnio liaudies melodijoms būdingais bruožais. Tačiau jaunajai klausytojų kartai ne mažiau reikšmingi ir iš folkdžiazo, folkroko ar kitų mišrių muzikos stilių atėję ženklai: birbynės ir saksofono melodijų pynė ar sutartinės dainavimas pritariant roko grupei. Jaunajai kartai folkloras – tai nebūtinai muzika, gyvavusi kaimo aplinkoje, ji gali būti sukurta ir mieste, pogrindinėje įrašų studijoje. Ši muzika yra ne vieno tradicinio stiliaus, bet polistilistinė, kurios audinyje senosios melodijos jungiamos su pačiais įvairiausiais šiuolaikinės muzikos sluoksniais].